

Heidi Elo
Hanna Nisula

ROOLIT, VALTA JA SÄÄNNÖT SUOMALAISTEN JA NAMIBIALAISTEN KORKEAKOULUOPISKELIJOIDEN VIESTINTÄSUHTEESSA KASVATTAJANSA KANSSA

**Puheviestinnän pro gradu
-tutkielma**

**Jyväskylän yliopisto
Viestintätieteiden laitos**

21.5.1999

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos VIESTINTÄTIETEIDEN
Tekijät Heidi Rebekka Elo ja Hanna Eliisa Nisula	
Työn nimi Roolit, valta ja säännöt suomalaisten ja namibialaisten korkeakouluopiskelijoiden viestintäsuhteessa kasvattajansa kanssa	
Oppiaine Puheviestintä	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Kevät 1999	Sivumäärä 168
<p>Tiivistelmä - Abstract</p> <p>Tämän työn tavoitteena on kuvata korkeakouluopiskelijan ja hänen kasvattajansa välistä interpersonaalista viestintäsuhdetta. Tätä perhekontekstiin kuuluvaa viestintäsuhdetta tarkastellaan opiskelijan näkökulmasta kahdessa eri kulttuurissa, Suomessa ja Namibiassa. Viestintäsuhteen tarkastelussa keskitytään rooleihin, valtasuhteeseen, sääntöihin ja normeihin sekä siihen, miten nämä tekijät ovat yhteydessä toisiinsa. Lisäksi pyritään selvittämään, millaisia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia näillä tekijöillä on kahdessa eri kulttuurissa.</p> <p>Teoriataustassa selvitetään käsitteitä perhe, perheviestintä, interpersonaalinen viestintä, valta, rooli, sääntö ja normi. Näitä käsitteitä lähestytään useiden määritelmien sekä aikaisemman tutkimuksen kautta. Teoriataustassa käsitellään lisäksi suomalaista ja namibialaista puhekuulttuuria.</p> <p>Tutkittavaa ilmiötä lähestytään laadullisella tutkimusotteella. Tutkimuksen tiedonkeruun menetelmänä on käytetty teemahaastattelua. Tutkimusta varten on haastateltu kymmentä suomalaista ja kahdeksaa namibialaista korkeakouluopiskelijaa.</p> <p>Tutkimuksessa ilmeni, että suomalaisilla korkeakouluopiskelijoilla voi tässä viestintäsuhteessa olla niin lapsen, informoijan, tukijan, aikuisen keskustelukumppanin kuin ystävänkin rooli. Namibialaisilla opiskelijoilla puolestaan voi olla lapsen, informoijan, ystävän ja vanhimman lapsen rooli. Suomalaiset opiskelijat kokivat valtasuhteensa kasvattajansa kanssa joko melko tai täysin tasa-arvoiseksi. Namibialaiset opiskelijat kokivat että kasvattajalla on enemmän valtaa tässä viestintäsuhteessa. Havaittiin, että kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa on sääntöjä, jotka koskevat niin puhetapaa, kuuntelemista, puheenaiheita, mielipiteen ilmaisua, keskustelun kulkua kuin viestintätilanteitakin. Normiksi Suomessa nousi viestintäsuhteen tasa-arvoisuus ja Namibiassa kasvattajan kunnioittaminen.</p>	
Asiasanat Viestintä, roolit, valta, säännöt, kulttuuri	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto/Tourulan kirjasto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2. TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA	3
2.1 PERHE JA PERHEEN VIESTINTÄ	3
2.2 INTERPERSONAALINEN VIESTINTÄ	7
2.2.1 Valta	12
2.2.2 Roolit	15
2.2.3 Säännöt ja normit	19
2.3 KULTTUURI JA PUHEKULTTUURI	28
2.3.1 Suomalainen puhekulttuuri	33
2.3.2 Namibia ja namibialainen puhekulttuuri	36
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	44
3.1 TUTKIMUSKYSYMYKSET	44
3.2 TUTKIMUSMENETELMÄ JA KÄSITTEIDEN OPERATIONAALISTAMINEN	45
3.3 HAASTATELTAVAT	48
3.4 AINEISTON KOKOAMINEN	51
3.4.1 Aineiston kokoaminen Suomessa	51
3.4.2 Aineiston kokoaminen Namibiassa	53
3.5 AINEISTON KÄSITTELY JA ANALYYSI	56
4 TULOKSET JA POHDINTA	61
4.1 ROOLIT JA VALTA KASVATTAJAN JA KASVATETTAVAN VÄLISESSÄ VIESTINTÄSUHTEESSA SUOMESSA	61
4.2 KASVATTAJAN JA KASVATETTAVAN VÄLISEN VIESTINTÄSUHTEEN ROOLIT JA VALTA NAMIBIASSA	83
4.3 ROOLIT JA VALTA KASVATTAJAN JA KASVATETTAVAN VÄLISESSÄ VIESTINTÄSUHTEESSA SUOMESSA JA NAMIBIASSA - VERTAILEVAA POHDINTAA	102

4.4 SÄÄNNÖT JA NORMIT KASVATTAJAN JA KASVATETTAVAN VÄLISESSÄ VIESTINTÄSUHTEESSA SUOMESSA	110
4.5 SÄÄNNÖT JA NORMIT KASVATTAJAN JA KASVATETTAVAN VÄLISESSÄ VIESTINTÄSUHTEESSA NAMIBIASSA	121
4.6 SÄÄNNÖT JA NORMIT KASVATTAJAN JA KASVATETTAVAN VÄLISESSÄ VIESTINTÄSUHTEESSA SUOMESSA JA NAMIBIASSA - VERTAILEVAA POHDINTAA	131
5 TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA	142
6 PÄÄTÄNTÖ	149
KIRJALLISUUS	151
LIITTEET	161

1 JOHDANTO

Tutkimuksessamme tarkastelemme korkeakouluopiskelijan ja hänen kasvattajansa välistä viestintää. Tätä perhekontekstiin kuuluvaa interpersonaalista viestintäsuhdetta lähestymme opiskelijan näkökulmasta kahdessa eri kulttuurissa, Suomessa ja Namibiasa. Korkeakouluopiskelijan ja hänen kasvattajansa välistä viestintäsuhdetta tarkastellaan roolien, vallan ja sääntöjen, sekä säännöistä esiin nousevien normien kautta. Mielenkiintomme kohteena on, millaisia rooleja opiskelijalla on tässä viestintäsuhteessa, millaiseksi hän kokee valtasuhteensa kasvattajansa kanssa sekä millaiset säännöt ja normit vaikuttavat tähän viestintäsuhteeseen. Lisäksi pyrimme selvittämään, millaisia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia näillä tekijöillä on kahdessa eri kulttuurissa.

Vertaamalla omaa kulttuuriamme toiseen kulttuuriin pystymme selvemmin näkemään oman kulttuurimme piirteitä. Samalla saamme tietoa toisesta, meille vieraammasta kulttuurista. Lisäksi kahden eri kulttuurin tarkasteleminen on tärkeää maailman globalisoitumisen vuoksi. Eri maiden edustajien välisen vuorovaikutuksen lisääntyessä tarvitsemme tietoa eri kulttuurien viestinnästä. Globalisoituminen vahvistaa myös tarvettamme tuntea paremmin omaa kulttuuriamme.

Viestinnän tutkimus koskee aina myös kulttuuria. Suurin osa viestinnän tutkimuksista on tehty Yhdysvalloissa ja Euroopassa. Myös tähänastinen eri kulttuurien viestintää vertaileva tutkimus on keskittynyt suurelta osin Yhdysvaltoihin ja sen kannalta taloudellisesti tärkeisiin maihin (mm. Japani ja Korea). Pyrittäessä monipuolisesti ymmärtämään interpersonaalisia viestintäsuhteita, tulee tutkia viestinnän tutkimuksen ulkopuolelle jääneitä kulttuureja, jollaisia ovat esimerkiksi monet Afrikan kulttuurit (Gudykunst, Ting-Toomey & Nishida 1996:vii). Jatkuva yhteistyön kasvaminen Afrikan maiden kanssa luo tarpeen näiden aikaisemmin viestinnän tutkimuksen ulkopuolelle jääneiden kulttuureiden tutkimiselle. (Skow & Samovar 1997:107.) Työmme toiseksi kohdemaaksi valitsimmekin yhden afrikkalaisen kulttuurin, Namibian. Näemme tämän valinnan mielekkäänä, koska namibialaisten viestintää ei ole juurikaan tutkittu. Lisäksi Namibia

on meille suomalaisille hyvä tutkimuskohde maidemme pitkäaikaisen kiinteän yhteistyön vuoksi.

On tärkeää tutkia jonkin kulttuurin viestintää ja viestijöitä heidän omassa kulttuuriympäristössään ja vasta sen jälkeen ryhtyä vertailemaan eri kulttuureita toisiinsa. Tarkoituksenamme onkin luoda erillinen kuva niin suomalaisesta kuin namibialaisestakin kasvattajan ja kasvatettavan välisestä viestintäsuhteesta. Tätä kuvaa luodessamme pyrimme löytämään kunkin kulttuurin sisäisiä yhteneväisyyksiä, mutta samalla myös säilyttämään ilmiön monimuotoisuuden. Kulttuurien välinen vertailu tapahtuu tutkittavasta ilmiöstä luotujen käsitysten pohjalta.

Tutkimuksemme kohteena on kasvattajan aseman omaavan henkilön ja opiskelijan välinen viestintäsuhde. Tämän viestintäsuhteen tutkiminen on arvokasta, koska ainutlaatuisuudessaan tämä suhde eroaa kaikista muista interpersonallisista viestintäsuhteista. Tutkimuksessamme kasvattajalla tarkoitetaan opiskelijan itsensä perheyhteisöstään valitsemaa henkilöä, jonka hän kokee toimineen kasvattajanaan. Tutkimustamme varten opiskelijaa pyydettiin valitsemaan vain yksi henkilö, josta hän puhuu kasvattajanaan, vaikka hän kokisikin, että häntä on kasvattanut useampikin henkilö.

Jatkossa käytämme korkeakouluopiskelijasta selkeyden vuoksi nimitystä kasvatettava. Tämä nimitys kuvaa osaltaan korkeakouluopiskelijan asemaa tässä viestintäsuhteessa – kasvattajaa ei voi olla ilman kasvatettavaa. Kyse on kuitenkin aikuisesta ihmisestä, joten kasvatettava nimityksellä ei tarkoiteta sitä, että henkilöä yhä edelleen kasvatettaisiin. Kasvatettava -nimitys tuleekin nähdä vain selvyuden vuoksi käytettynä terminä.

Työssämme tulokset ja pohdinta esitetään yhdessä, luvussa neljä. Yhtä teema-aluetta koskevat tulokset ja pohdinta käsitellään peräkkäin. Suomea ja Namibiaa koskevat yksityiskohtaiset tulokset esittelemme erikseen (rooleista ja vallasta luvuissa 4.1 ja 4.2 sekä säännöistä ja normeista luvuissa 4.4 ja 4.5). Tuloksissa pyrimme tuomaan esiin niin yhteneviä linjauksia kuin yksilöllisiä eroavaisuuksiakin. Pohdinnoissa (luvut 4.3 ja 4.6) keskitymme Suomea ja Namibiaa koskevien keskeisimpien tulosten tarkasteluun ja vertailuun.

2. TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA

2.1 PERHE JA PERHEEN VIESTINTÄ

Perheen määrittelyminen on vaikeaa. Ihmiset erilaisissa elämäntilanteissa näkevät perheen koostuvan eri perheenjäsenistä. Toisille perhe tarkoittaa äitiä, isää ja lapsia, kun taas toinen näkee itsensä ja lemmikkieläimensä muodostavan perheen. Jopa saman perheen jäsenet voivat määritellä perheensä toisistaan poikkeavalla tavalla (Trost 1990:441).

Useat tutkijat ovat pyrkineet löytämään määritelmän perheelle. Wamboldt ja Reiss (1989) ovat jakaneet perhemääritelmät kolmeen luokkaan: rakennemääritelmiin, tavoitemääritelmiin ja hoitoprosessimääritelmiin (Fitzpatrick & Badzinski 1994:727-730). *Rakennemääritelmiin* (structure definitions) kuuluvat perinteiset perhemääritelmät. Näiden määritelmien mukaan perheeseen kuulutaan vain verisiteen tai lain kautta. Esimerkiksi "...nuclear family, typically composed of a husband and a wife and their offspring" (Nye & Berardo 1973:33). *Tavoitemääritelmässä* (psychosocial task definitions) perhe nähdään psykososiaalisena ryhmänä, joka työskentelee yhteisten tarpeiden ja tavoitteiden täyttämiseksi. "The family, the primary institution responsible for transforming societal maintenance and perpetuation goals into directives for the new individual, is thus at the core of socialization." (Lerner & Spanier 1978:1) Hyvä esimerkki *hoitoprosessimääritelmistä* (transactional process definitions) on Yerbyn, Buerkel-Rothfussin ja Bochnerin (1995:13) määritelmä:

"A family is a multigenerational social system consisting of at least two interdependent people bound together by a common living space (at one time or another) and a common history, and who share some degree of emotional attachment to or involvement with one another".

Hoitoprosessimääritelmässä on oleellista perheen käsittäminen ryhmänä, jolla on tunne yhteisestä identiteetistä ja kodista.

Fitzpatrickin ja Badzinskin (1994:730) mukaan hoitoprosessimääritelmät ovat puheviestinnän kannalta sopivimpia määritelmiä. Heidän mielestään nämä määritelmät korostavat viestinnän osuutta perheen identiteetin luomisessa, perheeseen sitoutumisessa ja yhteisen sukuhistorian ymmärtämisessä. Nämä määritelmät huomioivat myös lukuisat nykypäivän perhevariaatiot, koska ne jättävät tilaa sille, miten perheenjäsenet itse perheensä näkevät. (Ks. myös Fitzpatrick & Vangelisti 1995:254.) Perhevariaatiot vaihtelevat runsaasti, koska yhä useammat aikuiset asuvat yhdessä ilman avioliittoa, ovat yksinhuoltajia, valitsevat lapsettomuuden tai muodostavat uusioperheen (Macklin 1987:317). Puheviestinnän kirjallisuudessa perhettä ei käsitetäkään kapea-alaisesti perinteisen perherakenteen omaavaksi yhteisöksi, vaan sen nähdään rakentuvan ja pysyvän viestinnän kautta (Whitchurch 1993:255-256).

Kulttuuriset eroavaisuudet vaikuttavat siihen, miten perhe määritellään ja kenen katsotaan kuuluvan perheeseen (McGoldrick 1982:10). Joidenkin kulttuurien sisällä perheenä pidetään yleisimmin ydinperhettä, kun taas toisissa kulttuureissa perheeseen katsotaan kuuluvan myös sukulaiset sekä perheen lähipiiri. Perheen määritelmät eri kulttuurien sisällä vaihtelevat kuitenkin suuresti. Trost (1990) toteaaakin, että perhemääritelmien variaatiot ovat itse asiassa yhtä moninaisia yhden kulttuurin sisällä kuin eri kulttuurien välilläkin.

Perheviestinnällä on yhtäläisyyksiä niin dyadi-, pienryhmä- kuin organisaatioviestintäänkin. Perheviestinnässä on kuitenkin ainutlaatuisia ominaisuuksia, jotka erottavat yksittäisen perheen viestinnän kaikkien muiden yhteisöjen, pienryhmien ja perheiden viestinnästä. (Whitchurch 1992:342.) Yerby, Buerkel-Rothfuss ja Bochner (1995:18-25) ovat määritelleet perheviestinnälle luonteenomaisia ominaispiirteitä. Perheviestintään vaikuttaa se, että *emme voi valita* originaalia perhettämme. Emme voi vaikuttaa siihen, mihin sukuun synnymme tai millaisia lapsia saamme. Tämä voi joko kannustaa viestimään, pyrimme pitämään perheen yhdessä, tai vaikeuttaa viestintää, turhaudumme vaihtoehtomuudesta. Perheviestintään vaikuttaa perheenjäsenten *sitoutuminen* toisiinsa ja perheessä vallitseva *läheisyys*. Perheessä jaetaan niin hyviä kuin huonojakin hetkiä ja kokemuksia, joita ei koeta muiden ihmisten kanssa. Tämä vaikuttaa väistämättä siihen, millaiseksi viestintä muotoutuu yksittäisessä perhekontekstissa.

Perhe ja perheviestintä rakentavat omalta osaltaan yksilön *itsetuntoa*. Itsetunnon muokkautumiseen vaikuttavat niin positiiviset kuin negatiivisetkin viestit, joita saamme perheenjäseniltämme. Perheellä on *elinikäinen* vaikutus siihen, miten viestimme muiden ihmisten kanssa. Perheen vaikutus ei lakkaa, vaikka emme enää olisikaan yhteydessä toisiimme. Perheviestinnälle on ominaista *laadullisuus* (qualitative purposes). Tuntemattomuus, sitoutuneisuus ja kasvattaminen ovat perheessä keskeisemmässä asemassa kuin missään muussa sosiaalisessa yhteisössä. Perheessä viestintätilanteilla voi olla monia *yhtäaikaisia tavoitteita*. Yksittäisessä tilanteessa voidaan pyrkiä samanaikaisesti opettamaan sosiaalisia taitoja, vahvistamaan läheisyyttä ja hoitamaan arkiaskareita. (Yerby, Buerkel-Rothfuss & Bochner 1995:18-25.)

Edellisten tekijöiden lisäksi perheviestintään voivat vaikuttaa erilaiset *ristiriidat*. Ristiriita voi syntyä esimerkiksi perheenjäsenten halutessa samanaikaisesti pysyä yhtenäisenä perheyhteisönä ja itsenäisinä yksilöinä. Ristiriitoja aiheuttaa myös muutoksen vastustaminen ajan myötä muuttuvassa perheyhteisössä. (Bochner & Eisenberg 1987:557.) Lisäksi tarpeemme yksilöinä ja perheyhteisön jäseninä voivat olla vastakkaisia. Perheviestinnälle on ominaista myös *monimuotoisuus*. Koska perheet ovat monimuotoisia myös vuorovaikutustilanteet yhdessä perheessä poikkeavat muiden perheiden vuorovaikutustilanteista. Se mikä yhdessä perheessä on sallittua ja sopivaa voi toisessa perheessä olla kiellettyä ja loukkaavaa. (Yerby, Buerkel-Rothfuss & Bochner 1990:16,18-23.)

Perheviestinnän erityispiirteenä on myös *intersubjektivisuus* (intersubjectivity). Tällä tarkoitetaan perheenjäsenille yhteisten kokemusten kautta syntynyttä erityistä tapaa ymmärtää toisiaan (shared meaning). Perheenjäsenillä on paljon yhteistä tietoa ja uskomuksia, joiden ansiosta he voivat ymmärtää toistensa viestit vähäisenkin informaation avulla. (Fitzpatrick & Wamboldt 1990:423.)

Yksi merkittävä perheviestinnän ominaispiirre on perheen sosialisoiva vaikutus. Perheessä opitaan ympäröivän yhteiskunnan roolit - sosiaalistutaan yhteiskuntaan. Perheen tehtävänä on motivoida jäseniään käyttäytymään näiden roolien mukaisesti. (Klopf & Thompson 1992:48.) Edellisten lisäksi perheviestinnälle on ominaista se, että ihmisillä

on selkeä kuva siitä, miten perheenjäsenten tulisi viestiä. Perheen viestinnältä odotetaan niin tukea, rehellisyyttä, kiintymyksen osoittamista kuin konfliktejakin. Nähdään, että avoimesti kiintymystään osoittavissa perheissä viestintä koetaan avoimeksi ja puhutaan monista erilaisista puheenaiheista. (Vangelisti 1991 Fitzpatrickin & Badzinskin 1994:754 mukaan.)

Yksi tapa jakaa perheviestinnän tutkimus on Fitzpatrickin ja Wamboldtin (1990:421-422) jako intrapersonaalisen ja interpersonaalisen viestinnän tason tutkimiseen. *Intrapersonaalisen* perheviestinnän tutkimuksessa keskitytään yksilön luonteenpiirteisiin (traits) sekä arvoihin, motiiveihin, asenteisiin ja tunnetiloihin (states of individual), joiden kautta käyttäytymistä pyritään selittämään. *Interpersonaalisen* perheviestinnän tutkimuksen Fitzpatrick ja Wamboldt jakavat edelleen koko perhettä tai perheen sisäisiä dyadisuhteita koskevaan tutkimukseen.

Perheen ja perheviestinnän dyadisuhteiden tutkimus puolestaan voidaan jakaa kolmeen analyysitasoon: vanhempi - vanhempi, vanhempi - lapsi ja lapsi - lapsi. Viestinnän tutkimuksessa voidaan keskittyä yksittäisiin tasoihin tai tasojen välisiin suhteisiin. Kaikissa tutkimuksissa on kuitenkin huomioitava, että analyysitasot ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Muutos yhdellä tasolla vaikuttaa toisiin tasoihin. (Cicirelli & Nussbaum 1989: 284-285.)

Bochnerin ja Eisenbergin (1987:545-546) mukaan *puolisotason* (spouse subsystem) tavoitteena on puolisoitten keskinäisen yhtenäisyyden saavuttaminen ja tuen antaminen. *Vanhempi-lapsitason* (parenting subsystem) viestinnän tavoitteena on kasvattaminen ja emotionaalinen tukeminen. Tällä tasolla ongelmia voi tuottaa se, että lapsen kasvattamiseen kuuluva käyttäytymisen kontrollointi ja emotionaaliseen tukemiseen liittyvä itsenäisyyteen rohkaiseminen voivat toisinaan olla ristiriidassa. Saman perheen lapset muodostavat *sisarustason* (sibling subsystem). Tämän tason tavoitteena on oppia toimimaan yhteistyössä muiden kanssa ja samalla oppia kestämaan kilpailua.

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme perheviestintää interpersonaalisella tasolla keskittyen yhteen dyadisuhteeseen. Dyadisuhteen analyysitasona on vanhempi-lapsitaso.

Tarkastelemme vanhempi-lapsitason viestintää aikuisen lapsen näkökulmasta. Tämä poikkeaa useista aikaisemmista vanhempi-lapsitason viestinnän tutkimuksista. Näissä tutkimuksissa ollaan tarkasteltu leikki- ja kouluikäisten lasten tai nuorten viestintää kasvattajiensa kanssa.

Hareventin (1987:49) mukaan perhettä tulisi tarkastella aktiivisena voimana eikä passiivisena ympäristöönsä reagoijana. Tällöin perhe nähdään muuttuvana prosessina, jossa ihmisten väliset suhteet muuttuvat koko ajan. Lisäksi viestinnän tutkimusten tulisi keskittyä siihen, miten perheenjäsenet selviävät päällekkäisistä rooleistaan, miten päätökset perheessä tehdään ja kenellä on valta määrätä.

Perheen viestintä tulee nähdä monimutkaisena systeeminä, jonka alasysteemeinä ovat perheeseen kehittyneet roolit, säännöt ja viestinnän mallit (communication patterns). Lapset oppivat vanhemmiltaan perheen sisäisen viestinnän mallit. Vanhempien keskinäinen tapa viestiä vaikuttaa myös siihen, miten lapsi viestii. Lapsi oppii vanhemmiltaan myös ympäröivän kulttuurin viestinnän mallit. (Stewart & Logan 1998:300.) Perheenjäsenet eivät kuitenkaan aina tiedosta perheen sisäisen viestinnän malleja, joita heille on kehittynyt (Fitzpatrick & Badzinski 1994:760.)

2.2 INTERPERSONAALINEN VIESTINTÄ

Viestinnän tutkijat eivät ole yksimielisiä interpersonaalisen viestinnän määritelmästä. Useat tutkijat ovatkin esittäneet oman määritelmänsä interpersonallisesta viestinnästä. Monet määritelmät sisältävät tietoa muun muassa proksemiikasta, keskustelijoiden määrästä, viestintäsuhteen muodollisuudesta sekä sen rakenteesta (Knapp, Miller & Fudge 1994:8). Lisäksi useiden eri määritelmien yhteisenä tekijänä on interpersonaalisen viestinnän näkeminen jatkuvana prosessina, tietojen vaihtamisena, keskustelukumppaniin vaikuttamisena, sen eroaminen impersonaalista viestinnästä sekä se, että sen nähdään olevan olennaisessa osassa ihmissuhteen luomisessa, ylläpitämisessä ja toisaalta myös päättymisessä (Redmond 1995:5-10).

Mielestämme interpersonaalista viestintää hyvin kuvaavia ja toisiaan täydentäviä määritelmiä ovat Montgomeryn (1994/1996) sekä Lustigin ja Koesterin (1996) määritelmät. Montgomeryn (1994/1996:125) mukaan interpersonaalinen viestintä on *prosessi*, jossa vähintään kaksi ihmistä on vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Tämä vuorovaikutus saa merkityksensä osapuolten luomien tulkintojen kautta. Lustig ja Koester (1996:30-31) korostavat määritelmässään *vuorovaikutuksellisuutta*. Heidän mukaansa interpersonaalisisessa viestinnässä osapuolet viestivät suoraan toistensa kanssa kummankin osallistuessa keskusteluun (vertaa esimerkiksi joukkoviestintään). Edellisiä määritelmiä tietyltä osin täydentää Cappella (1987:189), jonka mukaan interpersonaalisisessa viestinnässä “each person must affect the other's observable behavior patterns relative to their typical or baseline patterns” (ks. myös Stafford & Bayer 1993). Oleellista tässä määritelmässä on se, että interpersonaalisen viestintäsuhteen osapuolten nähdään *vaikuttavan* toistensa viestintäkäyttäytymiseen. Mielestämme tämä määritelmä yksinään kuvaa kuitenkin huonosti interpersonaalista viestintää, koska Cappella näkee kaiken ihmisten välisen vuorovaikutuksen interpersonaalisisena viestintänä.

Interpersonaalinen viestintä on pyritty erottamaan muusta dyadiviestinnästä esittämällä erilaisia jatkumota. Esimerkiksi Galvin ja Wilkinson (1996:8) esittävät jatkumon, jonka toisessa päässä on impersonaalinen viestintä ja toisessa interpersonaalinen viestintä. *Impersonaalisisella* viestinnällä he tarkoittavat satunnaista, tietyn tavoitteen vaatimaa viestintää, esimerkiksi opettajan ja opiskelijan välistä viestintää. *Interpersonaalisisella viestinnällä* he tarkoittavat vapaaehtoisuuteen perustuvaa, ylläpidettyä (ongoing) viestintää, jossa niin verbaalinen kuin nonverbaalinenkin viestintä nähdään merkityksellisenä. Impersonaalinen viestintä voi muuttua interpersonaalisemmaksi, jos suhteesta tulee läheisempi. Vastaavasti interpersonaalinen viestintä voi muuttua impersonaalisemmaksi viestinnäksi. Mielestämme on hyvä, että Galvin ja Wilkinson näkevät viestinnän voivan muuttua jatkumolla kumpaankin suuntaan. Näin ollen kahden ihmisen välillä olevaa viestintäsuhdetta ei tarvitse nähdä ainoastaan impersonaalisisena tai interpersonaalisisena vaan sen voidaan nähdä vaihtelevan eri aikoina.

Dyadiviestintää voidaan tarkastella myös sosiaalisen-, kulttuurisen- ja interpersonaalisen viestinnän jatkumona. Viestintä tapahtuu *sosiaalisisella tasolla* silloin, kun ihmiset

kohtaavat toisensa jokapäiväisiin tilanteisiin liittyvissä impersonaalisissa sosiaalisissa rooleissaan. Viestinnän ei nähdä olevan kahden yksilön välistä, vaan kahden sosiaalisessa roolissaan toimivan henkilön välistä viestintää. Tällöin viestintä pohjautuu yksinomaan tilanteen luomiin sosiaalisiin rooleihin, esimerkiksi ostotilanteessa myyjän ja asiakkaan rooleihin. Jatkumon keskivaiheilla, *kulttuurisella tasolla*, viestinnän nähdään pohjautuvan samanlaiseen kulttuuri-identiteettiin. Tällainen tilanne syntyy silloin, kun vieraassa tilanteessa pyritään hakeutumaan sellaisen ihmisen seuraan, jonka uskotaan olevan kulttuuritaustaltaan lähinnä itseä. (Stewart & Logan 1998:45-46.)

Interpersonaalisella tasolla toinen ihminen kohdataan ainutlaatuisena yksilönä. Tällöin viestintä ei pohjaa sosiaalisen roolin täyttämiseen tai samankaltaiseen kulttuuri-identiteettiin, vaan haluun viestiä juuri tämän yksilöllisen ihmisen kanssa. Viestintä on interpersonaalista esimerkiksi puolison, kasvattajan, sisaruksen tai ystävän kanssa. (Stewart & Logan 1998:45-46.) Tämän jatkumon vahvuutena näemme sosiaalisen ja interpersonaalisen tason selkeät ominaispiirteet. On totta, että joka päivä olemme tilanteissa, joissa viestimme sosiaalisiin rooleihimme kuuluvien valmiiden mallien mukaan. Tämän jatkumon heikkoutena on kulttuurisen tason yleistävyys. Emme usko, että kaikki ihmiset aina toimivat kulttuurisen tason mallin mukaisesti, joten sen olemassaolo ei tunnu yhtä perustellulta kuin jatkumolla olevan sosiaalisen tason ja interpersonaalisen tason olemassaolo.

Interpersonaalisen viestinnän tutkimuskenttä on hyvin laaja. Interpersonaalisen viestinnän tutkimuksessa on keskitytty niin tiettyjen viestintäsuhteiden (esimerkiksi romanttisten suhteiden, ystävyysuhteiden tai ammatillisten suhteiden) tutkimiseen, interpersonaalisen viestinnän osatekijöiden (esimerkiksi kielen, vallan tai normien) tutkimiseen kuin viestinnän tarkasteluun eri interpersonaalisen viestinnän teorioiden kautta.

Interpersonaalinen viestintä voidaan jakaa kolmeen dimensioon, joita voidaan käyttää apuna myös interpersonaalisen viestinnän tutkimuksessa. Voidaan tarkastella kontrollia, yhdistymistä ja aktivaatiota. Tutkittaessa *kontrollia* (control), huomio kiinnitetään statukseen ja sosiaaliseen valta-asemaan. Siihen, miten kontrolli näkyy viestinnässä, vaikuttaa kulttuuri. Kulttuurista riippuen kontrollia voidaan ilmaista esimerkiksi katseel-

la, kosketuksella, tilankäytöllä, puhuttelutavalla tai tilanteessa käytetyllä kielellä. Tarkasteltaessa *yhdistymistä* (affiliation) interpersonaalisessa viestinnässä, kiinnitetään huomio suhteen läheisyyden tasoon. *Aktivaatiota* (activation) tutkittaessa tarkastellaan sitä, miten ihmiset reagoivat ympäröivään maailmaan. Siihen, miten ympäristöön reagoidaan ja millainen viestintä missäkin tilanteessa koetaan sopivaksi tai sopimattomaksi, vaikuttaa ympäröivä kulttuuri. Esimerkiksi monissa eteläisen Afrikan kulttuureissa kovaan ääneen puhumista pidetään sopimattomana. (Lustig & Koester 1996: 251-252.)

Interpersonaalista viestintää perhekontekstissa ovat tutkineet muun muassa Fitzpatrick ja Ritchie (1994). Tutkimuksessaan he yhdistävät kaksi erillistä tutkimustaan. He tarkastelevat kahden interpersonaalisen viestinnän tason, vanhempi - vanhempi (Fitzpatrick 1988) ja vanhempi - lapsi (Ritchie 1991), suhdetta ja vaikutusta toisiinsa. Heidän mukaansa vanhempien välinen viestintä vaikuttaa vanhempi-lapsisuhteen viestintään, ja toisaalta myös vanhempi-lapsisuhteen viestintä vaikuttaa vanhempien keskinäiseen viestintään. He huomasivat erilaisten avioparityyppien (vanhempi-vanhempisuhteiden) viestinnän olevan yhteydessä saman perheen vanhempi-lapsisuhteen viestintään.

Booth-Butterfield ja Sidelinger (1997) ovat tutkineet vanhempien viestintätyylin vaikutusta lapsen käsitykseen perheen sisäisestä viestinnästä. Tutkimuksessa tarkasteltiin yliopisto-opiskelijoiden vanhempien keskinäisen viestinnän vaikutusta koko perheen sisäiseen viestintään. Käsityksiä viestinnästä kyseltiin niin yliopisto-opiskelijoilta kuin heidän vanhemmiltaan. Tulosten mukaan lapset, joiden vanhemmat viestivät keskenään aggressiivisesti, eivät koe perheen viestintää avoimeksi.

Interpersonaalisen viestintäsuhteen osatekijöistä tarkastelemme työssämme tarkemmin valtaa, rooleja, sääntöjä ja normeja. Nämä tekijät vaikuttavat oleellisesti ihmisten viestintäkäyttäytymiseen. Monet eri tutkijat ovat pohtineet vallan, roolien, sääntöjen, normien ja näihin läheisesti liittyvien statuksen, hierarkian ja aseman (position) yhteyttä interpersonaaliseen viestintään.

On esitetty, että valta, roolit ja status ovat kolme tärkeintä tekijää, jotka muokkaavat käyttäytymistä yhteisön sisällä (Koehler, Anatol & Applbaum 1981:188). Valtaa ja statusta voidaan pitää tärkeimpinä tekijöinä tarkasteltaessa sitä, miten eri roolit eroavat toisistaan (Argyle, Furnham & Graham 1981:166). Toisaalta status ja valta voidaan myös käsittää toistensa synonyymeiksi, koska status voidaan nähdä vallan lähteenä ja valta taas statuksen vahvistajana (Burgoon, Hunsaker & Dawson 1994:316, ks. myös Koehler, Anatol & Applbaum 1981:198). Bergerin (1994:450-451) mukaan erityisesti vallan vaikutuksen huomioiminen on ratkaisevassa asemassa tutkittaessa interpersonaalisten suhteiden viestintää. Vallan tulee olla tärkeässä osassa tulkittaessa niin verbaalista kuin nonverbaalistakin viestintää.

Vallan ja roolien ohella viestintäkäyttäytymistä oleellisesti määräävinä tekijöinä tarkastelemme työssämme sääntöjä ja normeja. Useat tutkimukset korostavat sääntöjen ja normien tärkeyttä. Gudykunst ja Ting-Toomey (1988:61-71) esittävät, että kulttuuriset normit ja säännöt yhdessä roolien ja viestintäverkostojen kanssa vaikuttavat siihen, kuinka tulkitsemme niin verbaalisia kuin nonverbaalisiakin viestejä. Lisäksi normit ja säännöt vaikuttavat roolien kehittymiseen. Klassisessa teoksessaan Katz ja Kahn (1966:37) esittävät, että normit vahvistavat ja verbalisoivat roolivaatimuksia (role requirements). Eri tilanteissa vallitsevien roolien voidaan myös nähdä vaikuttavan tilanteen viestintäsääntöihin (Pearson 1993:118).

Yerby, Buerkel-Rothfuss ja Bochner (1995:174) sekä Pearson (1993:118) toteavat, että yhteisössä muodostuu sääntöjä siitä kuka puhuu kenellekin, mistä aiheesta, missä paikassa, milloin, miksi ja millainen vaikutus tällä puheella on toiseen. Toisaalta Stohl (1995:111) näkee, että asema hierarkiassa on määräävä tekijä tarkasteltaessa sitä miten, mitä, milloin, missä ja kenelle voidaan ja halutaan puhua.

Valta, roolit, säännöt ja normit liittyvät vahvasti toisiinsa. Mikään näistä tekijöistä ei yksinään vaikuta ihmisen viestintäkäyttäytymiseen vaan ne yhdessä muokkaavat ihmisten käyttäytymistä eri viestintätilanteissa. Esimerkiksi tiettyyn rooliin voi kuulua valtaa, jota vahvistavat tilanteessa vallitsevat säännöt ja normit. Toisaalta jossain tilanteessa vallitsevat säännöt ja normit vähentävät ihmisen valtaa ja muuttavat täten hänen rooliaan.

2.2.1 Valta

Valta (power) voidaan määritellä kyvyksi saada ihmiset käyttäytymään halutulla tavalla. Valtaa esiintyy aina kahden ihmisen välisessä viestintäsuhteessa ja se on yhteydessä vallitsevaan kontekstiin ja kulttuuriin. (Pennington 1989:261-273.) Valta tulisikin nähdä luonnollisena osana interpersonaalista viestintäsuhdetta; sen tehtävänä on koordinoida yhteisön jäsenten viestintäkäyttäytymistä. (Koehler, Anatol & Applbaum 1981:188-189.) Valta on yksi niistä tekijöistä jotka vaikuttavat siihen kenelle puhutaan, mistä aiheesta, milloin, miksi, kuinka paljon ja millainen vaikutus puheella on (Yerby, Buerkel-Rothfuss & Bochner 1995:174, Pearson 1993:118 ja Stolh 1995:111).

Vallan ilmenemiseen vuorovaikutuksessa voidaan nähdä vaikuttavan kolme tekijää: lähde (resource), riippuvuus (depedency) ja vaihtoehtoisuus (alternatives). Tällöin vallan *lähteenä* pidetään jonkin asian omistamista, jonka jakamisesta tai jakamatta jättämisestä ihminen voi itse päättää. Pelkkä omistaminen ei kuitenkaan riitä vallan perusteeksi, vaan jonkun henkilön tulee olla *riippuvainen* toisen omistamasta asiasta. Riippuvuus häviää, jos omistetulle asialle löytyy muita *vaihtoehtoja*. (Katz & Kahn 1966:203.)

On esitetty, että vallan lähde voi olla niin rakenteessa kuin vastaanottajan hyväksynnäsäkin. *Rakenne* syntyy vuorovaikutuksessa olevien ihmisten riippuvuussuhteesta sekä heidän asemastaan viestintäsuhteessa. On selvää, että esimerkiksi neuvoteltaessa opintojen suorittamisesta opiskelijalla on vähemmän valtaa kuin professorilla. Opiskelija on tilanteessa epävarmemmassa ja alemmassa asemassa kuin professori ja lisäksi opiskelijan voidaan ajatella olevan riippuvainen professorin tekemästä päätöksestä. Tällöin professorilla on rakenteellista valtaa. Rakenteellinen valta on sitä voimakkaampaa mitä vähemmän vaihtoehtoja heikommassa asemassa olevalla henkilöllä on. (Burgoon, Hunsaker & Dawson 1994:55-58.)

Vastaanottajan hyväksynnästä syntyvää valtaa esiintyy kun vastaanottaja (receiver) oikeuttaa lähettäjän (source) omistamaan valtaa (Burgoon, Hunsaker & Dawson 1994:55-58). French ja Raven (1959/1990:268-273) ovat jakaneet lähettäjän omistaman ja vastaanottajan oikeuttaman vallan viiteen oleellisimpaan tyyppiin: palkitsevaan,

rankaisevaan, asiantuntevaan, lailliseen ja valtaan, jota esiintyy kun vastaanottaja “ihailee” lähettäjä. *Palkitseva valta* pohjautuu lähettäjän mahdollisuuteen palkita vastaanottaja. Vastaavasti *rankaiseva valta* pohjautuu lähettäjän edellytyksiin rankaista vastaanottajaa. Lähettäjällä on *asiantuntijuusvaltaa* silloin kun vastaanottaja uskoo lähettäjän olevan jollakin tietyllä alalla viisaampi tai taitavampi kuin hän itse. Valta on *laillisuuteen* pohjaavaa silloin kun lähettäjällä on vastaanottajan arvojen mukaan oikeus käyttää asemalleen kuuluvaa valtaa. Vastaanottaja antaa lähettäjälle valtaa myös silloin kun hän *ihailee* lähettäjä. Tällöin vastaanottaja pyrkii miellyttämään lähettäjä toteuttamalla hänen toiveensa.

Näiden viiden valtatyyppin osalta on huomioitava, että valta on tilanteesta ja kyseessä olevista ihmisistä riippuvaista. Joissain tilanteissa ilmenee vain yhden tyyppistä valtaa kun taas toisinaan vastaanottaja oikeuttaa lähettäjän käyttämään useita valtatyyppisiä yhtä aikaa, esimerkiksi kasvattajalla voi samanaikaisesti olla palkitsevaa, rankaisevaa, laillisuuteen ja asiantuntijuuteen pohjautuvaa valtaa (ks. French & Raven 1959/1990). Valtaa ei myöskään tule nähdä vaihtoehtoisesti vain rakenteesta tai vastaanottajan hyväksynnästä riippuvaisena, vaan nämä molemmat tekijät vaikuttavat yhtä aikaa. Esimerkiksi palkitseva valta on sitä voimakkaampaa mitä riippuvaisempi vastaanottaja on palkinnosta ja mitä vähemmän vaihtoehtoja hänellä on saada palkinto joltakin muulta lähteeltä.

Frenchin ja Ravenin (1959/1990:268-273) valtatyyppiluokittelua on täydentänyt Goodstein (1981:285 Frank & Brownellin 1989:416 mukaan) lisäämällä listaan suhteisiin tai informaatioon perustuvan vallan. *Suhteisiin pohjautuvalla* vallalla hän tarkoittaa valtaa, joka syntyy tärkeiden tai vaikutusvaltaisten henkilöiden tuntemisesta. *Informaatiovaltaa* ihminen omaa silloin kun hän voi päättää jonkin tärkeän tiedon eteenpäin välittämisestä. Mielestämme Goodsteinin lisäykset ovat mielekkäitä.

Valta tulee ymmärtää kulttuurisidonnaisena. Weber (1972:232) on esittänyt klassisen jaon, jonka mukaan valta voidaan jakaa kolmeen luokkaan. *Traditionaalisella* vallalla hän tarkoittaa historian perusteella hyväksyttyä valtaa, jollaista on esimerkiksi kuninkaila. *Rationaalisoikeudellista valtaa* esiintyy esimerkiksi byrokraattisen yhteiskunnan

presidentillä. Tällainen valta perustuu vallitseviin sääntöihin ja lakeihin. *Karismaattinen valta* puolestaan viittaa henkilön persoonallisiin ominaisuuksiin. Se, minkä valtaluo-kan edustajalla nähdään olevan valtaa, vaihtelee kulttuurin ja kontekstin mukaan (Pennington 1989:261-273).

Vallan voidaan nähdä liittyvän läheisesti viestintäsuhteen kontrolliin. Valta ja kontrolli eivät kuitenkaan ole synonyymeja. Henkilöllä voi viestintäsuhteessa olla valtaa, vaikka hän ei kontrolloisikaan viestintää. Burgoon, Hunsaker ja Dawson (1994:284-289) ovat määritelleet kolme erilaista viestintäsuhdetta, jotka vaihtelevat sen mukaan kenellä kontrolli on. *Täydentävällä (complementary) viestintäsuhteella* he tarkoittavat suhdetta, jossa kontrolli on vain toisella osapuolella. Kontrollin omaavalla osapuolella ei kuitenkaan voisi olla dominanssia, ellei toista osapuolta olisi olemassa. Esimerkiksi kasvattajalla voi olla enemmän kontrollia kuin hänen kasvatettavallaan, mutta toisaalta tätä viestintäsuhdetta ei olisi olemassa ilman kasvatettavan olemassaoloa. Jos suhteen kontrolli perustuu asiantuntijuuden mukanaan tuomaan valta-asemaan, on perusteltua, että suhde on täydentävä. Esimerkiksi on hyvä uskoa lääkärin diagnoosi kyseenalaistamatta sitä.

Symmetrisessä viestintäsuhteessa molemmilla suhteen osapuolilla on yhtäläinen mahdollisuus kontrolloida viestintää. Useimmat ihmiset pitävät symmetristä viestintäsuhdetta toivottavimpana. Tällainen suhde ei kuitenkaan välttämättä ole toimiva. Se voi johtaa kilpailuun päätösvallasta sekä jatkuvaan neuvotteluun päätöksistä. Kolmantena viestintäsuhteena on *rinnakkainen (parallel) viestintäsuhde*. Tällaisessa suhteessa se, kenellä on kontrolli, riippuu tilanteesta ja aiheesta. Toisaalta joissain tilanteissa voidaan myös olla täysin tasavertaisia. Tällainen viestintäsuhde on usein hyvin toimiva esimerkiksi perhekontekstissa. Dominanssi voi olla niin kasvattajalla kuin kasvatettavallakin tilanteesta riippuen. (Burgoon, Hunsaker & Dawson 1994:284-289.)

Berger (1994) esittää, että on kolme tapaa, joilla valtaa voidaan tutkia. Nämä tavat ovat heijastavat menetelmät (projective measures), itsearviointimenetelmät ja interaktiiviset menetelmät. Tässä työssä käytetyn itseraportointimenetelmän, haastattelun, ongelmanna Berger näkee eri henkilöiden toisistaan poikkeavat näkemykset samasta tilanteesta.

Esimerkiksi Turk ja Bell (1972) huomasivat perheen vallanjakoa koskevassa tutkimuksessaan, että vastaukset siihen kenellä valta perheessä on, vaihtelivat sen mukaan keneltä asiaa kysyttiin.

Interpersonaalisen suhteen valtaa tutkittaessa voidaan lähteä siitä oletuksesta, että viestintäsuhteessa on valtaeroavaisuuksia. Tällöin tutkitaan dyadeja, joilla oletetaan olevan valtaeroja, kuten mies - nainen tai kasvattaja - kasvatettava. Perinteisesti tällaiset tutkimukset on tehty laboratorio-olosuhteissa. Tutkimuksissa valtaeroja on pyritty selvittämään muun muassa tarkastelemalla sitä, kuinka lähellä toisiaan ihmiset ovat, kuinka muodollinen puhetapa on ja sitä miten erilaiset kysymykset ilmentävät valtaa. (Berger 1994:476.)

Työssämme vallalla tarkoitetaan ihmisen kykyä saada toinen ihminen käyttäytymään ja viestimään halutulla tavalla, esimerkiksi kasvattajalla on valtaa kun kasvatettava ei kasvattajan toivomuksesta kiroile. Kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa voidaan katsoa olevan niin rakenteellista kuin vastaanottajan hyväksyntäänkin pohjaavaa valtaa. Näemme myös, että kasvattajan ja kasvatettavan viestintäsuhdetta tarkasteltaessa luokitus täydentävään, symmetriseen ja rinnakkaiseen viestintäsuhteeseen on käyttökelpoinen. Valta on yksi niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat siihen miten puhutaan ja millainen vaikutus tällä puheella on viestintäsuhteen osapuoliin. Valta on läheisesti yhteydessä viestintäsuhteen rooleihin ja sääntöihin.

2.2.2 Roolit

Sosiaalinen kontrolli määrää hyvin pitkälle sen keitä olemme ja miten viestimme. Roolit ovat yksi vahvimista sosiaalisen kontrollin muodoista ja ne voidaan määritellä aseman (position) kautta. Asema tarkoittaa sitä "sosiaalista nimilappua", joka kertoo ihmisille keitä olemme, mikä on asemamme suhteessa toisiin ihmisiin sekä sen, mitkä ovat meidän velvollisuutemme ja oikeutemme. Asemaa voivat kuvata niin ammattinimikkeet (professori, sihteeri) kuin perheenjäsenten nimityksetkin (isä, isosisko). Asemaan vaikuttavat myös henkilön ikä ja sukupuoli. Niistä viestinnällisistä odotuksista, joita tietyn aseman

omaavalle henkilölle asetetaan, koostuu rooli. (Gudykunst & Ting-Toomey 1988:71, Argyle, Furnham & Graham 1981:164, 169.) Henkilön rooli ei kuitenkaan koostu pelkästään ulkopuolelta asetetuista odotuksista, vaan siihen vaikuttaa hänen oma käsityksensä yhteisöstä ja roolistaan (Katz & Kahn 1966:177-178).

Roolilla on tärkeä merkitys dyaditilanteen käyttäytymisessä. Se on yksi määräävimmistä kahden ihmisen viestintäsuhteeseen vaikuttavista tekijöistä (Argyle, Furnham & Graham 1981:165). Rooli vaikuttaa omalta osaltaan siihen mitä, miten, milloin, missä ja kenelle puhutaan (Stohl 1995:111). Jokaisella yhteisön jäsenellä on määrättyjä käyttäytymismuotoja eli rooleja suhteessa toisiin jäseniin. Roolit kuvastavat yhteisön, esimerkiksi perheen, rakennetta, kulttuurisia arvoja sekä vuorovaikutustapoja. (Yerby, Buerkel-Rothfuss & Bochner 1995:255.) Katz ja Kahn (1966:172) pitävät rooleja keskeisimpinä tekijöinä tarkasteltaessa yhteisöjä. He katsovat yhteisön olevan roolisysteemi.

Rooli kuvaa myös ihmisten asemaa yksittäisissä interpersonallisissa ihmissuhteissa, esimerkiksi lapsi/äiti tai opiskelija/opettaja. Samalla rooli kertoo yksilön asemasta sosiaalisesta hierarkiassa. (Stohl 1995:99.) Edelleen roolia käytetään kuvaamaan niitä käyttäytymisodotuksia, joita viestintäverkoston jäsenille asetetaan (Mitchell 1969:46, ks. myös Stohl 1995:99). Rooliodotukset ilmaisevat, miten tietyn henkilön tulisi tai ei tulisi viestiä. Rooliodotuksia verbalisoidaan harvoin. Ne tulevat sanotuksi ääneen silloin kun kommentoidaan rooliodotusten täyttämistä tai rikkomista. (Katz & Kahn 1966:175.)

Roolit syntyvät erilaisista yhteiskunnan tarpeista (esimerkiksi lapsi tarvitsee huoltajan) ja erilaisten tilanteiden vaatimuksista (esimerkiksi tavoitteeseen pyrkivä ryhmä tarvitsee johtajan). Roolit ovat myös toisiaan täydentäviä, esimerkiksi opettaja tarvitsee opiskelijoita ollakseen opettaja ja vastaavasti opiskelijat tarvitsevat opettajan ollakseen opiskelijoita. (Argyle, Furnham & Graham 1981:164,178-179.)

Roolit kuvastavat perheenjäsenten erilaisia tehtäviä perheessä. Rooleihin kuuluvilla tehtävillä pyritään ylläpitämään perheen rakennetta ja stabiilisuutta. Roolien tehtäviin liittyy velvollisuuksia ja etuoikeuksia. Esimerkiksi perheen äidillä voi olla velvollisuutena

hyvän viestintäilmapiiirin ylläpitäminen. Perheen isällä puolestaan voi olla etuoikeutena sanoa ”viimeinen sana”. (Yerby, Buerkel-Rothfuss & Bochner 1995:255-257.)

Mielestämme Trenholm ja Jensen (1992:95-97) tiivistävät hyvin eri tutkijoiden käsityksiä rooleista. He esittävät, että roolit opitaan tarkkailemalla muita, kuuntelemalla ohjeita sekä harjoittelemalla. Ne eivät ole tarkkoja toimintaohjeita vaan käyttäytymismalleja, jotka antavat pääpiirteisiä neuvoja sopivasta käyttäytymisestä. Käyttäytymisen ohella myös minäkuvamme muokkautuu roolien kautta. Kun toimimme tietyssä roolissa omaksumme vähitellen rooliin kuuluvia arvoja, asenteita ja uskomuksia osaksi itseämme. Lisäksi toimimme monissa eri rooleissa yhtä aikaa, olemme samanaikaisesti esimerkiksi opiskelijoita, ystäviä ja vanhempiemme lapsia.

Vastaavasti voimme olla yhteydessä ihmisiin monien erilaisten roolien kautta, voimme olla samalle henkilölle yhtä aikaa esimerkiksi opiskelutoveri, naapuri ja serkku (Stohl 1995:83). Jotta voisimme täyttää eri rooliodotukset, meidän on pystyttävä tunnistamaan erilaiset roolimme ja muuttamaan viestintäämme näitä rooleja vastaaviksi. Jos ihmiseen kohdistuu samanaikaisesti kahden eri roolin odotukset ja hän ei pysty muokkaamaan viestintäänsä tilanteeseen sopivaksi, voi syntyä roolikonflikti (esimerkiksi jos tytär on äitinsä työkaveri) (Yerby, Buerkel-Rothfuss & Bochner 1995:258). Rooli on epäselvä (role ambiguity) silloin kun henkilö ei ole tietoinen siitä, miten hänen tietyssä roolissa tulisi käyttäytyä. Rooliepäselvyys voidaan kokea niin negatiivisena kuin positiivisenakin. Negatiivisesti koettuna se voi aiheuttaa omasta käyttäytymisestä johtuvaa turhautumista ja epävarmuutta. Positiivinen rooliepäselvyys puolestaan voi rohkaista toimimaan omien toiveiden ja odotusten mukaisesti. (Stohl 1995:100.)

Rooliodotukset voivat olla ennalta määrättyjä (prescribed) tai vuorovaikutuksessa esiin nousevia (emergent). *Ennalta määrättyjä rooliodotuksia* yhteisössä ovat asemaan liittyvät odotukset. Esimerkiksi isältä odotetaan isän asemaan liittyvää viestintää. Toisaalta ihminen tuo yhteisöön oman persoonallisuutensa, mikä vaikuttaa siihen, että rooliodotukset muokkautuvat. Esimerkiksi jos yksi perheen lapsista kertoo avoimesti tunteistaan, voidaan muiltakin perheen lapsilta odottaa avointa itsestä kertomista. *Vuorovaikutuksessa esiin nousevat rooliodotukset* kuvaavat yhteisön jäsenten välisiä ei-

asemaan liittyviä rooliodotuksia. Nämä rooliodotukset syntyvät ihmisten välisissä interpersonallisissa suhteissa. Esimerkiksi tyttären ja äidin viestintäsuhteen muuttuessa ystävyysuhteeksi, he odottavat toisiltaan ystävyyteen, eikä perheessä olevaan asemaan pohjautuvaa viestintäkäyttäytymistä. (Stohl 1995:100, ks. myös Monge & Eisenberg 1987:310.)

Roolien ymmärtäminen edellyttää historiallisen taustan, kulttuuristereotyyppien ja erilaisten yksittäisiä viestintäsuhteita muokanneiden tekijöiden tunnistamista. Esimerkiksi sukupuoli- ja perheroolit ovat kulttuurisidonnaisia ja siksi niitä tulisikin tarkastella laajemmassa sosiaalisessa ympäristössä. Vastaavasti perheen roolit muotoutuvat ja kehittyvät sitä mukaan kun perhe ja ympäröivä kulttuuri muuttuu. (Yerby, Buerkel-Rothfuss & Bochner 1995:255-257, 276.)

Työssämme roolilla tarkoitetaan viestintäsuhteen osapuolten asemaa suhteessa toisiinsa. Rooli koostuu siitä mitä eri asemassa olevien osapuolten viestinnältä odotetaan. Osa näistä odotuksista voidaan nähdä myös viestinnällisinä velvollisuuksina tai oikeuksina. Roolit eivät ole stabiileja vaan ihmisellä voi samassa viestintäsuhteessa olla useita rooleja, jotka vaihtelevat eri tilanteissa. Toisinaan ihmisen viestintäkäyttäytymiseen vaikuttaa samanaikaisesti monta roolia, toisinaan viestitään vain yhden roolin odotusten mukaisesti. Rooli on läheisesti suhteessa valtaan ja sääntöihin. Roolin voidaan nähdä heijastavan asemaa valtasuhteessa.

2.2.3 Säännöt ja normit

Säännöt ovat tärkeä osa sosiaalista ja kulttuurista todellisuuttamme. Kaikissa vuorovaikutustilanteissa esiintyy sääntöjä. Vuorovaikutustilanteiden aikana voi muodostua uusia sääntöjä ja vanhat säännöt voivat muokkautua uudellaisiksi. Viestinnässä on oltava sääntöjä, jotta voisimme viestiä toistemme kanssa. Meillä tulee olla yhteisesti ymmärrettyjä sääntöjä siitä, kuinka eri symboleja käytetään ja kuinka erilaisissa tilanteissa käyttäytyään. Säännöt auttavat meitä tulkitsemaan tilanteita samalla tavalla toisten ihmisten kanssa. Tuntemalla tilanteen säännöt voimme ymmärtää eleiden, sanojen ja puhetyyliä merkityksen. Samalla säännöt auttavat meitä valitsemaan erilaisista käyttäytymisvaihtoehtoista tilanteeseen sopivan. Näin ollen säännöt ohjaavat meitä käyttäytymään odotustenmukaisesti ilman vaihtoehtojen pohdintaa (vastaamme tervehdykseen tervehdyksellä). (Cushman & Whiting 1972, Shimanoff 1982 ja Littlejohn 1992:198.)

Sääntöjen määrittelemine on vaikeaa. Gantz (1971:125-129) on koonnut seitsemänkymmentä arkikielessä esiintyvää synonyymia sääntö-termille. Kokoamalla synonyymejä hän on pyrkinyt konkretisoimaan sen, miten monella eri tavalla sääntö-termi voidaan käsittää. Shimanoff (1982:37-38) kaipaa selvitystä sääntö-termille. Hänen mukaansa selkeä määritelmä auttaisi erottamaan normit säännöistä ja helpottaisi eri sääntötutkimusten vertailua. Säännöistä esiintyy monenlaisia määritelmiä. Myös normin asema suhteessa sääntöihin vaihtelee eri määritelmien mukaan. Toisinaan säännöt ja normit nähdään synonyymeinä ja toisinaan ne nähdään hyvinkin erilaisina suhteessa toisiinsa.

Monet eri tutkijat (mm. Littlejohn 1992:198, Pearson 1993:106 ja Gudykunst & Ting-Toomey 1988:68) ovat käyttäneet sääntöjä selvittäessään Shimanoffin (1982:57) sääntömääritelmää. Shimanoff määrittelee säännön seuraavasti:

“A rule is a followable prescription that indicates what behavior is obligated, preferred or prohibited in certain contexts.”

Säännöt ovat siis ohjeita, joita tulee olla mahdollisuus *noudattaa*. Ihmisellä tulee olla periaatteessa edellytykset käyttäytyä säännön vaatimalla tavalla, vaikka se käytännössä ei olisikaan mahdollista (tällainen tilanne syntyy esimerkiksi jos ihmisen tulee noudattaa

kahta ristiriitaista sääntöä yhtä aikaa). Säännöt *määräävät* (prescribe) millainen käyttäytyminen on *pakollista, toivottavaa* tai *kiellettyä* tietyssä *kontekstissa*. Osa säännöistä on yleisiä sääntöjä, jolloin ne sopivat moniin erilaisiin konteksteihin. Tällaiset säännöt ovat melko yleispiirteisiä. Yksityiskohtaisemmat säännöt puolestaan sopivat vain tietynlaisiin tilanteisiin. Säännön tulee kuitenkin aina sopia vähintään kahteen samankaltaiseen tilanteeseen, jotta sääntö voidaan erottaa yksittäisestä tilannesidonnaisesta käskystä. Shimanoff korostaa, että säännöt koskevat näkyvää *käyttäytymistä* eivätkä ajatuksia (cognitions). Käyttäytymistä voi ohjata ja arvioida, joten virheellisestä käyttäytymisestä voidaan rangaista. Toisen ihmisen ajatuksia puolestaan ei voida arvioida, joten "säännönvastaisista" ajatuksista ei voida myöskään rangaista. (Shimanoff 1982:39-54.)

Gallois ja Giles (1998:140) toteavat useiden tutkijoiden sääntömääritelmien olevan samantyyppisiä kuin Argynen, Furnhamin ja Grahamin (1981:7) määritelmä. Argynen, Furnhamin ja Grahamin mukaan säännöt ovat:

"...shared beliefs which dictate which behavior is permitted, not permitted or required. Rules are generated in social situations in order to regulate behavior so that the goals can be attained. ...rule exists if most people note and disapprove of its being broken. Rules are also part of the social construction of reality, and make possible complex games and routines of many kinds."

He korostavat sitä, että säännöt ohjaavat käyttäytymistä. Säännöt sallivat, kieltävät tai vaativat tietynlaista käyttäytymistä. Sääntö on olemassa jos ihmiset huomaavat milloin käyttäytyään säännönvastaisesti. Säännöt syntyvät vuorovaikutuksessa, ovat yhteisesti ymmärrettyjä, ohjaavat ihmisten käyttäytymistä eri tilanteissa ja auttavat saavuttamaan päämääriä. Omansa ja Argynen, Furnhamin ja Grahamin (1981:7) sääntömääritelmien yhtäläisyyksistä huolimatta Shimanoff (1982:44) esittää kritiikkiä tämänkaltaiselle sääntömääritelmälle. Hän toteaa, että säännön tulee määrätä (prescribe) käyttäytymistä. Jonkin käyttäytymisen salliminen ei vielä luo sääntöä, että niin tulisi käyttäytyä.

Gantz (1971) korostaa sääntömääritelmässään säännön noudatettavuutta, verbalisoitavuutta sekä sitä, että sääntö ei ole kuvaus todellisesta tapahtumasta vaan se on ohje siitä, kuinka tulisi toimia. Hänen mukaansa sääntö on olemassa vain, jos ihminen pystyy

verbaalisesti ilmaisemaan säännön olemassaolon. Säännön noudatettavuudella hän tarkoittaa sitä, että ihminen tuntee säännön ja voi ainakin teoriassa noudattaa sitä. Henkilö on itse vapaa valitsemaan käyttäytykö säännön vaatimalla tavalla vaiko ei. Näin ollen säännön noudattamatta jättäminen ei tarkoita, etteikö henkilö tuntisi sääntöä.

Mielestämme säännöt eivät ole olemassa ainoastaan silloin, kun ne pystytään verbalisoimaan. Noudatamme tiedostamattamme sääntöjä, jotka olemme oppineet. Ne saattavat tulla tietoisuuteemme vasta sääntörikkomuksen kautta. Gantzin (1971) sääntömääritelmän vahvuutena pidämme sitä, että sen mukaan sääntö on ohje eikä kuvaus todellisesta tapahtumasta. Näkemyksemme mukaan ihminen itse voi päättää käyttäytykö säännön mukaisesti.

Säännöt voivat olla eksplisiittisiä tai implisiittisiä. Sekä eksplisiittiset että implisiittiset säännöt ovat todellisia ja niiden molempien noudattaminen on tärkeää. Eksplisiittisillä säännöillä tarkoitetaan sääntöjä, joista keskustellaan ja jotka ovat verbaalisesti ilmaistuja. Implisiittiset säännöt puolestaan ovat sääntöjä, joista ei olla puhuttu ääneen. Niistä puhutaan vain silloin kun niitä on rikottu. Jos sääntö kehittyy luontevasti niin, että se on kaikkien tunnistettavissa ilman erillistä keskustelua, tulee säännöstä implisiittinen. Säännöstä voi tulla implisiittinen myös silloin kun sääntöön liittyy ahdistusta tai jännitystä. Tällöin voi syntyä sääntö myös siitä, että säännöstä ei saa puhua (metasääntö). (Yerby, Buerkel-Rothfuss & Bochner 1995:176-177.) Implisiittinen sääntö muuttuu eksplisiittiseksi säännöksi silloin, kun siitä syntyy keskustelu esimerkiksi sääntörikkomuksen vuoksi.

Säännöt voidaan nähdä kulttuuri-, konteksti- tai ihmissuhdesidonnaisina. Kulttuurisidonnaisia sääntöjä ja normeja Gudykunst ja Kim (1992:35) kuvaavat seuraavasti:

“The norms and rules of a culture specify the acceptable and unacceptable behavior in our interaction with others. It is the norms and rules of a culture that allows its members to engage spontaneously in everyday social behavior without continually having to “guess” what other people are going to do. More formally, we can say norms and rules are sets of expected behaviors for particular situations.”

Kulttuuriset säännöt ja normit koskevat jonkin tietyn kulttuurin jäseniä. Kulttuuristen sääntöjen ja normien vaikutusvalta vaihtelee. Toisissa kulttuureissa kulttuuriset säännöt säätelevät lähes kaikkea vuorovaikutusta, kun taas toisissa kulttuureissa nämä säännöt koskevat vain joitain viestintätilanteita.

Kontekstisidonnaisia sääntöjä ovat säännöt, jotka koskevat jotain tiettyä viestintätilannetta. Esimerkiksi kulttuurisena sääntönä voi olla, että huutaminen julkisella paikalla ei ole hyväksyttävää. Kuitenkin jääkiekko-ottelussa huutaminen on säännönmukaista käyttäytymistä. Tällöin toimitaan kontekstisidonnaisen säännön mukaan. Ihmissuhdesidonnaisia sääntöjä puolestaan ovat säännöt, jotka ovat voimassa kahden ihmisen välillä. Esimerkiksi kahden ihmisen välinen tapa tervehtiä toisiaan voi näyttää muiden silmissä hyvin erikoiselta, mutta on täysin säännönmukainen näiden ihmisten välillä. Kun säännöt ovat ihmissuhdesidonnaisia, eivät kulttuuriset säännöt välttämättä vaikuta, vaan kahden ihmisen välinen sääntö on voimakkaampi.

Viestinnässä olevilla säännöillä on monia erilaisia tehtäviä. Niiden avulla voimme säädellä, tulkita, arvioida, korjata, oikeuttaa, selittää ja ennustaa sekä omaa että toisten viestintäkäyttäytymistä. Säännöt *säätelevät* ja *ohjaavat* viestintäkäyttäytymistä. Ne kertovat millainen käyttäytyminen on hyväksyttävää eri tilanteissa. Sääntöjen avulla *tulkitsemme* käyttäytymistä. Täten voimme ymmärtää, mitä erilaisilla teoilla ja symboleilla halutaan viestiä. Säännöt antavat meille mahdollisuuden *arvioida* ja *korjata* omaa ja toisten viestintäkäyttäytymistä. Pystymme arvioimaan viestintäkäyttäytymisen hyväksyttävyyttä erilaisissa konteksteissa sekä tarvittaessa korjaamaan sääntöjenvastaisista käyttäytymistä. (Shimanoff 1982:83-87.)

Säännöt *oikeuttavat* käyttäytymään tietyllä tavalla, voimme perustella käyttäytymistämme sillä, että se on säännönmukaista. Käyttäytymistä voi *selittää* sääntöjen avulla. Pystymme selittämään tietyn käyttäytymisen, jos tiedämme mitkä säännöt vaikuttavat käyttäytymiseen. Sääntöjen avulla voi myös *ennustaa* viestintäkäyttäytymistä. Oletamme, että ihmiset käyttäytyvät sääntöjen mukaisesti ja siten pyrimme ennakoimaan heidän käyttäytymistään eri tilanteissa. (Shimanoff 1982:83-87.) Säännöt ilmaisevat kuinka ihmisen tulisi toimia eri tilanteissa, mutta ne eivät pysty takaamaan, että hän todella

toimisi toivotulla tavalla. Ihmiset tekevät itsenäisiä päätöksiä ja voivat täyttäytyä tilanteen sääntöjen vastaisesti. (Yerby, Buerkel-Rothfuss & Bochner. 1995:175.)

Useat tutkijat (esim. Redmond 1995:13, Gudykunst & Kim 1992:60, Gudykunst & Ting-Toomey 1988:69 ja Shimanoff 1982:48) ovat käyttäneet Cushmanin ja Whitingin (1972:232-234) luomaa sääntöjen ulottuvuusjakoa. Säännöt vaihtelevat ja niitä voidaan arvioida näillä neljällä eri ulottuvuudella: 1) ymmärtämisen taso (level of understanding) 2) säännön selkeys (rule clarity) 3) säännön vaikutuspiiri (rule range) ja 4) säännön homogeenisuus (rule homogeneity). *Ymmärtämisen tason* vaatimukset vaihtelevat sen mukaan kuinka suurta yhteisymmärrystä tilanteessa vaaditaan. *Säännön selkeydellä* tarkoitetaan sitä, kuinka tarkasti sääntö määrää sen, miten tilanteessa tulisi toimia. Osa säännöistä jättää paljon erilaisia vaihtoehtoja viestintäkäyttäytymiselle (puhelimeen voi vastata monella eri tavalla), kun taas osa rajoittaa käyttäytymisvaihtoehdot vain muutama mahdolliseen (papin kysyessä "tahdotko"). *Säännön vaikutuspiirin* ollessa laaja säännön määräämä käyttäytyminen sopii moneen eri kontekstiin ja tilanteeseen. *Säännön homogeenisuudella* puolestaan tarkoitetaan sitä, kuinka samanlaisena ryhmän jäsenet säännön ymmärtävät.

Perheen säännöt ovat sopimuksia, jotka syntyvät erilaisten vuorovaikutustilanteiden kautta. Säännöt ennustavat ja rajaavat perheenjäsenten käyttäytymistä monissa eri tilanteissa. Se, noudatetaanko sääntöjä, riippuu siitä missä määrin kaikki perheenjäsenet hyväksyvät säännöt, liittykö sääntöön negatiivisia tunteita ja siitä miten säännöt ovat muodostuneet. Jos säännöt ovat syntyneet luontevasti, niitä on myös helpompi noudattaa. (Yerby, Buerkel-Rothfuss & Bochner 1995:173-176.)

Perheen sisällä sääntöjä on eri tasoilla. Henkilökohtaisen tason säännöt koskevat vain yhtä perheenjäsentä, eivätkä vaikuta muihin. Dyaditason säännöt koskevat kahta henkilöä perheen sisällä, esimerkiksi isää ja poikaa. Alasysteemin säännöt koskevat perheen sisälle muodostuneita pienryhmiä. Esimerkiksi äiti, isä ja tytär voivat muodostaa pienryhmän, jonka säännöt poikkeavat äidin, isän ja pojan muodostaman pienryhmän säännöistä. Säännöt voivat koskea myös koko perhettä. Lisäksi voi olla sääntöjä, jotka

koskevat perhettä ja lähisukulaisia (extended family). (Yerby, Buerkel-Rothfuss & Bochner 1995:178.)

Sääntöjä ovat tutkineet muun muassa Argyle ja Ginsburg (1981:139). Tutkimuksessaan he selvittivät sitä, miksi sääntöjä rikotaan ja mitä sääntörikkomuksesta seuraa. Sääntöjä rikotaan muun muassa itsekkyyden, tietämättömyyden, väsymyksen ja epäkompetenttisuuden, esimerkiksi unohtamisen, vuoksi. Sääntöjä voidaan rikkoa myös silloin kun halutaan olla hauskoja, yritetään parantaa siihen asti vallinneita menettelytapoja tai kun tilanne vaatii sääntöjen rikkomista. Tällainen tilanteen vaatima sääntöjen rikkominen voi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin, kun kriisitilanteessa matkustaja antaa määräyksiä "jähmettyneen" kapteenin sijasta.

Sääntörikkomukset häiritsevät eniten muodollisissa tilanteissa, tilanteissa joissa rikotaan konventionaalisia sääntöjä tai jos tilanteessa olevilla ihmisillä on eri status. Sääntörikkomusta seuraavat sanktiot vaihtelevat. Sanktiona voi olla niin nonverbaaliset vihjaukset kuin koko yhteisöstä poissulkeminenkin. Myös sanktioiden antamiseen liittyy sääntöjä, tietyn tilanteen sääntörikkomuksesta voi seurata tietty sanktio. (Argyle & Ginsburg 1981:140-142.)

Perheen sääntöjä ovat tutkineet muun muassa Guerrero ja Afifi (1995). Heidän mukaansa perheen säännöt määräävät, mitä puheenaiheita tulisi välttää. Tutkimuksessaan he tarkastelevat puheenaiheiden välttämistä osana itsestään kertomista (self-disclosure). Tuloksissaan he kokoavat neljä pääsääntöä, jotka koskevat puheenaiheiden välttämistä. Ensimmäisen säännön mukaan nuoret ja nuoret aikuiset välttävät negatiivisista elämäkokemuksistaan sekä seurustelukokemuksistaan puhumista vanhempiansa kanssa. Toiseksi säännöksi he esittävät sen, että nuoret ja nuoret aikuiset välttävät keskustelusta seksuaalisista asioista vastakkaista sukupuolta olevan kasvattajansa kanssa. Kolmannen säännön mukaan äiti ja tytär keskusteleavat avoimemmin ystävyys- ja seurustelusuhteista kuin vanhempi - lapsiparit, joissa toinen osapuoli on miespuolinen. Neljännen säännön mukaan miehet välttävät naisia enemmän suhteista ja negatiivisista elämäkokemuksista puhumista.

Puheenaiheiden välttämisen syiksi Guerrero ja Afifi (1995) esittävät halun suojella itseä ja/tai suhdetta, aiheen sosiaalisen sopimattomuuden sekä sen, että toinen torjuu kyseessä olevan puheenaiheen. Puheenaiheita voidaan välttää myös siksi, että halutaan pitää jotkin asiat vain omassa tiedossa. Huolimatta siitä, että tiettyjä puheenaiheita vältetään, voidaan viestintäsuhteen viestintä kokonaisuudessaan nähdä hyvin avoimena ja tyydyttävänä.

Viestintäsuhteiden sääntöjä eri kulttuureissa ovat tutkineet muun muassa Mann, Mitsui, Beswick ja Harmoni (1994). Heidän mukaansa kulttuurit eroavat viestintäsääntöjensä suhteen siinä, mitkä ohjeet nähdään sääntöinä, millaisissa ihmissuhteissa säännöt ovat voimassa ja kuinka määräävinä säännöt koetaan. He tutkivat japanilaisten ja australialaisten 11-12-vuotiaiden lasten viestintäsääntöjä suhteessa isään, äitiin, opettajaan, parhaaseen ystävään, aikuiseen naapuriin ja samanikäiseen naapuriin. Tuloksissa mielenkiintoista on, että australialaiset lapset kertoivat japanilaisia lapsia enemmän kunnioittavansa kaikkia osapuolia. Japanilaisten lasten säännöt puolestaan olivat henkilösidonniaisia. Kunnioitusta he osoittivat vanhemmilleen, mutta eivät esimerkiksi naapurilleen.

Työssämme säännöillä tarkoitetaan viestintäkäyttäytymistä sääteleviä ohjeita, jotka kertovat siitä, millainen viestintä on toivottavaa, kiellettyä tai vaadittua tietyssä viestintäsuhteessa. Viestintää koskevat säännöt kertovat, millainen viestintä on sopivaa ja odotustenmukaista tässä viestintäsuhteessa. Sääntö on olemassa, jos sen rikkominen tiedostetaan. Sääntörikkomuksesta voi seurata sanktio, mutta näin ei kuitenkaan välttämättä käy. Sääntö kuvaa tavanomaista ja toistuvaa käyttäytymistä. Säännöt määrittelevät mitä, missä, milloin ja miten puhutaan. Edellisistä sääntömääritelmistä oma määritelmämme on lähinnä Argylen, Furnhamin ja Grahamin (1981:7) sääntömääritelmää.

Toivottavaa viestintää koskeva sääntö kertoo siitä, millaisen viestintäkäyttäytymisen katsotaan olevan parempaa tai toivottavampaa kuin minä toisenlaista viestintäkäyttäytymistä pidettäisiin. Esimerkiksi äidin puhuttelemisen äidiksi voidaan kokea toivottavamaksi kuin hänen puhuttelemisensa etunimellä. Sääntö voi myös kertoa siitä, millainen

viestintä tietyssä viestintäsuhteessa on kiellettyä. Vaadittua viestintää koskeva sääntö kertoo, millainen viestintä on lähes pakollista. Viestintäsääntö ei kuitenkaan koskaan voi olla täysin pakollinen, koska ihmisellä on aina mahdollisuus sääntörikkomukseen. Esimerkiksi erimielisyyden perusteleminen voi olla vaadittua, mutta kukaan ei voi siihen pakottaa.

Säännöt voivat olla eksplisiittisiä tai implisiittisiä. Työssämme eksplisiittisillä säännöillä tarkoitetaan tietyssä viestintäsuhteessa ääneen lausuttuja sääntöjä. Säännöstä tulee eksplisiittinen, jos toinen viestintäsuhteen osapuolista sanoo sen ääneen viestintäsuhteen toiselle osapuolelle. Esimerkiksi sääntö ei ole eksplisiittinen äidin ja tyttären välillä, jos tytär on puhunut molempia vanhempia koskevasta viestintäsäännöstä ainoastaan isänsä kanssa. Tässä tapauksessa sääntö on äidin ja tyttären välillä implisiittinen. Implisiittisillä säännöillä työssämme tarkoitetaan siis sääntöjä, joista viestintäsuhteen osapuolet eivät keskenään ole puhuneet.

Useat eri tutkijat ovat pyrkineet määrittelemään normi-termiä. Määritelmät vaihtelevat suuresti. Myös sääntöjen ja normien suhde toisiinsa poikkeaa suuresti eri määritelmässä. Joissain määritelmässä ne tarkoittavat lähes samaa asiaa kun taas toisissa määritelmässä näillä termeillä on selkeästi eri merkitys. Määritelmien paljoudesta johtuen Gibbs (1965:586-593) esittää johtopäätöksen, että on oltava useanlaisia normeja. Hänen näkemyksensä mukaan eri normi-määritelmät eivät sinänsä ole vääriä, vaan ne ovat liian kapea-alaisia kuvatakseen kaikkia normeja. Hän itse ei pyri esittämään yksiselitteistä määritelmää vaan lähestyy normeja kolmen attribuutin kautta. *Käyttäytymisen kollektiivisella arvioinnilla* hän tarkoittaa meidän yhteistä tietouttamme siitä, miten tilanteessa tulisi toimia. Kaikissa tilanteissa ei kuitenkaan toimita tämän yhteisen tietouden pohjalta, vaan toimintaa ohjaa *kollektiivinen odotus* siitä miten kyseisessä tilanteessa normaalisti toimitaan. Kolmanneksi normin attribuuttiksi Gibbs esittää *käyttäytymistä seuraavat reaktiot*. Reaktioilla hän tarkoittaa ihmisten suhtautumista toistensa käyttäytymiseen, esimerkiksi normien vastaisesta käyttäytymisestä mahdollisesti seuraavaa sanktiota.

Olsen (1968:59-60) on pyrkinyt tekemään selkeän jaon sääntöjen ja normien välille. Hänen mukaansa säännöt ovat rationaalisia ja tavoitteellisia. Ne ovat usein yksityiskoh-

taisia ja niitä tarvitaan, jotta pystyisimme koordinoimaan käyttäytymistä eri tilanteissa. Normit puolestaan ovat kulttuurisidonnaisia moraalisia ja etnisiä ohjeita siitä, kuinka meidän tulisi käyttäytyä. Norminvastainen käyttäytyminen ei jää huomioimatta ja normirikkomus aiheuttaa useimmiten sanktion. Gudykunst ja Ting-Toomey (1988:61-62) yhtyvät Olsenin määritelmään normeista ja säännöistä. Normit ovat tietyn kulttuurin jäsenten yleisesti hyväksymiä periaatteita, jotka määräävät käyttäytymistä. Normit opitaan sosialisatioprosessin kautta ja niiden rikkomisesta seuraa joko avoin tai peitelty sanktio. Säännöt puolestaan ovat tilannesidonnaisia ja neuvoteltavissa olevia. Niiden rikkomisen seuraus vaihtelee sen mukaan miten rikkomusta tulkitaan. Toisaalta jotkut tutkijat (esim. Argyle, Furnham & Graham 1981:126 ja Shimanoff 1982:63-65) esittävät, että vain sääntörikkomuksesta voi aiheutua sanktio. Heidän mielestään normit kuvaavat tavanomaista käyttäytymistä, josta poikkeaminen ei aiheuta sanktiota.

Normi-määritelmämme on pitkälti yhteneväinen Olsenin (1968:59-60) sekä Gudykunstin ja Ting-Toomeyn (1988:61-62) kanssa. Normit ovat kulttuurisidonnaisia moraalisia ohjeita siitä, millainen viestintäkäyttäytyminen nähdään yleisesti hyväksyttävänä tietyn kulttuurin sisällä. Normirikkomus ei jää koskaan huomioimatta. Normit ovat laajempia kuin säännöt; usea sääntö voi heijastaa yhtä normia.

2.3 KULTTUURI JA PUHEKULTTUURI

Kulttuurin määritelmiä on lukemattomia. Paljon viestintää ja kulttuuria tutkinut Triandis (1972:3) toteaa kulttuurin olevan jonkin tietyn ryhmän tapa havainnoida ja tulkita ympäristöään. Kulttuurin osatekijöiksi hän näkee säännöt, normit, roolit ja arvot. Kulttuuri opitaan, se ohjaa käyttäytymistämme ja sitä voidaan havainnoida. Kulttuurin avulla pystymme tulkitsemaan symboleja kulttuurin jäsenille yhteisellä tavalla. (Lustig & Koester 1996:35.) Kulttuuri voidaan nähdä myös ryhmän jäsenille välitettyjen symbolien, merkitysten ja normien systeeminä (Collier & Thomas 1988:99, 102-103). Tämä määritelmä korostaa viestintäprosessia ja systeemin osien riippuvuutta toisistaan. Kulttuuri vaikuttaa siihen, miten ihmiset tulkitsevat symboleja ja merkityksiä. Normeilla tarkoitetaan oikeanlaisen käyttäytymisen malleja. Niiden avulla tiedämme millainen käyttäytyminen on missäkin tilanteessa sopivaa. Ryhmän jäsenet oppivat tulkitsemaan symboleja, merkityksiä ja normeja yhteisellä tavalla omaksumalla ryhmän historiaa, tapoja ja käyttäytymismalleja. (Collier 1997:36.)

Kulttuurille on ominaista, että se opitaan ja se on välitettävissä olevaa. Kulttuurin *oppiminen* on sekä tiedostettua että tiedostamatonta. Sitä opitaan vuorovaikutuksen, havainnoinnin ja jäljittelyn kautta. Kulttuuria voidaan *välittää* niin puhutun ja kirjoitetun kielen, nonverbaalisten viestien, symbolien, elokuvien kuin kuvienkin kautta. Kulttuuri on *dynaamista*. Useimmat muutokset koskevat kuitenkin vain kulttuurin pintarakenteita, perusarvojen ja normien pysyessä pääpiirteissään entisellään. Kulttuuri rajoittaa toiminta- ja tulkintavaihtoehtojamme, joten kulttuuri voidaan nähdä *valikoivana*. Valitsemme kaikista mahdollisista toiminta- ja tulkintavaihtoehtoista ne vaihtoehdot, jotka ovat kulttuurissamme hyväksyttäviä. Kulttuurin osa-alueet ovat *vuorovaikutuksessa* toisiinsa. Muutos yhdellä osa-alueella vaikuttaa koko kulttuuriin. Kulttuuri on myös *ethnosentristä*. Tarkastelemme ja arvioimme muita kulttuureja oman kulttuurimme lähtökohdista käsin. (Porter & Samovar 1997:13-15, ks. myös Klopff & Thompson 1992: 14-15.)

Kulttuuri, kontekstin ja yksilöllisten tekijöiden ohella, ohjaa ihmisiä käyttäytymään tilanteeseen sopivalla tavalla. Noudatamme useita kulttuurisia sääntöjä. Osaa näistä

säännöistä noudatamme tietoisesti ja osaa tiedostamatta. Tuntemalla kulttuurin pystymme tulkitsemaan muiden ihmisten käyttäytymistä eri tilanteissa. Ihmiset ymmärtävät kulttuurin pääpiirteet ja periaatteet samalla tavalla, mutta ihmiset tulkitsevat kulttuurin tekijöitä yksilöllisesti. (Keesing 1974:89.) Esimerkiksi, vaikka ihmiset olisivat yhtä mieltä siitä, että vanhempia ihmisiä tulee kunnioittaa, niin he käyttäytymisellään osoittavat kunnioitusta eri tavoin.

Kulttuureja voidaan tarkastella niin kulttuurieemisistä (emic) kuin kulttuurieettisistäkin (etic) lähtökohdista. *Kulttuurieemistä* lähtökohtaa käytettäessä kulttuurin jotain osaa aluetta tutkitaan kyseessä olevan kulttuurin sisältä. Halutaan ymmärtää, miten kulttuurin jäsenet itse ymmärtävät esimerkiksi viestintänsä. Kulttuurieemisestä lähtökohdasta tarkastellaan vain yhtä kulttuuria. Tutkija määrittelee tutkittavan ilmiön rakenteen tutkimusaineistonsa pohjalta, käyttäen koehenkilöidensä omaa termistöä. Tulosten nähdään olevan ominaisia tämän kulttuurin sisäisille rakenteille. Kun kulttuuria tarkastellaan *kulttuurieettistä* lähtökohdista, tutkitaan monia kulttuureja ja niitä verrataan toisiinsa. Tällöin tarkastelun alaisena olevaa systeemiä tarkastellaan systeemin ulkopuolelta ja tutkija määrittelee systeemin rakenteen jo etukäteen. Tutkimuksen tulokset nähdään absoluuttisina ja universaaleina. (Berry 1980:11-12, ks. myös Suojanen 1982:22.)

Suurin osa sosiologisista ja psykologisista tutkimuksista on kulttuurieettisiä, kun taas antropologiset tutkimukset ovat suurimmaksi osaksi kulttuurieemisiä. Viestinnän tutkimukset puolestaan voivat olla niin kulttuurieemisiä kuin -eettisiäkin. Vaikka nämä lähestymistavat usein nähdäänkin vastakkaisina, voidaan niitä käyttää myös yhdistettynä. (Gudykunst & Ting-Toomey 1996:6-7.) Varsinkin viestinnän tutkimuksessa on hyvä pyrkiä löytämään niin kulttuurille ainutlaatuisia piirteitä kuin eri kulttuureille yhteisiäkin tekijöitä. Todenmukaisinta tietoa jonkin kulttuurin viestinnästä saadaan tutkimalla kulttuuria sen jäsenten omista lähtökohdista käsin - kulttuurin sisältä (emic). Se, mitkä viestinnän piirteet ovat jollekin kulttuurille ainutlaatuisia tai kahdelle kulttuurille yhteisiä, tulee selkeästi esille vertaamalla yhden kulttuurin jäsenten viestintää jonkin toisen kulttuurin jäsenten viestintään (etic).

Tässä tutkimuksessa on käytetty niin kulttuurieemistä kuin -eettistäkin näkökulmaa. Sekä suomalaisten että namibialaisten opiskelijoiden viestintäsuhdetta kasvattajansa kanssa tarkastellaan interpersonaalisen viestinnän tekijöiden kautta. Näitä tekijöitä pyritään löytämään haastatteleamalla opiskelijoita ja näin saamaan selville heidän omia käsityksiään viestinnästään kasvattajansa kanssa. Tutkimuksen luokittelu ja terminologia on osittain haastateltavien ja osittain tutkijoiden rakentamaa. Tutkimusaineiston analyysin pohjalta rakennetaan kuva niin suomalaisten kuin namibialaistenkin opiskelijoiden viestintäsuhteesta kasvattajansa kanssa. Näitä käsityksiä verrataan toisiinsa ja näin pyritään saamaan kuva kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen yhtäläisyyksistä ja eroavaisuuksista näissä kulttuureissa.

Tutkimuksellamme on yhtymäkohtia myös Fitchin (1994) esittämään etnografiseen näkökulmaan. Etnografinen näkökulma sopii hyvin viestinnän ja kulttuurien tutkimukseen. Hänen mukaansa kvalitatiivinen tutkimus täyttää etnografisen tutkimuksen kriteerit, kun aineistonkeruu tapahtuu käyttämällä niin osallistuvaa observointia kuin haastatteluakin. Lisäksi tutkijan tulee tuntee hyvin tutkimansa kohde. Tutkijan tulee myös osata ottaa etäisyyttä ilmiöön voidakseen tarkastella sitä objektiivisesti. Fitchin mukaan etnografisessa tutkimuksessa tuloksista tehtyjen tulkintojen tulisi pohjautua riittävän kattavaan aineistoon. Tutkijan tulisi välttää liian pienen aineiston pohjalta tehtyjä yleistyksiä. Tutkijan tulisi edelleen välttää pelkkien tulkintojen esittämistä. Tulkintojen lisäksi tuloksissa tulisi olla selkeästi nähtävissä myös tutkittava ilmiö sellaisenaan.

Yhtenä tutkimuksemme etnografisena piirteenä voidaan pitää sitä, että tunnemme hyvin tutkimamme kohteen - kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestinnän - suomalaisessa kontekstissa. Olemme itse kohderyhmämme jäseniä, joten meillä on omakohtaista tietoa tutkittavasta aiheesta. Tietouttamme namibialaisesta kontekstista olemme kartuttaneet esimerkiksi tutustumalla monipuolisesti kirjallisuuteen. Tutkimuksemme aineistonkeruumenetelmänä olemme käyttäneet teemahaastattelua. Edelleen tutkimuksemme etnografisena piirteenä voidaan nähdä pyrkimys ottaa etäisyyttä aineistoomme ja tarkastella sitä objektiivisesti. Tuloksissa olevien esimerkkien avulla pyrimme siihen, että tutkittava ilmiö on nähtävissä myös sellaisenaan, ilman tulkintoja.

Kulttuuria ja viestintää ei voida erottaa toisistaan. Ne kumpikin vaikuttavat toisiinsa. Kulttuuri, johon ihminen on sosiaalistunut, vaikuttaa hänen tapaansa viestiä. Toisaalta myös ihmisen tapa viestiä vaikuttaa ajan myötä kulttuuriin. (Gudykunst & Ting-Toomey 1996:3, Gudykunst & Ting-Toomey 1988:17.) Kulttuurin ja viestintäkäyttäytymisen välillä ei kuitenkaan ole suoraa yhteyttä. Vaikka tiedetään, millainen viestintä on sopivaa, niin näin ei suinkaan aina toimita. (Rochner 1984:127) Koska kulttuuri ja kommunikaatio ovat kuitenkin vahvasti yhteydessä toisiinsa, tulisi puhujan viestintäkäyttäytymistä tulkita tämän kulttuuritaustaa vasten (Sallinen-Kuparinen 1986/1994:81).

Tarkasteltaessa viestintää osana kulttuuria puhutaan usein puhekulttuurista. Puhekulttuurilla voidaan tarkoittaa jossain tietyssä kulttuurissa käytettyä ja sopivimmaksi nähtyä tapaa viestiä (Tiittula 1994:101). Puhekulttuuriin nähdään kuuluvan mekaanisiltakin vaikuttavat käyttäytymismuodot, esimerkiksi tervehtiminen. Näiden erilaisten käyttäytymismuotojen lisäksi koko kielellisen kanssakäymisen voidaan nähdä heijastavan tietyn kulttuurin perusarvoja ja normeja. (Salo-Lee & Winter-Tarvainen 1995:85.)

Jonkin tietyn maan puhekulttuurista puhuminen on kuitenkin ongelmallista. Kun pyritään määrittelemään jonkin tietyn maan puhekulttuuria, tehdään usein yleistyksiä, joissa kulttuurin sisäinen variaatio häviää. Jonkin maan puhekulttuurin määritelmässä ei voida huomioida eri kontekstien, erilaisten viestintäsuhteiden ja yksilöllisten tekijöiden vaikutusta viestintään. Ongelmaksi muodostuukin helposti se, että rakennetaan stereotyyppioita, joiden nähdään soveltuvan kaikkiin viestintätilanteisiin. Eri maiden puhekulttuureista puhuminen on kuitenkin oikeutettua siinä mielessä, että joidenkin viestinnän piirteiden, niin verbaalisten kuin nonverbaalistenkin, voidaan nähdä toistuvan useammin jossain kulttuurissa kuin toisessa. On siis mielekästä tutkia viestintää yhden kulttuurin sisällä ja kahta kulttuuria vertailemalla mahdollisesti löytää siitä kulttuurisia piirteitä.

Aina kun tutkitaan johonkin tiettyyn kulttuuriin kuuluvien ihmisten viestintäkäyttäytymistä saadaan tietoa myös heidän puhekulttuuristaan. Viestinnän ominaispiirteiden, eli puhekulttuurin, esiin nostaminen vaatii kuitenkin vertailukohdan. Jonkin puhekulttuurin ominaispiirteiden havaitseminen on helppointa vertaamalla sitä johonkin toiseen kulttuuriin. Puhekulttuureista saadaan paljon tietoa kulttuurienvälisen viestinnän tutkimusten

yhteydessä. Tutkittaessa jonkin tietyn maan edustajaa kulttuurienvälisessä viestintätilanteessa, saadaan samalla tietoa hänen puhekulttuuristaan. (Isotalus 1995:70.)

Allwood (1982:8-12) esittää, että haluttaessa tutkia jonkin kulttuurin jäsenten viestintää, tulisi kiinnittää huomiota puhumisen tarkoitukseen, rooleihin, vuorovaikutuksen malleihin ja menettelytapoihin, viestintäkäyttäytymiseen sekä tulkitsemiseen ja ymmärtämiseen. Näiden tekijöiden hän näkee ilmentävän parhaiten kulttuurin jäsenten viestinnän malleja. *Puheen tarkoitus* määrää, millainen viestintä tilanteeseen sopii, esimerkiksi millainen tervehtiminen on sopivaa. *Roolit* määräävät millaisia viestinnällisiä oikeuksia ja velvollisuuksia henkilöillä on.

Vuorovaikutuksen mallit ja menettelytavat koostuvat viidestä tekijästä. Keskustelu etenee jaksoittain, tietyssä järjestyksessä. Esimerkiksi puhelun aloittaminen ja lopettaminen tapahtuvat pääpiirteissään tietyllä tavalla. Puheenvuoron vaihtumista voi määrätä sääntö siitä, kuinka kauan kukin saa puhua tai saadaanko toisen puheenvuoro keskeyttää. Palautteenannolla niin puhuja kuin kuuntelijakin ilmaisevat ymmärtämisensä. Tilankäyttö voi toisinaan olla tarkkaan määritelty, esimerkiksi talon isännän paikalle ei saa istua. Keskustelun sisältö, eli puheenaiheet, vaihtelevat eri vuorovaikutustilanteissa. *Viestintäkäyttäytymisellä* Allwood tarkoittaa nonverbaalista viestintää, äänenkäyttöä, sanavalintoja sekä kieliopillisia malleja. Voidakseen keskustella toisen ihmisen kanssa, ihmisen tulee *tulkita ja ymmärtää* viestintää. (Allwood 1982:8-12.)

2.3.1 Suomalainen puhekulttuuri

Suomalaiseen puhekulttuuriin ehkä yleisimmin liitetty stereotypia on suomalaisten "tuppisuus". Tuppisuuden on katsottu johtuvan niin kansanluonteesta, kielellisestä eristäytyneisyydestä, puhekasvatuksen vähäisestä määrästä kuin viestintätaitojen puutteestakin. Yhtenä syynä viestintätaidottoman kuvan syntymiseen voidaan nähdä olevan kirjallisuudessa toistuvat kielteiset käsitykset; kun jatkuvasti puhutaan heikoista taidoista, niin niihin lopulta aletaan myös uskoa. Myös jokapäiväisessä elämässä joudumme tekemisiin näiden kielteisten käsitysten kanssa. Niin televisiossa, radiossa, sanoma- kuin aikakauslehdissäkin puhutaan suomalaisten heikoista viestintätaidoista, esimerkiksi "juroudesta ja vähäpuheisuudesta" (Keskisuomalainen 9.3.1999:27) tai "vaikenemisesta kahdella kielellä" (Pietilä 1999:105). Suomalaisten kuva itsestään viestijänä ei olekaan kovin korkea. Nuorista aikuisista 78 prosenttia arvioi suullisen esitystaitonsa keskinkertaiseksi tai sitä huonommaksi. Yhtenä syynä tähän korkeaan prosenttilukuun voidaan kuitenkin nähdä kulttuuriimme kuuluva vaatimattomuus ja oman itsensä vähättely. Ei ole kulttuuristen normien mukaista kehua omia viestintätaitojaan ja sen takia ne kuvaillaan todellista heikommiksi. (Sallinen 1986/1994: 73 - 80.)

Suomalaiseen puhekulttuuriin liitettyjä stereotypioita on koonnut muun muassa Tiittula (1994:97). Hänen mukaansa suomalainen puhetyyli mielletään usein monologiseksi, vähän keskeytyksiä tai päällekkäisyyksiä omaavaksi. Nähdään, että suomalaiseen puhetyyliin kuuluu pitkät tauot ja runsas toteamusten käyttö. Lisäksi suomalaisen puhekulttuurin ominaispiirteeksi mielletään pitkien puheenvuorojen hallitsevuus, palautteen vähäisyys ja small talkin puute. Varsinkin viimeksi mainitut ominaisuudet nähdään usein negatiivisessa valossa.

Tiittula (1994:97-100) itse on kritisoinut kahta edellä mainituista stereotypioista. Hänen mukaansa ei voida yksioikoisesti sanoa, että suomalaisesta puhekulttuurista puuttuu small talk tai sitä ei osattaisi. Hänen mukaansa small talkin - tai juttelun - määrä ja laatu ei riipu yksinään kulttuurista vaan siihen vaikuttaa esimerkiksi paikka ja se, kuinka hyvin keskustelijat tuntevat toisensa. Lisäksi Tiittula näkee suomalaisten antavan paljon palautetta keskustellessaan. Hän näkee palautteen olevan tärkeä osa suomalaista

keskustelua, ja sitä esiintyy varsinkin arkikeskusteluissa runsaasti. Käytämme sanallista palautetta, esimerkiksi sanoja “joo”, “niin”, “aivan” ja “kyllä”. Lisäksi annamme palautetta, viestimme kuuntelemista, sanattomasti katseellamme, nyökkäilemme ja muisemme. Liiallisen sanallisen palautteen käyttö koetaan kuitenkin helposti tunkeilevaksi. Jatkuva “joo”, “kyllän” tai “niin” toistaminen mielletään humalaisen puhetapaan liittyväksi. (Lehtonen & Sajavaara 1985:196.)

Carbaugh (1995:55-56) selittää suomalaisen ja pohjois-amerikkalaisen puhekuulttuurien eroja viidellä suomalaiselle puhekuulttuurille ominaisella säännöllä. Hänen luomansa viisi sääntöä heijastavat mielestämme edellä mainittuja suomalaiseen puhekuulttuuriin liitettyjä, osittain negatiivisia stereotyyppioita. Hänen mukaansa varsinkin julkisissa puhetilanteissa tulee Suomessa puhua oikealla tavalla ja noudattaa näitä viittä perussääntöä. Ensimmäiseksi säännöksi hän esittää, että ei tulisi todeta itsestään selviä asioita. Itsestäänselvyyksien esiin nostamista on esimerkiksi säästä puhuminen tai toisen nimen lisääminen tervehdykseen. Toinen Carbaughin luoma sääntö on, että tulisi puhua vain kaikkia kiinnostavista asioista. Tämä sääntö vahvistaa sääntöä, jonka mukaan ei tule puhua itsestään selvistä asioista, on puhuttava vain muiden huomionarvoisista aiheista.

Carbaughin (1995:54-57) mukaan Suomessa ei myöskään tulisi puhua ristiriitaisuuksia herättävistä asioista, vaan viestintäsuhteissa olisi pyrittävä harmonian säilyttämiseen. Säännöksi hän näkee myös sen, että tulisi olla henkilökohtaisesti sitoutunut niihin asioihin, joista puhuu. Lisäksi näiden sääntöjen noudattamisen hän katsoo luovan pohjan seuraavalle tapaamiselle. Carbaugh toteaa suomalaisten odottavan, että seuraavallakin tapaamisella puhutaan, edes vähän, toiselle osapuolelle - pelkkä kädenheilautus tai hymyileminen ei riitä.

Carbaugh (1995:54) toteaa esittämiensä sääntöjen olevan alustavia ja vielä keskeneräiseen tutkimustyöhön pohjautuvia. Tämä onkin voinut vaikuttaa sääntöjen jyrkkyyteen. Kahden ensimmäisen, itsestäänselvyyksien välttämistä koskevan säännön, voidaan katsoa väittävän, että Suomessa ei olisi juuri lainkaan small talkia. Kuitenkin esimerkiksi säästä puhuminen on hyvin yleistä suomalaisissa keskusteluissa. Muita suomalaisen small talkin aiheita ovat esimerkiksi vuodenaikoihin liittyvät toiminnot (hiihtäminen,

marjastaminen) ja itse viestintätilanteeseen liittyvät asiat (juna odotellessa puhutaan aikatauluista tai kaupassa ihmetellään hintoja). (Ks. esim Salo-Lee & Winter-Tarvainen 1995:98.)

Mielestämme emme myöskään automaattisesti oleta, että ihminen, jonka kanssa olemme vaihtaneet muutaman sanan aina ehtisi, tai edes haluaisi, pysähtyä juttelemaan kanssamme seuraavan kerran kohdatessamme. Ristiriitaisuuksia herättävien puheenaiheiden välttäminen julkisissa tilanteissa tuntuu hyvin luontevalta säännöltä, jonka voidaan katsoa olevan myös moneen muuhun puhekuulttuuriin kuuluva, hyviä käytöstapoja kuvaava sääntö. Carbaughin (1995:55) esiin nostama sääntö siitä, että suomalaiset odottavat puhekuumppaniltaan henkilökohtaista sitoutumista puhuttavaan aiheeseen, tuntuu todenmukaiselta. Suomalaiset luottavat puhekuumppaniinsa ja esimerkiksi uskovat tämän toteuttavan keskustelussa mainitsemansa vierailun.

Yhtenä suomalaiseen puhekuulttuuriin liittyvänä positiivisena puolena voidaankin katsoa olevan luotettavuus. Suomalainen tarkoittaa sitä mitä sanoo ja sitoutuu sanottavaansa. Hänen uskotaan puhuessaan olevan rehellinen ja vilpitön. Myös suomalaisten hiljaisuudensietokyky voidaan nähdä positiivisena; me emme tarvitse puhetta täyttämään jokaista hetkeä, vaan ymmärrämme taukojen kuuluvan luontevasti keskusteluihin ja niiden rytmiin (Sallinen-Kuparinen 1986:185). (Salo-Lee 1994:109-110.)

Suomalaisen puhekuulttuuriin piirteeksi mielletään myös kuulijakeskeisyys. Toisen annetaan sanoa sanottavansa ja oma mielipide sanotaan omalla vuorolla. Toisen puheen päälle ei juurikaan puhuta, eikä toista keskeytetä. Suomalaisten kuulijakeskeisyys ei kuitenkaan tarkoita, että suomalaisessa puhekuulttuurissa ei annettaisi palautetta. Annamme niin sanallista kuin sanatontakin palautetta keskustelukumppanillemme. (Sallinen-Kuparinen 1986:184, Lehtonen & Sajavaara 1985:195-196.)

Hiljaisuudensietokyvyn ja kuulijakeskeisyyden voidaan nähdä heijastavan puheen arvostamisista. Suomalaiset arvostavatkin puheen laatua, eivätkä sen määrää. Puheella katsotaan olevan vaikutusvaltaa ja oletamme toisen harkinneen sanottavansa. Keskusteluissa olevat hiljaiset hetket voidaankin nähdä ajatustaukoina, jolloin harkitsemme mitä

sanomme. (Sallinen-Kuparinen 1986:184-185, ks. myös Carbaugh 1995:55.) Hiljaisuuden itsessäänkin katsotaan viestivän paljon. Itse asiassa hiljaisten hetkien voidaan joissain tilanteissa nähdä sisältävän viestintätilanteen tärkeimmät viestit. (Lehtonen & Sajavaara 1985:193-199.)

Yleisistä käsityksistä poiketen suomalaiset eivät ole ujompia tai viestintäarempia kuin muut. Ujouden ja keskinäisviestintätilanteissa koetun arkuuden määrä on kansainvälisesti vertailtuna alhainen. Usein suomalaiset kuitenkin jännittävät esiintymistä, julkiset esiintymistilanteet koetaan ahdistavina. Suomalaiset myös mieltävät viestintätaitojen liittyvän juuri esiintymiseen liittyviin taitoihin. Nämä taidot koetaan useimmiten heikoiksi ja tätä kautta viestijäkuvamme kokonaisuudessaan nähdään todellista heikompana. (Sallinen-Kuparinen 1986.) Usein koko suomalainen puhekulttuuri nähdäänkin negatiivisina. Suomalaisen puhekulttuurin piirteitä arvostellaan ja niitä verrataan muiden maiden "parempiin" piirteisiin. Ei ole kuitenkaan mitään syytä nähdä puhekulttuuriamme ja sen hallitsevia piirteitä, kuten puheen arvostamista, hiljaisuudensietokykyä ja kuulijakeskeisyyttä, muiden maiden puhekulttuureja ja niiden ominaispiirteitä huonommiksi.

2.3.2 Namibia ja namibialainen puhekulttuuri

Namibia, Afrikan viimeinen siirtomaa, on meille suomalaisille ehkä tunnetuin Afrikan valtio. Tunnetuksi sen ovat tehneet muun muassa pitkään kestänyt Suomen Lähetysseuran tekemä lähetystyö Namibian pohjoisosissa, Ambomaalla (Ovamboland), Presidentti Martti Ahtisaaren työtehtävä YK:n pääsihteerin erityisedustajana Namibian itsenäisyyden valmisteluvaiheessa ja YK:n ainutlaatuisen tärkeä osa maan itsenäisyyden saavuttamisessa.

Namibia on noin kaksi ja puoli kertaa Suomen kokoinen valtio Lounais-Afrikassa ja sen pääkaupunki on Windhoek. Rajanaapureina valtiolla on Etelä-Afrikka, Botswana, Zimbabwe, Zambia sekä Angola. Asukkaita Namibiassa on noin 1 635 000. Namibia on erittäin harvaan asuttu maa, siellä on vain noin 1,5 asukasta neliökilometriä kohti. (Swaney 1995:552, 566.) Namibian virallinen kieli on englanti. Se on keskituloinen

kehitysmaa ja sen talous perustuu kapitalismiin (Amukuyo 1993:205). Namibian pääuskonto on kristinusko (n.75%).

Namibian väestö koostuu noin kahdestakymmenestä etnisestä ryhmästä, jotka voidaan jakaa neljään pääryhmään. Suurin osa namibialaisista kuuluu negroideihin, eli bantu-kieliä puhuviin heimoihin. Tähän ryhmään lasketaan kuuluvan esimerkiksi ovambot, hererot, kavangolaiset, damarat ja itäcaprivilaiset. Toisena etnisenä ryhmänä on khoisankansat, joihin kuuluvat muun muassa namat ja sanit, eli bushmannit. Värillisten ryhmään kuuluvat eri roturyhmien sekoitukset sekä aasialaiset. Lisäksi Namibiassa on valkoista väestöä, johon kuuluu lähinnä eurooppalaisia, pääosin saksalaisia, sekä valkoisia eteläafrikkalaisia. (Kiljunen 1980:22-23.)

Eurooppalaisten vaikutuksen Namibian historiaan voidaan nähdä alkaneen 1700-luvulla (Katjavivi 1988:5). Saksan siirtomaaksi Namibia tuli vuonna 1884, jolloin se sai nimen Lounais-Afrikka (South-West Africa). Ensimmäisen Maailmansodan aikana Etelä-Afrikka valloitti Lounais-Afrikan. Vuonna 1919 Lounais-Afrikasta tuli Kansanyhteisön C-mandaattialue, jonka hallinto-oikeudet Kansanyhteisö antoi Etelä-Afrikalle. Etelä-Afrikka ryhtyi hallitsemaan maata apartheid-politiikan keinoin. (Kiljunen 1980:34-35.) Apartheid-politiikka synnytti namibialaisten keskuudessa tätä hallitsemistapaa vastustavia poliittisia järjestöjä. Näistä suurin ja tunnetuin on 1960 perustettu SWAPO (South West African People's Organization). SWAPO taisteli Namibian itsenäisyyden saavuttamiseksi niin avoimilla sotatoimilla kuin koulutukseen panostamisellakin. (Kaakunga 1990:141.)

Vuonna 1966 YK lakkautti Etelä-Afrikan oikeudet Lounais-Afrikan hallintoon ja perusti Namibia-neuvoston ajamaan maan oikeuksia. Etelä-Afrikka kieltäytyi tekemästä sopimusta YK:n kanssa ja vaati Lounais-Afrikan liittämistä liittovaltionsa osaksi. Lukuisia namibialaisia lähti maanpakoon Etelä-Afrikan armeijan mielivaltaisesti pidättäessä ihmisiä. Samana vuonna SWAPO:n kansanarmeija aloitti aseellisen taistelun Etelä-Afrikan joukkoja vastaan. (Älli 1992:83-85.)

Vuonna 1978 YK:n turvallisuusneuvosto hyväksyi Päätöslauselma 435:n, joka oli YK:n suunnitelma Namibian itsenäistämiseksi. Etelä-Afrikka esti kuitenkin päätöslauselman alkuun panemisen. (Katjavivi 1988:122.) YK:n Namibia-suunnitelma pääsikin käynnistymään vasta vuonna 1988. YK:n siirtymäkauden avustusryhmän ja ulkomaalaisten tarkkailijoiden avustuksella Namibiassa järjestettiin monipuoluevaalit 7.-11.11.1989. SWAPO voitti vaalit ja maan presidentiksi valittiin SWAPO:n johtaja Sam (Sem) Nujoma. Virallisesti Namibia itsenäistyi 21.3.1990, jolloin YK:n pääsihteeri myös asetti Sam Nujoman presidentin virkaan. (Älli 1992:87-91.)

Namibian uuden hallituksen haasteena on yhdistää apartheidin jakama kansa, uudistaa maan talous, saada omaisuus jakautumaan tasaisemmin sekä parantaa terveydenhuoltopalveluja, koululaitosta, asuinolosuhteita ja työllisyystilannetta. Ennen itsenäistymistä maan talous perustui raaka-aineiden tuottoon. Namibia on hyvin rikas luonnonrikkauksiltaan. Tärkeimpiä luonnonrikkauksia ovat hiili, kaasu, timantit, kupari, tina, uraani ja lyijy, sekä kalatalous, häränliha ja persian-lampaiden turkit. Uuden hallituksen tavoitteena on löytää ratkaisuja oman valmistusteollisuuden kehittämiseksi, jotta talous ei olisi riippuvainen raaka-aineiden maailmankaupan hinnoista. (Gupta 1990: vii, 89.) Yhtenä ratkaisuna nähdään maatalouteen panostaminen. Omavaraisuus maataloudessa on kuitenkin vaikea saavuttaa kuivan ilmaston vuoksi. (Älli 1992: 59-62.) Hallituksen pyrkimyksistä huolimatta kaivostoiminta on edelleen tärkein osa Namibian taloutta ja suurin osa valmist tuotteista tuodaan Etelä-Afrikasta. Talouden kehittyminen on ulkomaalaisten investointien sekä namibialaisten tietotaidon kasvamisen varassa. (Swaney 1995: 564-565.) Omaisuus jakautuu edelleen epätasaisesti, noin 5% väestöstä omistaa 72% bruttokansantuotteesta (GDP) (Domestic Affairs 1999).

Ennen itsenäistymistä Namibian valkoiset ja alkuperäiset asukkaat kävivät eri kouluja ja heille varattu koulubudjetti oli hyvin erilainen. Koulunmeno ikä oli seitsemän, mutta useat Namibian alkuperäiset kansalaiset aloittivat koulun vasta huomattavasti vanhempana. Namibialaisille oli tarjolla bantukoulutusjärjestelmä, jonka mukaisesti heille tarjottiin vain tiettyjä opintoja. Koulu oli pakollista ainoastaan kolmannelle luokalle asti. Itsenäistymisen jälkeinen hallitus on määrännyt koulutuksen pakolliseksi ja ilmaiseksi kaikille 6-16 -vuotiaille. (Viteli 1995:55-57, Amukuyo 1993:192-193.) Alaluokilla opetus tapah-

tuu alueen omalla kielellä, mutta kolmannesta luokasta lähtien opetus on koulusta riippuen osittain tai kokonaan englanniksi. Joissain kouluissa opetetaan myös afrikaaniksi tai saksaksi. Namibiassa on yksi yliopisto, keväällä 1993 toimintansa aloittanut UNAM (University of Namibia).

Tänä päivänä noin 15% namibialaisista ei ole saanut mitään virallista koulutusta ja vain noin puolet namibialaisista on edennyt peruskoulua pidemmälle. Vain noin kahdella prosentilla on korkeakoulukoulutus. Koulutuksen saannin suhteen ei ole eroja sukupuolten välillä, esimerkiksi yliopistossa opiskelee yhtä paljon naisia kuin miehiäkin. Suurin ero löytyykin maaseudun ja kaupunkien välillä, koulutus on heikompaa maaseudulla. (Latest News 1999.)

Niin poliittiset, koulutukselliset kuin taloudellisetkin muutokset ovat olleet tutkimuksemme osallistuneiden opiskelijoiden lapsuudenperheiden arkipäivää. Lähihistorian suuret yhteiskunnalliset muutokset ovatkin vaikuttaneet perheyhteisöön ja sen viestintään. Perheyhteisön muutos näkyy esimerkiksi siinä, että ovambojen matrilineaarinen järjestelmä on muuttumassa patriarkkaarisempaan päin. Matrilineaarisen järjestelmän mukaisesti lapset kuuluvat äitinsä sukuun, joten äidillä on ensisijainen valta lapsiinsa eikä isällä. Äidin veli on lasten tärkein miespuolinen sukulainen, koska lapset kuuluvat äidin sukuun. Vaikka mies onkin perheen pää, niin naisella on huomattava sananvalta matrilinearisuuden ansioista. Ovambo-naisten asema onkin vahvempi kuin muiden namibialaisten naisten asema. (Lehtonen 1994, Töttemeyer 1978:8, Tuupainen 1977:113-114, Tuupainen 1970:30-31, 71)

Voidaan puhua *niin* sanotusta afrikkalaisesta kulttuurista, jolla tarkoitetaan niitä sosiaalisen järjestyksen ominaisuuksia, jotka ovat yhteisiä Afrikan eri kulttuureille. Tällä tarkoitetaan ennemminkin jonkin ominaisuuden olemassaoloa eikä sen ilmenemismuotoa. (Moemeka 1996:198.) Esimerkiksi tervehtiminen on hyvin tärkeää kaikissa afrikkalaisissa kulttuureissa. Tervehtimiseen kuuluu useita kysymyksiä koskien puhekumppanin ja hänen läheistensä vointia sekä päivän kuulumisia. Tervehtimiseen liittyvät tavat vaihtelevat kuitenkin kulttuureittain. Kun ovambo tiedustelee "Oletko viettänyt päivää, äiti? Oletko viettänyt päivää hyvin, äiti? Oletko tullut (matkaltasi)? Oletko tullut

(matkaltasi) hyvin, äiti?”, niin swahilin kielinen tansanialainen kysyy “Eihän mikään asia vaivaa sinua, äiti? Millaisia ovat matkasi uutiset, äiti?”. Selkeinä eroavaisuuksina näiden kahden kielen välillä ovat tervehtimiskysymyksen lähtökohdat sekä se, että ovambo toistaa saman peruskysymyksen aina kaksi kertaa.

Afrikkalaisissa kulttuureille on perinteisesti ollut yhteistä se, että yhteisöt ovat olleet kommunaalisia. Yhteisöä on pidetty tärkeämpänä kuin yksilöä. Perhe on tärkeä osa yhteisöä. Kommunaalisen ajattelutavan mukaan yksilö on yhteisönsä tuote ja hänet tulee kasvattaa sen normeihin. (Moemeka 1996:197-198.) Myös namibialaiset ovat asuneet kommunaalisissa yhteisöissä, mutta nykyisin osa yhteisöistä on hajonnut esimerkiksi kaupunkiin muuttamisen vuoksi. Kommunaalisen perinteen mukaisesti perheen käsite Namibiassa on hyvin laaja. Perheeseen kuuluu yleensä ydinperheen lisäksi myös lähisukulaiset ja kaimat.

Yhteisön viestintäsäännöt määräävät kuka voi puhua kenellekin, milloin ja millä ehdoilla. Esimerkiksi tervehtimisen tulee olla säännönmukaista, Nigeriassa ja Namibiassa tulee aina tervehtiä vanhempaa henkilöä kulttuurin vaatimalla tavalla. (Moemeka 1996:199, Lehtonen 1994.) Viestintäsäännöt opitaan kotona osana kasvatusta, esimerkiksi töitä tehdessä. 1990-luvun parikymppiset ovat lapsuudessaan oppineet kotoaan esimerkiksi, että lapsen tulee olla vaiti aikuisten puhuessa ja lapsella ei ole oikeutta esittää kysymyksiä vieraiden läsnäollessa. (Ks. Shilongo 1977:124.)

Kunnioittamisen osoittaminen vanhemman henkilön on yhteistä monille afrikkalaisille kulttuureille. Esimerkiksi ovambojen ja maasaiden yhteisöissä nuoremman henkilön tulee aina osoittaa kunnioitusta itseään vanhemmalle henkilölle. (Skow & Samovar 1997:110, Lehtonen 1994.) Epäkunnioittavasta käytöksestä voidaan rangaista niin verbaalisesti kuin nonverbaalisestikin. Vanhempaa henkilöä tulee kunnioittaa hänen viisautensa ja kokeneisuutensa vuoksi ja siksi, että pitkää ikää pidetään hyvin eletyn elämän merkinä. Kokemuksensa ansioista vanhemman henkilön odotetaan ohjaavan yhteisöä. (Moemeka 1996:208, 211.) Kunnioitusta voidaan osoittaa monin eri tavoin ja nämä tavat vaihtelevat yhteisöittäin ja kulttuureittain.

Afrikkalaisia kulttuureita tutkinut Moemeka (1996:200, 207-208) esittää, että kunnioituksen osoittaminen vanhemmalle henkilölle on osa *vertikaalista viestintää*, joka noudattaa yhteisön hierarkkista rakennetta. Henkilön sosiaalinen status rajoittaa sitä, mitä hän voi sanoa, kenelle, miten ja milloin. Puheen sisältö nähdään yhtä tärkeänä kuin sen sanojakin. Vanhemmalla henkilöllä on velvollisuus olla auktoriteettina ja esimerkkinä nuoremmalleen. Nuoremman henkilön puolestaan tulisi kuunnella vanhempansa eikä sanoa hänelle vastaan. *Horisontaalinen viestintää* puolestaan tapahtuu saman ikäisten, samassa asemassa olevien tai samasta etnisestä ryhmästä tulevien ihmisten kesken. Ilman statuseroja tapahtuva viestintä on melko avointa.

Statuserot ja roolien rajat ovat selkeitä Namibiassa. Korkeata asemaa viestitään niin titteleillä, pukeutumisella kuin statussymboleillakin (auto, työhuoneen koko). Myös naisten ja miesten välillä on selkeitä sääntöjä siitä, kenen tulee tehdä ja kuka saa tehdä mitään (Shamena 1988:49, Pietilä 1989:74-77.) Sukupuolten välinen roolijako oli selkeä varsinkin aikaisemmin, mutta nykyisin sukupuoliroolit eivät enää määrää käyttäytymistä niin jyrkästi.

Kulttuurin perusarvojen ja normien voidaan edelleen nähdä olevan käyttäytymisen taustalla, mutta niiden noudattaminen ei enää ole yhtä voimakasta kuin aikaisemmin. Namibialaisesta puhe-kulttuurista puhuttaessa on muistettava, että maan väestö koostuu useista heimoista. Ei voida siis puhua kaikille yhteisestä namibialaisesta puhe-kulttuurista, mutta yhteisiä piirteitä eri heimojen puhe-kulttuurien välillä kyllä löytyy.

Arvot, uskomukset ja normit välittyvät kielen kautta. Tarinoiden, metaforien ja sananlaskujen kautta perheenjäsenille välitetään yhteisön tapoja, perinteitä, historiaa ja ajankohtaisia asioita. (Mikluha 1998:339, Porter & Samovar 1997:112.) Löytyn (1971:106) mukaan afrikkalainen henkilö viestii kahdella eri tavalla. Arkisiin ajatuksiin ja kokemuksiin liittyvät tarinat kerrotaan monisanaisesti ja vivahteikkaasti. Toisinaan puhe on hyvin säästeliästä; puheenvuoro aloitetaan muutaman sanan lauseella ja jatketaan arvoituksilla ja sananlaskuilla.

Suomalaisten pitkäaikainen työ Namibiassa alkoi, kun suomalaiset lähetyssaarnaajat aloittivat työnsä Namibian pohjoisosassa Ambomaalla vuonna 1870 Martti Rautasen johdolla. Ambomaalla suomalaisista tuli tärkeitä vaikuttajia niin hengellisen kuin maallisenkin elämän puolella. Suomalaisten saavutettua heimoyhteiskunnan kuninkaiden suosion, he toimivat usein kuninkaiden neuvonantajien roolissa. Kuninkaan hyväksynnän alaisina heistä tuli osa yhteisön eliittiä. (Eirola 1992:51-52.) Suomalaisten tekemän lähetystyön tulosta ovat muun muassa kolme kirjakieltä, koululaitos alkeiskoulusta lukioon, sairaalaverkosto, hoitohenkilökunnan kouluttaminen sekä itsenäisen paikallisen kirkon syntyminen (Väisälä 1980:233). Suomalaisten lähettien mukanaan tuoma länsimainen kulttuuri on omalta osaltaan vaikuttanut heimokulttuurein häviämiseen. Toisaalta suomalaiset ovat myös pyrkineet säilyttämään sitä keräämällä kansanperinnetietoutta sekä kansantieteellistä esineistöä (esim. Martti Rautanen 1983, lisää aiheesta Eirola 1985).

Namibia, erityisesti Ambomaa, on ollut useiden suomalaisten tutkimusten ja projektien kohteena. Tutkimuksia on tehty koskien muun muassa ovambojen avioliitoja (Tuupainen 1970), ovambojen saarnoja (Löytty 1971), sananparsia (Kuusi 1970; 1979), ovambojen noituutta (Hiltunen 1986), ovambojen puheviestintää (Pietilä 1989) sekä ovambojen henkilönimiä (Saarelma-Maunumaa 1996). Projekteja, joissa suomalaiset ovat olleet osana tai järjestäjinä, ovat esimerkiksi vesi-, metsä- sekä lastentarhaprojektit.

Pietilä (1989) tarkasteli pro gradu -tutkielmassaan namibialaisen yhteisön viestintää. Tutkimustaan varten hän haastatteli Suomessa asuvia ovamboja. Yhteisön viestintäkäyttäytymistä hän pyrki selittämään yhteisön arvo- ja normijärjestelmän pohjalta. Tutkimusongelmaa Pietilä lähestyi lapsen ja nuoren näkökulmasta. Viestintäkäyttäytymistä sääteleviksi tekijöiksi hänen tutkielmassaan nousivat vanhemman ihmisen kunnioittaminen ja hyvien suhteiden ylläpitäminen yhteisöön.

Suomalaiset ovat tiedonkeruussaan ja tutkimuksissaan keskittyneet nimenomaan kieleen ja sen ilmenemismuotoihin. Suomalaisten tekemät tutkimukset koskevat kuitenkin suurimmaksi osaksi vain ovambojen kieliä. Asenteita ja normeja heijastavia sananlaskuja ovat esimerkiksi:

“Ei ole tulta ilman puuta.” (Ihminen, jolla ei ole äitiä eikä isää, jää ilman opetusta / kasvatusta.) (Kuusi 1970:36.)

“Kunnioita isoäitiäsi: ellei häntä olisi ei sinulla olisi äitiä.” (ovambo)

“Kylällä on tapansa, heimolla on lakinsa” (ovambo)

”Tuittupäätä etsitään vastakkaiselta suunnalta.” Häntä lähestytään kiertoteitse olettaen hänen tarkoittavan muuta kuin sanoo. (herero) (Kuusi 1979:10, 67,69.)

Ovambon kieli on hyvin illustratiivinen kieli, ihmisiä ja ihmissuhteita koskevat asiat voidaan ilmaista hyvinkin pienin vivahde-eroin. Ovambot käyttävät keskenään puhuesaan runsaasti sananlaskuja ja vertauksia. Ulkomaalaisen läsnäollessa sananlaskuja ei kuitenkaan käytetä. Sananlaskujen käyttäminen antaa kuulijoille mahdollisuuden tulkita puhetta haluamallaan tavalla. Sanoilla on suuri merkitys ovambojen parissa. Se, millä on nimi, on myös olemassa; näin ollen jotain asiaa ei ole tapahtunut ennen kuin se on lausuttu ääneen. (Löytty 1971:106, 76, Lehtonen 1994.)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Ihmisten tapaan viestiä vaikuttaa heidän kulttuuritaustansa. Kulttuurit eroavat sen suhteen, millaiset viestinnän piirteet ovat yleisimpiä ja millainen viestintä nähdään sopivimmaksi. Onkin todennäköistä, että kahden toisistaan kaukaisen kulttuurin, kuten tutkimuksessamme tarkasteltavien Suomen ja Namibian, viestinnässä on selkeitä eroavaisuuksia. Kulttuuristen eroavaisuuksien lisäksi toisistaan kaukaistenkin kulttuurien viestinnässä on oletettavasti löydettävissä myös yhtäläisyyksiä.

Uskomme, että kasvattajan ja kasvatettavan välisessä interpersonallisessa viestintäsuhteessa on ominaispiirteitä, jotka ovat samankaltaisia erilaisista kulttuureista huolimatta. Yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia Suomen ja Namibian välillä pyrimme löytämään niin tämän viestintäsuhteen rooleista, valtasuhteesta, säännöistä kuin normeistakin. Kuten teoriataustasta ilmenee, voidaan näitä tekijöitä pitää keskeisimpinä interpersonaaliseen viestintäsuhteeseen vaikuttavina tekijöinä. Näin ollen voidaan olettaa, että nämä tekijät heijastavat keskeisimpiä kulttuurisia piirteitä viestinnässä.

Tämän pohjalta pro gradu-tutkielmamme tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisena suomalainen korkeakouluopiskelija näkee viestintäsuhteensa kasvattajansa kanssa?
2. Millaisena namibialainen korkeakouluopiskelija näkee viestintäsuhteensa kasvattajansa kanssa?
3. Millaisia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia on suomalaisten ja namibialaisten korkeakouluopiskelijoiden näkemyksissä viestinnästään kasvattajansa kanssa?

Tässä tutkimuksessa kasvattajan ja kasvatettavan välistä interpersonaalista viestintäsuhdetta tarkastellaan roolien, vallan, sääntöjen ja normien kautta. Tavoitteenamme on saada selville, millaisia rooleja, sääntöjä ja normeja opiskelijat näkevät olevan viestintäsuhteessaan kasvattajansa kanssa. Lisäksi pyrimme selvittämään, millaisena opiskelijat näkevät valtasuhteen tässä interpersonallisessa viestintäsuhteessa. Tarkastelemme myös miten nämä viestintäsuhteen eri tekijät ovat yhteydessä toisiaan.

3.2 TUTKIMUSMENETELMÄ JA KÄSITTEIDEN OPERATIONAALISTAMINEN

Monet tutkijat käyttävät tiedonkeruuseen useiden menetelmien yhdistelmää. Näin pyritään saamaan kattavampia ja parempia tuloksia, kuin mitä vain yhtä menetelmää käytettäessä mahdollisesti saataisiin. (Fontana & Frey 1994:361-376.) Tutkimuksemme tiedonkeruumenetelminä oli kaksi reaktiivista menetelmää, haastattelu ja kyselylomake. Haastattelutyypeistä tutkimukseemme parhaiten sopi teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu. (Hirsjärvi & Hurme 1991:14, 35.) Päädyimme teemahaastattelun käyttämiseen, koska tutkittaessa emotionaalisesti arkoja asioita, selvittäessä heikosti tiedostettuja asioita, arveltaessa muistamattomuuden tuottavan virheellisiä vastauksia tai tutkittaessa aihetta, josta haastateltavat eivät ole tottuneet keskustelemaan, voidaan teemahaastattelua pitää parhaana tiedonkeruumenetelmänä (Hirsjärvi 1981:82-85).

Hirsjärven ja Hurmeen (1991:57) mukaan ennen varsinaisia haastatteluja olisi hyvä tehdä esihaastattelu. Tällöin tutkijalla on mahdollisuus oppia omasta haastattelumenetelmästä, saada tietoa haastattelun kestosta sekä mahdollisista ongelmakohtista. Esihaastattelun myötä haastattelurunkoon voi myös nousta uusia teema-alueita. Tutkimustamme varten emme tehneet varsinaisia esihaastatteluja ulkopuolisten henkilöiden kanssa. Saatoimme kuitenkin käyttää hyväksemme parityöskentelyn tuoman edun testata haastattelurunkoa toisiimme ja näin parannella sitä. Meidän huomiomme ja vastauksemme eivät kuitenkaan voineet olla neutraaleja, koska tunnemme aiheen paremmin kuin satunnainen haastateltava. Ennen kyselylomakkeen muokkaamista lopulliseen muotoonsa, täytätimme kyselylomakkeemme muutamalla henkilöllä. Saamamme palautteen perusteella paransimme instruktiota ja kysymyksiä.

Tutkimuksessamme kyselylomaketta (liite 1a & 1b) käytettiin taustatietojen ja haastateltavilla jo valmiiksi olevien, kasvattajan ja kasvatettavan välistä viestintää koskevien, ajatusten kartoittamiseen. Taustatiedot kysyttiin avoimien- ja monivalintakysymysten avulla. Peruskysymykset puolestaan olivat avoimia kysymyksiä. Kyselylomakkeen tarkoituksena oli motivoida haastateltavat tulevaa haastattelua varten, saada heidät valmiiksi pohtimaan viestintäänsä kasvattajansa kanssa sekä saada tietoa siitä, mikä

heille on keskeistä kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestinnässä. Kasvattajan kanssa käytävien keskustelujen ominaispiirteitä pyrittiin saamaan selville esimerkiksi kysymyksillä, joissa haastateltavaa pyydettiin vertailemaan kasvattajansa kanssa käytyjä keskusteluita ystävien tai opettajan kanssa käytäviin keskusteluihin. Tarkoituksenamme oli kyselylomakkeella kartoittaa myös mahdollisia uusia teemoja ja liittää ne haastattelurunkoon. Mitään uusia teemoja ei kuitenkaan noussut esiin. (Ks. esim. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997:194-197.)

Kyselylomakkeemme on niin sanottu informoitu kysely (ks. Uusitalo 1995:91). Tutkija antoi kyselylomakkeen henkilökohtaisesti haastateltavalle, kertoi tutkimuksen tavoitteista, antoi ohjeet kyselylomakkeen täyttämiseksi ja vastasi haastateltavan tarkennuskysymyksiin. Ohjeissa muun muassa selvennettiin haastateltavalle, mitä keskustelulla tässä tutkimuksessa tarkoitetaan. Vastaja palautti kyselylomakkeet tutkijalle henkilökohtaisesti tai ennalta sovittuun paikkaan.

Haastattelurunkoa (liite 2a & 2b) varten laadimme teema-alueuuttelon, jonka tueksi teimme tarkemmin teema-alueita kartoittavia kysymyksiä. Tutkimuksemme oli kolme teema-alueita: roolit, valta sekä säännöt ja normit. Teema-alueita kartoittavien kysymysten näimme voivan antaa vastauksen useampaankin kuin vain yhteen teemaan. Teemahaastattelulle on ominaista, että aihepiirit eli teemat ovat tiedossa, mutta toisin kuin strukturoidussa haastattelussa, kysymyksillä ei ole tarkkaa muotoa ja järjestystä. Vaikka kysymyksillä ei olekaan tarkkaa järjestystä, voidaan uuden teeman aloittava kysymys eli avauskysymys pitää samana haastattelusta toiseen. Avauskysymyksen, laajan ja vapaasti assosioitavissa olevan kysymyksen, jälkeen edetään tarkempiin kysymyksiin. Teemahaastattelulle tyypillisesti operationaalistimme tutkimuksemme käsitteet teemahaastattelun kysymysten avulla. Lopulliseen muotoonsa kysymykset, operationaalistaminen, muokkautuivat vasta itse haastattelutilanteissa. Tällöin sekä tutkija että tutkittava toimivat operationaalistajina. (Ks. Hirsjärvi & Hurme 1991:41, 87.)

Operationaalistimme roolin tietyssä viestintäsuhteessa vallitseviksi viestinnällisiksi odotuksiksi, joista osa on myös viestinnällisiä oikeuksia ja/tai velvollisuuksia. Viestin-

nällisiä odotuksia voi asettaa niin kasvattaja kuin kasvatettavakin. Kasvattajan kasvatet-
tavalle asettamat odotukset nähdään sellaisina kuin kasvatettava ne kokee. Kysymyksillä
pyrimme selvittämään, millaisia viestinnällisiä rooleja haastateltavilla on suhteessa
kasvattajaansa, ja miten nämä roolit heijastuvat tässä viestintäsuhteessa oleviin odotuk-
siin, oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Lisäksi halusimme tietää, vaikuttaako sukupuoli
viestinnällisiin odotuksiin ja sitä kautta rooleihin.

Vallan operationaalistimme kasvattajan edellytykseksi saada kasvatettava viestimään ja
toimimaan kasvattajan haluamalla tavalla. Kysymyksillä pyrimme selvittämään onko
kasvattajalla vaikutusvaltaa kasvatettavan viestintään, arvostaako kasvatettava kasvatta-
jansa puheita sekä sitä, tuleeko kasvatettavan noudattaa kasvattajan toiveita ja käskyjä.
Operationaalistimme vallan myös sitä kautta, miten haastateltava näkee vallan jakautu-
van tässä viestintäsuhteessa.

Sääntöjen operationaalistamisessa lähdimme liikkeelle siitä, että säännöt kertovat mitä,
missä, milloin ja miten puhutaan. Säännönmukaisena viestintänä näimme tavanomaisen
ja toistuvan tavan viestiä. Haastattelurunkoon pyrimme luomaan kysymyksiä, jotka
kertovat tavanomaisuudesta ja toistuvuudesta siinä, mitä, missä, milloin ja miten
puhutaan. Säännöissä on päällekkäisyyksiä, joten yksi sääntö voi kertoa muistakin
säännöistä. Täten yhdellä kysymyksellä voitiin saada tietoa monesta eri säännöstä.

Muun muassa sitä, mitä puhutaan, pyrimme selvittämään kysymällä millaisia puheenai-
heita keskusteluissa esiintyy, toistuvatko jotkut puheenaiheet usein ja onko puheenaihei-
ta, joista ei puhuta. Sääntöjä siitä, missä puhutaan, pyrimme löytämään kysymällä
millaisissa tilanteissa kasvattajan kanssa yleensä puhutaan tai ei puhuta. Näiden kysy-
mysten avulla halusimme saada tietoa myös siitä, milloin puhutaan. Sitä, miten puhu-
taan, selvitimme muun muassa kysymällä miten kasvattajaa puhutellaan, millaista
sanastoa käytetään, miten kasvattajaa tervehditään, miten mielipiteet ja erimielisyydet
esitetään, miten palautetta annetaan ja miten keskustelut aloitetaan ja lopetetaan. Näiden
kysymysten avulla halusimme löytää sääntöjä myös siitä mitä, missä ja milloin puhutaan.
Sääntöjen eksplisiittisyydestä ja implisiittisyydestä pyrimme saamaan tietoa selvittämällä
miten säännöt on opittu – onko niistä puhuttu vai onko ne opittu havainnoimalla.

Normin operationaalistimme useassa säännössä esiin nousevaksi viestintäsuhteen tekijäksi. Siihen, onko jokin tekijä normi, näimme vaikuttavan sen, kuinka yleisesti asia tulee esille. Normien olemassaoloa emme varsinaisesti kysyneet, vaan katsoimme niiden nousevan esiin haastatteluaineistosta. Tietoa normeista pyrimme saamaan myös selvittämällä, pitävätkö haastateltavat viestintäsuhdettaan kasvattajansa kanssa kulttuurilleen tavanomaisena ja näkevätkö he viestintäsuhteensa säännöt kulttuurilleen tavanomaisena.

Haastattelurungon alkuun teimme kysymyksiä, joilla pyrimme tarkentamaan kyselylomakkeella saatuja vastauksia ja johdattelemaan haastateltavaa haastattelun aiheeseen. Haastattelurungon loppuun lisäsimme "tuuletus"-kysymyksiä (debriefing), joiden kautta halusimme antaa haastateltaville mahdollisuuden lisätä ja täydentää vastauksiaan, antaa palautetta haastattelusta ja keskustella haastattelun herättämistä ajatuksista.

3.3 HAASTATELTAVAT

Tutkimuksemme kohderyhmänä ovat korkeakouluopiskelijat. Tutkimustamme varten haastattelimme yhteensä kahdeksatoista korkeakouluopiskelijaa. Haastateltavista kymmenen on suomalaisia Jyväskylän yliopiston opiskelijoita ja kahdeksan namibialaisia University of Namibian (UNAM) opiskelijoita. Haastateltavat valitsimme omaa harkintaamme käyttäen. Jyväskylässä haastattelut suoritti Hanna Nisula, joka haastatteli satunnaisesti viestintäverkostoonsa kuuluvia opiskelijoita. Heidi Elon UNAM:issa haastattelemat opiskelijat olivat hänelle ennestään tuntemattomia.

Kohderyhmän taustatekijöistä huomioimme sukupuolen, iän, tiedekunnan, vuosikurssin sekä sen, mistä lapsuudenperhe on kotoisin (maalta/asutuskeskuksesta/ kaupungista). Haastateltavilta kysyttiin myös, keitä heidän perheeseensä kuuluu. Tavoitteenamme oli haastatella yhtä montaa nais- ja miespuolista opiskelijaa.

Pyrimme haastattelemaan opiskelijoita eri tiedekunnista ja vuosikursseilta, jotta tutkittava ryhmä olisi mahdollisimman heterogeeninen. Kysyimme mistä lapsuudenperhe on kotoisin, koska tiesimme sen vaikuttavan namibialaisten opiskelijoiden kokemuksiin

viestinnästä kasvattajan kanssa. Traditionaalisesti asuvien perheiden viestintä eroaa urbaanien perheiden viestinnästä. Samankaltaisten mahdollisten eroavaisuuksien esiintulemisen huomioimme myös suomalaisten haastateltavien osalta. Lisäksi namibialaisilta opiskelijoilta kysyttiin, mistä heimokulttuurista he ovat kotoisin, koska se vaikuttaa heidän viestintäänsä. Mielestämme oli tärkeää tiedostaa nämä taustatekijät, vaikka niiden vaikutusta viestintään ei tämän tutkimuksen puitteissa ollut mielekästä ryhtyä tarkastelemaan.

Suomalaisista haastateltavista viisi on naisia ja viisi miehiä. Haastateltavien ikä vaihtelee 22–28-vuoden välillä. Heistä kolme opiskelee yhteiskuntatieteellisessä, kolme kasvatustieteellisessä, kolme humanistisessa ja yksi matemaattis-luonnontieteellisessä tiedekunnassa. Haastateltavat opiskelevat yliopistossa 1.–9. vuottaan. Haastateltavien lapsuudenperheistä viisi on kotoisin maaseudulta, kaksi asutuskeskuksesta ja kolme kaupungista.

Suurin osa haastateltavista määritteli perheensä perinteisen ydinperhemallin mukaan; perheeseen kuuluvat äiti, isä ja mahdolliset sisarukset (yhdestä kymmeneen sisarusta). Muutama haastateltava mainitsi perheeseensä kuuluvan tai kuuluneen myös isovanhemman tai isovanhempien. Eräs haastateltava kertoi, että hänen perheeseensä kuuluu myös yksi hänen serkuistaan sekä yksi täti. Naishaastateltavista neljä puhui äidistään kasvattajanaan ja yksi isästään. Mieshaastateltavista puolestaan neljä puhui isästään kasvattajanaan ja yksi äidistään.

Suurin osa suomalaisista haastateltavista ei aikaisemmin ollut pohtinut kasvattajan ja heidän itsensä välistä viestintäsuhdetta. Muutama haastateltava totesi pohtineensa viestintäänsä kasvattajansa kanssa. He olivat pohtineet esimerkiksi viestintäsuhteen ongelmia ja keskustelujen painottumista itseä kiinnostaviin asioihin.

Suurin osa suomalaisista haastateltavista koki kyselylomakkeeseen vastaamisen vaikeaksi, koska kyseessä oli asia, jota he eivät aikaisemmin olleet miettineet. Loput haastateltavista sanoivat kyselylomakkeeseen vastaamisen olleen suhteellisen helppoa, luonnollista. Osa haastateltavista kertoi kyselylomakkeeseen vastaamisen olleen hyödyllistä, koska se

laittoi pohtimaan viestintää kasvattajan kanssa. Myös itse haastattelukysymyksiin vastaaminen saatettiin kokea vaikeaksi, koska kyseessä olleita asioita ei oltu aikaisemmin mietitty. Toisaalta haastatteluun osallistuminen koettiin hyödylliseksi ja mielenkiintoiseksi, ja sen koettiin kannustavan ajattelemaan viestintää kasvattajan kanssa. Sen nähtiin myös nostavan tietoisuuteen asioita, joita aikaisemmin ei olla pohdittu.

Namibialaisista haastateltavista opiskelijoista neljä on naisia ja neljä miehiä. Haastateltavien ikä jakautuu 21–32-vuoden välille. Viisi haastateltavaa opiskelee taloustieteellisessä tiedekunnassa (Faculty of Economics and Management Science), kaksi luonnontieteellisessä tiedekunnassa (Faculty of Science) ja yksi kasvatustieteellisessä tiedekunnassa (Faculty of Education). Haastateltavat ovat opiskelleet yliopistossa 2–6-vuotta. Haastateltavista neljä on kotoisin maaseudulta ja neljä kaupungista. Heistä kolme on värillisiä, kaksi kavangolaisia, yksi caprivilainen, yksi ovambo ja yksi herero.

Namibialaisista haastateltavista suurin osa määritteli perheensä ydinperhemallin mukaan. Heidän mukaansa perheeseen kuuluvat vanhemmat sekä sisarukset (sisaruksia heillä on kolmesta kymmeneen). Yksi haastateltava koki, että hänen perheeseensä kuuluu vanhempien ja sisarusten lisäksi isovanhemmat ja kaksi serkkua. Eräs haastateltava kertoi, että hänen perheeseensä kuuluu 26 jäsentä. Vanhempien ja sisarusten lisäksi siihen kuuluu isovanhemmat, eno ja tämän vaimo sekä heidän lapsensa ja muita sukulaisia. Naishaastateltavista kolme puhui äidistään kasvattajanaan ja yksi isästään. Myös mieshaastateltavista kolme puhui äidistään kasvattajanaan. Yksi mieshaastateltava puhui isoäidistään kasvattajanaan.

Osa haastateltavista sanoi, että he eivät aikaisemmin olleet pohtineet kyselylomakkeessa esiin tulleita asioita, koska ne ovat alitajuntaisia ja kulttuuriin kuuluvia. Osa haastateltavista puolestaan kertoi joskus jossain määrin ajatelleensa viestintäänsä kasvattajansa kanssa. Haastateltavat kokivat, että kyselylomakkeeseen vastaaminen ei ollut vaikeaa. Kyselylomakkeeseen vastaaminen ja haastatteluun osallistuminen koettiin mielekkääksi. Tutkimukseen osallistuminen nähtiin hyödylliseksi, koska se kannusti pohtimaan ja nosti tietoisuuteen viestintään liittyviä asioita, joita tavallisesti ei ajatella.

3.4 AINEISTON KOKOAMINEN

Aineiston kokoamista käsitellään erikseen Suomessa ja Namibiassa, koska olosuhteet näissä kahdessa maassa ovat hyvin erilaiset. Näin ollen käytännön järjestelyt olivat erilaiset maasta riippuen. Myös Suomessa ja Namibiassa tehdyt haastattelut poikkesivat toisistaan. Yhtenä syynä tähän oli se, että tutkijat eivät haastattelujakson aikana voineet jakaa kokemuksiaan haastatteluista ja haastattelurungon toimivuudesta.

Haastattelujen kulkuun vaikutti myös haastattelijoiden erilainen asema suhteessa haastateltaviinsa. Hanna Nisula haastatteli suomalaisena suomalaisia korkeakouluopiskelijoita, joten haastattelutilanteessa kummallakin oli yhteinen kulttuuritausta. Heidi Elo puolestaan on eri kulttuurista kuin haastateltavansa, mikä vaikutti osaltaan haastatteluihin. Esimerkiksi haastattelijaan suhtauduttiin eri tavalla; toisinaan namibialaiset opiskelijat selvensivät vastauksiaan haastattelijalle, koska tiesivät haastattelijan kulttuuritaustan olevan erilainen. Lisäksi Heidi Elon haastattellessa itselleen täysin vieraita ihmisiä, hänen tuli rakentaa viestintäsuhde alusta alkaen itse haastattelutilanteessa.

3.4.1 Aineiston kokoaminen Suomessa

Suomalaisten Jyväskylän yliopiston opiskelijoiden haastattelut tehtiin syksyllä 1997 ja tammikuussa 1998. Haastateltavat valittiin haastattelijan tuttavapiiristä välttämättä kuitenkin saman koulutusohjelman opiskelijoita ja haastattelijan lähimpään ystäväpiiriin kuuluvia henkilöitä.

Suurin osa haastatteluun kysytyistä opiskelijoista lähti mielellään mukaan tutkimukseen. Haastattelusta kieltäytyi vain yksi naisopiskelija. Kaksi naisopiskelijaa epäröi, mutta he osallistuivat tutkimukseen kuultuaan enemmän tutkimuksesta ja sen tavoitteista. Mielestämme on hyvä, että kaikki haastateltavat osallistuivat mielellään tutkimukseen eikä heitä tarvinnut erityisesti suostutella. Täten haastattelussa mukana olleet suhtautuivat jo valmiiksi positiivisesti haastatteluun, mikä on hyvä lähtökohta haastattelujen onnistumiselle.

Haastattelija antoi kaikille haastateltaville kyselylomakkeen vähintään kaksi päivää ennen haastattelua. Yhtä lukuun ottamatta haastattelija vei kyselylomakkeen kaikille haastateltaville henkilökohtaisesti. Kyselylomakkeen antaessaan haastattelija kertoi vielä jonkin verran tutkimuksesta ja sen tavoitteista, riippuen siitä miten paljon oli kertonut haastattelusta sopiessaan. Hän antoi haastateltavalle kyselyyn liittyvän instruktio ja pyysi haastateltavaa lukemaan kysymykset läpi. Mahdollisista epäselvistä kysymyksistä keskusteltiin ja kaikille haastateltaville annettiin kysymyksiin liittyvät samat esimerkit. Yhdelle miehelle haastattelija joutui haastateltavan ajanpuutteen vuoksi viemään kyselyn haastateltavaa tapaamatta sekä antamaan instruktio kirjallisena. Haastattelija sai myös täytetyn kyselylomakkeen takaisin tapaamatta tätä haastateltavaa. Näin ollen haastattelija ei voinut keskustella haastateltavalle epäselvistä kohdista ennen kuin itse haastattelun alussa. Kaikki haastateltavat palauttivat kyselylomakkeen ennen haastatteluun tuloaan.

Hirsjärvi ja Hurme (1991:61) suosittelevat teemahaastattelujen toteuttamista rauhallisessa ja turvallisessa ympäristössä. Yhdeksän haastattelua tehtiinkin haastattelijan kotona, koska siellä oli mahdollisuus rauhalliseen ja häiriöttömään haastattelu-ympäristöön. Haastattelut tehtiin olohuoneessa sekä haastattelijan että haastateltavan istuessa sohvalla. Tämä loi haastatteluihin rennon tunnelman. Yksi haastattelu tehtiin haastateltavan toivomuksesta hänen omassa kodissaan. Haastattelut nauhoitettiin ja siitä mainittiin haastateltaville joko heitä haastatteluun pyydetäessä tai haastattelun alussa. Nauhoitus ei häirinnyt haastateltavia. Haastattelun aikana haastattelija teki alustavia muistiinpanoja vastauksista.

Keskimäärin haastattelut kestivät 50 minuuttia. Yhteensä nauhoitettua haastattelumateriaalia on kahdeksan tuntia kaksitoista minuuttia. Haastatteluista kaksi keskeytyi puhelimen soidessa. Kahdeksan haastatteluista keskeytyi hetkeksi haastattelijan vaihtaessa uuden nauhan nauhuriin.

Haastatteluissa oli pääsääntöisesti hyvä ilmapiiri. Tämän näemme johtuvan muun muassa siitä, että haastattelut tehtiin haastattelijan tai haastateltavan kotona ja siitä, että kaikki haastatellut olivat jossain määrin haastattelijalle tuttuja. Näin ollen tilanne oli valmiiksi melko rento ja haastateltavat olivat motivoituneita haastatteluun. Motivoitu-

mista lisäsi se, että haastateltavat kokivat käsiteltävän aiheen mielenkiintoiseksi. Yhdessä tapauksessa haastateltavan motivoitumien oli jopa ongelma. Haastateltava sanoi haastattelun päätyttyä, että hänelle oli ongelmallista vastata kysymyksiin, koska hän olisi halunnut antaa vastuksia, joista on tutkimukselle eniten hyötyä. Täten haastateltava ei ”rönsyillyt” puheessaan. Voidaankin olettaa, että jotain opiskelijan käsityksiä viestinnän monipuolisuudesta jäi mahdollisesti kertomatta.

Ennen haastatteluja haastatteli kävi kyselylomakkeiden vastaukset läpi. Haastattelujen alussa haastateltavilta kysyttiin mahdollisia lisäyksiä tai tarkennuksia kyselylomakkeen vastauksiin. Haastattelujen kulku ei kuitenkaan muuttunut kyselylomakkeen vastausten tai tarkennusten ja lisäysten pohjalta, koska vastauksissa ei ilmennyt mitään uusia teemoja tai yllättäviä tekijöitä.

Joissakin tapauksissa haastateltavalla saattoi olla vaikeuksia ymmärtää kysymyksiä. Näissä tapauksissa kysymysmuotoa yritettiin muuttaa ja annettiin esimerkkejä. Myös joidenkin termien ymmärtäminen tai hyväksyminen saattoi olla vaikeaa. Esimerkiksi ’sääntö’ tuntui useasta miehestä vaikealta käsitteeltä. Moni haastateltava myös vastusti – oikeutetusti – käsitteen ’tyypillinen’ käyttöä. He vastasivat mieluummin kysymykseen kokevatko he jonkin asian *poikkeavaksi* kuin siihen, että kokevatko he jonkin asian *tyypilliseksi*.

3.4.2 Aineiston kokoaminen Namibiassa

Aineistonkeruu Namibiassa, Windhoekissa, UNAM:in yliopistossa suoritettiin lokakuussa 1997. Haastatteli haastatteli yhteensä yhtätoista korkeakouluopiskelijaa. Haastatteli tutustui suurimpaan osaan haastateltavistaan Dean of student -toimiston kautta (opiskelijoille neuvoja antava ja ongelmatilanteissa auttava toimisto). Varsinaiseksi tutkimusaineistoksi hyväksyttiin kahdeksan haastattelijan tekemästä yhdestätoista haastattelusta. Kolme haastattelua karsittiin pois varsinaisesta tutkimusaineistosta, koska haastateltavista kaksi oli eteläafrikkalaisia ja yksi ghanalainen. He osallistuivat tutkimukseen, vaikka haastatteli oli kertonut tutkivansa namibialaisten korkeakou-

luopiskelijoiden käsityksiä viestinnästä. Näiden kolmen haastateltavan kansallisuus tuli ilmi jossain vaiheessa haastatteluja, mutta tutkija koki aiheelliseksi viedä haastattelut loppuun. Nämä haastattelut laajensivat haastattelijan tietomäärää ja toivat esiin erilaisia näkökulmia namibialaisten viestintään. Jatkossa namibialaisia haastatteluja käsitellessämme tarkoitamme kahdeksaa tutkimusaineistoon hyväksytyä haastattelua.

Kaikki kahdeksan haastateltavaa suostuivat epäröimättä tulemaan haastatteluun. Kahden naishaastateltavan osalta haastattelija sai kuitenkin sen kuvan, että ilman Dean of Student -toimiston johtavassa asemassa olevan virkailijan käskyä osallistua haastatteluun, he olisivat saattaneet kieltäytyä. He eivät silti kieltäytyneet osallistumasta, vaikka haastattelija antoi heille siihen mahdollisuuden kahdenkeskisessä keskustelussa.

Ennen haastattelua haastattelija antoi haastateltavalle kyselylomakkeen ja siihen liittyvän ohjeistuksen. Haastateltavaa pyydettiin lukemaan kysymykset ja esittämään kysymyksiä, jos jokin kohta jäi epäselväksi. Haastattelija antoi kaikille haastateltaville samat esimerkit helpottamaan kyselylomakkeen täyttämistä. Kuusi haastateltavaa täytti kyselylomakkeen kotona ja kaksi haastattelun alussa.

Kaikki haastattelut tehtiin kampusalueella, koska se oli opiskelijoille helpointa. Heidän opiskelunsa tapahtuu kampusalueella, joka sijaitsee noin kuuden kilometrin päässä Windhoekin keskustasta. Haastattelija sai käyttöönsä Dean of student -toimiston tiloissa olevan ryhmätyöhuoneen, jossa puolet haastatteluista tehtiin. Huoneessa ei ollut mahdollisuutta häiriöttömään keskusteluun, vaan taustalta kuului jatkuvasti muiden ihmisten puhetta. Lisäksi haastattelut saattoivat katketa muiden ihmisten käydessä huoneessa. Yksi haastattelu jouduttiin kokouksen vuoksi keskeyttämään ja haastattelua jatkettiin toisessa tilassa. Yksi haastattelu tehtiin osaston eräässä työhuoneessa, jossa se keskeytyi useaan otteeseen eri ihmisten käydessä huoneessa. Yksi haastatteluista tehtiin pienessä opetustilassa, jossa haastattelu saatiin vietyä läpi ilman useita keskeytyksiä. Sen sijaan viimeinen haastattelu keskeytyi useaan otteeseen. Ympäristön äänet ja keskeytykset eivät kuitenkaan vaikuttaneet häiritsevän haastateltavia, toisinaan haastattelija itse häiriintyi keskeytyksistä enemmän kuin haastateltavat.

Haastattelut nauhoitettiin ja siitä mainittiin haastateltaville ennen haastattelua. Nauhoittaminen tuntui haastateltavista luonnolliselta. Haastattelut tehtiin pöydän ääressä, haastattelijan ja haastateltavan istuessa kulmittain toisiinsa. Tämä istumisjärjestys rentoutti haastattelua ja toi tilanteeseen keskustelunomaisen tunnelman. Tätä tunnelmaa vahvisti myös se, että haastattelija ei kirjoittanut muistiinpanoja haastattelujen aikana.

Haastattelut kestivät keskimäärin noin viisikymmentä minuuttia. Haastattelumateriaalia kertyi yhteensä noin kuusi ja puoli tuntia. Kuusi haastattelua keskeytyi muiden ihmisten sisääntulon vuoksi 1-6 kertaa. Yksi haastattelu keskeytyi myös puhelimen soidessa. Kaikki haastattelut keskeytyivät haastattelijan vaihtaessa kasetin puolta.

Haastattelujen aikana ilmapiiri oli suurimmaksi osaksi hyvä. Yksi Dean of Student -toimiston johtavassa asemassa olevan virkailijan haastatteluun kehottama opiskelija vaikutti ennen haastattelua hieman haluttomalta haastatteluun, mutta rentoutui ja innostui keskustelunaiheista haastattelun aikana. Myös toinen saman virkailijan haastatteluun ohjaama opiskelija oli aluksi halukas saamaan haastattelun nopeasti ohi, mutta kiinnostui viestinnällisistä seikoista haastattelun aikana. Muut haastateltavat olivat alusta asti mielellään mukana tutkimuksessa. Haastateltavat vaikuttivat motivoituneilta vastaamaan haastattelijan kysymyksiin ja useimmiten he olivat valmiita pohtimaan aiheita syvemmin. Osaltaan opiskelijoiden motivoitumiseen saattoi vaikuttaa haastattelijan tausta. Haastattelijan tulemistä Suomesta Namibiaan pidettiin arvokkaana asiana. Haastateltavien motivoituneisuuteen vaikutti myös haastattelun aihe. Kaikki kokivat sen tärkeäksi ja mielenkiintoiseksi asiaksi, jota on aiheellista pohtia.

Haastattelija tutustui kyselylomakkeen vastauksiin juuri ennen haastatteluun ryhtymistä. Haastattelu aloitettiin jokaisen haastateltavan kohdalla keskustelemalla kysymyslomakkeen vastauksista. Haastateltavalle tai haastattelijalle epäselviksi jääneistä kohdista keskusteltiin ja mahdollisia lisäyksiä tehtiin. Kyselylomakkeen avoimet kysymykset eivät tuoneet esille uusia teemoja, jotka olisivat vaikuttaneet haastattelun kulkuun. Vastauksista saatiin kuitenkin hyvä pohja haastattelulle.

Kysymysten ymmärtäminen tuotti toisinaan vaikeuksia haastateltaville. Esimerkiksi viestinnällisten velvollisuuksien sijaan useat haastateltavat puhuivat velvollisuudestaan tukea vanhempiaan näiden ikäännyttyä. Osaltaan haastattelussa käytetty englannin kieli saattoi vaikuttaa ymmärrettävyyteen. Englanti ei ole äidinkieli haastattelijalle eikä haastateltavillekaan, mikä varmastikin vaikutti haastatteluihin rajoittavasti. Monia kysymyksiä jouduttiin toistamaan vaikeiden sanojen tai väärinymmärrysten vuoksi. Lisäksi aiheisiin ei välttämättä pystytty paneutumaan niin syvästi kuin mitä olisi ollut mahdollista haastateltavien omalla äidinkielellä.

3.5 AINEISTON KÄSITTELY JA ANALYYSI

Kvalitatiivisen tutkimuksemme aineiston käsittely ja analysointi oli monivaiheinen prosessi. Pyrimme sisäistämään aineiston ja ymmärtämään sitä kokonaisuudessaan. Aineistomme syvällisen tuntemisen ansiosta pystyimme ottamaan siihen etäisyyttä ja luokittelemaan sekä analysoimaan sitä.

Aineiston käsittelyn ensimmäinen vaihe tapahtui heti kunkin haastattelun jälkeen. Tutkija kirjoitti muistiin havaintojaan ja tuntemuksiaan haastattelusta. Tämän jälkeen haastattelut purettiin kronologiseksi tarinaksi kysymyksineen ja vastauksineen. Haastattelujen ensimmäisen purkukerran jälkeen tutkijat esittelivät materiaalinsa toisilleen ja keskustelivat aineistonsa yleisistä linjoista.

Haastatteluaineiston puhtaaksikirjoittamisessa emme nähneet tarpeelliseksi tehdä sanatarkkaa litterointia, vaan käytimme niin sanottua tarkoituksenmukaista puolilitterointia. Tarkoituksenmukaisella puolilitteroinnilla tarkoitamme sitä, että kirjoitimme puheen luettavaan muotoon ilman puheeseen luonnollisesti kuuluvia lisäsanoja ja taukoja. Joitain aiheesta poikkeavia, haastattelun sujuvuuden kannalta kuitenkin oleellisia, keskusteluja tiivistettiin muutama lauseeseen. Namibiassa tehdyt haastattelut käännettiin aineiston käsittelyn helpottamiseksi suomeksi.

Haastattelut puolilitteroitiin haastattelun teemojen sekä teemojen yhdistelmien alle. Apuna käytettiin teemahaastattelurunkoa. Lisäksi teemojen alle kuulumattomat asiat puolilitteroitiin erilliselle merkintäkortille. Suomen ja Namibian aineistoja varten oli omat merkintäkortit. Merkintäkortteihin kirjoitettiin kaikkien haastateltavien samaa aihetta koskevat vastaukset. Ennen aineiston puhtaaksikirjoittamista varsinaisille teema-alueittaisille merkintäkorteille, tutkijat tutustuivat toistensa haastatteluaineistoon. Suomen ja Namibian aineistoja tarkasteltiin vertailemalla vastauksia toisiinsa. Lisäksi tutkijat kuuntelivat toistensa tekemät haastattelut ja tarkensivat puolilitteroinnin sisältöä.

Aineiston analyysissä lähdimme liikkeelle vastausten vertailemisesta toisiinsa. Analysoimme yhtä aikaa niin kyselylomakkeiden kuin haastatteluiden aineistoa. Etsimme kunkin maan aineistosta sisäisiä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Lisäksi mielenkiintomme kohteena oli yleisten painotusten ja toisaalta erityisyyksien löytäminen. Huomiot kirjoitimme pienemmille merkintäkorteille, jotka liitimme varsinaisiin merkintäkortteihin.

Analysoidessamme aineistoa ja luokitellessamme sitä eri luokkiin, huomasimme, että rooli- ja valtateemat olivat selkeästi sidoksissa toisiinsa. Huomasimme, että tekijät, jotka olimme operationaalistaneet valta-teemaan kuuluviksi, kuuluivat oleellisesti myös rooleihin. Näin ollen yhdistimme nämä kaksi teemaa yhdeksi kattavammaksi teemaksi. Yhdistämällä nämä kaksi teemaa, alkoi hahmottua kuva kuhunkin rooliin kuuluvista viestinnällisistä odotuksista, oikeuksista ja velvollisuuksista sekä valtasuhteesta.

Haastateltavien roolit määrittelimme sen mukaan, mitkä roolit he itse kokivat omaavansa. Näin ollen suomalaisten haastateltavien rooleiksi luokittelimme lapsen, informoijan, tukijan, aikuisen ja ystävän roolit. Namibialaisten haastateltavien roolit luokittelimme lapsen, ystävän, informoijan ja vanhimman lapsen rooleiksi. Vallan jakautumisen kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa luokittelimme haastateltavien omien kokemusten mukaan. Suomalaisesta aineistosta nousi kolme valtasuhteen tyyppiä: tasa-arvoinen, kasvattajalla vielä jonkin verran enemmän valtaa ja ei tasa-arvoinen valtasuhde. Namibialaisesta aineistosta esiin nousi kaksi valtasuhteen tyyppiä: kasvattajalla enemmän valtaa ja tasa-arvoinen valtasuhde.

Sääntö ja normi-teemaan kuuluvat tekijät olivat yhteydessä rooli-valta -teemaan. Sääntö-teeman vastaukset kertoivat myös rooleista ja valtasuhteesta. Säännöt ja normit säilyivät kuitenkin selkeästi omana teemanaan. Viestinnän sääntöjen analysoinnin pohjalta nousi esiin luokittelu, jonka mukaan säännöt koskevat puhetapaa, kuuntelemista, puheenaiheita, mielipiteen ilmaisemista, keskustelun kulkua, viestintätilanteita ja sääntöjen eksplisiittisyyttä ja implisiittisyyttä.

Haastateltavien vastaukset, jotka koskivat sitä, miten kasvattajalle puhutaan, miten häntä puhutellaan ja millaista sanastoa hänen kanssaan käytetään, nähtiin muodostavan luokan puhetapa. Kuuntelemiseen liittyvistä säännöistä kertova luokka sisältää ne vastaukset, jotka koskevat kuuntelemista, keskeyttämistä, toisen puheen päälle puhumista sekä paikalta poistumista. Puheenaihe-luokka koostuu niistä puheenaiheista, joista haastateltavat keskustelevat kasvattajansa kanssa, jotka toistuvat usein näissä keskusteluissa sekä niistä puheenaiheista, joista kasvattajan kanssa ei puhuta.

Niin yhtenevien kuin eriävienkin mielipiteiden ilmaisemista sekä palautteenantoa koskevat säännöt koottiin luokkaan mielipiteen ilmaiseminen. Keskustelun aloitusta, etenemistä ja lopettamista koskevat vastaukset katsottiin kuuluvan keskustelun kulkuun. Viestintätilanteita koskevat säännöt kertovat siitä, millaisissa tilanteissa kasvattajan kanssa keskustellaan ja siitä, millaisissa tilanteissa hänen kanssaan ei keskustella. Sääntöjen eksplisiittisyyttä ja implisiittisyyttä koskeva luokka koskee sitä, miten säännöistä on opittu, kuinka tiedostettuja säännöt ovat ja puhutaanko näistä säännöistä kasvattajan kanssa.

Normit nousivat esiin varsinaisesti vasta analyysissa. Usean eri säännön nähtiin ilmentävän yhtä normia. Se, että jokin viestintäsuhteeseen vaikuttava tekijä nähtiin normiksi vaati myös, että tämä tekijä ilmeni useiden haastateltavien vastauksissa. Normien nähtiin ilmentyvän myös sitä kautta, kokivatko haastateltavat viestintäsuhteensa kasvattajansa kanssa sekä tämän viestintäsuhteen säännöt kulttuurilleen tavanomaisina.

Useiden kuuntelukertojen ja monipuolisen aineiston tarkastelemisen avulla pyrimme rakentamaan kokonaiskuvan kunkin haastateltavan viestintäsuhteesta kasvattajansa

kanssa. Aineiston ymmärtämisen ja analysoinnin kannalta oli oleellista, että meillä analysoijina oli selkeä kokonaiskuva kunkin haastateltavan käsityksistä viestinnästään kasvattajansa kanssa. Näin pystyimme tulkitsemaan ristiriitaisiakin vastauksia. Lisäksi pystyimme luokittelemaan viestinnälliset odotukset, oikeudet ja velvollisuudet eri rooleihin kuuluviksi. Kokonaiskuvan tunteminen mahdollisti myös valtasuhteen yhdistämisen erilaisiin rooleihin. Tutkimuksemme tavoitteena ei kuitenkaan ole keskittyä yksittäisten haastateltavien käsityksiin viestinnästään kasvattajansa kanssa, vaan saada laajempi kuva siitä, millaisia ilmenemismuotoja rooleilla, vallalla sekä säännöillä ja normeilla tässä viestintäsuhteessa voi olla. Tämän vuoksi tutkimuksemme tuloksissa ei keskitytä yksittäisiin viestintäsuhteisiin, vaan viestintään vaikuttavien tekijöiden eri ilmenemismuotoihin.

Lopullinen analysointi tapahtui kirjoittamisvaiheessa. Suomen ja Namibian sisäiset eroavaisuudet tulevat parhaiten esiin luvuissa 4.1, 4.2, 4.4 ja 4.5. Maiden välinen vertailu on koottu lukuihin 4.3 ja 4.6. Pyrimme tuomaan esiin niin yhtäläisyyksiä kuin eroavaisuuksiakin suomalaisten ja namibialaisten korkeakouluopiskelijoiden käsityksistä viestinnästään kasvattajansa kanssa.

Tulokset ja pohdintaa -luvussa on suoria lainauksia haastatteluaineistostamme. Olemme käyttäneet suoria lainauksia haastateltavien puheesta, jotta lukijan olisi mahdollista tehdä omia johtopäätöksiä ja pohtia tekemiemme tulkintojen oikeellisuutta. Lisäksi lainausten tavoitteena on antaa lukijalle kuva siitä, miten haastateltavat omin sanoin kuvasivat viestintäänsä kasvattajansa kanssa.

Lainauksissa on käytetty koodeja. Haastateltavat on jaettu maan mukaan, suomalaisilla on etukoodina S ja namibialaisilla N. Edelleen haastateltavat on jaettu sukupuolen mukaan, naiset on merkitty koodilla N ja miehet koodilla M. Lisäksi kullekin haastateltavalle on annettu numero. Esimerkiksi SN3 tarkoittaa suomalaista naishaastateltavaa numero kolme. Kaikki lainaukset on litteroitu sanatarkasti. Lainauksien sisällä käytetyt hakasulkeet [...] tarkoittavat sitä, että haastateltava on puhunut kyseisestä asiasta eri asiayhteyksissä. Merkintä ... tarkoittaa sitä, että haastateltava on joko miettinyt hiljaa vastaustaan tai puhunut lainauksen kannalta epäoleellisia asioita. Samaa merkintää on

käytetty myös teemahaastattelulle tyypillisten haastattelijan kommenttien ja lisäkysymysten tilalla. Sulkumerkkien sisällä oleva teksti täydentää haastateltavan vaillinaista lausetta. Esimerkiksi se voi kertoa kysymyksessä olleen sanan, jota haastateltava ei toista. Lainauksissa olevat nimet on muutettu. Osa lainauksista on otettu kyselylomakkeen vastauksista.

4 TULOKSET JA POHDINTA

4.1 ROOLIT JA VALTA KASVATAJAN JA KASVATETTAVAN VÄLISESSÄ VIESTINTÄSUHTEESSA SUOMESSA

Kasvattajan ja kasvatettavan välinen viestintäsuhde voidaan nähdä ainutlaatuisena muun muassa sen elinikäisen vaikutuksen, läheisyyden ja erityisten tavoitteiden vuoksi. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että kasvattaja-kasvatettavasuhde sekä kasvattajan asema kasvattajana vaikuttavat siihen, miten kasvatettava viestii. Niin kasvattaja kuin kasvatettavakin asettavat odotuksia sille, miten tässä suhteessa tulisi viestiä. Osa näistä odotuksista on vain tälle viestintäsuhteelle ominaisia, kun taas osa odotuksista nähdään myös muihin viestintäsuhteisiin kuuluviksi. Viestinnällisistä odotuksista koostuvat kasvatettavan roolit. Näihin rooleihin on läheisesti yhteydessä vallan jakautuminen tässä viestintäsuhteessa.

Kasvattaja-kasvatettavasuhteen ja kasvattajan vaikutus kasvatettavan viestintään

Haastatteluaineistosta on nähtävissä, että kasvattaja-kasvatettavasuhde vaikuttaa opiskelijan viestintään kasvattajansa kanssa. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että kasvattajalle puhuttaessa puheenaiheita rajataan. Puheenaiheita voidaan rajata, koska kasvattajaa ei haluta huolestuttaa, hänelle halutaan osoittaa kunnioitusta, hänelle ei haluta kertoa kaikesta tai koska tietyistä aiheista ei ole ollut tapana puhua. Toisaalta saatetaan kokea, että mitään puheenaiheita ei tässä suhteessa tarvitse välttää; näin läheisessä suhteessa viestinnän tulisi olla rehellistä.

Joidenkin asioiden käsittelyssä on toisinaan havaittavissa sukupolvien välinen ero, joka vaikeuttaa viestintää. Joskus keskustelut eri sukupolvea olevan kasvattajan kanssa saatetaan kokea jopa kiusallisiksi. Toisaalta oleelliseksi tässä viestintäsuhteessa koetaan

se, että kasvattaja osoittaa välittävänsä kasvatettavasta. Tämä ilmenee muun muassa siinä, että kasvattaja kuuntelee ja on kiinnostunut hänen asioistaan.

“Ehkä se tai sillä lailla näkyy, että sitten mitä mulla on niinku sanottavaa, ni äiti sitten niinku kuuntelee hirveen tarkasti ja on niinku huolestunu ja välittää niinku ehkä paljon enemmän sitten ku taas se et jos ei ois niinku mun äiti, ehkä siinä on niinku sitten justinsa se, niinku äitin puolelta varsinkin niinku hirveen tärkeä.” SN3

Lisäksi kasvattajalta odotetaan viestinnällistä tukea. Kasvattajan odotetaan myös antavan rehellistä palautetta ja kertovan mielipiteensä rehellisesti.

Haastateltavat totesivat, että kasvattajalla on vaikutusta kasvatettavan tapaan viestiä. Kasvattajan asettamat odotukset hyvästä viestinnästä vaikuttavat kasvatettavan tapaan puhua. Nähtiin, että hyvän viestinnän malli opitaan kotoa. Tämän mallin mukaan toimitaan suurimmaksi osaksi tiedostamatta. Toisaalta kasvattajan tapaa viestiä saatettiin verrata omaan viestintään. Omassa viestinnässä on voitu huomata samanlaisia piirteitä kuin kasvattajankin viestinnässä. Niitä kasvattajalla olevia viestinnällisiä ominaisuuksia, jotka koetaan negatiivisiksi, saatetaan pyrkiä välttämään. Eräksi pohdiskelunaiheeksi nousi se, miten kotona on kannustettu viestimään ja miten paljon on rohkaistu ilmaisemaan itseään. Näiden tekijöiden nähtiin vaikuttavan suuresti kasvatettavan tapaan viestiä. Vaikka kasvattajan yhä koettiin vaikuttavan omaan tapaan viestiä, niin hänen vaikutustaan ei enää nähty niin suurena kuin aikaisemmin.

Kasvattajan vaikutus kasvatettavan viestintään koettiin suurimmaksi silloin kun kasvat-taja on läsnä.

“Siis kyllähän se on semmonen ihan varma juttu, että jos esimerkiksi äiti on läsnä ja siinä on jotain mun kavereita, niin kyllähän mä tietenkä katon, mitä mä sanon ja mitä sanoja mä valitsen ja mistä asioista mä puhun, ilman muuta, että kyllä sillä semmonen auktoriteettiasema kumminkin jossain mielessä on. (Mietin muulloinkin) että mitä se on niinku opettanu mulle tai..? Kyllä, ihan varmasti, että...Koska äiti on niinku kumminki jotenki, se on niinku se, jolta mä niinku haluan, oon niinku oppinu ja halunnu, että se on niinku semmonen... niinku opettaja, ehkä mielessä, vois sanoo niin, joka on niinku asettanu niinku, ehkä määrätynlaisia viestinnällisiä odotuksia niinku mua kohtaan, joita mä haluan sitten toteuttaa, se on niinku ollu osa kasvatusta.” SN3

Toisaalta eräs haastateltava totesi, että kasvattajalla on vaikutusvaltaa hänen viestintään-sä vain siinä tilanteessa, jossa kasvattaja on läsnä. Esimerkiksi hän ei kiroile kasvattajan läsnäollessa, vaikka muulloin hän ei koe sitä sopimattomaksi.

Kasvattajan viestinnälle asetetut odotukset

Haastateltavat asettivat odotuksia kasvattajansa viestinnälle. Selkeimpänä odotuksena oli, että kasvattaja tukee, huolehtii ja on kiinnostunut heidän asioistaan. Tätä osoitetaan esimerkiksi kuuntelemalla, kyselemällä kuulumisia, neuvomalla ja olemalla säännöllisesti yhteydessä.

“No ensinnäkin toivoo aina, että soitellaan. Tollasta yleisellä tasolla, että yleensä on niinku jotaki, pysyy semmonen kontakti, se nyt on se tärkein ja sitte... No semmosta, että kuuntelee, jos on jotaki juttuja kerrottavana tai jotain ongelmia, niin niistä sitte jutellaan. Ei nyt kyllä hirveen paljo isän kanssa niistä. Odottaa, että on valmis kuuntelemaan.” SM4

Keskustelujen odotettiin olevan vuorovaikutuksellisia; kasvattajan toivotaan kertovan myös omista asioistaan. Lisäksi kasvattajalta saatettiin odottaa perusteluja hänen mielipiteisiinsä ja pyyntöihinsä. Muita kasvattajan viestinnälle asetettuja odotuksia olivat rehellisyys, se että asioista puhutaan “niiden oikeilla nimillä”, keskustelujen “kiivaus”, kielen selkeys, tasa-arvoisuus sekä se, että kasvattaja selittää asiansa rauhallisesti ja kiivastumatta. Saatettiin myös odottaa, että kasvattaja “puhuu järkeä”, pyrkii viestinnällään vaikuttamaan kasvatettavaan. Odotuksena voi olla myös keskustelujen eteneminen tietyn kaavan mukaan. Lisäksi voitiin odottaa, että kasvatettava on keskusteluissa aktiivisempi kuin kasvattaja. Tämä johtuu siitä, että keskustelut lähtevät kasvatettavan lähtökohdista ja hän vaikuttaa kasvattajaa enemmän keskustelujen kulkuun. Eräs haastateltava odotti kasvattajansa viestinnän liittyvän pääasiassa arkipäiväisiin asioihin eikä niinkään tunteisiin.

“Mä tiedän miten niinku isä kyl viestii. En mä tiedä odotanko mä sitä, mutta mä tiedän siis sen kaavan, sillein niinku sen kaavan, miten se niinku toimii että, että jos se vaikka soittaa niin aina kysytään säät ja sitten kerrotaan mitä on tapahtunu siellä ja sitten mä kerron vähän mitä on tapahtunu täällä ja siitä, että mitä on suunnitelmia, ollaanko tulossa sinne vai ei, et se on niinku sellasta asiallista, sit... Se on kyl siin mieles jännä, että, et ei me olla fajian kanssa oikeestaan ikinä niinku, ei me olla justiin mistään tunteista puhuttu, että se on aika semmosta... (tähänhetkeen liittyvää) niin kyllä, on se oikeestaan joo, mutta se varmaan johtuu kyllä just nimenomaan siitä että, niistä taustoista... miten on ollu tapana niinku ilmaista itseensä... Niissä keskustelussa on ollu ne perusjutut, sellaset jokapäiväiset asiat on ollu varmaan niitä, aina niinku se pääjuttu, oikeestaan vasta kun ite on alkanu niinku kaiveleen niitä juttuja, jotain niinku meidän menneisyyteen, että minkälainen oli lapsena ja tällästä näin, niin sitten on tullu niinku sellasii, jotenki tunteita ehkä enemmän siihen mukaan, minkälainen fiilis

on ollu ja näitä... Fajjan keskusteluissa se on... on semmonen... tietyissä mielessä aika niinku, välillä niinku aika tiukka semmonen arkitodellisuuksiin niinku vetoaminen, että asia on näin...” SM3

Osa kasvattajalle asetetuista odotuksista voitiin nähdä myös kasvattajan viestinnällisinä velvollisuuksina. Yhtenä tällaisena viestinnällisenä velvollisuutena haastateltavat näkivät kasvattajan velvollisuuden kysellä kuulumisia ja olla kiinnostunut heidän asioistaan. Lisäksi saatettiin kokea, että kasvattajalla on velvollisuus tukea opiskelijaa.

“Joo, just on, toi kiinnostuneisuus, että... Et tai siis mä tiedän, että se halua olla semmone, ja must se on kauheen kivaa ja mä niinku odotan toisaalta et se on kiinnostunu ja kyselee niistä asiasta, niinku opiskelusta, vaikkei se välttämättä niistä tiiä, niin sit se kuitenkin kysyy ja tota... Ja just sitä että se tukee, tukee jos sanoo jotain niin ehkä enemmän ku että se sanois jotain vastaan siihen.” SN2

Kasvattajan viestinnälliseksi velvollisuudeksi mainittiin myös perusteleminen. Edelleen voitiin kokea, että kasvattajalla on velvollisuus pitää kasvatettavaansa samanarvoisena keskusteluissa. Toisaalta erään haastateltavan mukaan kasvattajalla on velvollisuus saarnata hyvien asioiden puolesta. Yhtenä kasvattajan viestinnällisenä velvollisuutena nähtiin säännöllinen yhteydenpitäminen opiskelijaan. Toisaalta pohdittiin sitä, että kasvattaja itse mahdollisesti kokee velvollisuudekseen pitää yhteyttä, vaikka kasvatettava ei asettaisi kasvattajalle lainkaan velvollisuuksia.

Jotkin kasvattajalle asetetut odotukset voitiin nähdä myös tämän viestinnällisinä oikeuksina. Kasvattajalla katsottiin olevan oikeus neuvoa, mutta hänellä ei ole oikeutta odottaa, että näitä neuvoja noudatettaisiin. Tätä haastateltavat perustelivat aikuisen ihmisen mahdollisuudella tehdä valintoja ja sillä, että vastuu päätöksistä on jo itsellä. Eräs haastateltava totesi, että neuvot eivät saa koskea elämänkulkuun liittyviä asioita. Lisäksi hän koki, että neuvojen oikeutus riippuu tilanteesta. Hän kuuntelee kasvattajansa neuvoja silloin kun kokee, että kasvattajalla on jotain annettavaa.

“Ei oikeestaan (oikeutta neuvoa)... Tai no joo. On sil varmaan kasvattajana oikeus, mutta, mutta tota niin... Kyllähän se saa sanoa (mutta ei olettaa että noudattaa)... Itse asiassa mun elämänkulkuun liittyvässä, niin ei oo mitään silleen oikeutta kenelläkään muulla kun mulla itelläni, et siinä mielessä ei, että... ellen mä ite halua, että mua neuvotaan, siis sillein, niin silloin on... Tietyissä tilanteissa mä kuuntelen mieluummin isän neuvoja kun jonkun kaverin, mutta tietyissä tilanteissa taas toisin päin, että mieluummin jonkun kaverin kun isän.

”Että sehän riippuu ihan siitä, että mikä on niinku se tilanne, että missä mä koen että isällä on jotain sitten niinkun annettavaa sen suhteen.” SM3

Koettiin, että kasvattajalla on oikeus antaa niin myönteistä kuin negatiivistakin palautetta. Kasvattajalta hyväksytään enemmän kritiikkiä kuin ystäviltä. Kasvattajalta tullut kritiikki voidaan nähdä tärkeänä – kritiikkiä antamalla kasvattaja näyttää välittävänsä kasvatettavastansa. Kasvattaja ei aina sano kritiikkiään suoraan, vaan se saattaa olla sanatonta. Kasvattajalla mainittiin olevan myös oikeus ilmaista suuttumuksensa. Lisäksi kasvattajan viestinnällisenä oikeutena voitiin nähdä oikeus päättää keskustelu. Yksi haastateltavista sanoi, että kasvattajalla on oikeus oikoa hänen kielellistä ilmaisuaan, vaikka haastateltava ei siitä pidäkään.

Haastatteluaineistosta ilmenee, että kasvattajalta voidaan myös kieltää tiettyjä viestinnällisiä oikeuksia. Esimerkiksi kasvattajalle ei välttämättä anneta oikeutta käskää. Erään haastateltavan mukaan hänen kasvattajallaan ei ole lainkaan oikeuksia heidän viestintäsuhteessaan. Tätä hän perusteli sillä, että suuressa perheessä ei ole selkeitä viestinnällisiä oikeuksia ja velvollisuuksia, koska ei olla niin läheisiä.

Kasvatettavan viestinnälle asetetut odotukset

Haastateltavat kokivat, että kasvattajalla on tietynlaisia odotuksia koskien heidän välistään viestintää. Kasvattajan uskottiin odottavan, että kasvatettava pitää yhteyttä, kertoo kuulumisiaan ja kyselee kodin kuulumisia. Koska myös kasvattajalta odotettiin, että tämä pitää yhteyttä sekä kertoo ja kysyy kuulumisia, voidaan näitä odotuksia pitää vastavuoroisina. Kasvattajan saatettiin nähdä odottavan viestinnältä erityisesti tätä vastavuoroisuutta. Lisäksi uskottiin, että kasvattaja odottaa kasvatettavan sanovan rehellisen mielipiteensä. Toisaalta voitiin kokea, että kasvattaja odottaa pikemminkin ”hyviä uutisia” tai ”oikeita vastauksia”.

”No, musta aina tuntuu, että se odottaa, että mä sanon oikeet vastaukset. Tuskin se odottaa, odottaa mitään hirveen syvällisiä analyyssejä tai sellasia minulle aroista aiheista mahdollisesti puhumista, vaan että sellasta yleistä, hyväksi koettua, millasta nyt suomalaisessa kulttuurissa aina ollukki.” SM1

Erään haastateltavan mukaan myös rehellinen mielipide tulee esittää oikealla tavalla. Sitä ei tule sanoa suoraan vaan hieman kaunisteltuna. Lisäksi oltiin sitä mieltä, että kasvattaja odottaa kasvatettavan perustelevan mielipiteensä ja erimielisyytensä. Yhdeksi odotukseksi mainittiin, että kasvattaja odottaa kasvatettavalta kunnioitusta – kasvattajaa ei tule loukata ja kasvattajan kanssa ei puhuta kaikista aiheista. Kasvattajan saatettiin nähdä odottavan kasvatettavan kysyvän neuvoja ja mielipiteitä. Edellistä tarkennettiin toteamalla, että kasvattaja odottaa kasvatettavan olevan suuttumatta saaduista neuvoista. Joissain tilanteissa kasvattajan koetaan odottavan tukea kasvatettavalta kuuntelemisen, neuvojen ja kommenttien muodossa. Kasvattajan odotukseksi voitiin nähdä myös se, että keskustelut kasvatettavan kanssa ovat toverillisia.

Eräs haastateltava uskoi kasvattajansa odottavan häneltä kielellisesti selkeää ja täsmällistä viestintää.

“...että sen kanssa käytävässä keskustelussa täytyy itekki olla aika tarkkana, että ei sano äidinkielellisesti kauheesti väärin tai jotain niinku... sillein vaan niinku, että ’no kyllähän sä tiiät’ juttuja semmosia, et sille pitää aina selittää kaikki niin tarkasti. Et semmonen odotus on. [...] Iskä niinku kieltäytyy tajuamasta jos mä en sano selvästi.” SN2

Toinen haastateltava puolestaan arveli kasvattajansa tottuneen odottamaan häneltä “räikeää” viestintää. Tämä opiskelija totesi toisinaan kapinoivansa heidän viestintäsuhteessaan, koska se ei aina ole hänen toiveidensa mukainen. Hän arveli kasvattajan kuitenkin toivovan häneltä “maltillisempaa” viestintäkäyttäytymistä. Muutama haastateltava totesi, että he eivät aikaisemmin ole miettineet näitä kasvattajan heille asettamia viestinnällisiä odotuksia. He mainitsivat, että olisi mielenkiintoista kysyä ovatko heidän käsityksensä kasvattajan viestinnällisistä odotuksista paikkansapitäviä.

Haastatteluaineistosta on nähtävissä, että haastateltavat kokevat jotkin heille asetetut viestinnälliset odotukset velvollisuuksina. He kokivat, että näitä viestinnällisiä velvollisuuksia tähän suhteeseen asettaa sekä kasvattaja että kasvatettava itse. Toisaalta mainittiin myös, että kasvatettavalla ei ole viestinnällisiä velvollisuuksia kasvattajaa kohtaan.

Velvollisuuksiksi saatettiin kokea yhteydenpitäminen, kuulumisten kertominen ja niiden kysyminen.

“Se on siis ehdoton velvollisuus, että mä otan säännöllisesti siihen yhteyttä... No, en mä tiiä, ehkä se on niinku semmonen, että mun velvollisuus on aina äitiltä kysyä, että mitä niinku mun isälle ja siskolle kuuluu, että jos mä en kysy sitä ja sitten mä oon lyömässä luuria kiinni, että jos mä en niinku kysy mitä muulle perhelle kuuluu, niin sitten se äiti... ja ku se kysyy välittömästi että ’no mikä sun on nyt, että mikset sä nyt, haluaa tietää että mitä isälle kuuluu, että onko teillä ollu jotaki’ tai sillain, tai sitten se muistuttaa mua, että ’hei että nyt kuuluu hyviin tapoihin niinku tai sanoo teveisiä isälle ja Anjalle’, että se on niinku...” SN3

Toisaalta kasvattajan voitiin nähdä odottavan yhteydenpitämistä ja kuulumisten vaihtamista, mutta haastateltavat itse eivät välttämättä pitäneet tätä viestinnällisenä velvollisuutenaan. Esiin nousi myös, että kasvattajaan pidetään yhteyttä ja hänen kuulumisiaan kysellään omasta halusta ja kiinnostuksesta, ei ainoastaan velvollisuudentunnosta.

Kasvattajan oletettiin odottavan perusteluja ja perustelujen antaminen saatetaan kokea myös velvollisuudeksi.

“Totta kai, mun mielestä tulee aina perustella... Just nimenomaan niillehän se just pitääkin perustella, kun... Jos sä haluat sanoo jotain asiaa, niinku niin vankan elämäkokemuksen omaava ihminen ja sä keskustelet sen kanssa, jos sä haluat jotain muutosta sen omaan niinku tälläseen... haluaa tietorakenteeseen jotain muutosta, niin kyllä sun täytyy perustella se tosi hyvin, että ne niinku vois alkaa miettimään sitä ees.” SM3

Vaikka perusteleminen nähtiin velvollisuudeksi, voitiin todeta, että velvollisuus perustella on vain tietyissä tilanteissa – silloin kun asia koskee kasvattajaa tai kun kyse on erimielisyyden ilmaisemisesta. Toisaalta saatettiin kokea, että vaikka kasvattaja odottaa-kin kasvatettavan perustelevan mielipiteensä, niin ei olla velvollisia näin tekemään. Muina yksittäisinä viestinnällisinä velvollisuuksina nähtiin uusien näkökulmien esille-tuominen, matkustaessa perillepääsystä ilmoittaminen ja kasvattajan huomioonottaminen hänen puhuessaan. Esiin nousi myös ajatus, että viestinnällisiä velvollisuuksia on jokaista ihmistä kohtaan. Läheisissä ihmissuhteissa nämä velvollisuudet korostuvat ja tulevat “automaattisesti” esille kaikissa tilanteissa.

Haastateltavat kokivat, että heillä ei ole velvollisuutta totella kasvattajaansa. Toiveita ja pyyntöjä toteutetaan oman harkinnan mukaan. Korostettiin, että kasvattajalla ei ole

oikeutta odottaa kasvatettavan toteuttavan elämää koskevia neuvoja tai toiveita. Todettiin myös, että konkreettisia pyyntöjä tulisi jossain määrin toteuttaa, mutta niidenkin toteuttaminen on kiinni omista päätöksistä.

“Muuten niinku vaikutusvaltaa, mitä isä sanoo, niinkun mun elämään, niin ei oo, koska se ei voi millään tietää miten niinku tätä elämää eletään, koska se elää, se on eläny erilaisen elämän... (Konkreettisisissa jutuissa) joo, kyllä, just sillon kun mä koen, että kannattaa, kannattaa tota niin uskoo mitä isä sanoo... No ne on näitä siis käytännön tilanteita, elämän käytännön tilanteita, mitä on tota niin jotain... (Jos pyydetään viemään roskat ulos, niin) kyllä mä vien roskat ulos, eihän siinä mittään, mittään että.” SM3

Kasvattajan toiveiden vastaisesta käyttäytymisestä ei rangaista. Nähtiin, että tällaisesta käyttäytymisestä voidaan keskustella ja omaa kantaa perustella. Kasvattajan uskottiin kuitenkin pettyvän toiveiden vastaisesta käyttäytymisestä. Tämä saatettiin kokea tietynlaisena viestinnällisenä rangaistuksena. Pettymyksensä kasvattaja ilmaisee suoraan tai epäsuorasti.

“(Isä) saattaa olla hyvinkin pikkumainen sillä lailla, näyttää semmosta loukkaantunutta ja joskus jopa, mun katsontakannasta, hyvin lapselliselta... Kyllä mä saan sitä palautetta, että joko suoraan, sillä lailla, että sanotaan, että ’Se asia nyt ei oo ihan noin’ tai sitten just se tulee sellasella, että sen näkee, näkee tai sen niinku aistii.” SM5

“Jos nyt näin olis, että, että olisin tehny jotain tai tämmöstä, mitä meidän äiti ei nyt välttämättä olis sillein, niin hän ei sanois sitä välttämättä suoraan, et se tulee sillein ehkä niinkun viestinnällisesti tälle kautta rantain, että sillein niinkun ilmi muuten. Se on just semmosta, että se on ehkä sitä semmosta sanatonta ja tämmöstä viestintää, mitä on niinku vaikee sillein pukee, annetaan ymmärtää että missä tilanteessa ja millä tavalla, että se niin vaihtelee.” SN4

Kasvattajan toiveiden toteuttamisesta koettiin saatavan positiivista palautetta. Positiivista palautetta on esimerkiksi kasvattajan verbaalinen palaute ja tämän hyvä mieli. Erään haastateltavan kokemus on, että kasvattaja ei välttämättä anna positiivista palautetta suoraan hänelle itselleen vaan hän kuulee sen jonkun kolmannen henkilön kautta.

Vaikka haastateltavat sanoivat, että heillä ei ole velvollisuutta totella kasvattajansa neuvoja, niin hänen neuvojaan ja mielipiteitään arvostetaan. Näitä neuvoja ja mielipiteitä ei kuitenkaan aina pidetä oikeina. Kasvattajan mielipiteen arvostuksen pohjaksi mainittiin erilaisia syitä. Kasvattajaa saatetaan pitää selkeästi auktoriteettina, kasvattajan

aseman suhteessa kasvatettavaan voidaan katsoa tuovan painoarvoa hänen mielipiteilleen, hänet voidaan nähdä viisaana ihmisenä tai kasvattajan puheet saatetaan kokea mielenkiintoisiksi.

“Kyl mä aika paljon arvostan, mä niinku koen yleensä isän aika sellasena viisaana ihmisenä ja niin sellasena yleensäkki arvostus on niinku häntä kohtaan, mutta tota... Sitten ei se oo sellasta niinku, niinku sellasta täydellistä tai sellasta, että mä en kokis, että se ois aina oikeessa että sillä on ne kaikki parhaimmat ajatukset. Kyllä mä niinku aattelen että välillä se ei jostain tiedä ja se on sen takia sitä mieltä ja sitten voi olla, että jos jostain keskustellaan niin sit se muuttaa sen perusteella mitä mä oon sanonu, niin vähän mielipidettään siitä asiasta.” SN2

Esiin nousi myös ajatus, että kasvattajan mielipiteitä tulee arvostaa, koska kaikkien ihmisten mielipiteitä tulee arvostaa. Eräs haastateltava totesi nuoresta asti pitäneensä kiinni omista mielipiteistään ja arvoistaan. Kasvattajansa mielipiteet ja neuvot hän suhteuttaa siihen kulttuuriin, josta tämä on kotoisin.

Osa kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen odotuksista nähdään kasvatettavalla olevina viestinnällisinä oikeuksina. Toisaalta yksi haastateltava totesi, että koska hänen kasvattajallaan ei ole oikeuksia heidän viestintäsuhteessaan, niin hänkään ei voi vaatia niitä itselleen. Muutenkin viestinnälliset oikeudet saatetaan nähdä vastavuoroisina.

“Onks se semmonen kirjoittamaton sääntö, että jos meillä ihmisillä keskenämme on niinku tämmönen oikeus... Jos mulla on niinku jonku ihmisen kanssa sellanen, että mä pidän sitä oikeutena niin se toinenkin ihminen pitää automaattisesti sitä oikeutena.” SM5

Kasvatettavan viestinnällisenä oikeutena voitiin nähdä olevan oikeus kertoa rehellinen mielipide kasvattajan henkilökohtaisistakin asioista.

“Voi, kyl mä koen että totta kai on niinku oikeus sanoo oma mielipiteensä asioista. Sekä niinku vanhempien perheasioista että työasioista ja terveydestä.” SN1

Eräs haastateltava tarkensi tätä toteamalla, että rehellistä mielipidettä ei kuitenkaan voi kertoa kaikista aiheista ja kaikissa tilanteissa. Eräs haastateltava totesi, että hänellä on oikeus kyseenalaistaa kasvattajansa ratkaisut ja saada niihin perusteluja. Yhtenä viestinnällisenä oikeutena nähtiin myös oikeus neuvoa kasvattajaa. Kasvattajaa voidaan neuvoa

esimerkiksi hänen terveyttään koskevissa asioissa. Toisaalta saatettiin kokea, että ei ole oikeutta neuvoa kasvattajaa.

Viestinnälliseksi oikeudeksi voitiin kokea myös kiukutteleva. Toisaalta lisättiin, että oikeus kiukutella on vain tiettyyn rajaan asti; kasvattajaa ei haluta loukata. Edelleen tarkennettiin, että kasvattajan seurassa on oikeus näyttää niin hyvät kuin huonotkin tunteet. Eräs haastateltava tiivisti, että kotona hänellä on oikeus viestiä kuin "ihan lapsi". Oikeudeksi mainittiin myös se, että kasvatettavalla on oikeus odottaa kasvattajansa olevan kiinnostunut hänen hyvinvoinnistaan.

Haastateltavien mukaan sukupuoli vaikuttaa heille tässä viestintäsuhteessa asetettuihin odotuksiin. Sukupuolen voidaan nähdä vaikuttavan viestintään hyvin vahvasti. Erityisen voimakkaasti sukupuolen katsottiin vaikuttavan puheenaiheisiin. Uskottiin, että puheenaiheet vaihtuvat sen mukaan, mitä sukupuolta keskustelukumppanit ovat. Eniten sukupuolen koettiin vaikuttavan kasvattajan asenteisiin. Nähtiin, että kasvattajan asenne eri sukupuolta olevia kasvatettavia kohtaan on erilainen. Naishaastateltavien vastauksissa esiintyi käsitys siitä, että äidin suhtautuminen poikaan on "hössöttävämpi" kuin tyttäreeseen. Erään naishaastateltavan mielestä poikia myös rohkaistaan enemmän.

"Kyl mä uskon, siis musta niinku maailma on niin täynnä sukupuolisia eroja, että... Musta niinku (vaikuttaa siihen) miten niinku kasvatetaanki, että tyttäriä aina... Poikia rohkastaan enemmän ja tyttöjä ei, se on musta se mikä on niinku vieläki vallassa, että tytöt aina jollain tavalla semmosia, että no kyllähän sinä, jollain tavalla et niinku jollain tavalla ei ees mietitä, että pärjääkö tyttö, kun poika, pojista ei ees ajatella, että pärjääkö poika, vaan niinku pidetään itsensänselvyytenä että kyllä meidän poika. Ja et rohkastaan paljon enemmän, musta se on niinku, se on niin varmaan vanha kilisee, mutta kyl se on niinku totta... Ehkä se (syy) on siinäki et, et pojilla on joten kuten helpompaa tässä yhteiskunnassa, että ehkä niitä ei tarvikaan ja poikiin luotetaan musta enemmän. Onhan siinä sit tietysti se kääntöpuoli et pojat on niitä äidin pieniä pullamössöpoikia, että, ja et kai sit siinäki keskustelu voi sit mennä siihen, että niitä niinku passataanki loppuun asti paljon niinku pitemmälle, että et siinä on sit niinku kaks eri, et se riippuu... Et tytöt kasvatetaan niin erillä tavalla, mut on se niinku musta eroja siinä miten, kelle puhutaan." SNI

Jotkut mieshaastateltavat puolestaan arvelivat, että isän suhde tyttöön on suojelevampi tai tunnepitoisempi. Erään mieshaastateltavan mielestä isän suhde tyttäreeseen olisi mutkatomampi kuin poikaan. Hänen mukaansa samaan sukupuoleen peilaa itseään enemmän,

koska kuva miehenä olemisesta tulee isän kautta ja kuva naisena olemisesta äidin kautta. Täten suhde toiseen sukupuoleen on mutkattomampi, koska tällainen peilaaminen puuttuu. Yksi mieshaastateltava uskoi, että tyttären täytyy keskustella henkilökohtaisemmista asioista äidin kanssa. Poikana hänellä on vapaus olla puhumatta niistä. Lisäksi haastateltavat näkivät, että suhde samaa sukupuolta olevaan kasvattajaan on läheisempi.

Tässä viestintäsuhteessa olevat odotukset suhteessa muissa viestintäsuhteissa oleviin odotuksiin

Haastateltavat olivat sitä mieltä, että osa kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen odotuksista on juuri tälle suhteelle erityisiä. Saatettiin kokea, että kasvattajalla on suurempi oikeus neuvoa ja kritisoida kuin muilla ihmisillä. Kasvattaja saa sanoa mielipiteensä ja kritiikkinsä suoremmin kuin muut ihmiset. Toisaalta saatettiin nähdä, että hyvän ystävän kanssa keskustellaan suoremmin ja syvällisemmin – kasvattajan kanssa ei puhuta kaikista aiheista eikä hänelle kerrota asioiden kaikkia laitoja.

“Kyllähän siinä on tietysti aina se, siinä on se läsnä kuitenkin, että on niinkun äidistä, kasvattajasta kysymys, että eihän se välttämättä, ei se voi niinkun sanoo, et niinkun joku muu, muu läheinen ihmissuhde ois niinku ihan (samanlainen). Ei, ei todellakaan, kyl se aina leimaa sitä kuitenkin että, et niinkun mietii just sitä, että millä tavalla niinkun, keskustelet äitisi kanssa tai vertaa jonkun tosi hyvän ystävän kanssa, et kyllähän se on, siin on ihan eri tasolla, kaikki sanotaan varmaan just aika suoraan melkeen mitä niinkun aatellaan, et, hyvän ystävän (kanssa), ei, ei äidille kerrota todellakaan niinkun asian kaikkia laitoja.” SN4

Keskustelut hyvän ystävän kanssa voitiin nähdä myös tasavertaisempina kuin kasvattajan kanssa. Ystävien koetaan ymmärtävän omaan elämäntilanteeseen liittyviä asioita paremmin. Toisaalta juuri kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen erityispiirteeksi voitiin nähdä mahdollisuus avoimeen viestintään.

“No se tuo tässä henkilö, tässä suhteessa se tuo sen, siis se ois tietysti, jos mun isäni olis erilainen tai meidän suhde ois erilainen, niin se ois eria asia, mut tässä nimenomaisessa suhteessa se tuo semmosen tietyn turvallisuuden, että just että... Mä voin niinku kuitenkin, tuun mä loukatuks tai loukkaan mä toista niin, tai mitä vaan, niin mun ei tarte niinku tavallaan pelätä siinä niinku ehkä. Ei tarte pelätä kauheesti niinku sitä, että mitä mä sanon ja mitä mä en sano.” SM5

Yksi haastateltava totesi tämän viestintäsuhteen erityispiirteenä olevan sen, että on sopivaa puhua arkipäivään liittyvistä asioista. Tätä hän perusteli kasvattajansa taustoilla ja heillä kotona vallinneilla tavoilla. Yhtenä kasvattaja-kasvatettavasuhteen viestinnällisenä erityispiirteenä nähtiin kasvattajan velvollisuus tukea ja lohduttaa – olla kuin “lapsuuden äiti”. Yksi haastateltava korosti kasvattajalla olevan erityisvelvollisuus saarnata hyvien asioiden puolesta. Eräs haastateltavista totesi, että pitkäaikaisen tuntemisen pohjalta hän tuntee kasvattajansa erityisodotukset hänen viestintäänsä kohtaan; puheen tulee olla kieliopin mukaista ja selkeää.

Haastateltavien mukaan on olemassa viestinnällisiä odotuksia, jotka koskevat perheenjäseniä, mutta eivät muita ihmisiä. Esimerkiksi molemmilla vanhemmilla voi olla oikeus kritisoida kasvatettavaansa. Eräs haastateltava sanoi, että vanhempiansa seurassa hän voi viestiä lapsenomaisesti. Tätä oikeutta hänellä ei ole muiden ihmisten seurassa. Eräs haastateltavista korosti läheisten ihmissuhteiden suoma mahdollisuutta keskustella sellaista ihmisten kanssa, jotka tietävät hänen koko elämänhistoriansa ja joiden kanssa hän voi olla täysin oma itsensä. Lisäksi hän totesi, että hänen kasvattajallaan suurempi oikeus antaa neuvoja kuin esimerkiksi hänen ystäväillään.

“...ja että asioista vois niinku keskustella tavallaan jonku sellasen ihmisen kanssa. Niinku tulee koko ajan sellasia asioita vastaan, joist on niinku hirveen vaikee kuitenkin sellasten ihmisten kanssa jutella, niinku esimerkiksi mun kavereitten, koska ne ei kuitenkaan sillain täysin mun elämänhistoriaa niinku tiiä... Siinä mielessä äitin kanssa, niinku siinä mielessä on helpompi jutella... On sellasia asioita, joista ei niinku kavereittenkaan, tai siis ystävienkään, kanssa voi jutella. [...] On tilanteita joissa ei niinku... kavereittenkaan kanssa voi olla täysin oma itsensä, niin ehkä... Periaatteessa pitäis olla sit sillein että vanhempien kanssa saat olla just se oma ittes, joka hyvine ja pahoine puolineen... Kyllä nyt kavereitten kanssa yleensä saa olla oma ittänsä, mutta kyllä tulee tilanteita, joissa ei niinku, ei sillein niinku täysin voi olla... [...] No toisaalta, kyllähän tietysti, se on vähän oikeus ja oikeus antaa neuvoja. Kyllä mä nyt siis... Kyl mä siedän sieltä enemmän neuvoja, joo. Kyl se on niinku sillain, et jos niinku, en mä sillein paa pahakseni sitä, et jos niinku kaveritkin neuvoo, mut kyl siinä tavallaan niinku sillain ehkä enempi sietää sitä kuitenkin äitiltä. Tietysti riippuu paljon asioista. On sellasia asioita, joista ei todellakaan siedä, eikä halua, että... Kyl niinku sillain, et kyl sieltä mielellään ottaaki neuvoja vastaan, et mitä tässä tekee.” SN5

Haastateltavat nostivat esiin joitain vanhempiansa kanssa olevien viestintäsuhteiden eroja. Esimerkiksi puheen sisältö saatetaan valita tarkemmin puhuttaessa toisen vanhem-

man kanssa kuin mitä kasvattajan kanssa keskusteltaessa tehdään. Eräs haastateltava korosti, että toisen vanhemman kanssa puheen ei tarvitse olla yhtä selkeää kuin kasvat-
tajan kanssa käydyissä keskusteluissa. Lisäksi yksi haastateltava korosti, että keskustelut
toisen vanhemman kanssa ovat kiivaampia kuin sovittelevaisen kasvattajan kanssa.

Osa kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen odotuksista koskee kaikkia läheisiä ihmisiä. Muillakin läheisillä ihmisillä voitiin nähdä olevan oikeus antaa kritiikkiä.

“No, ei, en mä usko, että meidän äitillä on yksinoikeus (kritisoida mua), mutta... mutta kumminki, että se... se on niinku kumminki etuasemassa siinä jotenki, että kyllähän siis mulle voi kaveritki kritiikkiä antaa ja tietenki se on hyvä, mutta se on kumminki äitillä se on niinku eri asia... Niin siis mä ilman muuta kunnioitan sitä aivan älyttömästi ja kuuntelen, siis se on ihan varma... Koska mä tiedän, että ku jos äiti antaa jotain kritiikkiä, niin se ei varmasti niinku sitä, se on pitkään ajatellu sitä ja se tulee niinku suoraan sen sydäimestä, koska se välittää musta. Se on niinku mun parhaaksi.” SN3

Lisäksi saatettiin kokea, että kaikissa läheisissä viestintäsuhteissa toisen mielipiteitä tulee arvostaa ja toista kohtaan tulee osoittaa kiinnostusta. Nähtiin myös, että kaikki läheiset viestintäsuhteet pohjaavat rehellisyyteen ja avoimuuteen. Esiin nousi myös ajatus, että on olemassa viestinnällisiä velvollisuuksia jokaista ihmistä kohtaan.

Kasvatettavan roolit tässä viestintäsuhteessa

Haastateltavat olivat sitä mieltä, että viestintään kasvattajan kanssa vaikuttaa edelleen lapsen rooli. Eräs haastateltava koki ainoaksi roolikseen lapsen roolin. Hänen mukaansa kasvattaja ei anna hänelle mahdollisuutta viestiä muun roolin mukaisesti, vaikka hän onkin pyrkinyt muuttamaan tilannetta. Toisaalta haastateltava ei enää kapinoi tätä roolijakoa vastaan, koska hänen lapsen roolinsa on jossain määrin näennäinen. Tämä näkyy muun muassa siinä, että haastateltava tietoisesti antaa kasvattajan ohjata keskusteluja. Lisäksi hän muuttaa viestintäänsä kasvattajansa toiveiden mukaiseksi vain silloin kun tämä on läsnä.

Usein lapsen rooli on saanut vierelleen muitakin rooleja. Nämä roolit eivät ole toisiaan poissulkevia vaan ne ovat päällekkäisiä. Useista rooleista johtuen kasvatettavalla on enemmän viestinnällisiä oikeuksia ja toisaalta myös velvollisuuksia, kuin mitä pelkkään lapsen rooliin kuuluisi. Roolit vaihtelevat viestintätilanteesta ja puheenaiheesta riippuen. Usein lapsen roolin rinnalla on informoijan ja/tai tukijan rooli. Informoijan rooliin kuuluu neuvominen ja uusien näkökulmien esiintuominen. Tukijan roolissa oleellista on keskusteleminen, kyseleminen ja kuunteleminen.

Lisäksi suhde saatettiin nähdä myös kahden aikuisen välisenä viestintäsuhteena. Tällöin viestintäsuhteessa pyritään tasapuolisuuteen ja vastavuoroisuuteen. Niin omalle kuin kasvattajankin viestinnälle asetetaan samanlaisia odotuksia.

“Kuitenkin aina tulee olemaan sitte se että isä on niinku tavallaan, jollakin tavalla ylempänä, 'Hän on poika ja hän on isä'. [...] Kyllä mun mielestä nykyään niin aika semmosta niinku tasa-arvosta. Yleensä se on ollu niin päin, että isä aina kannustaa kaikkiin juttuihin ja tukee, mutta nyt on ollu sitten toisinkin päin joissakin asioissa, että semmoseen tasa-arvosempaan suuntaan... Semmonen aikuinen-aikuinen suhde on.” SM4

Viestintäsuhde kasvattajan kanssa voitiin nähdä myös ystävien välisenä viestintäsuhteena. Tällöin rooliin kuuluvat viestinnälliset odotukset ovat pitkälti samoja kuin mitä aikuisen roolissa. Lisäksi odotetaan, että keskustelut ovat toverillisia ja ettei mitään puheenaiheita tarvitse välttää.

“Tavallaan tietyissä tilanteissa mä oon kuitenkin ehkä sen lapsi, mutta silti niinku nyt mä oon ehkä enemmän kuitenkin joku sen niinku ehkä kaveri sillä lailla. Koska se on ehkä vähän muuttunu siihen suuntaan... Se varmaan niinku odottaa nyt ainakin viestinnän puolelta sillein että... jos mä oisin niinku vaan pelkästään lapsi, niin mä olisin enemmän niinku kiinnostunu, tai siis informoisin omista jutuista, mut sit tavallaan mun pitäis olla, mä oon nyt varmaan enemmän kiinnostunut sen jutuista ja toisin päin.” SM2

Toisaalta saatettiin kokea, että viestintä kasvattajan kanssa ei voi olla ystävien viestintää, koska lapsen rooli vaikuttaa niin vahvasti tähän viestintäsuhteeseen.

“Siis meidän äitillä on ollu niinku aina se periaate, että lapsi on lapsi piste. Lapsi ei oo koskaa, ei saa ikinä olla vanhemman ystävä. Että meillä on niinku aina tehty se selväksi, se tietysti johtuu äitin ammatista, että se on niin pitkälle näitä juttuja tutkinu, että siinä on niinku ehdottomasti se raja, että missään nimessä mä en oo äidin ystävä, vaan mä oon niinku lapsi. On niinku määrättyjä juttuja, josta me ei sitten puhuta, koska mä oon niinku lapsi... Kyllä, ehdotto-

masti (informoija), ja... että mitä jos mä opin jotain koulussa jotain johtajuudesta tai jostain semmosesta, niin tavallaan meidän äitille. Niin ilman muuta, mä oon tehny meidän äitille kaikkia puheita ja sellasia... Ja tukiajakin joissakin asioissa kyllä, että jos on jotain perhejuttuja, jotain kriiseja tai jotain, niin kyllä mä tuen meidän äitiä, että kuuntelen, ja kysyn hirveesti et niinku... Kyllä (tasa-arvoisempi)... mutta se on tullut nyt vasta kun tosiaan, sitte vähä, tässä ihan niinku itse asiassa kahden vuoden sisällä.” SN3

Kasvatettavan eri rooleihin kuuluvat odotukset

Aineiston pohjalta on nähtävissä, että viestinnälliset roolit koostuvat erilaisista odotuksista, joista osa on myös viestinnällisiä velvollisuuksia tai oikeuksia. Osa odotuksista saattaa yhdellä ihmisellä kuulua moneen eri rooliin. Esimerkiksi yhteydenpito voi kuulua niin lapsen, ystävän kuin tukijankin rooliin. Toisaalta jokin tietty odotus saattaa eri ihmisillä kuulua eri rooleihin. Esimerkiksi kritiikinannon voidaan yhdellä ihmisellä nähdä kuuluvan informoijan rooliin, kun taas toisella se on yksi aikuisen roolin oikeuksista. Siihen, mihin rooleihin tietyn odotuksen katsotaan kuuluvan, vaikuttaa haastateltavan kokemus omista rooleistaan.

Kaikilla haastateltavilla viestintään kasvattajan kanssa vaikuttaa taustalla lapsen rooli. Lapsen roolilla tässä työssä tarkoitetaan kasvattaja-kasvatettavasuhteen mukanaan tuomaa lapsen roolia. Sillä ei tarkoiteta lapsenomaista lapsuuteen kuuluvaa viestintää, vaan tähän nimenomaiseen suhteeseen nykyisin kuuluvaa lapsen roolin mukaista viestintää. Tämä lapsen rooli pohjaa kasvatettavan asemaan suhteessa kasvattajaan. Koska haastateltavat puhuvat henkilöstä, jonka he ovat kokeneet kasvattajakseen, ovat haastateltavat olleet lapsen asemassa tähän henkilöön. Lapsen rooliin kuuluvat odotukset, oikeudet ja velvollisuudet vaihtelevat sen mukaan millainen kasvattajan ja kasvatettavan välinen viestintäsuhde on.

Vahvasti esiin nousevana lapsen roolin vaikutuksena viestintään on puheenaiheiden rajoittaminen. Joistain asioista ei puhuta kunnioituksesta kasvattajaa kohtaan. Vanhemmille kerrotaan ne asiat, joista he voivat olla ylpeitä ja tyytyväisiä sekä heille puhutaan vain asioista, joista on ollut tapana puhua. Toisaalta on asioita, joista ei puhuta, koska

niistä ei haluta kertoa kasvattajalle. Lapsen rooliin kuuluu yhteydenpitäminen kasvattajan kanssa. Kysytään mitä kotiin kuuluu ja kerrotaan omia kuulumisia. Nämä voidaan kokea myös lapsen rooliin kuuluviksi viestinnällisiksi velvollisuuksiksi. Lisäksi lapsen roolin mukaiseen viestintään saattaa kuulua odotus selkeästä viestinnästä tai kasvattajan huomioiminen tämän puhuessa.

Rooliin kuuluu myös kasvattajan arvostaminen. Kasvatettava arvostaa kasvattajan mielipiteitä tämän tässä viestintäsuhteessa olevan korkeamman aseman vuoksi. Toisaalta kasvattaja itse saattaa odottaa, että hänen mielipiteitään arvostetaan ja neuvojaan kysytään. Kasvattajan arvostamiseen saattaa kuulua rehellisten mielipiteiden kertominen ja se, että hänen neuvojansa ja pyyntöjensä pyritään toteuttamaan. Toisaalta juuri lapsen roolissa voi "kiusalla" olla tottelematta ja odotuksena voi olla, että lähes kaikenlainen viestintä on sopivaa.

Lapsen roolissa voidaankin kokea oikeudeksi saada näyttää kaikki tunteensa sekä sanoa mitä haluaa. Muita tällaisia, jossain määrin lapsenomaisia oikeuksia ovat kiukuttelu ja oikeus viestiä lapsen lailla. Lapsen rooliin kuuluu myös oikeus vaatia ja odottaa rehellistä sekä avointa viestintää kasvattajalta. Myös itsellä on oikeus viestiä rehellisesti, esimerkiksi antaa negatiivista palautetta. Toisaalta lapsen rooli voi rajoittaa tätä oikeutta. Aina ei ole oikeutta sanoa mielipidettensä kasvattajan asioista eikä neuvoa häntä. Lapsen roolin omaavalla on oikeus valita se rooli, jonka mukaisesti kasvattajalle viestii. Tilanteesta riippuen voi viestiä lapsen roolin tai esimerkiksi tukijan roolin mukaisesti.

Lapsen roolissa asetetaan odotuksia myös kasvattajan viestinnälle. Lapsen rooliin kuuluu, että kasvattajan odotetaan osoittavan viestinnällään välittämistä. Tätä välittämistä kasvattaja voi osoittaa kuuntelemalla, neuvomalla, kannustamalla, säännöllisellä yhteydenpidolla sekä antamalla rehellistä palautetta. Nämä voidaan nähdä myös kasvattajan viestinnällisinä velvollisuuksina, kuten myös se, että kasvattajan tulee saarnata hyvien asioiden puolesta. Voidaan myös odottaa, että lapsen rooli tuo suhteeseen sukupolvien välistä kitkaa. Kasvattajan saatetaan nähdä olevan jollain tavalla "ylempänä".

Kasvattajalla on oikeuksia, jotka liittyvät kasvatettavalla olevaan lapsen rooliin. Ensinnäkin, kasvattajalla on enemmän oikeuksia suhteessa kasvatettavaan kuin muilla ihmisillä. Hän saa oikoa, neuvoa ja antaa palautetta enemmän kuin muut. Toiseksi, kasvattajalla voi olla jonkin verran enemmän valtaa. Tämä ilmenee esimerkiksi siinä, että kasvattajalla on oikeus sanoa viimeinen sana ja ohjata keskustelua.

Aineistosta nousee esiin, että osalla haastateltavista on tässä viestintäsuhteessa nähtävissä joitain odotuksia, oikeuksia ja velvollisuuksia, jotka eivät kuulu lapsen rooliin. Nämä odotukset, oikeudet ja velvollisuudet eivät kuulu muihinkaan heidän omaksi kokemiinsa rooleihin. Monet näistä odotuksista mielestämme kuuluisivat aikuisen roolin viestintäkäyttäytymiseen. Koska nämä haastateltavat itse eivät kokeneet omaavansa lapsen roolin lisäksi aikuisen roolia suhteessa kasvattajaansa, näitä odotuksia voidaan pitää lapsen roolin muuttumista kuvaavina odotuksina. Viestintäsuhteen voidaan kokea olevan muuttumassa tasa-arvoisemmaksi kuin aikaisemmin. Samalla kasvattajan vaikutusvalta viestintään vähenee. Lisäksi saatetaan kokea, että aikuisella ihmisellä on oikeus tehdä omat päätöksensä ja toteuttaa kasvattajansa neuvoja oman harkintansa mukaan.

Odotusten muuttumista kuvastaa se, että aikuistumisen myötä voidaan puheenaiheiden rajoittamisesta huolimatta puhua useammista aiheista kuin aiemmin. Lisäksi niin itseltä kuin kasvattajaltakin vaaditaan perusteluja mielipiteille. Vaikka lapsen rooliin kuuluvaksi oikeudeksi voidaan kokea, että kasvattajan kanssa voi puhua miten tahansa, niin nykyisin tätä oikeutta saatetaan käyttää harkiten. Asiaa ei sanota suoraan vaan hieman pehmitellen.

Kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa kasvatettavalla voi muiden roolien ohella olla aikuisen keskustelukumppanin rooli. Aikuisen roolissa selkeimmäksi odotukseksi nousee vastavuoroisuus. Vaikka valtasuhdetta ei välttämättä koeta aivan tasa-arvoiseksi, niin viestinnältä odotetaan tasapuolisuutta ja vastavuoroisuutta. Aikuisen roolissa niin omalle kuin kasvattajankin viestinnälle asetetaan samanlaisia odotuksia. Odotuksena on, että keskusteluissa pyritään samanarvoisuuteen. Kummankin odotetaan pitävän yhteyttä toisiinsa, olevan kiinnostuneita toistensa asioista ja kertovan omista asioistaan. Nämä voidaan nähdä myös viestinnällisinä velvollisuuksina.

Aikuinen-aikuinensuhteessa viestinnän odotetaan pääpiirteissään olevan asiallista, esimerkiksi toista ei tule loukata. Aikuisen rooliin saattaa kuulua kannustamisen ja tukemisen näkeminen molemminpuolisina odotuksina. Negatiivisten tunteiden ilmaisemisen ja palautteenannon voidaan katsoa olevan molempien oikeuksia. Lisäksi voidaan kokea, että kummallakin osapuolella on oikeus ja velvollisuus viestiä mahdollisimman rehellisesti ja puhua suoraan. Saatetaan myös nähdä, että molemmilla on velvollisuus perustella mielipiteensä. Odotusten vastavuoroisuuden mukaisesti myös vallan vaihtelu voidaan nähdä vastavuoroisena. Joissain tilanteissa valtaa on enemmän kasvattajalla ja joissain puolestaan aikuisen roolin omaavalla kasvatettavalla.

Vastavuoroisten oikeuksien lisäksi aikuisen rooliin katsotaan kuuluvan muitakin lapsen roolin oikeuksista osittain poikkeavia oikeuksia. Yhtenä tällaisena oikeutena saatetaan nähdä kasvattajan ratkaisujen kyseenalaistaminen ja perustelujen pyytäminen. Viestinnällisenä oikeutena pidetään myös sitä, että kasvattajan mielipiteitä ei tarvitse arvostaa sellaisenaan vaan niitä arvioidaan omien kriteerien mukaan. Mielipiteitä saatetaan arvostaa silloin, kun ne koetaan mielenkiintoisiksi tai viisaiksi.

Aikuisen roolin oikeuksiin kuuluu myös se, ettei ole velvollisuutta totella kasvattajan pyyntöjä ja neuvoja. Kasvattaja saattaa kuitenkin odottaa, että häneltä kysytään neuvoja. Lisäksi hänen voidaan kokea toivovan, ettei annetuista neuvoista närkästyä. Aikuisen rooliin saattaa kuulua, että kasvattajan odotetaan ottavan kasvatettavan kommentteja huomioon ja mahdollisesti muuttavan niiden pohjalta mielipiteitään. Edelleen kasvattajalta voidaan odottaa, että tämä ei esittäisi käskyjään käskyinä vaan pyyntöinä.

Edellisten roolien lisäksi haastateltavilla on nähtävissä myös ystävän, informoijan ja/tai tukijan roolit. Aikuisen roolin omakseen kokevat haastateltavat saattavat nähdä itsensä myös kasvattajansa ystävänä. Ystävän rooliin kuuluvat odotukset, oikeudet ja velvollisuudet ovatkin pitkälti samoja kuin mitä aikuisen rooliin kuuluu. Ystävän roolissa on kuitenkin joitain lisäodotuksia. Tällaisia odotuksia ovat muun muassa odotus siitä, että kaikista aiheista voidaan puhua ja että keskustelut ovat toverillisiä. Lisäksi ystävän roolin mukaiselle viestinnälle oleelliseksi saatetaan kokea se, että kysellään ja keskustel-

laan myös kasvattajalle tärkeistä asioista, eikä ainoastaan kasvatettavalle tärkeistä asioista.

Keskusteleminen, kyseleminen ja kuunteleminen ovat oleellisia myös tukijan roolille. Lisäksi tukijan rooliin kuuluu kasvattajan kannustaminen ja tukeminen. Informoijan rooliin kuuluu uusien näkökulmien esiintuominen ja kasvattajan neuvominen. Neuvot ja uudet näkökulmat voivat koskea niin kasvattajan terveyttä, ihmissuhteita, henkilökohtaisia asioita kuin ympäröivää maailmaakin. Näiden neuvojen ja uusien näkökulmien esittäminen voidaan kokea myös velvollisuudeksi. Tärkeäksi velvollisuudeksi koetaan näiden uusien näkökulmien perusteleva, varsinkin jos kasvattajan halutaan muuttavan mielipidettään. Informoijan roolin oikeudeksi saatetaan kokea palautteen antaminen, keskustelujen vahva ohjaaminen ja rehellisyys.

Vallan jakautuminen tässä viestintäsuhteessa

Viestintäsuhde kasvattajan kanssa koettiin useimmiten melko tasa-arvoiseksi. Vain yksi opiskelija katsoi, että hänen ja kasvattajan välinen viestintäsuhde ei ole tasa-arvoinen. Tämä näkyy siinä, että kasvattajalla on täysi valta ohjalla keskusteluja. Toisaalta haastateltavan mukaan kasvattajan valta on olemassa vain itse keskustelutilanteessa, jolloin keskustelu etenee tietyn kaavan mukaan. Vallan jakautuminen epätasaisesti näkyy myös siinä, että tässä suhteessa kasvatettavalla on pelkkä lapsen rooli.

“Mä ite määrään omista toimistani. [...] Kyllä siinä keskustelussa se mennään aika lailla meidän äidin ehdoilla, ja vuorovaikutuksessa.” SM1

Saatettiin nähdä, että kasvattajalla on vielä jonkin verran enemmän valtaa siitä huolimatta, että viestintäsuhde on jo tasavertaisempi kuin aikaisemmin. Kasvattajan suurempaa valtaa perusteltiin kasvattajan asemalla suhteessa kasvatettavaan. Lisäksi korostettiin muun muassa sitä, että kasvatettavan omasta sananvallasta huolimatta kasvattaja on vahva auktoriteetti. Kasvattajan valta ilmenee esimerkiksi siinä, että hänellä on oikeus päättää keskustelu tai oikeus vaatia selkeyttä keskusteluissa. Eräs haastateltava pohti vallan ilmenemistä seuraavasti:

“Kyllähän siinä se valta niinku ilmenee siinä semmosessa vanhemmuussuhteessa, että et on äiti ja laps. Että mun mielestä se on vaan jollain tavalla, musta valta hyvin käytettynä niin musta se tuo niinku tavallaan turvallisuutta elämään. Et mä niinku koen sen vallan niinku vanhemmuussuhteessa, jos se on niinku sillein semmosta ettei miten kauheen niinku semmosta väärinkäytetynä se valta, vaan jotenki se valta tasapainossa, niin onhan se aina ihana tilanne. Mut jos siinä menee niinku yhtään ylilyöntejä niin eihän se toimi... (Valta vanhemmalla) Niin, tai onhan siinä sit se valta lapsellaki, et se saa tavallaan olla sitten niinku, niinku käyttää sitä lapsen valtaa että tavallaan, että niinku, että haluaa niikun et tietää että pystyy käyt... että vanhempi on mihin turvata. Että musta se on niinku sitten valtaa mitä niinku lapset voi... Mut sit jos on, niinku käyttää, vanhempi käyttää, valtaa joten kuten sillein ettei oo keskustelua, vaan se on niinku yksinpuhelua, et näin tehdään eikä oo kiinnostunu tai ei ota yhteyttä, niin se on sitten jolloin tavalla vallan väärinkäyttöä, et sanelu tai sit et ettei oo kiinnostunu eikä tukea-antava eikä halua kuunnella, että se on sitten semmosta yksinpuhelua. Mut sellanen valta niinku hyvin käytettynä, niin se on kummallakin on valta.” SN1

Viestintäsuhde kasvattajan kanssa saatettiin nähdä hyvin tasa-arvoisena. Tämä näkyy siinä, että viestinnälliset odotukset, oikeudet ja velvollisuudet koetaan kasvattajalla ja kasvatettavalla olevan samanlaisia. Tasa-arvoisuutta perusteltiin muun muassa sillä, että kasvattajalle ei anneta enempää valtaa kuin mitä itsellä on.

“Valta niinku sillä lailla, että mä koen sen nimenomaan siinä semmosessa keskustelun tasossa, että jos ei me saavuteta sitä, että me ollaan tasapuolisia, niin silloin se on turhaa se keskustelu, koska ei sitä jaksa. Ei jaksa semmosta keskustelua, missä niinku toinen on opettaja ja toinen lapsi, taikka siis toinen on oppilas... Ei, en mä sillä lailla voi sanoo (että isällä enemmän valtaa), taikka siis, vaikka se pyrkiskin siihen, niin se ei, nykyään varsinkin, niin se ei toteudu. Mä en halua antaa sitä hänelle, koska mä niinku ajattelen niin ja mä luulen että hänkin ajattelee jopa niin, että se ei oo hyväks. Ei hänelle, eikä mulle, eikä sille suhteelle, vaan että se on niikun parempi että siinä ei kukaan niinku oo mikään tyranni.” SM5

Tasa-arvoisuuden syyksi mainittiin myös kasvatettavan itsenäistymisen myötä hänelle tullut valta. Lisäksi voitiin nähdä, että viestintäsuhteen tulee olla tasa-arvoinen, jotta keskusteluyhteys säilyy välimatkasta huolimatta.

“Mä luulen, että meillä on aika fifty-fifty... Se johtuu varmaan siitä, että koska meillä on kuitenkin niin paljon välimatkaa, että tavallaan se jo että saadaan, että se viestintä pysyy yllä niin täytyy olla niinku tasapainossa. Et jos se ei olis niinku yllä, niin välttämättä toinen vois olla niinku pitämättä yhteyttä ja sillä jo tavallaan niinku tulee sellanen tietty tasapaino siihen.” SM2

Toisinaan, joissain tilanteissa, kasvatettavalla itsellään on enemmän valtaa kuin kasvattajalla. Tiettyjä puheenaiheita käsittelevissä keskusteluissa kasvatettavalla on valta ohjata keskustelua.

Valta suhteessa rooleihin

Haastatteluaineistosta on nähtävissä, että viestintäsuhteen valtasuhde heijastuu haastattavien käsityksiin rooleistaan kasvattajansa kanssa. Haastateltava, joka koki viestintäsuhteensa epätasa-arvoiseksi, näki ainoaksi roolikseen lapsen roolin. Silloin kun viestintäsuhde nähdään tasavertaisena, koetaan, että lapsen roolin lisäksi on muitakin rooleja. Rooleina voi olla niin ystävän, tukijan, informoijan ja/tai tasavertaisen aikuisen roolit.

Toisaalta silloinkin kun kasvattajalla on vielä jonkin verran enemmän valtaa, nähdään, että suhteessa kasvattajan kanssa on muitakin rooleja kuin yksinomaan lapsen rooli. Myös tällöin kasvatettavalla saattaa lapsen roolin lisäksi olla tukijan, informoijan, ystävän tai aikuisen keskustelukumppanin rooli. Lapsen roolin taustalla olo kuitenkin korostuu tällöin enemmän kuin hyvin tasavertaisissa viestintäsuhteissa. Toisaalta myös eräs valtasuhteen tasa-arvoiseksi kokeva haastateltava mainitsi useaan otteeseen, että hänen rooliensa taustalla on aina lapsen rooli. Tämän ristiriidan voi olettaa johtuvan siitä, että hän koki asian pohtimisen vaikeaksi, koska ei aikaisemmin ollut ajatellut vallan jakautumista heidän suhteessaan.

Vaikka kasvattajalla saattaa tässä viestintäsuhteessa olla vielä jonkin verran enemmän valtaa, niin voidaan nähdä, että valtasuhde on muuttumassa tasa-arvoisemmaksi. Roolit voidaan kokea jo melko tasavertaisiksi, vaikka kasvattajalla onkin vielä jonkin verran enemmän valtaa.

“Onhan mulla sillein niinku tyttären rooli, kyllä mä koen... Kyllä, ei se oo pelkkä se lapsen rooli vaan että varsinkin nykyään se on sillein muuttunut että, aikasemmin ehkä se on ollut sillein, että isä ei oo niinku jotenki kuvitellu, se on pitäny, yleensä aina vanhemmat pitää lapsena hirveen pitkään niinku, että sitä ei niinku tajuu että toinen on jo aikuinen ja että sillä on ehkä fiksujakin ajatuk-

sia olemassa, mutta ehkä se nyt on vaihtunut vähän sellaseks että isä on joskus ihan vaan sanonu, että 'ompa toi meidän tytär fiksu' ja sitten 'tietääpäs se jo paljon asioita', niin ehkä se on sen puolesta sitten muuttunut, kun se on huomannut, että mä tiedän asioista aika paljon, joistaki mistä se ei välttämättä sitten tiiä, niin sit se niinku saattaa ottaa mun kommentteja sillein huomioon, että se on ihan sellasta tasavertasta, enemmän kuin isä ja lapsi." SN2

Erään haastateltavan valtasuhde on viime aikoina muuttunut tasa-arvoisemmaksi lapsen roolin saatua myös tukijan ja informoijan ulottuvuudet. Tässä kasvattajan ja kasvatettavan välisessä suhteessa viestintään vaikuttaa kuitenkin vielä voimakkaasti lapsen rooli, mikä näkyy valtasuhteessa siinä, että kasvattaja on haastateltavan omasta sanavallasta huolimatta vahva auktoriteetti.

Roolien vaihtelua vastaavasti myös valtasuhteen tasa-arvoisuus vaihtelee tilanteen mukaan. Toisissa tilanteissa valtaa on enemmän kasvattajalla ja toisinaan ollaan tasa-arvoisia. Lisäksi joissain tilanteissa, esimerkiksi tiettyjä puheenaiheita koskevissa keskusteluissa, kasvatettavalla voi olla enemmän valtaa kuin kasvattajalla. Tämä heijastaa myös roolien monipuolisuutta; joissain tilanteissa rooli rajoittuu pelkkään lapsen rooliin kun taas joissain tilanteissa kasvatettava voi olla kasvattajansa tukija ja informoija.

4.2 KASVATTAJAN JA KASVATETTAVAN VÄLISEN VIESTINTÄSUHTEEN ROOLIT JA VALTA NAMIBIASSA

Kasvattaja-kasvatettavasuhteen ja kasvattajan vaikutus kasvatettavan viestintään

Haastatteluaineistosta on nähtävissä, että kasvattaja-kasvatettavasuhde vaikuttaa viestintään. Haastateltavat kokivat, että tässä viestintäsuhteessa on rajoittavia tekijöitä. Kasvattajan ja kasvatettavan välisen suhteen saatettiin kokea rajoittavan viestintää erityistä. Yhtenä syynä ovat kulttuuriset säännöt, jotka määräävät miten kasvattajan kanssa tulisi keskustella. Lisäksi kasvattajaa kohtaan oleva kunnioitus rajoittaa viestintää. Viestintää rajoittavien tekijöiden vaikutus näkyy esimerkiksi joidenkin puheenaiheiden poisjäämisinä ja välttämisenä.

“With my mom, sometimes, that is probably from the cultural point of view. The respect, you know, will limit some of, you know, the things that are to be... You want actually make a point, but you rather keep quiet. Although you do actually want to influence something... I will wait for another state. And give probably.. On a very good mood. I'll find a way to asking this. If not, I will still communicate through my uncle, if there is something that is really not OK... with my close friends I will communicate everything I want to... very relaxed... I think there is many things. Probably, as I say... In most cases things we're really not openly communicationg with parents from the cultural point, about sex, number one, and then about relationships. That is a very, very crucial something.. But if I do have another problem, like you know financial problem or what ever, I can easily express my self.. The very moment I start to talk about these with mom and dad, you might see they not going to answer you properly... They might actually give this, their answer to your grand mom.” NM4

Joitain puheenaiheita voidaan välttää, koska kasvattajan ei uskota ymmärtävän tai hyväksyvän kasvatettavan halua puhua asiasta. Lisäksi viestintäsuhde kasvattajan kanssa saatettiin nähdä jossain määrin muodollisena. Toisaalta eräs haastateltava ei kokenut kasvattaja-kasvatettavasuhteen rajoittavan viestintää vaan pikemminkin tuovan avoimuutta ja luonnollisuutta keskusteluihin. Ainoana rajoittavana tekijänä hän koki sukupuolen; koska hän on miespuolinen, hän ei voi puhua äidilleen kaikesta yksityiskohtaisesti.

Eräs haastateltava korosti kasvattajan ja kasvatettavan välisen suhteen merkitystä viestinnälle. Hänen mukaansa vanhempien kautta opitaan kuinka tulee viestiä. Hän uskoi, että niillä ihmisillä joilla ei ole molempia vanhempia, on vaikeuksia viestinnässä. Eräs haastateltava näki, että kasvattajan ja kasvatettavan väliseen viestintäsuhteeseen ominaispiirteenä on hyvä ilmapiiri. Toisinaan hän koki turhauttavaksi kulttuurin puheen-aiheita rajoittavan vaikutuksen.

“He’s a very nice guy. We talk, we laugh, we joke and all those things. But when it comes to some issues. Sometimes I think, why can’t I tell my father these. But my culture, it just doesn’t allow. Though I never grew up in a rural area. There are stricter rules if you grow up in just a.. Your dressing, the way you talk, utterly mind... Why can’t I tell him about my boyfriends, because I think he would be more understanding than my mother. But because of my culture, I can’t... I get frustrated sometimes, but what can I do.” NN2

Yksi haastateltava korosti sitä, että hänen ja kasvattajan välisen suhteen viestintään vaikuttaa eniten se, että hän on perheen vanhin poika. Vanhimpana poikana hänet on kasvatettu kuuntelemaan ja tottelemaan, kun taas nuoremmat veljet voivat puhua vapaammin kasvattajalleen.

Eräs haastateltava oli sitä mieltä, että kasvattajan ja kasvatettavan välinen suhde ei vaikuta hänen ja kasvattajan väliseen viestintään. Tätä hän perusteli sillä, että hänellä ei ole läheistä suhdetta kasvattajaansa eikä hän täten voi olla avoin kasvattajaansa kohtaan. Hän olettavasti odotti, että kasvattaja-kasvatettavasuhteen tulisi vaikuttaa positiivisesti viestintään. Haastatteluaineiston perusteella voimme nähdä, että suhteella on selkeä, lähinnä rajoittava, vaikutus heidän viestintäänsä. Tämän ollessa ristiriidassa haastateltavan odotusten kanssa, hän koki että suhteella ei ole vaikutusta viestintään.

“It doesn’t at all (mother - child relationship), because as I’m saying, being a loner, I never feel that I could open up with her or talk a lot . It is just the basic.” NN3

Haastateltavat totesivat, että kasvattaja vaikuttaa heidän tapaansa viestiä. Muutama haastateltava pohti sitä, että kasvattajan vaikutuksen ilmaiseminen on vaikeaa, vaikka vaikutuksen olemassaolo tiedostetaankin. Yhtenä viestintään vaikuttavana tekijänä esiin nousi kasvattajan kunnioittaminen. Viestinnässä kunnioitusta osoitetaan muun muassa seuraavasti:

“You just, you very not polite, but you show some kind of respect... Even if you’re angry, you try not to, you know, because sometimes if they say something and then you response, they say don’t answer back, don’t back chat me, and things like that. So there you just keep quiet, you know, if you keep quiet, she asks something... She asks why aren’t you speaking up, if you speak up, she tells you are disrespecting me... It’s more like they are the boss.” NN4

Eräs haastateltava kertoi, että kasvattajalla on positiivinen vaikutus hänen viestintäänsä. Positiiviseksi vaikutukseksi hän koki sen, että hän on äidiltään oppinut, miten viestitään silloin kun ollaan eri mieltä. Mikäli hän on eri mieltä, hän on hiljaa ja lähestyy asian kanssa toisella kerralla eri tavalla. Eräs haastateltava katsoi kasvattajan vaikuttavan heidän väliseen viestintään siten, että viestintä ei voi olla avointa. Yksi haastateltava puolestaan sanoi, että hän voi puhua kasvattajalleen epämuodollisesti ja rennosti. Muille itseään vanhemmille aikuisille hän puhuu muodollisemmin ja diplomaattisemmin.

Kasvattajan viestinnälle asetetut odotukset

Haastateltavat asettivat odotuksia kasvattajansa viestinnälle. Haastateltavat kertoivat monia erilaisia toisistaan poikkeavia odotuksia kasvattajansa viestinnästä. Kasvattajalta saatettiin odottaa avointa viestintää, sitä, että puhutaan lähes kaikesta. Usein puheenaiheita rajoittavat kuitenkin kulttuuriset säännöt. Mainittiin, että itselle sopisi se, että kasvattaja puhuisi myös kulttuuristen odotusten vastaisista aiheista.

“I expect actually from her to be open with me. Anything she wants actually to communicate with me, irrespective. I will communicate with her. I will expect her actually to communicate with me. I won’t actually go to the taboos or what ever. If she wants to communicate about sex with me, she can. I will accept.” NM4

Kasvattajan saatettiin odottaa myös kannustavan tai kuuntelevan. Eräs haastateltava korosti, että kasvattajan tulisi yrittää ymmärtää häntä. Lisäksi voitiin odottaa, että viestintä kasvattajan kanssa ei ole muodollista, vaan keskusteluissa saa esimerkiksi keskeyttää. Yksi haastateltava puolestaan odotti kasvattajaltaan heidän viestintäsuhteelleen tavallista viestintää, eli muodollista ja varautunutta. Eräs haastateltava totesi, että hänen kasvattajansa ei ole kovin puhelias; hän ei odotakaan heidän keskustelevan usein.

Toinen haastateltava puolestaan odotti kasvattajansa keskustelevan hänen kanssaan. Hän odotti kasvattajaltaan myös kunnioitusta. Lisäksi hän odotti, että kasvattaja voi muuttaa mielipiteitään heidän keskustelujensa pohjalta.

Vain jotkin kasvattajan viestinnälle asetetuista odotuksista nähtiin tämän viestinnällisinä velvollisuuksina. Kasvattajan velvollisuudeksi saatettiin nähdä neuvominen ja sen kertominen kuinka tulee käyttäytyä. Muiksi velvollisuuksiksi esiin nousivat kasvattajan velvollisuus tervehtiä, velvollisuus kertoa syy kieltoon ja velvollisuus kunnioittaa haastateltavan kieltäytymistä. Eräs haastateltava korosti kasvattajan olevan velvollinen aina kuuntelemaan häntä ja keskustelemaan hänen kanssaan.

Haastateltavat kokivat, että osa kasvattajan viestintää kohtaan olevista odotuksista on tämän viestinnällisiä oikeuksia. Kasvattajan viestinnälliseksi oikeudeksi mainittiin oikeus käskeä. Hänellä on myös oikeus odottaa, että näitä käskyjä totellaan. Myös oikeus tehdä päätökset ja päättää keskustelut saatettiin kokea kasvattajan viestinnällisiksi oikeuksiksi. Yksi haastateltava lisäsi, että kasvattajalla on oikeus tietää haastateltavan päätöksistä, vaikka tämä ei niitä haluaisikaan kertoa. Lisäksi voitiin nähdä, että kasvattajalla on oikeus ohjata keskusteluja.

“Your mother and your father are always the heads of the house. Their truth is the absolute truth in house... They have the last say. You don’t have the last say as the child. They have to decide in many ways. They have to know about my decisions too. Sometimes I don’t want others to know about my decisions.. But they always want to know about my decisions. My mother (leads the conversations). It is very stricted also (the conversations). [...]She is only making all the decisions.” NM2

Esitettiin, että kasvattajalla on oikeus kehua kasvatettavaa muiden ihmisten läsnäollessa. Toisaalta yksi haastateltava kertoi hänen kasvattajallaan olevan oikeus moittia häntä kaikkien edessä. Yksi opiskelija puolestaan sanoi, että kasvattajalla on oikeus kutsua hänet luokseen ja ottaa puhutteluun, jos hän on tämän mielestä tehnyt jotain väärin.

“He does (have special rights). If he sees that you are doing something wrong, he’d definitely call you in. To you it may be something that is right.. So he calls in and says, don’t do this. You can’t disagree... When ever I’m wrong, he’s asking why are you doing this. You give your reasons, but then he’ll say... You’ll have to stop. That advice is some kind of a warning. If you do it for a second time... it’s like you are disobeying him.” NN2

Edellisten lisäksi kasvattajalla saatettiin nähdä olevan oikeus sanoa mielipiteensä suoraan. Edelleen tarkennettiin, että kasvattajalla on oikeus kasvattaa avoimesti ja suoraan.

Eräs opiskelija sanoi, että kasvattajalla on oikeus häiritä häntä, esittää asiansa ja vaatia häntä keskustelemaan silloin kun kasvattajalle itselleen sopii. Haastateltava, joka odotti viestinnän kasvattajansa kanssa olevan formaalia ja varautunutta, näki kasvattajallaan olevan oikeuden vitsailla ja olla avoin. Itse hän ei kokenut voivansa olla avoin kasvattajansa kanssa. Kasvattajan oikeuksia perusteltiin muun muassa sillä, että tämä on kasvat-
tanut haastateltavan. Yksi haastateltava puolestaan sanoi, että hän antaa kasvattajalleen kaikki oikeudet, koska tämä antaa myös hänelle tilaa toimia niin kuin hän itse haluaa. Tämä näkyy esimerkiksi viestinnän epämuodollisuutena.

Kasvatettavan viestinnälle asetetut odotukset

Haastateltavat kokivat, että kasvattaja asettaa odotuksia heidän viestinnälleen. Eräs haastateltava totesi, että kasvattajan odotuksia on vaikea verbalisoida. Odotukset tiedetään, koska ne ovat kulttuurisia ja niihin kasvetaan. Näitä odotuksia on kuitenkin vaikea pukea sanoiksi, koska niiden mukaan toimitaan niitä tietoisesti ajattelematta. Haastateltavat totesivat kasvattajan odottavan, että kasvattajalle osoitetaan kunnioitusta. Lisäksi he sanoivat kasvattajan odottavan kasvatettavan kuuntelevan häntä. Esitettiin myös, että kasvatettavan odotetaan tottelevan kasvattajaansa. Niin ikään oltiin sitä mieltä, että kasvattajan mielipiteitä odotetaan arvostettavan. Saatettiin kokea, että kasvattaja odottaa kaikkea edellistä; kunnioitusta, kuuntelemista, tottelemista ja mielipiteen arvostamista.

“They expect you to listen to them, but... I don't think you should always listen to them... (I should value) Everything she says, everything like the way they bring you up, the values they put in to you, yeah, they expect all that. [...] She expects me to.. To be a respectable person, honest, the way she brought you up, with all the values, the moral values... To do all the good things, that she wants me to do... Christianity... You always show respect to every one.” NN4

Haastateltavat esittivät, että osa odotuksista kohdistuu puheenaiheisiin. Puheenaiheita koskevia odotuksia asettavat niin kasvattaja kuin kasvatettavakin. Nämä odotukset koskevat lähinnä tiettyjen puheenaiheiden välttämistä. Kerrottiin, että on olemassa tiettyjä kiellettyjä puheenaiheita, joista kasvattaja ei odota kasvatettavan puhuvan.

“You don’t tell them everything. You tell them what they want to hear, because otherwise it’s cause a conflict. You don’t want to cause a conflict.” NN4

Toisaalta muiden puheenaiheiden suhteen kasvatettavalta saatettiin odottaa avoimuutta.

Haastateltavat kokivat, että kasvattajalla on myös muita viestinnällisiä odotuksia. Yhtenä odotuksena on se, että kasvatettava ei saa olla eri mieltä kasvattajansa kanssa. Lisäksi esitettiin, että kasvattaja odottaa kasvatettavan olevan rehellinen kaikkia ihmisiä kohtaan. Eräs haastateltava totesi niin kasvattajan kuin hänen itsensäkin odottavan, että he yrittävät ymmärtää toisiaan. Kahdelta mieshaastateltavalta odotettiin erityistä vanhimman pojan roolin mukaista viestintää; heidän tulee olla viestinnällisenä esimerkkinä nuoremmille sisaruksille. Lisäksi toinen heistä kertoi kasvattajansa odottavan hänen menevän puhumaan ongelmistaan ja kulttuurisesti vaikeista asioista ensin enolle. Yksi haastateltava sanoi, että kasvattaja odottaa hänen luottavan omaan mielipiteeseensä ja puhuvan tasavertaisesti, mutta kunnioittavasti, kaikkien ihmisten kanssa.

“...Being confident in my self, having belief in my self... Comfort in communication... I suppose what she does with me, she’d expect me to do towards other people. She’d like to see me all relaxed, sitting back, openly and freely speaking my mind. Not being worried about what people are going to think. ... Never overpower you opinion over the other person.”NM3

Haastateltavat esittivät, että osa heitä kohtaan olevista odotuksista on myös heidän viestinnällisiä velvollisuuksiaan. Selkeänä velvollisuutena mainittiin kasvatettavan velvollisuus kuunnella kasvattajaansa. Kasvatettavan velvollisuudeksi esitettiin myös kasvattajan totteleminen. Eräs haastateltava totesi, että afrikkalaisissa kulttuureissa tulee noudattaa vanhempien toiveita eikä heille saa sanoa vastaan. Haastateltavan mukaan hänen kulttuurissaan tulee totella kaikkia vanhempia ihmisiä. Hänen tulee noudattaa kasvattajansa käskyjä vaikkei hän haluaisikaan. Käskyjä tulee noudattaa, jottei häntä pidettäisi huonona lapsena.

“That’s how the african child is raised. When ever your parents talk you listen... So if she asked me to do something for her, I’ll do it. Why say no...

You don't say 'no' to your parents. ...Point number one, it looks bad. You're not obeying your parents... They used to beat me a lot... Every adult should be obeyed." NN3

Myös toinen haastateltava totesi, että hänen kulttuuriinsa kuuluu, että vanhemmille ei sanota vastaan. Jos hän kuitenkin toimii kasvattajan toiveiden vastaisesti, voi hän kertoa tekonsa syyt, mutta hän ei saa ryhtyä väittelemään puolustaakseen kantaansa. Mikäli hän uudelleen toimii kasvattajansa tahtoa vastaan, siitä syntyy konflikti.

Velvollisuutta totella kasvattajaa ei välttämättä koettu ehdottomaksi. Esitettiin, että nykyisin kasvattajalta voidaan pyytää perusteluja sille miksi häntä tulisi totella. Eräs haastateltava korosti, että aina tulee olla vanhempien alapuolella. Hän sanoi, että kasvattajan toiveiden vastaisesta käyttäytymisestä ei silti rangaista, vaan siitä voidaan keskustella.

"No, not all of the time (have to follow her wishes and orders). One is not obliged to follow ones... You must always be under your parents. Maby... they are your supports.. You must give good attitude, or maby good relationship to them, you must not talk in their mouths or maby be inrespectful. ...The wishes I followed... She (my mother) said: You must go and study one day in money or accounting... I did really get interested in this stuff, so I decided study in that field. They don't punish you (if you don't follow the wishes), but maby she gives you reasons." NN1

Yksi haastateltava totesi kasvatuksensa olleen sellainen, että hänen odotetaan toteuttavan kasvattajansa toiveet ilman tämän verbaalista pyyntöä. Kasvattajan pyyntöjen ja käskyjen noudattamatta jättämisestä syntyy konflikti. Haastateltava lisäsi, että vaikka hänellä on velvollisuus totella kasvattajaansa, ei hänen tarvitse noudattaa kaikkia tämän antamia neuvoja.

Haastattelussa esitettiin myös, että kasvatettavalla ei ole lainkaan velvollisuutta totella kasvattajaansa. Eräs haastateltava perusteli tätä sillä, että aikuistumisen myötä hänellä ei enää ole velvollisuutta totella kasvattajaansa. Hän koki, että ollessaan eri mieltä kasvattajansa kanssa, hänen ei välttämättä tarvitse noudattaa tämän toiveita ja pyyntöjä.

"(Earlier) If she found out that I did something wrong... she whiped me... Now adays if she has a problem with me, she communicate to me as a much worth

person. She can raise her voice... She do have actually to respect that I'm a grown up. [...] I can give my opinions." NM4

Eräs haastateltava puolestaan sanoi kunnioittavansa kasvattajaansa niin paljon, että on valmis tottelemaan tätä, vaikkei koekaan sitä velvollisuudekseen.

Haastateltavat sanoivat arvostavansa kasvattajansa mielipiteitä. Kasvattajan mielipiteen arvostaminen saatettiin kokea myös kasvattajan kasvatettavalle asettamaksi velvollisuudeksi. Tätä velvollisuutta haastateltavat eivät kuitenkaan nähneet ehdottomana. Kasvattajan mielipiteiden arvostuksen pohjana nähtiin esimerkiksi se, että kasvattaja on viisas ja antaa hyviä neuvoja. Arveltiin myös, että kasvattajan mielipiteen arvostaminen voi perustua hänen kunnioittamiseensa.

"Maybe it's out of respect (that I value her opinions)... I take what I believe in and what you believe in .. I take that in mind. Sometimes, the parent's advice is always the best advice. So it just depends on your intellectual dependency or independency." NN3

Eräs haastateltava totesi arvostavansa kasvattajansa mielipiteitä paljon, mutta ei kuitenkaan enempää kuin muiden ihmisten. Hänen mukaansa kaikkien ihmisten mielipiteitä tulee arvostaa, koska kaikki ihmiset ovat tasa-arvoisia.

Osa haastateltavista on perheidensä vanhimpia lapsia. He esittivät, että heillä on erityisiä vanhimman lapsen velvollisuuksia. Tällaisena velvollisuutena nähtiin kasvattajan informoiminen nykypäivän asioista. Tämän uskottiin helpottavan nuorempien sisarusten viestintää kasvattajan kanssa. Velvollisuudeksi koettiin myös nuorempien sisarusten viestinnällisenä esimerkkinä oleminen. Erään haastateltavan erityisvelvollisuutena on kertoa sisaruksilleen, mitä heidän tulee tehdä. Hänellä on tämä velvollisuus ollessaan vanhempiansa luona. Tällöin vanhemmilla ei ole oikeutta käskeä nuorempia sisarusia.

Lisäksi haastateltavilla oli muita toisistaan poikkeavia näkemyksiä viestinnällisistä velvollisuuksistaan. Velvollisuudeksi koettiin kasvattajan tervehtiminen, kuulumisten kysely, kasvattajan kutsuun vastaaminen sekä kiittäminen ja pyynnön esittäminen kohteliaasti. Velvollisuutena nähtiin myös se, että aina tulee yrittää ymmärtää kasvattajaansa, että ei saa puhua henkilökohtaisista asioista ja se että ei saa olla eri mieltä kasvattajansa kanssa. Yksi haastateltava katsoi viestinnällisenä velvollisuutenansa olevan

hyvän suhteen ylläpitäminen. Eräs haastateltava koki velvollisuudekseen puhua kasvattajalleen sovittelevalla ja vakaalla tavalla. Hänen kasvattajansa toivoo, että hän tulisi kertomaan rauhallisesti ja diplomaattisesti, mikäli tämä on väärässä. Yksi haastateltava, joka aikaisemmin totesi, että hänen tulee aina keskustella kasvattajansa kanssa mikäli tämä tulee puhumaan, sanoi että hänellä itsellään ei ole velvollisuutta tehdä aloitetta ja mennä puhumaan kasvattajalleen.

Osa haastateltavista totesi, että mitään heille asetetuista odotuksista ei voida katsoa heillä oleviksi viestinnällisiksi oikeuksiksi. Esimerkkinä yksi haastateltava mainitsi sen, että hänen ei odoteta, eikä hänellä ole myöskään oikeutta, neuvoa kasvattajaansa. Eräs opiskelija oli sitä mieltä, että hänellä tulisi olla viestinnällisiä oikeuksia, mutta näin ei kuitenkaan ole. Viestinnällisiksi oikeuksikseen haastateltavat mainitsivat oikeudet ilmaista mielipiteensä ja olla eri mieltä kasvattajansa kanssa. Joissain tilanteissa saatettiin nähdä olevan oikeus esittää pyyntöjä ja johtaa keskusteluja. Yhden haastateltavan vanhimman pojan aseman viestinnällisiin oikeuksiin kuuluu oikeus päättää tietyistä asioista sekä tiedustella syitä eri asioihin.

“Yes, definitely (I have some special rights). For instance, I might say, you know, as elder brother I might decide certain things... (I can tell my mom, that) these kids are actually going on the wrong way... I should actually tell my mom actually to communicate with them. And to tell them actually that this is not OK. Although I know, I can actually speak to them.. But still it won't actually weight as my mom... communicate that... they expect for me, you know to give.. To telling the brothers what to do... They are not in the position of giving those commands if I'm around... They transfer those duties actually to me. So I should actually take over. [...] As the elder brother, I was called (with my parent to my brother's school)... The parent went in a defending way to defend their kid. I could not actually raise my voice there... So after the meeting, so when we came home, so I was really angry with them.. And I told them if you are actually going to support the things which is definitely wrong, I will definitely disagree with him... And they realised they were wrong... I do have actually a special role to play in my family, specially actually, you know, the power or authority. They do relying on me.” NM4

Eräs haastateltava totesi oikeudekseen viestiä kasvattajansa kanssa epämuodollisemmin kuin muiden aikuisten kanssa.

Haastateltavat esittivät, että sukupuolella on vaikutusta niin heidän omiinsa kuin kasvattajansakin odotuksiin tässä viestintäsuhteessa. Yleisimmin sukupuoli vaikuttaa

siihen mistä puhutaan. Saatettiin nähdä, että samaa sukupuolta olevalla kasvattajalla ja kasvatettavalla on tiettyjä puheenaiheita, joita eri sukupuolta olevat kasvattaja ja kasvatettava eivät käsittele. Esimerkiksi yksi naishaastateltava arveli, että isät ja pojat puhuvat keskenään miesten juttuja. Mieshaastateltavat puolestaan arvelivat, että naispuolisten kasvattajien ja kasvatettavien väliset keskustelut ovat avoimempia ja läheisempiä. He uskoivat, että keskustelunaiheet liittyvät naiseksi kasvamiseen ja naisena olemiseen. Sisarensa tapaa puhua äidilleen, sekä samaa sukupuolta olevan kasvattajan ja kasvatettavan välisissä keskusteluissa esiintyviä puheenaiheita, yksi mieshaastateltava kuvasi seuraavasti:

“My sister is very open with my mother. She even talks with my mother about her boyfriends. She would even mention her personal life. [...] (Father-son discussion should be) ...Related to problems I had, I experienced... Just share. When you also develop sexually, all those types of things. Problems I had at school, or with friends or teachers. NM2

Osa naishaastateltavista näki pojilla olevan kasvattajaan nähden enemmän oikeuksia ja vähemmän velvollisuuksia kuin tyttärillä. Pojat saavat tehdä ja sanoa enemmän. Pojille ja tyttärille on omat säännöt. Joidenkin haastateltavien mielestä tyttäriä suojellaan enemmän. Poikien taas katsotaan pärjäävän paremmin, koska he ovat aggressiivisempia.

“He (my brother) was my mothers favourite, the most beloved son. He never made through his high school. He just told my mother one day, that ‘No look, I’ve had it with school. If you want to go to school, you go to school. I don’t want to go to school.’... I don’t think that they would have agreed (if one of the girls had said it). [...] It differs a lot (how boys and girls talk to their parents). I think parents are at times more protective to their daughters than to their sons... Some things don’t apply to your son... We have double standards... Normally boys are aggressive... I can’t imagine my self saying that (what my brother did). It seems they have more rights. NN3

Yhden naishaastateltavan mielestä hänen äitinsä puhuu samalla tavalla niin hänen veljelleen kuin hänelle itselleenkin. Eräs haastateltava ei osannut sanoa, vaikuttaako sukupuoli hänen viestintäänsä kasvattajansa kanssa. Hänen mukaansa se, miten nais- ja miespuoliset kasvatettavat viestivät kasvattajansa kanssa, riippuu kasvuympäristöstä. Lisäksi hän totesi uskovansa, että niin tytöt kuin pojatkin kokevat viestintäsuhteensa äitinsä kanssa läheisemmäksi kuin viestintäsuhteensa isänsä kanssa.

Tässä viestintäsuhteessa olevat odotukset suhteessa muissa viestintäsuhteissa oleviin odotuksiin

Haastateltavien mukaan on olemassa viestinnällisiä odotuksia, jotka koskevat kasvattajan lisäksi myös muita aikuisia ihmisiä. Osa kasvattajan kasvatettavaansa kohtaan asettamista viestinnällisistä odotuksista on odotuksia, joita muutkin aikuiset heille asettavat. Esiin nousi, että kaikille aikuisille, myös ystäville, tulee osoittaa kunnioitusta.

“No matter what, you must always respect your elders”. NM3

Lisäksi saatettiin kokea, että kaikkia vanhempia ihmisiä tulisi kuunnella. Voitiin nähdä, että kaikkia aikuisia tulisi myös totella. Yksi haastateltava totesi, että äänensävy muuttuu sen mukaan kenelle puhutaan; isälle, äidille vaiko ystävälle.

Yksi haastateltava korosti, että kuuntelemisen lisäksi kaikkien tulisi yrittää ymmärtää toisiaan. Eräs haastateltava toivoi, että viestintä olisi avointa niin kasvattajan kuin kaikkien muidenkin kanssa. Yksi haastateltava puolestaan totesi, että hän voi rohkeasti ilmaista oman mielipiteensä kaikille ihmisille. Hän on oppinut kasvattajaltaan, että kaikkien ihmisten kanssa tulee puhua tasa-arvoisesti ja kunnioittavasti. Muille vanhemmille ihmisille hän ei kuitenkaan puhu yhtä epämuodollisesti kuin kasvattajalleen. Hänen mukaansa he saattaisivat kokea slangin käytön loukkaavaksi. Eräs haastateltava sanoi, että kasvattajaa koskevat odotukset koskevat myös muita sukulaisia. Kaikki sukulaiset saavat puhua avoimesti toisilleen.

Vain kasvattajan ja haastateltavan väliseen viestintään liittyviä odotuksia ovat kasvattajan oikeus moittia väärästä käyttäytymisestä ja mahdollisuus puhua kasvattajan kanssa avoimemmin kuin muiden perheen naisten kanssa. Eräs haastateltava korosti, että hänen viestintäsuhteensa kasvattajansa kanssa on epämuodollisempi, henkilökohtaisempi, rennompi ja syvällisempi kuin ystävien tai muiden ihmisten kanssa. Muut haastateltavat puolestaan kokivat, että ystävien kanssa he voivat puhua avoimemmin ja epämuodollisemmin kuin kasvattajansa kanssa. Ystävien saatettiin kokea ymmärtävän kasvattajaa paremmin tämän hetkistä elämäntilannetta.

Traditionaalisessa yhteisössä kasvanut mieshaastateltava, joka puhui äidistään kasvattajanaan, kuvasi viestintäodotuksiaan isänsä kanssa pääpiirteissään samanlaisiksi kuin äitinsä kanssa. Erona hän koki sen, että äidin kanssa viestintä on avoimempaa kuin isän kanssa. Molempien vanhempien hänelle asettamana viestinnällisenä odotuksena on, että hän puhuisi vaikeista aiheista, kuten seksuaalisuudesta ja ihmissuhteista, enonsa tai isovanhempiansa kanssa. Isänsä kanssa hän on yrittänyt muuttaa näitä odotuksia pyrkimällä avoimempaan viestintään, mutta ei ole saanut isältään positiivista palautetta. Haastateltava totesikin, että jos hän haluaa avointa viestintää, hän menee isovanhempiansa luo. Heidän kanssaan hän voi avoimesti puhua asioista, joista omien vanhempien kanssa ei voi keskustella. Isoäitinsä kasvattama haastateltava kuvasi isoäitinsä ja vanhempiensa odotusten eroja seuraavasti:

“I think is was only in my relationship with her. Depending on who the person is, the expectations would change. Like my father would have more goal directed expectations, and the same with my mother. She (my grandmother) had expectations in relation to our manners... I think the world has changed in terms of communication... Nowadays you can say everything you want. You just have to make sure the respect it there (towards older people). It has to be there no matter what... The setting where you meet somebody really directs the way you speak to her.[...] With my father, my communication differs a little from my mother... With my mother it's pretty much just the every day talk... It's really very funny. Lately, we've been talking in that certain manner (slang) with my father, and he has started using some of our words. It has a lot to do, as being more friends with him than being his little boy. [...] Especially with my farher I can talk about everything. It's just my mother, who is a bit conservative. But now we talk about everything. [...] (With my grandmother) It's more a matter of asking and answering. [...] When there are guests.. If I really can wait, I don't interrupt them. If it's not really urgent, I don't really go and interrupt. NM1

Kasvatettavan roolit tässä viestintäsuhteessa

Kaikki haastateltavat sanoivat, että lapsen rooli vaikuttaa yhä heidän viestintäänsä kasvattajan kanssa. Lapsen rooli saatettiin nähdä ainoana roolina. Vaikka suhteen haluttaisiinkin jo kehittyvän enemmän aikuinen-aikuinen suhteeksi, on viestintä edelleenkin melko samanlaista kuin lapsuudessa.

“The trouble with some parents is, they don't want their children to grow.. She's still the same small kid... I can be the daughter to her always. She must

understand that I'm a grown up. I can decide my self... I communicate a little bit different from, but pretty much like..." NN3

Niin ikään nähtiin, että viestintä tulee aina pysymään lapsen viestintänä, vaikka tulevaisuudessa kasvatettava tulee olemaan se, joka huolehtii kasvattajastaan.

Lapsen roolin lisäksi haastateltavat saattoivat nähdä omaavansa myös muita rooleja suhteessa kasvattajaansa. Yhdeksi rooliksi voitiin kokea kasvattajan ystävän rooli.

Ystävän rooliin kuuluu, että kasvattajan kanssa voidaan keskustella lähes kaikesta.

"(In addition to sons role) In most case we accept these points I've actually told you. But mostly, our communication is very open, like friends, sometimes. But when it comes to crucial points, it is where difference is always coming."

NM4

Muista haastateltavista poiketen eräs opiskelija katsoi olevansa enemmän kasvattajansa ystävä kuin lapsi.

Rooliksi voitiin kokea myös informoijan rooli. Tähän rooliin kuuluva tehtävä on neuvoa ja kertoa uusista asioista ja ympäröivän maailman muuttumisesta.

"I feel that, because if you don't, like I'm especially, I'm the oldest. If I don't talk to my mother about these things, then it would make difficult for her to understand my other sisters if I don't talk to her. How else is she going to, say, know how the life has changed now, if I don't talk to her. If I'm her daughter and I don't talk as close to her as I should talk to, I don't think that somebody else, other kids would feel free to talk to. So I guess we all have responsibilities." NN4

Kolmella haastateltavalla on myös vanhimman lapsen rooli. Vanhimman lapsen rooliin kuuluu enemmän viestinnällisiä oikeuksia ja velvollisuuksia kuin mitä muilla sisaruksilla on.

"I was raised up differently than the younger brothers... I should listen whether is wrong or right... and accept. Nowadays I'm a grown up, the communication has changed. The way of communication has changed... If she's asking something I can actually give my view point, like... disagree. But I will do this with respect, I won't actually disregard her. [...]Yeas, definitely (I have some special rights in the communication with my mother). For instance, I might say, you know, as elder brother I might decide certain things." NM4

Kasvatettavan eri rooleihin kuuluvat odotukset

Kuten suomalaisten myös namibialaisten haastateltavien vastauksista on nähtävissä, että haastateltavien roolit koostuvat erilaisista viestinnällisistä odotuksista, oikeuksista ja velvollisuuksista. Eri roolien odotukset ovat osittain päällekkäisiä. Lisäksi viestintäsuhteiden erilaisuudesta johtuen samalle roolille saatetaan asettaa vastakkaisia odotuksia.

Suurin osa namibialaisten haastateltavien omalleen ja kasvattajansa viestinnälle asettamista odotuksista koskee lapsen roolin mukaista viestintää. Kaikki haastateltavat kokevatkin, että tämä rooli vaikuttaa heidän viestintäänsä kasvattajan kanssa. Tärkeimmiksi lapsen rooliin kuuluviksi odotuksiksi nousevat kasvattajan odotukset siitä, että hänelle viestitään aina kunnioittavasti ja häntä kuunnellaan. Nämä ovat myös lapsen rooliin kuuluvia viestinnällisiä velvollisuuksia. Kunnioitusta osoitetaan muun muassa sillä, että kasvattajaa ei keskeytetä, hänen puheensa päälle ei puhuta eikä hänen läsnäollessaan koroteta ääntä. Kunnioitusta osoitetaan myös puheenaiheita rajaamalla.

Lapsen roolia voimakkaasti kuvaavaksi odotukseksi nouseekin puheenaiheiden rajaaminen. On olemassa puheenaiheita, joista kasvattajalle ei haluta puhua sekä puheenaiheita, joista lapsen ei sovi puhua kasvattajalleen. Lisäksi on olemassa puheenaiheita, joista vain samaa sukupuolta oleva kasvattaja ja kasvatettava saavat puhua. Osa kielletyistä puheenaiheista on selkeitä kulttuurisia tai perheen sisäisiä tabuja ja osa puolestaan kasvattajan ja haastateltavan välillä puhumattomaksi jääviä. Toisaalta lapsen rooliin kuuluva viestintä saatetaan kokea muilta osin hyvin avoimeksi. Avointa viestintää kuvaavat odotukset siitä, että kaikesta muusta paitsi kulttuurisista tabuista voidaan puhua, että voidaan vitsailla ja että keskustelut ovat mukavia. Avoimeen viestintään saattaa kuulua myös se, että kasvatettava voi johtaa keskusteluja. Toisaalta keskustelujen ohjaaminen ei yleensä kuulu lapsen rooliin vaan se koetaan kasvattajan viestinnälliseksi oikeudeksi.

Lapsen roolissa kasvattajan viestinnälle annetaan myös muita oikeuksia. Kasvattajalla on oikeus käskeä, tulla puhumaan milloin vain ja sanoa sanottavansa suoraan. Lisäksi kasvattajalla saattaa olla oikeus päättää keskustelu, tehdä päätökset ja tietää kasvatetta-

van päätöksistä. Lapsen rooliin näiden oikeuksien ei nähdä kuuluvan. Molempien oikeutena saatetaan nähdä oikeus ilmaista mielipiteensä. Lapsen rooliin kuuluvaksi oikeudeksi saatetaan myös kokea oikeus puhua epämuodollisesti kasvattajalle. Toisaalta lapsen rooliin voi kuulua myös se, että kasvatettavalla ei ole lainkaan viestinnällisiä oikeuksia suhteessa kasvattajaansa.

Niin kasvattajalla kuin kasvatettavallakin nähdään olevan velvollisuuksia, jotka liittyvät lapsen rooliin. Kasvattajalla näitä velvollisuuksia on vain vähän. Tällaisina lapsen rooliin liittyvinä velvollisuuksina molemmilla voidaan nähdä olevan velvollisuus tervehtiä. Lisäksi kasvattajan velvollisuutena voidaan pitää velvollisuutta antaa neuvoja, kertoa syy kieltoon ja kasvatettavan mielipiteen kunnioittaminen. Lapsen rooliin kuuluviksi viestinnällisiksi velvollisuuksiksi nähdään kuunteleminen ja kunnioittaminen. Lisäksi velvollisuuksiksi saatetaan kokea hyvän viestintäsuhteen ylläpitäminen, totteleminen sekä se, että kasvattajalle ei sanota vastaan. Toisaalta lapsen rooliin kuuluva totteleminen ei välttämättä ole ehdotonta; kasvattajalta voidaan pyytää perusteluja ja joskus voidaan kieltäytyä tottelemasta. Tottelemattomuutta voidaan myös perustella kasvattajalle, mutta sitä ei saa ryhtyä puolustelemaan. Lisäksi velvollisuutena voi olla vastata kasvattajan kutsuun välittömästi sekä kasvattajan mielipiteen arvostaminen.

Edellä mainittujen viestinnällisten velvollisuuksien ja oikeuksien lisäksi lapsen roolissa kasvattajalle asetetaan muita odotuksia. Kasvattajalta voidaan odottaa, että tämä kuuntelee, yrittää ymmärtää, kannustaa ja kehuu kasvatettavaansa. Useimmiten viestinnän kasvattajan kanssa odotetaan olevan epämuodollista, mutta toisinaan sen voidaan odottaa olevan varautunutta ja rajoittunutta. Lapsen rooliin kuuluu myös joitakin kasvattajan kasvatettavalle asettamia odotuksia, jotka eivät ole velvollisuuksia eivätkä oikeuksia. Tällaisia odotuksia voivat olla odotus rehellisyydestä, kasvattajan mielipiteen arvostamisesta, vaikean asian esittämisestä enolle kasvattajan sijaan ja tasavertaisesta viestinnästä kaikkien ihmisten kanssa.

Muutamalla haastateltavalla on erityinen vanhimman lapsen rooli. Tämä rooli tuo heille oikeuksia ja velvollisuuksia, jotka eivät kuulu lapsen roolin mukaiseen viestintään. Roolin mukanaan tuomia oikeuksia saattavat olla oikeus päättää tietyistä asioista, oikeus

tiedustella eri asioiden syitä ja oikeus kertoa mielipiteensä. Oikeutena voi olla kasvattajan sijasta käskeä nuorempia sisaruksia. Tällöin kasvattajalla tätä oikeutta ei ole. Toisaalta päätösten tekeminen ja nuorempien sisarusten käskeminen kasvattajan sijaan voivat olla myös velvollisuuksia. Velvollisuutena voi olla myös kasvattajan informointi ympäröivästä maailmasta sekä viestinnällisenä esimerkkinä oleminen nuoremmille sisaruksille. Tämä merkitsee esimerkiksi sitä, että vanhimman lapsen tulee esimerkillisesti kuunnella ja totella kasvattajaansa. Toisaalta vanhimmalla lapsella ei välttämättä ole ehdotonta velvollisuutta totella kasvattajaansa, mikä näkyy siinä, että hän voi pyytää kasvattajaansa perustelemaan käskynsä ja pyyntönsä. Vanhimman lapsen roolissa kasvattajalta voidaan odottaa kunnioitusta ja luottamusta. Kun kasvattajalta odotetaan kunnioitusta ja luottamusta, voidaan hänen myös odottaa muuttavan mielipiteitään kasvatettavan kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Vanhimman lapsen rooliin kuuluukin enemmän valtaa kuin lapsen rooliin.

Lapsen roolin lisäksi haastateltavat saattoivat nähdä omaavansa ystävän ja/tai informoijan roolit. Ystävän rooli tuo viestintään luonnollisuutta ja avoimuutta. Ystävän rooliin kuuluvaksi tärkeimmäksi ominaisuudeksi nähdään se, että voidaan puhua lähes kaikista aiheista. Avoimeen viestintään voi kuulua myös odotus kasvattajan avoimuudesta, siitä että myös tämä kertoisi omista huolistaan. Eräs haastateltava näkee ystävän roolin tuovan viestintään tasa-arvoisuutta. Tällä hän tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kumpikin voi aloittaa keskustelun ja keskustelussa voidaan saavuttaa kompromissi. Ystävän roolissa kasvattajalta saatetaan odottaa, että tämä kuuntelee, kannustaa ja kunnioittaa kasvatettavaa sekä on aina valmis keskustelemaan tämän kanssa. Ystävän roolissa, niin kuin muissakin rooleissa, koetaan kasvattajan odottavan, että häntä kunnioitettaisiin. Kasvattaja saattaa odottaa myös, että kasvatettava kertoo hänelle rauhallisesti ja korrektisti mikäli hän kasvatettavan mielestä toimii väärin.

Informoijan rooliin kuuluu, että kasvattajaa neuvotaan ja hänelle kerrotaan uusista asioista ja muuttuvasta maailmasta. Viestinnällisinä oikeuksina voi olla johtaa keskustelua ja esittää pyyntöjä. Informoijan roolissa kasvatettavalla saattaa olla myös tiedon mukanaan tuomaa valtaa.

Vallan jakautuminen tässä viestintäsuhteessa

Kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa kasvattajalla nähtiin useimmiten olevan enemmän valtaa kuin kasvatettavalla. Vallan saatettiin nähdä olevan ehdottomasti kasvattajalla. Tätä haastateltavat perustelivat muun muassa kasvattajan auktoriteetilla. Lisäksi nähtiin, että kasvattajan asema kasvattajana tuo hänelle valtaa ja kunnioitusta. Yhden haastateltavan mukaan kasvattajan valta pohjaa kulttuuriseen sääntöön. Kasvat-tajan valta näkyy viestinnässä esimerkiksi siinä, että häntä ei saa keskeyttää eikä hänen puheensa päällensä saa puhua.

“He has more power, I don’t measure my power toward his. ...My mother comes second... It is because of the culture. He’s the head of the house. You have to wait him finish. Otherwise it’s disrespectful.” NN2

Yksi haastateltava lisäsi, että kasvattajan ehdottomasta vallasta huolimatta, hän saattaa toimia kasvattajan toiveiden vastaisesti silloin kun tämä ei saa siitä tietää. Yksi haastateltava koki, että kasvattajan auktoriteettiasemasta huolimatta tällä ei ole ehdotonta viestinnällistä valtaa. Hänen mukaansa kasvattajaa tulee kunnioittaa, koska tämä on vanhempi henkilö ja kasvattaja. Täten kasvattajalla on oikeus käskää ja sanoa mielipiteensä asioista. Haastateltava voi kuitenkin itse päättää, miten suhtautua kasvattajansa puheisiin. Lisäksi haastateltava normaalisti johtaa kasvattajansa kanssa käytäviä keskusteluja, koska uskoo avoimeen viestintään. Hänellä on myös erityistä vanhimman lapsen roolin mukanaan tuomaa valtaa, joka oikeuttaa hänet kyselemään ja tiedustelemaan asioista sisaruksiaan enemmän.

Viestintäsuhte kasvatettajan ja kasvatettavan välillä saatettiin kokea myös tasa-arvoiseksi. Yksi haastateltava ei nähnyt kasvattaja-kasvatettavasuhdeessa olevan valtajakaumaa, koska hän uskoo kaikkien ihmisten tasa-arvoisuuteen. Hänen mukaansa tasa-arvoisessa viestintäsuhteessa asioista voidaan aina keskustella ja tällöin on mahdollisuus kompromissiin. Eräs haastateltava esitti, että kasvattajalla ei ole enempää viestinnällistä valtaa kuin hänellä itsellään. Toisaalta hän kuitenkin totesi haastattelun aikana useaan otteeseen, että vanhempia tulee ehdottomasti totella eikä heille saa sanoa vastaan, mikä mielestämme viittaa valtajakauman olemassaoloon.

Valta suhteessa rooleihin

Haastateltavien käsitykset viestintäsuhteensa valtajakaumasta heijastuvat myös heidän käsityksiinsä rooleistaan suhteessa kasvattajaan. Eräs haastateltava kuitenkin näki, että kasvattajalla ei heidän viestintäsuhteessaan ole enempää valtaa kuin hänellä itsellään, vaikka hän näki ainoaksi roolikseen tyttären roolin. Tämän roolin mukaiseen viestintään hänen mielestään kuuluu se, että vanhemmille ei sanota vastaan eikä heidän käskyjään kyseenalaisteta.

“The trouble with some parents is, they don’t want their children to grow.. She’s still the same small kid... I can be the daughter to her always. She must understand that I’m a grown up. I can decide my self... I communicate a little bit different from, but pretty much like... [...] I don’t think that she overpower me on my desicions... Then again, it depends on how you were brought up.. If parents are wrong they are wrong... I don’t think she has power over me. [...] You must obey your parents.” NN3

Tällainen kasvattajan ehdoton oikeus käskää on mielestämme ristiriidassa sen kanssa, että kasvattajalla ei olisi enempää viestinnällistä valtaa. Tässä tapauksessa haastateltavan käsitykset valtasuhteestaan ja roolistaan kasvattajansa kanssa eivät kohdanneet.

Toisen haastateltavan käsitys siitä, että kasvattajalla ei heidän viestintäsuhteessaan ole valtaa enempää kuin hänellä itsellään, puolestaan heijastuu hyvin loogisesti hänen näkemykseensä rooleistaan tässä viestintäsuhteessa. Hän koki viestivänsä enemmän ystävälle asetettujen kuin lapselle asetettujen rooliodotusten mukaan.

“It has come to the point were I call her my girlfriend. We’re more friends than the parent - child role. I can call her any time. She’s definitely more (like a friend now). [...] I’d like to see all of us as equals... not really (power in our relationship). The good thing about equals is that there’s always room for compromise. We see each other at the same level... Equals can always interact to certain extend.” NM3

Kasvattajalla nähdään useimmiten olevan kasvatettavaa enemmän valtaa kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa. Kasvattajan suurempi valta heijastuu myös kasvatettavien viestinnällisiin rooleihin, joista lapsen rooli on vahvempi kuin muut roolit. Yksi haastateltava koki, että kasvattajalla oleva suurempi valta ei ole ehdoton. Tämä näkyy ensinnäkin siinä, että hänellä on keskusteluissa, lapsen roolista poiketen, vanhim-

man lapsen roolin mukanaan tuomaa valtaa. Lisäksi hän katsoi heidän viestintänsä toisinaan olevan ystävien viestintää, mikä heijastaa heidän viestintäsuhteensa osittaista tasa-arvoisuutta.

Toisaalta voidaan kokea, että lapsen roolin lisäksi omataan myös ystävän rooli, vaikka vallan nähdään olevan selkeästi kasvattajalla. Tämä ei mielestämme kuitenkaan ole ristiriitaista ystävän roolin mukaisen viestinnän nähtäessä tarkoittavan lähinnä kaikista aiheista puhumista, eikä niinkään tasa-arvoista viestintää. Eräs ystävän roolin omaava haastateltava korosti kasvattajan ehdotonta auktoriteettia, mikä näkyy muun muassa siinä, että haastateltava puhuu kasvattajalleen muodollisemmin kuin kavereilleen. Heidän viestintäsuhteessaan ei kuitenkaan ole kiellettyjä tai vältettäviä puheenaiheita.

“(In addition to daughter’s role) I think that I’ll be her friend. And she’s my role model too. [...] There is power distributed. I can say, in a way that, maby she’s using her authority. And maby the rights she has. She’s using it. So, I’m oblidged her rights and duties and her authority.[...] We can talk about everything.” NN1

Nähtäessä kasvattajalla olevan ehdottomasti enemmän valtaa, lapsen roolin lisäksi voidaan kokea omattavan toisinaan myös informoijan roolin. Informoijan rooliin kuuluu esimerkiksi velvollisuus informoida kasvattajaa nykypäivän asioista. Informoijan rooli voi toisinaan antaa kasvatettavalle valtaa. Jonkin asian tietäminen tai osaaminen saattaa antaa vallan johtaa keskustelua.

Kasvattajan suurempi valta näkyy siinä, että hänellä on enemmän viestinnällisiä oikeuksia kuin velvollisuuksia, kun taas haastateltavalla on enemmän velvollisuuksia kuin oikeuksia. Kasvattajan auktoriteettiaseman vuoksi voidaan kokea, että kasvattajan kanssa ei voida olla ystävän roolissa. Kasvatettava saattaa kuitenkin toivoa, että viestintä kasvattajan kanssa olisi ystävien viestintää.

Vallan oleminen ehdottomasti kasvattajalla tulee selkeimmin esiin silloin kun kasvatettavan viestinnälliset roolit ovat hyvin yksipuolisia. Eräältä haastateltavalta kasvattaja odotti vain lapsen roolin mukaista viestintää.

“He has more power, I don’t measure my power toward his. ...My mother comes second... It is because of the culture. He’s the head of the house. [...]

Not only as a daughter. The way we were brought up.. At the same time you have to take care of us. When you get old... We have to be their mothers and fathers as their children. You still have to be the daughter. You are expected to take orders from him.” NN2

Toiselta haastateltavalta kasvattaja puolestaan odottaa lapsen ja vanhimman lapsen roolien mukaista viestintää. Odotus vanhimman lapsen roolin mukaisesta viestinnästä ei tälle haastateltavalle kuitenkaan ole tuonut viestinnällisiä oikeuksia. Se on tuonut ainoastaan velvollisuuden olla viestinnällisenä esimerkkinä nuoremmille sisaruksille.

4.3 ROOLIT JA VALTA KASVATTAJAN JA KASVATETTAVAN VÄLISESSÄ VIESTINTÄSUHTEESSA SUOMESSA JA NAMIBIASSA - VERTAILEVAA POHDINTAA

Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää suomalaisten ja namibialaisten korkeakouluopiskelijoiden käsityksiä viestintäsuhteestaan kasvattajansa kanssa. Viestintäsuhdetta tarkasteltiin roolien, valtasuhteen sekä sääntöjen ja normien kautta. Lisäksi olemme pyrkineet selvittämään millaisia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia näissä käsityksissä on Suomen ja Namibian välillä. Näitä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia tarkasteltaessa on kuitenkin muistettava, että viestintä ei ole ainoastaan kulttuurisidonnaista, vaan myös konteksti- ja ihmissuhdesidonnaista. Näin ollen ihmisten viestintäkäyttäytymistä ei voida selittää yksinomaan kulttuuritaustalla.

Tämän luvun tavoitteena on nostaa esiin rooleja ja valtasuhdetta koskevia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia, joita on niin tarkastelun kohteena olevien maiden sisällä kuin niiden välilläkin. Luku etenee siten, että käsittelemme kutakin roolia ja siihen liittyvää valtasuhdetta erikseen.

Niin suomalaiset kuin namibialaisetkin opiskelijat kokivat, että heillä itsellään sekä heidän kasvattajallaan on viestinnällisiä odotuksia tässä viestintäsuhteessa. Osa näistä odotuksista voidaan nähdä myös velvollisuuksina tai oikeuksina. Suomalaiset opiskelijat näkivät sekä itsellään että kasvattajallaan olevan monia velvollisuuksia ja oikeuksia.

Namibialaiset opiskelijat puolestaan kokivat omaavansa vain vähän viestinnällisiä oikeuksia suhteessa kasvattajaansa. Vastaavasti he näkivät kasvattajallaan olevan vain muutamia velvollisuuksia suhteessa kasvatettavaansa. Näistä viestinnällisistä odotuksista, velvollisuuksista ja oikeuksista koostuvat roolit (Yerby, Buerkel-Rothfuss & Bochner 1995:255-257, Gudykunst & Ting-Toomey 1988:71 ja Allwood 1982:8-12).

Suomalaisilla korkeakouluopiskelijoilla voi tässä viestintäsuhteessa olla niin lapsen, informoijan, tukijan, aikuisen kuin ystävänkin rooli. Namibialaisilla opiskelijoilla puolestaan voi olla lapsen, ystävän, informoijan tai vanhimman lapsen rooli suhteessa kasvattajaansa. Perheenjäsenten viestinnälliset roolit tulee nähdä kulttuurisidonnaisina (Yerby, Buerkel-Rothfuss & Bochner 1995:255-257). Näemmekin suomalaisen ja namibialaisen kulttuurin vaikuttaneen siihen, millaisia rooleja opiskelijat kokivat omaavansa.

Stohl (1995:100) esittää, että rooliodotukset voivat olla joko ennalta määrättyjä ja asemaan liittyviä tai vuorovaikutuksessa esiin nousevia. Tutkimuksessamme lapsen roolin odotusten voidaan nähdä olevan ennalta määrättyjä, perheessä olevaan asemaan liittyviä, rooliodotuksia. Opiskelijoiden muihin tässä viestintäsuhteessa oleviin rooleihin liittyvien odotusten puolestaan voidaan katsoa olevan vuorovaikutuksessa esiin nousevia rooliodotuksia. Nämä odotukset eivät liity opiskelijalla tässä viestintäsuhteessa olevaan asemaan, vaan ovat muodostuneet kasvattajan ja kasvatettavan välisen vuorovaikutuksen pohjalta.

Niin suomalaisilla kuin namibialaisillakin korkeakouluopiskelijoilla viestintään kasvattajan kanssa vaikuttaa selkeästi lapsen rooli. Namibialaisilla opiskelijoilla lapsen rooli on se rooli, joka vaikuttaa vahvimmin tähän viestintäsuhteeseen. Suomalaisilla opiskelijoilla tämä rooli ei enää vaikuta niin voimakkaasti, vaan muut roolit voidaan kokea merkityksellisemmiksi.

Selkeimpänä lapsen rooliin kuuluvana odotuksena Namibiassa on kasvattajan kunnioittaminen. Kasvattajan kunnioittaminen on kasvatettavan velvollisuus. Kunnioittaminen vaikuttaakin kaikkiin lapsen roolin viestinnällisiin odotuksiin, velvollisuuksiin ja oikeuksiin. Mielestämme kunnioittaminen myös rajoittaa lapsen rooliin kuuluvien viestinnällis-

ten oikeuksien määrää. Esimerkiksi lapsen roolin oikeutena ei ole keskeyttää kasvattajaa tai korottaa ääntä tämän läsnäollessa, koska tällainen viestintäkäyttäytyminen nähdään epäkunnioittavana. Kunnioittamisen ilmaisemisen viestinnällisesti voidaan nähdä olevan osa interpersonaalisen viestinnän kontrollidimensiota (Lustig & Koester 1996:251-252). Kontrollidimension mukaisesti viestintään vaikuttaa kasvattajan valta-asema suhteessa kasvatettavaansa. Kontrollia ilmaistaan eri kulttuureissa erilaisilla tavoilla. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että Namibiassa ja Suomessa kasvattajan kunnioittamista ilmaistaan eri tavoin.

Kunnioittamisen nouseminen hyvin voimakkaasti viestintään vaikuttavaksi tekijäksi Namibiassa, on yhteneväinen niin Skown ja Samovarin (1997:110), Moemekan (1996: 200-211), Lehtosen (1994) kuin Pietilänkin (1989:79-80) huomioiden kanssa. He ovat todenneet, että afrikkalaisissa kulttuureissa nuoremman tulee aina osoittaa kunnioitusta vanhempaa henkilöä kohtaan.

Niin Suomessa kuin Namibiassakin lapsen rooliin kuuluu selkeä odotus, että kasvattajalle ei puhuta kaikista puheenaiheista. Kummassakin maassa puheenaiheita rajoitetaan kunnioituksesta kasvattajaa kohtaan. Moemeka (1996:200, 207-208) onkin todennut, että yksi tapa osoittaa kunnioitusta on rajoittaa puheenaiheita (ks. myös Stohl 1995:111). Toisaalta joitain puheenaiheita vältetään, koska kasvattajan ei haluta tietävän joitain asioita. Nämä syyt tuntuvat hyvin ymmärrettäviltä. On luontevaa haluta pitää jotkin asiat omana tietonaan, sekä osoittaa kunnioitusta välttämällä aiheita, jotka toinen voisi kokea loukkaaviksi. Namibiassa puheenaiheita rajoittavat lisäksi kulttuuriset säännöt. Heimokulttuurit ja niiden säännöt ovat osa jokapäiväistä elämää, ja ne näkyvät siten viestinnässäkin.

Suomalaiset opiskelijat kokivat, että välittämisen osoittaminen on tärkeä osa kasvattajan ja kasvatettavan välistä viestintäsuhdetta. Välittämisen osoittaminen kuuluu oleellisesti lapsen roolissa kasvattajalle asetettuihin odotuksiin. Bochner ja Eisenberg (1987:545-546) ovatkin todenneet, että emotionaalinen tukeminen on yksi vanhempi-lapsitason viestinnällisistä tavoitteista. Vangelisti (1991 Fitzpatrickin & Badzinskin 1994:754

mukaan) on esittänyt samanlaisen näkemyksen todetessaan, että perheen viestinnältä odotetaan niin tukea, rehellisyyttä, konflikteja kuin kiintymyksen osoittamistakin.

On kiinnostavaa huomata, että namibialaiset opiskelijat eivät nostaneet esiin välittämisaspektia. Onkin mielenkiintoista pohtia, onko kasvattajan kunnioittaminen kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa niin määräävä tekijä namibialaisessa kulttuurissa, että sen takia tästä viestintäsuhteesta puhuttaessa ei nostettu esiin välittämisaspektia. Vaikka namibialaiset eivät puhuneetkaan välittämisen ilmaisemisesta, ei kuitenkaan voida olettaa, etteikö se kuuluisi tähän viestintäsuhteeseen.

Namibialaiset opiskelijat kokivat, että heillä lapsen roolissa on selkeästi vähemmän valtaa kuin heidän kasvattajallaan. Burgoon, Hunsaker & Dawson (1994:55-58) ovat todenneet, että vallan lähteenä voi olla viestintäsuhteen rakenne tai vastaanottajan hyväksyminen. Namibialaisella kasvattajalla olevan vallan lähteenä voidaankin pitää kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen rakennetta. Kasvattajan asema tässä viestintäsuhteessa on kasvatettavan asemaa korkeampi. Toisaalta kasvattajalla olevan suuremman vallan voidaan nähdä johtuvan vastaanottajan hyväksynnästä. Namibialainen opiskelija oikeuttaa kasvattajansa omistamaan enemmän valtaa kuin mitä hänellä itsellään on. Kasvattajalla on tämä oikeus muun muassa siksi, että hänellä voidaan nähdä olevan Frenchin ja Ravenin (1959/1990:268-273) esittämän luokittelun mukaista laillisuuteen pohjautuvaa valtaa. Namibialaisten arvojen mukaan kasvattajalla on oikeus käyttää asemalleen kuuluvaa valtaa. Weberin (1972:232) klassisen jaon mukaan kasvattajalla oleva valta voidaan nähdä traditionaalisenä valtana.

Suomalaiset opiskelijat eivät kokeneet lapsen rooliin kuuluvan tällaista selkeää vallan jakautumista. Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta he näkivät viestintäsuhteensa kasvattajansa kanssa vähintään melko tasa-arvoisena. Viestintäsuhteen tasa-arvoisuutta suomalaisilla opiskelijoilla kuvaa se, että he kokivat omaavansa muitakin rooleja suhteessa kasvattajaansa kuin ainoastaan lapsen roolin. Tällaisia tasa-arvoisuutta tai melkein tasa-arvoisuutta kuvaavia rooleja ovat informoijan, tukijan, aikuisen ja ystävän roolit. Myös namibialaisilla opiskelijoilla saattoi olla informoijan tai ystävän rooli. Namibiassa nämä

roolit eivät kuitenkaan välttämättä kuvastaneet samanlaista viestintäsuhteen tasa-arvoisuutta kuin Suomessa.

Niin suomalaisilla kuin namibialaisillakin korkeakouluopiskelijoilla informoijan rooliin kuuluu uusien näkökulmien esittäminen kasvattajalle. Tämä voidaan nähdä myös viestinnällisenä velvollisuutena. Viestinnällisenä oikeutena voidaan nähdä olevan oikeus johtaa keskustelua. Suomalaisilla opiskelijoilla informoijan rooliin kuuluu myös sellaisia oikeuksia, joita namibialaisilla opiskelijoilla ei ole. Tällainen oikeus on muun muassa kasvattajan neuvominen. Tämä mielestämme kuvastaa suomalaisten viestintäsuhteessa ilmenevää tasa-arvoisuutta; sekä kasvattajalla että opiskelijalla on oikeus neuvoa toistaan. Lisäksi suomalaisella opiskelijalla on oikeus antaa palautetta ja ilmaista rehellinen mielipiteensä. Yleisesti rehellisyys nähdäänkin oleelliseksi osaksi suomalaista puhekuulttuuria (ks. esim. Salo-Lee 1994:109-110).

Niin Suomessa kuin Namibiassakin informoijan rooliin kuuluu tilanteen tuomaa valtaa. Informoijan roolin myötä opiskelijalla voi joissain tilanteissa olla enemmän valtaa kuin hänen kasvattajallaan, koska hän tietää jostain asiasta enemmän kuin kasvattajansa. Tuntuukin luonnolliselta, että informoijan rooli tuo mukanaan valtaa. Kun jostain asiasta tietää enemmän kuin toinen, voi esimerkiksi johtaa keskustelua ja neuvoa toista. Tiedon mukanaan tuoma asiantuntijuusvalta onkin yksi oleellisimmista valtatyypeistä myös Frenchin ja Ravenin (1959/1990:268-273) valtatyyppiluokittelun mukaan.

Kolmantena sekä suomalaisilla että namibialaisilla korkeakouluopiskelijoilla kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa olevana roolina on ystävän rooli. Molemmissa maissa tähän rooliin kuuluu, että kasvattajan kanssa voidaan puhua lähes kaikista aiheista. Voidaan myös odottaa, että kumpikin arvostaa sitä, mitä toinen sanoo. Lisäksi kasvattajan odotetaan kertovan omista asioistaan. Tämä odotus toteutuu kuitenkin eri tavalla Suomessa ja Namibiassa. Suomessa kasvattajalta aktiivisesti kysellään hänelle tärkeistä asioista ja niistä keskustellaan kasvattajan kanssa. Namibiassa puolestaan opiskelijat eivät kysele kasvattajaltaan tämän asioista, vaan kasvattaja saa halutessaan kertoa niistä.

Suomalaisilla korkeakouluopiskelijoilla monet ystävän rooliin kuuluvat viestinnälliset odotukset ovat samoja kuin aikuisen rooliin kuuluvat odotukset. Tällaisia odotuksia ovat muun muassa odotus vastavuoroisuudesta, viestinnän tasapuolisuudesta ja odotus siitä, että keskustelussa ollaan tasa-arvoisia. Namibialaisista opiskelijoista vain yksi nosti esiin tällaisia odotuksia, poiketen näin muista namibialaisista opiskelijoista. Tämän poikkeuksen näemmekin heijastavan perheviestinnän monimuotoisuutta niin eri kulttuurien välillä kuin niiden sisälläkin. Yhden perheen viestinnälliset odotukset voidaan toisessa perheessä kokea oman perheen viestinnällisiin odotuksiin sopimattomiksi (Yerby, Buerkel-Rothfuss & Bochner 1990:18-23).

Suomalaisilla ystävän roolin omaavilla opiskelijoilla valtasuhde kasvattajan kanssa on melko tai täysin tasa-arvoinen. Namibialaisilla ystävän roolin omaavilla opiskelijoilla valtasuhde kasvattajan kanssa on pääasiassa epätasa-arvoinen. Kasvattajalla nähdään olevan selkeästi enemmän valtaa, tosin ystävän rooli voi toisinaan tuoda valtaa myös kasvatettavalle. Kasvattajan suuremman vallan ja opiskelijalla olevan ystävän roolin emme kuitenkaan näe olevan ristiriidassa keskenään. Tämä johtuu siitä, että ystävän roolin mukaisen viestinnän ei Namibiassa, toisin kuin Suomessa, nähty tarkoittavan keskustelujen tasa-arvoisuutta, vaan lähinnä kaikista asioista puhumista. Sen, että namibialaiset opiskelijat näkivät ystävänkin roolissa luonnollisena, että kasvattajalla on enemmän valtaa, uskomme johtuvan kasvattajan kunnioittamisesta. Vanhemman ihmisen kunnioittaminen on niin voimakkaasti sisäänrakennettu namibialaiseen kulttuuriin, että se vaikuttaa opiskelijan viestintään tämän kaikissa rooleissa.

Edellisten roolien lisäksi suomalaisilla korkeakouluopiskelijoilla voi tässä viestintäsuhhteessa olla aikuisen keskustelukumppanin rooli. Aikuisen roolille on keskeistä odotus viestinnän vastavuoroisuudesta. Niin itselle kuin kasvattajallekin asetetaan samankaltaisia viestinnällisiä odotuksia. Kummankin osapuolen viestinnälle asetettuna odotuksena on osoittaa kiinnostuneisuutta toisen asioihin, kertoa omista asioista, pitää yhteyttä toiseen ja perustella mielipiteensä.

Aikuisen keskustelukumppanin roolin omaavat opiskelijat kokivat valtasuhteensa kasvattajansa kanssa melko tai hyvin tasa-arvoiseksi. Odotusten vastavuoroisuuden

mukaisesti myös valta nähdään vastavuoroisena; joissain tilanteissa valtaa on enemmän kasvattajalla ja joissain opiskelijalla. Mielestämme tällainen vallan tasapuolinen vaihtelu kuvastaa juuri tasa-arvoista viestintäsuhdetta. Tällaisen tasa-arvoisen viestintäsuhteen voidaan nähdä olevan yhteydessä rinnakkaiseen viestintäsuhteeseen. Rinnakkaisessa viestintäsuhteessa se, kumpi viestintäsuhteen osapuolista kontrolloi enemmän viestintätilannetta, riippuu tilanteesta ja aiheesta (Burgoon, Hunsaker & Dawson 1994:284-289).

Suomalaisilla opiskelijoilla olevan aikuisen roolin näemme liittyvän suomalaisessa kulttuurissa arvostettuun tasa-arvoisuuteen. Myös opiskelijan ja hänen kasvattajansa välisessä interpersonallisessa viestintäsuhteessa pyritään tasa-arvoisuuteen. Tasa-arvoisuuteen voidaan päästä ikä- ja asemaeroista huolimatta. Opiskelijat ovat nuoria aikuisia, joilla suomalaisessa yhteiskunnassa on samat oikeudet ja velvollisuudet kuin heidän vanhemmillaankin. Tämän näemme olevan yhteydessä siihen, että opiskelijan ja hänen kasvattajansa välisessä viestintäsuhteessa viestinnälliset odotukset voivat kummallakin osapuolella olla samanlaisia.

Namibialaiset opiskelijat eivät kokeneet omaavansa aikuisen keskustelukumppanin roolia tässä viestintäsuhteessa. Tähän näemme vaikuttaneen vahvasti esiin tulleen kasvattajan kunnioittamisen. Kasvattajaa tulee kunnioittaa niin hänen kasvattaja-asemansa kuin ikänsäkin vuoksi. Samalla kun kasvattaja vaatii kasvatettavaltaan kunnioitusta, hän sosiaalistaa kasvatettavaa toimimaan kulttuurissa odotetulla tavalla, eli kunnioittamaan kaikkia asemaltaan korkeampia ja iältään vanhempia henkilöitä. Perheen tehtävänä onkin sosiaalistaa perheenjäsenet ympäröivän kulttuurin viestinnällisiin malleihin (Stewart & Logan 1998:300, Klopff & Thompson 1992:48).

Nuoremmalle henkilölle voi olla vaikeaa muodostaa tasa-arvoinen interpersonaalinen viestintäsuhte vanhemman henkilön kanssa, koska tavat, joilla kunnioitusta Namibiassa osoitetaan, rajoittavat jossain määrin viestintää. Esimerkiksi vanhemmalle ihmiselle puhuttaessa tulisi valita sanat huolellisesti, hänelle ei tulisi puhua kaikista puheenaiheista ja äänensävyyn tulisi olla kunnioittava. Samankaltaiset tavat voivat kuitenkin liittyä niin Namibiassa kuin Suomessakin myös eri tilanteissa vallitseviin sääntöihin ja rooleihin, ei välttämättä pelkästään kunnioituksen osoittamiseen. Esimerkiksi asemaltaan samanar-

voiset ja viestintäsuhteessaan tasa-arvoiset henkilöt voivat tilanteen sääntöjen mukaan käyttää vain tiettyä sanastoa ja puhua vain tietyistä puheenaiheista.

Suomalaisilla korkeakouluopiskelijoilla voi tässä viestintäsuhteessa olla myös tukijan rooli. Namibialaisilla opiskelijoilla ei tätä roolia ole. Tukijan roolin mukaista viestintäkäyttäytymistä on se, että kasvattajalta kysellään hänelle tärkeistä asioista ja kasvattajaa kuunnellaan. Lisäksi tukijan roolille on oleellista, että kasvattajaa tuetaan ja kannustetaan. Ystävän ja aikuisen keskustelukumppanin roolien tavoin, tukijan roolin omaavilla opiskelijoilla valtasuhde kasvattajan kanssa on melko tai hyvin tasa-arvoinen. Onkin luonnollista, että tasa-arvoisessa viestintäsuhteessa molemmat osapuolet voivat toimia toistensa tukijoina. Tukijan roolin näemme luontevasti liittyvän opiskelijan aikuisikään. Aikuisena hänellä on kokemuksia ja viestintätaitoja, joita tarvitaan toisen ihmisen tukemiseen.

Namibialaisilla opiskelijoilla voi viestintäsuhteessaan kasvattajansa kanssa olla muiden roolien lisäksi erityinen vanhimman lapsen rooli. Suomalaisilla opiskelijoilla puolestaan tätä roolia ei ollut. Vaikka useat suomalaisista haastateltavistamme ovatkin perheensä vanhimpia lapsia, he eivät kokeneet asemaansa vanhimpana lapsena tähän viestintäsuhteeseen vaikuttavaksi rooliksi. Namibiassa tämä vanhimman lapsen asema tuo opiskelijan ja kasvattajan väliseen viestintäsuhteeseen erityisiä viestinnällisiä odotuksia, velvollisuuksia ja oikeuksia, joista koostuu vanhimman lapsen rooli. Namibialaisilla opiskelijoilla olevan vanhimman lapsen roolin näemme pohjautuvan kulttuuritaustaan. Vanhimmalla lapsella on Namibiassa erityisasema, hänen odotetaan muun muassa huolehtivan nuoremmissa sisaruksistaan ja olevan taloudellisena tukena perheelleen.

Vanhimman lapsen roolin viestinnällisistä odotuksista muutamat kuuluvat myös lapsen, ystävän tai informoijan rooleihin. Vanhimman lapsen roolin erityisodotuksiksi ne tekee kuitenkin se, että opiskelijat kokivat niiden korostuvan tässä roolissa. Tämän roolin omaavat opiskelijat kokivat, että erityisasemastaan huolimatta heillä on vähemmän valtaa kuin heidän kasvattajallaan. Vanhimman lapsen rooli saattaa kuitenkin tuoda viestinnällistä valtaa, ja näin kaventaa kasvattajan ja kasvatettavan välistä valtaeroa.

Namibialaisten opiskelijoiden vanhimman lapsen roolilla näemme olevan joitain yhtäläisyyksiä suomalaisten opiskelijoiden aikuisen keskustelukumppanin rooliin. Esimerkiksi molemmissa rooleissa kasvattajalta voidaan pyytää perusteluja. Lisäksi näissä molemmissa rooleissa kasvattajan voidaan odottaa muuttavan mielipiteitään opiskelijan kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Vanhimman lapsen roolin omaavalla opiskelijalla ei kuitenkaan ole yhtä paljon valtaa viestintäsuhteessa kasvattajansa kanssa kuin aikuisen keskustelukumppanin roolin omaavalla opiskelijalla.

Viestinnällisiin rooleihin ja valtasuhteeseen liittyy läheisesti viestintäsuhteessa olevat säännöt. Seuraavaksi tarkastelemme kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen sääntöjä ja normeja. Näiden suhdetta rooleihin ja valtasuhteeseen pohdimme luvussa 4.6.

4.4 SÄÄNNÖT JA NORMIT KASVATTAJAN JA KASVATETTAVAN VÄLISESSÄ VIESTINTÄSUHTEESSA SUOMESSA

Suomalaiset haastateltavat kokivat, että kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa on sääntöjä. Erilaisissa viestintätilanteissa havaittiin toistuvia säännönmukaisuuksia. Aineistosta nähtävissä olevia viestintäsääntöjä ei kuitenkaan aina mielletty säännöiksi, vaan niitä kuvailtiin monilla erilaisilla termeillä. Viestintäsuhteessa ilmeneviä piirteitä, jotka määritelmämme mukaan ovat sääntöjä, haastateltavat kutsuivat “tietyiksi kuvioiksi”, “kehykseksi”, “ominaisuuksiksi”, “kirjoittamattomiksi säännöiksi”, “sanattomiksi säännöiksi”, “sopimuksiksi”, “lainalaisuuksiksi” ja “tietyiksi normeiksi”. Toisaalta osa säännöistä saatettiin ilmaista eksplisiittisesti sääntöinä.

Sääntöjen olemassaolon havaitseminen koettiin helpoimmaksi sääntörikkomuksen tunnistamisen kautta. Jonkin asian sanominen tai sanomatta jättäminen koettiin säännönvastaisena toimintana. Viestintätilanteet kasvattajan kanssa nähtiin vaihtelevina ja vapaamuotoisina, ei ennalta määrättyinä. Tämän takia ajatus siitä, että viestintätilanteissa on sääntöjä, jotka ohjaisivat keskusteluja, tuntui vaikealta.

Kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa on sääntöjä, jotka koskevat niin puhetapaa, kuuntelemista, puheenaiheita, mielipiteenilmaisua, keskustelun kulkua kuin viestintätilanteitakin.

Puhetapa

Kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen sääntönä on se, että puhetapa on epämuodollinen. Kaikki haastateltavat puhuvat epämuodollisesti kasvattajalleen, he sinuttelevat kasvattajaansa ja puhuttelevat tätä äidiksi tai isäksi. Myös kasvattajan tervehtimistä, niin tullessa kuin lähtiessäkään (myös puhelinkeskustelun alussa ja lopussa), kuvailtiin epämuodolliseksi. Sanallisesti epämuodollisuus tulee esiin tervehdyssanoissa, esimerkiksi "Hei", "No terve" ja "Morjes". Tervehdykseen saattaa kuulua toivotuksia, esimerkiksi "Kiva kun tulitte." ja "Koita nyt pärjätä." Tervehdykseen liitetään usein myös halaus ja toisinaan myös poskisuukko tai kädenpuristus.

Haastateltavat saattavat muuttaa käyttämäänsä sanastoa keskustellessaan kasvattajansa kanssa. Kasvattajan kanssa keskusteltaessa käytetään vähemmän kirosanoja kuin ystävien kanssa puhuttaessa. Toisaalta myös sivistyssanoja saatetaan karsia. Kasvattajan kanssa voidaan pyrkiä käyttämään yleiskieltä.

"Muutan (sanastoa). Mä en missään nimessä käytä mitään kirosanoja. Ja... siis kyllä mä, meidän äiti puhuu kirjakieltä, niin sitten mä aina yritän myös puhua jotenkin hienommin ehkä äidille, että kyllä mä, ehdottomasti mun kieli on ihan erilaista kun se on mitä mä oon mun kavereitten kanssa." SN3

Eräs haastateltava puolestaan kertoi puhuvansa kasvattajansa kanssa kotimurretta, vaikka hän ei sitä muuten käytäkään. Toisaalta saatettiin kokea, että kasvattajan kanssa keskusteltaessa sanastoa ei tarvitse muuttaa. Yksi haastateltava pohti myös sitä, että hänen ja kasvattajan väliset keskustelut eivät ole yhtä kiihkeitä kuin keskustelut ystävien kanssa. Ystävien kanssa esimerkiksi saatetaan korottaa ääntä enemmän kuin kasvattajan kanssa.

Kuunteleminen

Kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa sääntönä nähdään olevan, että kasvattajaa tulisi kuunnella. Kasvattajaa kuunnellaan kohteliaisuudesta, kunnioituksesta, koska hänen ajatuksiaan pidetään mielenkiintoisina, koska kasvattaja nähdään auktoriteettina ja koska kasvattajakin kuuntelee kasvatettavaansa. Kasvattajaa ei kuitenkaan aina tarvitse kuunnella. Voidaan kokea, että kasvattajaa ei tarvitse kuunnella jos häntä tapaa usein, jos on kiire tai jos kyseinen asia ei kiinnosta.

“Joo, kyllä sitä yleensä (kuuntelee), mutta jos on joku semmonen juttu, että miks nyt ei pysty tai halua, niin kyllä sitä aina voi sanoo 'Älä jaksa.' tai 'Nyt on vähän kiire.', mutta kyllä sen yleensä kuuntelee... Kai se on ihan kohteliaisuutta (että kuuntelee).” SM4

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että kasvattajan voi keskeyttää hänen puhueensa. Kasvattajan puheen päälle puhumistakaan ei välttämättä pidetä sääntörikkomuksena. Kasvattajan puheen keskeyttäminen ja hänen puheensa päälle puhuminen voidaan nähdä hyväksyttävänä erilaisista syistä. Yhdeksi syyksi mainittiin se, että kasvattaja koetaan vain vähäisessä määrin auktoriteetiksi. Koettiin, että suhde ei vaadi sitä, että kasvatettavan tulisi olla hiljaa kasvattajan puhuessa. Lisäksi saatettiin kokea, että kasvattaja keskeytetään tai hänen puheensa päälle puhutaan kärsivällisyyden loppuessa. Ei malteta odottaa, että kasvattaja saa sanottua asiansa loppuun. Voitiin myös nähdä, että kasvattajan keskeyttäminen ja hänen puheensa päälle puhuminen kuuluvat tämän viestintäsuhteen “rönsyilevään” puhetyyliin. Kuuntelemiseen liittyviä sääntöjä ovatkin, että kasvattajan voi keskeyttää hänen puhueensa ja että hänen puheensa päälle saa puhua. Toisaalta saatettiin kokea, että vaikka kasvattajan keskeyttäminen on sallittua, niin sääntönä on, että tämän puheen päälle ei saa puhua.

Kesken olevasta viestintätilanteesta poistumista ei välttämättä pidetä hyväksyttävänä. Se voidaan nähdä loukkaavana eleenä. Koettiin, että viestintätilanne tulisi lopettaa jotenkin muuten. Poistumisen saatetaan kuitenkin nähdä olevan hyväksyttävää riidan aikana. Lisäksi poistuminen toisen vielä puhuessa saatetaan kokea hyväksyttäväksi silloin, kun paikalta poistutaan vähitellen.

Puheenaiheet

Puheenaiheita koskevana sääntönä kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa on se, että keskustelunaiheet ovat suhteellisen vapaasti valittavissa. Keskustelunaiheita voivat olla muun muassa opiskelu, kuulumiset, harrastukset, työ, alkoholinkäyttö, ystävät, uskonto, yhteiskunnalliset asiat, tulevaisuudensuunnitelmat ja kasvatettavan mielipiteet maailman tapahtumista. Puheenaiheiden rajoittamattomuus näkyy myös kiellettyjen puheenaiheiden vähäisyytenä. Haastatteluaineistosta on nähtävissä kolme erilaista puheenaiheiden rajaamista koskevaa sääntöä.

Kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen yhtenä puheenaiheita koskevana sääntönä voidaan nähdä olevan, että kaikista aiheista voidaan puhua. Kasvatettava puhuu kasvattajansa kanssa niin itseä, perhettä kuin yhteiskuntaakin koskevista aiheista. Toisaalta, vaikka koetaankin, että on sallittua puhua kaikista aiheista, niin tietyistä aiheista ei kuitenkaan puhuta. Tällaisia aiheita voivat olla esimerkiksi seksuaalisuus ja tunteet. Saatetaan myös kokea, että kaikista aiheista puhutaan, mutta ei yksityiskohtaisesti.

“No me puhutaan kyllä varmaan ihan, ihan melkein kaikesta... En mä usko, että oikeestaan on mitään paljo sellasta (josta ei puhuttaisi). Jos mä nyt vertaan esimerkiksi mun ystävien kanssa käytäviin keskusteluihin mitä ei puhuttaisi, se voi olla ehkä jotenki erilaista se keskustelu joltain osin, että jostain, välttämättä jostain juhlimisesta mä en puhu varmaan ihan samalla lailla, mutta siis sillein, että ei meillä välttämättä mitään sellasia tabuja koskaan oo ollu, että mistä me ei oltais sillein...” SM2

Toisena puheenaiheiden rajaamista koskevana sääntönä voidaan nähdä olevan, että puheenaiheet ovat tiettyjä kiellettyjä puheenaiheita lukuun ottamatta suhteellisen vapaasti valittavissa. Tällainen kielletty puheenaihe on esimerkiksi seksuaalisuus. Jotkin puheenaiheet jäävät myös puhumattomiksi, vaikka niitä ei pidetäkään kiellettyinä puheenaiheina. Tällaisia aiheita ovat muun muassa vanhempien välinen parisuhde sekä kasvatettavan henkilökohtaiset asiat, joista kasvatettava ei halua puhua.

“(Keskustellaan) kaikesta mahdollisesta, koulusta, perheestä, kavereista. Tietysti nyt ollaan hirveesti puhuttu niinku, nyt ollaan puhuttu kauheesti syvempiä juttuja... elikkä nyt on niinku puhuttu älyttömästi mun tunteista, ja mun pahasta olost... Yleensä niinku mä en puhuis ikinä meidän äidin kanssa seksistä esi-

merkiksi, en hirveesti viinan ottamisesta... Yleensäkkään, no ehkä joskus puhu jostain niinku poikakaverista, jutuista, niinku silloin kun oli poikakaveri, mut senkin sillai niinku hyvin varoen, tieksä että, koska sä et niinku halua, jos mu ois esimerkiksi joku loukannu, niin mä en halua, että äiti tietää niinku, että se on niinku, loukannu mua, et noi, varmaan niinku tommosissa niinku mies-nainen suhdejutuissa, niin niissä mä oon kyllä hirveen varovainen mitä mä sanon, että ihan toisella lailla kuin ystävien kanssa... (Seksi) on (tabu). Ehdoton.” SN3

Puheenaiheiden rajaaminen koskemaan lähinnä arkisia ja yhteiskuntaa koskevia asioita,

voidaan nähdä kolmantena puheenaiheita koskevana sääntönä. Tähän sääntöön liittyviä kiellettyjä puheenaiheita ovat esimerkiksi huumausaineiden käyttö sekä naiseuteen liittyvät asiat miespuolisen kasvattajan kanssa keskusteltaessa. Seksuaalisuus nähdään selkeäksi tabuksi. Lisäksi koetaan, että on tiettyjä puheenaiheita, joista ei tule puhuttua. Tällaisia puheenaiheita ovat esimerkiksi tunteet, henkilökohtaiset asiat sekä omaan ikäluokkaan liittyvät asiat.

“(Puheenaiheita) kuulumiset on, sitten on tota niin... justinsa sit tosi konkreettisia asioita on. Mut sit me kyllä puhutaan jokus ihan tollasist, ihan yhteiskunnallisistakin asioista ja tollasta... Hirveen laaja kenttä sinällään, et voidaan puhua jostain politiikastakin, jotain niinku tommost yleistä, ja näistä, mikä nyt on joku opiskelijana olo tietyssä tilanteessa, että mitä se on ja tollasta... Sitten kyllä me puhutaan siitä että, niinku meiän lapsuudesta tai siis niinku mun lapsuudesta ja sitten taas fajjan, fajjan tota niin historiasta sieltä ja... Tunteista ei puhuta, että minkälaiset on fiilikset ollu ja sellaset... Ei me mistään seksistä oo tainu, ei oo puhuttu... Kyl sen voi sanoo (että seksi on tabu) ja kyl nuo tunteeksi mun mielestä niinku sillein on... Ehkei meillä tunteet sillein tabu, mutta niistä ei olla vaan puhuttu sinällään, mutta ei, en mä niinku usko, että fajja niinku niistä ikinä mitään puhuiskaan. Mä voisin ite ehkä jotain, mutta...” SM3

Riippumatta siitä, millainen sääntö puheenaiheita koskee, puheenaiheiden saatetaan nähdä lähtevän kasvatettavan lähtökohdista käsin. Kasvatettava valitsee useimmiten aiheen josta puhutaan, ja keskustelut koskevat enemmän kasvatettavaa kuin kasvattajaa koskevia asioita. Sääntönä voidaan nähdä myös se, että tietyt puheenaiheet toistuvat muita useammin. Usein toistuvia puheenaiheita voivat olla kuulumiset, opiskelu, perheenjäsenten hyvinvointi, harrastukset, uskonnolliset asiat ja ajankohtaiset asiat.

Mielipiteen ilmaiseminen

Mielipiteen ilmaisemisen osalta kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen sääntönä on se, että niin yhtenevät kuin eriävätkin mielipiteet voidaan ilmaista. Kasvatettava voi ilmaista mielipiteensä hyvinkin suoraan. Niitä ei tarvitse kaunistella tai varoa. Eriävistä mielipiteistä voidaan väitellä kiivaastikin. Toisaalta mielipiteen ilmaisemisen voimakkuuden voidaan nähdä riippuvan aiheesta. Esimerkiksi kasvattajaa mahdollisesti loukkaavasta aiheesta mielipide ilmaistaan varovaisemmin.

“Aika paljon jostain niinku mielipiteistä, niin ehkä, just jostain politiikasta saattaa tulla sellasta pientä kinaa, mut se on just sitä, että sitte pitää pystyä perustelemaan. Varsinkin jos toisella on joku oma mielipide ja toisella on vastakkainen mielipide, niin silloin saattaa syntyä sellasta sanaharkkaa, mutta se on vaan niinku sillein konsensuksen hengessä... No se nyt (esitänkö asian suoraan) tietysti riippuu, että jos se nyt on joku sellanen juttu, että mikä, joka on fajalle hirveen tärkeä, niin en mä tietenkään välttämättä haluu sitä loukata, mut kyllä mä silti voin sanoo, että mitä mieltä mä oon asiasta... Kyl mä varmaan siis sanon sen (että olen erimieltä) ihan suoraan, että mä en välttämättä niinku esimerkiks, sitä anna niinku ymmärtää, vaan sillein mä myöskin sanon sen, että mä oon erimieltä jostain asiasta.” SM2

Jos erimielisyys koetaan voimakkaana ja keskustelu sen vuoksi hyvin turhauttavana, voidaan pyrkiä vaihtamaan puheenaihetta tai olla hiljaa.

Perustelemisen koettiin kuuluvan oleellisena osana mielipiteen ilmaisemiseen. Niin yhtenevät kuin eriävätkin mielipiteet tulee perustella kasvattajalle. Toisaalta saatettiin kokea, että mielipidettä ei välttämättä tarvitse perustella, koska on kyse läheisestä viestintäsuhteesta.

Mielipiteen ilmaisemista koskevaan sääntöön kuuluu myös se, että kasvatettava voi kertoa mielipiteensä kasvattajansa toiminnasta ja viestinnästä. Kasvattajalle annetaan niin negatiivista kuin positiivistakin palautetta. Saatettiin kokea, että niin kiitos kuin kritiikkikin voidaan antaa suoraan.

“Kyllä mä annan sille kiitosta, että ’Tossapa asiassa, vitsi sä olit kyllä fiksu, miten sä nyt tommosen tajusit’... Että turhasta mä en kiitä, mutta mä kiitän siis semmosesta aiheesta ja mielummin jaan kiitosta kun kritiikkiä. Kyllä mä osaan kritiikkiäkin antaa ja sitä pitääkin antaa. Mutta enemmänkin niinku sellasta, että aiheesta pitää kiittää.” (SN5)

Toisaalta kritiikki voidaan pyrkiä antamaan epäsuorasti, pehmitellen. Voitiin nähdä, että kasvattajalle annettu palaute on useimmiten kritiikkiä. Samalla koettiin, että kiitosta tulisi antaa enemmän. Toisaalta tilanne voi olla päinvastainen, kiitosta annetaan enemmän kuin kritiikkiä. Erään haastateltavan ja hänen kasvattajansa välisessä viestintäsuhhteessa on sääntö, että kasvatettava ei anna palautetta kasvattajalleen.

Keskustelun kulku

Kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen yhtenä keskustelun kulkuun liittyvänä sääntönä voi olla se, että keskustelussa voidaan mennä suoraan asiaan. Haluttu puheenaihe otetaan esiin esimerkiksi kysymällä. Toisaalta aiheet, joihin mennään suoraan, eivät välttämättä ole syvällisiä. Syvällisen aiheen esiin ottaminen voi vaatia johdattelua. Näin ollen sääntönä voi olla keskustelun aloittaminen niin sanotulla lämmitelykierroksella.

“Riippuu asiasta (menenkö suoraan asiaan), kyl mä niinku ihan suoraan voi mennä johonki asioihin, mutta sitten taas, jos on jotain semmosia niinku ittelle vaikeita asioita tai semmosia, niin ei niistä sitten heti, heti kyllä ruveta höpöttämään... pitää vähän tunnustella tilannetta.” SM4

Eräs haastateltava kertoi puhelinkeskustelujen etenevän tietyn kaavan mukaisesti. Puhelinkeskustelut alkavat säiden kysymisellä, jatkuvat molemminpuolisella kuulumisten kertomisella ja lopuksi kerrotaan lähitulevaisuuden suunnitelmista, esimerkiksi onko kasvatettava tulossa käymään vanhempiensa luona.

Keskustelun kulkuun liittyvänä sääntönä voidaan nähdä olevan, että keskustelun voi aloittaa kumpi tahansa. Se, jolla on asiaa aloittaa keskustelun. Yhtenä sääntönä voi kuitenkin olla, että kasvatettava valitsee kasvattajaa useammin keskustelun aiheen ja näin ollen aloittaa keskustelun.

Haastateltavien mukaan ei ole mitään tiettyä tapaa, jolla keskustelu tulisi lopettaa. Sääntönä voidaankin nähdä olevan sen, että keskustelun lopettamisessa ei ole mitään tiettyä tapaa. Esimerkkeinä monista keskustelun lopettamistavoista on tauon pitäminen

ja sen jälkeen toisesta aiheesta jatkaminen tai puhelinkeskustelun päättyminen selittämällä, että muut velvoitteet kutsuvat. Erään haastateltavan keskustelut kasvattajansa kanssa päättyvät kuitenkin tietyn säännön mukaisesti. Hänen mukaansa keskustelut hiipuvat aina tiettyjen vaiheiden jälkeen. Keskustelut etenevät kysymysten esittämisestä kasvattajan neuvoihin, minkä jälkeen kasvatettava vakuuttaa asioiden olevan hyvin ja tämän jälkeen keskustelu vähitellen hiipuu.

Viestintätilanteet

Kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen viestintätilanteita koskevana sääntönä voidaan pitää sitä, että keskustelut syntyvät spontaanisti erilaisissa tilanteissa. Keskusteluille ei tarvitse etsiä mitään tiettyä aikaa tai paikkaa, vaan ne syntyvät esimerkiksi ruokapöydässä, saunassa tai kotiaskareiden ohella. Myös puhelinkeskusteluja käydään kumman tahansa aloitteesta ilman, että niistä etukäteen sovitaan. Toisaalta säännönmukaiseksi toiminnaksi voitiin kokea se, että keskusteluille varataan – spontaanien keskustelujen lisäksi tai ainoastaan – jokin tietty aika. Esimerkiksi puhelinkeskusteluille voidaan aamuisin tai viikonloppuisin varata tietty aika.

Viestintätilanteiden rajoittamattomuus voidaan nähdä osana tätä kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen viestintätilanteita koskevaa sääntöä. Ei ole mitään tilanteita, jolloin kasvattajalle ei saisi mennä puhumaan. Nähtiin kuitenkin, että kasvattajan työskennellessä tätä ei tulisi häiritä vähäpätöisillä asioilla. Se että kasvattajan seurassa on muita ihmisiä, ei estä kasvattajalle puhumaan menemistä. Muiden ihmisten läsnäolon voitiin kuitenkin nähdä vaikuttavan puheenaiheiden valintaan.

“No ei se (jos läsnä on muita) siihen keskusteluyhteyteen vaikuta, mutta ehkä siihen sisältöön voi vaikuttaa... niinku semmosia asioita joita kahenkesken mieluummin juttelee.” SM4

Sääntöjen eksplisiittisyys ja implisiittisyys

Kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen sääntöjen olemassaolon tunnistaminen ei ollut haastateltaville selvää. Vain osa haastateltavista ilmaisi jotkut viestintäsuhteeseensa vaikuttavat tekijät nimenomaan säännöiksi. Näitä sääntöjä ovat keskustelujen eteneminen tietyn kaavan mukaan, se että kerrotaan kuulumiset, se että toista pyritään kuuntelemaan, sekä säännöt siitä mitä, milloin ja missä yhteydessä voidaan puhua. Lisäksi sääntönä voitiin nähdä se, että kasvattajaa tulee kunnioittaa ja keskustelun tulee olla vuorovaikutuksellista.

Vaikka viestintätilanteisiin vaikuttavia tekijöitä ei kutsuttukaan säännöiksi, niin kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että jotkin tietyt tekijät vaikuttavat heidän ja kasvattajien välisiin keskusteluihin. Heidän mielestään keskusteluissa on toistuvia tekijöitä, joiden mukaan tilanne jossain määrin ohjautuu. Näitä tekijöitä ei kuitenkaan välttämättä kutsuttu säännöiksi, vaan esimerkiksi keskustelujen kehyksiksi tai ominaisuuksiksi.

“Onks sääntö se, että niinku, että mä oon aktiivisempi? Ei sitä voi sanoo säännöks ehkä, se on vaan se miten se ilmenee ehkä... Niinku ominaisuuksia mitä on, niin onhan ne justiin ne, että mä oon aktiivisempi ja sitten, tietyt niinku roolit on, niinku sillein justiin, mitä nyt tossa on tullu esillekki... Onhan se niinku, justiin, että ei etitä aikaa eikä paikkaa, ei tarvi, ei oo tarvetta sellaseen... Onko esimerkiks isä niinkun... Olettaako se, että ne ois jotain sääntöjä, vai koenko minä, että ne on jotain sääntöjä, jota niinkun noudatetaan... Ominaisuuksia kyllä, mutta ehkä sääntöjä ei.” SM3

Suurin osa kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen säännöistä onkin implisiittisiä. Ne ovat ajan myötä muotoutuneita, eikä niistä olla keskusteltu tai sovittu kasvattajan kanssa. Niiden mukaan toimitaan luontaisesti ilman, että niitä ajatellaan. Toisaalta esiin nousi ajatus, että säännöistä mahdollisesti ollaan kasvattajan kanssa sovittu aikaisemmin, mutta sitä ei enää muisteta. Joistakin yksittäisistä säännöistä saatetaan kuitenkin olla keskusteltu, esimerkiksi keskusteluihin sopivista puheenaiheista tai halauksen kuulumisesta tervehtimiseen. Säännöstä on voinut tulla eksplisiittinen myös sääntörikkomuksen kautta. Kasvattaja on esimerkiksi voinut huomauttaa kiroilun sopimattomuudesta.

“Joistakin niistä (säännöistä) ollaan puhuttu... Esimerkiksi justiin tästä asiasta, niin että lapsi on aina lapsi ja on niinku määrättyjä juttuja, joista ei keskustella

keskenämme. Ja sitten myös sitä että, että vanhempaa täytyy kunnioittaa, se on tehty, äiti on tehnyt sen niinku hyvin selväksi, että koska hän on niinku mun äiti, mun auktoriteetti, niin mun, mä en niinku saa unohtaa sitä ikinä... (Loput) on vaan semmosia juttuja, että mä niinku tiedostan ne, et ne on jossain siellä kasvatuksessa tullu ilmeisesti sitten niinku... Totta kai mä kokeillu niitä joskus rikkoo ilman muuta joskus, ja sitten on tullu nuhteita, että on jotain semmosia sääntöjä siellä, että jota mä oon niinku, esimerkiksi tämä, että mä oon saattanu kiroilla, on tullu nuhdetta ja se on niinku tehty selväksi että, että säännöt on nämä, että tällasta kieltä ei käytetä.” SN3

Kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen säännöistä ei olla keskusteltu muidenkaan perheenjäsenten kanssa. Toisaalta pohdittiin sitä, että joistain säännöistä ollaan tavallaan keskusteltu sisarusten kanssa, mutta ei sääntöinä.

Normit

Haastateltavat kokivat viestintäsuhteensa kasvattajansa kanssa melko tavanomaiseksi suomalaiseksi kasvattajan ja kasvatettavan väliseksi viestintäsuhteeksi. Tavanomaisiksi piirteiksi saatettiin nähdä kasvattajan kunnioittaminen ja toisaalta myös suhteen tasaver-taisuus. Voitiin kuitenkin kokea, että omassa viestintäsuhteessa kasvattajan kanssa on piirteitä, jotka ovat tavanomaisuudesta poikkeavia. Tällaisia piirteitä ovat esimerkiksi yhteydenpidon useus ja tabujen vähyys. Lisäksi saatettiin kokea, että viestintäsuhde on vähemmän muodollinen kuin ystävillä ja heidän vanhemmillaan. Eräs haastateltava korosti, että hänen ja kasvattajan välinen viestintäsuhde on tavallinen siinä kulttuuriympäristössä, Pohjois-Suomen maalaisympäristössä, josta hän on kotoisin.

Eräs haastateltava koki, että hänen viestintäsuhteensa kasvattajansa kanssa ei ole tavanomainen. Hän uskoi, että heidän viestintäsuhteensa on moniin verrattuna läheisempi ja tasa-arvoisempi. Lisäksi he ovat useammin yhteydessä toisiinsa, kuin mitä haastateltava uskoo muiden kasvattajien ja kasvatettavien olevan.

Muutama haastateltava pohti myös sitä, että kasvattajan ja kasvatettavan tapaan viestiä keskenään vaikuttaa niin kasvattajan tausta kuin vanhempien keskinäinen tapa viestiä. Heidän mukaansa samankaltaisista lähtökohdista olevat kasvattajat viestivät samalla

tavalla kasvatettavilleen. Näin ollen viestintäsuhteen tavanomaisuus on suhteessa kasvattajien lähtökohtiin. Mikäli kasvattajan lähtökohdat ovat erityiset, niin myös kasvattajan ja kasvatettavan välinen viestintäsuhte voidaan nähdä tavanomaisesta poikkeavana.

Haastateltavat näkivät viestintäsuhteensa säännöt suhteellisen tavallisiksi Suomessa. Tavalliseksi nähtiin esimerkiksi puhutavan epämuodollisuus. Eräs haastateltava vertasi suomalaisen puhekuulttuurin sääntöjä irlantilaisen ja englantilaisen puhekuulttuurin sääntöihin. Hänen mukaansa suomalainen puhekuulttuuri on vapaampaa, sääntöjä on vähemmän. Pohdittiin myös sitä, että kasvattajan ja kasvatettavan välisessä suhteessa on aina joitain juuri tälle suhteelle ominaisia sääntöjä. Omasta viestintäsuhteesta poikkeavan viestintäsuhteen säännöiksi voitiin nähdä esimerkiksi se, että kasvattajalle tulee puhua kirjakieltä tai että puheenaiheita rajataan voimakkaasti kasvattajan kanssa puhuttaessa.

Aineistomme pohjalta suomalaisen kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen normina näemme toisiaan kunnioittavan tasa-arvoisuuden. Haastateltava näkivät, että kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen tulisi olla tasa-arvoinen. Tätä kohden pyrittiin tai koettiin, että tasa-arvoisuus on jo saavutettu. Tasa-arvoisuutta mielestämme ilmentää tämän viestintäsuhteen epämuodollisuus sekä haastateltavien kokemukset rooleistaan (katso sivut 73-79) ja valtasuhteestaan (katso sivut 79-82). Edelleen tasa-arvoisuutta mielestämme heijastaa se, että haastateltavat eivät nähneet sääntöjen (katso sivut 111-119) rajoittavan viestintäänsä kasvattajansa kanssa. Mielestämme myös haastateltavien kokemukset tämän viestintäsuhteen ja tässä viestintäsuhteessa olevien sääntöjen tavanomaisuudesta vahvistaa käsitystämme tasa-arvoisuudesta normina.

4.5 SÄÄNNÖT JA NORMIT KASVATTAJAN JA KASVATETTAVAN VÄLISESSÄ VIESTINTÄSUHTEESSA NAMIBIASSA

Namibialaiset haastateltavat näkivät kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa olevan monia sääntöjä. Osa haastateltavista kutsui näitä sääntöjä myös normeiksi. Sääntömääritelmämme mukaan suurin osa näistä haastateltavien normeiksi kutsumista viestintäsuhteen tekijöistä on kuitenkin sääntöjä. Monet näistä säännöistä määriteltiin kulttuurisiksi säännöiksi. Nämä kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa olevat säännöt koskevat niin puhetapaa, kuuntelemista, puheenaiheita, mielipiteenilmaisua, keskustelun kulkua kuin viestintätilanteitakin.

Puhetapa

Kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen yhtenä sääntönä voidaan pitää sitä, että kasvattajalle puhutaan tietyssä määrin epämuodollisesti, mutta kunnioittavasti. Kasvattajalle puhutaan kuitenkin selkeästi muodollisemmin kuin ystäville. Tämän säännön mukaista viestintää on se, että kasvattajalle puhuttaessa käytetään eri sanastoa kuin ystävälle puhuttaessa. Sanasto on muodollisempaa ja sanat valitaan tarkemmin. Pyritään välttämään sanoja, jotka kasvattaja voi kokea loukkaavina. Slangin, kirosanojen ja toisaalta myös 'hienostelevien' sanojen käyttöä vältetään. Hienostelevina sanoina voidaan pitää esimerkiksi kasvattajan arkikielestä poikkeavia sanoja.

Kunnioittavaan puhetapaa kuuluu myös se, että äänensävyn tulee olla oikea kasvattajalle puhuttaessa. Kasvattajalle ei esimerkiksi saa korottaa ääntään eikä huutaa. Kasvattajalle puhuttaessa ei myöskään saa mumista. Edelleen säännönmukaista viestintää on se, että kasvattajaa puhutellaan äidiksi, isäksi tai isoäidiksi, häntä ei tule puhutella etunimellä.

“There’s some certain kind of respect you have towards your parents when you talk to them. You don’t just say anything to them. You keep in mind that this is my parent. You don’t talk to them as you talk to a friend... I would say Mom (not her first name)... If your mother calls you, you have to immediately respond, mom. You know, and give their attention. And if she asks you for something, you do it immediately, you don’t leave it there, you know. And you don’t talk back-chat to your mother, mumble things in between... You don’t

svear to your parents, you know... You sort of have certain kind of respect... (You choose) the words you're using... You don't shout at them." NN4

Haastateltavat tervehtivät kasvattajaansa pääpiirteissään epämuodollisesti. Oleellisena osana kasvattajan tervehtimistä on kysymysten esittäminen. Kysymykset koskevat kasvattajan, perheenjäsenten ja naapureiden vointia, sekä päivän tapahtumia. Jos kasvattajan ja kasvatettavan edellisestä tapaamisesta on kulunut aikaa, niin kasvattajan tervehtimiseen kuuluu enemmän kysymyksiä ja ne koskevat pidempää ajanjaksoa. Tervehtimiseen saattaa kuulua myös toisen "olemisen" kommentoiminen, esimerkiksi vitsaillaan toisen lihomisesta tai laihtumisesta. Tervehdykseen voidaan liittää myös kättely, halaus ja/tai poskisuudelma. Tietyissä heimoissa osoitetaan tervehtiessä kunnioitusta käsiä taputtamalla ja lisäksi naiset niaamalla.

"One greets 'hello' or 'hi'. There is no special way... We always give hugs and maby kisses. The hug is not obligation. Most of the time one is asking, maby how are the people of the house, how are the neighbors, how are everybody that live in a particular place. ...Yeah, one does (have to ask). It is not maby necessary if you meet every day." NN1

Haastateltavat sanoivat tervehtivänsä kasvattajaansa niin "Hi", "Hello", "Good morning, mother" kuin "Good bye" tervehdyksilläänkin. Tästä emme kuitenkaan voi sanoa ovatko kasvattajan ja kasvatettavan käyttämät tervehdys sanat muodollisia tai epämuodollisia. Haastateltavat eivät puhu englantia kasvattajansa kanssa, joten englanninkieliset tervehdykset eivät välttämättä ole suoraan verrannollisia todellisiin tervehdyksiin.

Eräs haastateltava korosti, että hänen puhetapansa kasvattajansa kanssa on erittäin epämuodollinen. Heidän viestintäsuhteensa sääntönä voidaan siis pitää puhettavan epämuodollisuutta. Haastateltavan ei tarvitse muuttaa sanastoaan keskustellessaan kasvattajansa kanssa. Hän puhuu kasvattajalleen samalla slangilla kuin ystävilleenkin. Tähän epämuodolliseen puhetapaan kuuluu myös se, että hän puhuttelee kasvattajaansa tytöksi tai tyttöystäväksi, sekä tervehtii tätä hyvin epämuodollisesti. Tämä haastateltava korosti kasvattajan opettaneen hänelle, että puhetapa tulee aina suhteuttaa sen mukaan, kenelle puhutaan. Muille vanhemmille ihmisille hän ei puhukaan yhtä epämuodollisesti kuin läheiseksi kokemalleen kasvattajalleen.

Myös toinen haastateltava koki itsensä ja kasvattajansa välisen viestintäsuhteen säännöksi sen, että puhetapa on epämuodollinen. Hänen ei tarvitse muuttaa sanastoaan kasvattajalleen puhuessaan. Lisäksi hän koki, että kasvattajaa ei tarvitse puhutella millään tietyllä tyyllillä. Tämä haastateltava kuitenkin korosti, että hänen viestintäsuhteensa kasvattajansa kanssa on kokonaisuudessaan muodollinen ja varautunut. Tässä viestintäsuhteessa puhettavan epämuodollisuus ei siis tarkoita, että viestintäsuhte olisi epämuodollinen.

Kuunteleminen

Kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa nähdään selkeänä sääntönä olevan, että kasvattajaa tulee kuunnella. Haastateltavat kertoivat kuuntelevansa kasvat-tajaansa, koska tietävät kasvattajan odottavan sitä. Kasvattajan odotukset puolestaan pyritään täyttämään kunnioituksesta. Eräs haastateltava nosti esiin, että kasvattaja on opettanut hänet kuuntelemaan analyysoivasti ja pohtien.

Kuuntelemiseen liittyvänä sääntönä voidaan nähdä olevan se, että kasvattajaa ei saa keskeyttää. Kasvattajaa ei saa keskeyttää, koska hänellä on enemmän valtaa ja häntä tulee kunnioittaa. Toisen puheen keskeyttäminen nähdään epäkunnioittavana ja röyhkeänä. Koetaan, että keskeyttämisen sijaan tulee odottaa, että kasvattaja puhuu asiansa loppuun. Keskeyttämisen sijaan asiaan tulee mieluummin palata myöhemmin.

“He has more power ... You have to wait him finish. Otherwise it’s disrespectful. You can’t just go in and stop him from talking. Never ever disrupt a conversation... They just have to talk their own stories till the end. I can add in the end.” NN2

Eräs haastateltava totesi, että vaikka kasvattajan keskeyttäminen onkin kiellettyä, niin tältä voidaan pyytää lupa keskeyttämiseen. Yksi haastateltava totesi tietoisesti rikkovan-sa kasvattajan keskeyttämisen kieltävää sääntöä. Säännöksi voidaan katsoa myös se, että kasvattajan puheen päälle ei saa puhua eikä tämän puhuessa saa poistua paikalta.

Toisaalta kuuntelemiseen liittyvänä sääntönä voidaan nähdä olevan, että kasvattajan saa keskeyttää tämän puhuessa. Kasvattajan keskeyttämistä perusteltiin viestintäsuhteen epämuodollisuudella.

Puheenaiheet

Puheenaiheita koskevia sääntöjä kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa voidaan nähdä olevan neljä. Näistä säännöistä kolme säätelee sitä, mistä aiheista voidaan puhua ja yksi toistuvia puheenaiheita. Sääntönä voi olla, että kasvattajan kanssa voidaan keskustella kaikesta muusta paitsi tabuista. Puheenaiheina voi olla niin politiikka, ajankohtaiset asiat, perhettä koskevat asiat, tulevaisuudensuunnitelmat, koulutus kuin uskontokin. Seksi on ehdoton tabu. Muita tabuja ovat omaan sukupuoleen liittyvät asiat keskusteltaessa toista sukupuolta olevan kasvattajan kanssa sekä seurustelusuhteet.

“In our culture there are some things that I can not talk to, with my father. I can not talk to my father about sex... Other things are like when it comes to girl issues. It’s like my mother has to attend to me. [...] Any general talk (e.g. politics, everyday happenings, family matters) but woman talk. Anything. You can talk anything about politics, about new technologies, anything else. ...I can’t tell mim stories about what my boyfriend is doing now, he can’t ask me some of those things. I can’t mention my boyfriend.” NN2

Eräs haastateltava tarkensi edellistä sääntöä kertomalla, että mikäli hänellä on tarve puhua aiheesta, joka kasvattajan kanssa on tabu, kasvattaja odottaa hänen puhuvan tästä aiheesta enolle tai isovanhemmille. Tähän sääntöön voi liittyä myös se, että on joitain puheenaiheita, joista voitaisiin puhua, mutta niistä ei haluta puhua. Niistä ei puhuta esimerkiksi koska tiedetään, että kasvattaja ei halua puhua niistä tai koska kasvattajan ei haluta tietävän asiasta.

“I can talk to her about anything, unless I feel like, this is not, she’s not gonna like this very much. Unless, it’s a secret I want to keep away from her. [...] I can talk easier to my mom about my problems and my future plans, eg. relationships. [...] If you talk about like sexual issues, you’d see in most African traditions sex before marriage is considered as taboo. So, you can’t really talk to your parents about it. [...] You know exactly (what she doesn’t want to hear). They would get angry. They will warn you, and if you don’t wanna listen, then it’s a conflict... There’s no more of that good spirit.” NN4

Toiseksi puheenaiheita koskevaksi säännöksi haastatteluaineistosta nousee se, että kasvattajan kanssa keskustellaan kaikista aiheista. Kaikista aiheista ei välttämättä kerrota yksityiskohtia, mutta kuitenkin ei ole mitään aiheita, joista ei voisi puhua.

“..They (my friends) actually don’t know much about me, where as my mother, she just, she has my whole life outline. [...] To certain extend you, to which talk to your mother about sexuality. Certain things about girl you see... She don’t actually know the thechnical datails. [...] My mom thinks kind of high of me. You mention something, but don’t actually really go in specific details.”
NM3

Eräällä haastateltavalla kasvattajan kanssa keskusteltaessa puheenaiheita säätelee edellisistä säännöistä poikkeava sääntö. Heidän viestintäsuhteessaan ei ole tabuja, mutta on kuitenkin puheenaiheita, joista viestintäsuhteen muodollisuuden vuoksi ei puhuta. He voivat puhua yleisesti tabuksi koetusta seksistä, mutta eivät puhu kasvatettavan unelmista, epäonnistumisista tai salaisuuksista.

Puheenaiheita koskevana sääntönä voidaan nähdä olevan myös sen, että tietyt puheenaiheet toistuvat muita useammin. Tällaisia usein toistuvia puheenaiheita ovat muun muassa jokapäiväinen elämä, koulutus, harrastukset, perheeseen liittyvät asiat ja uskonto.

Mielipiteen ilmaiseminen

Kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen sääntönä on, että kasvatettava voi ilmaista mielipiteensä kasvattajalleen. Mielipiteenilmaisussa on kuitenkin rajoituksia. Mielipide voidaan jättää ilmaisematta, jos se koetaan vähemmän tärkeäksi. Lisäksi voidaan kokea, että mielipide voidaan ilmaista vain tietystä aiheesta.

“But sometimes we disagree. You can say, or you just don’t say it, you just do it anyway. [...] Sometimes to avoid a conflict (I don’t say). But sometimes you really feel, you know, no, we have to argue this thing, you know. You, have to stand by your rules.” NN4

Sääntönä nähdään olevan myös sen, että kasvatettava voi ilmaista kasvattajalleen erimielisyytensä. Erimielisyyden ilmaisemiseen liittyy kuitenkin monia rajoituksia.

Kasvatettava voi pyrkiä välttämään ristiriidan syntymistä sillä, että ei ilmaise erimielisyyttä kasvattajalleen. Ollessaan eri mieltä kasvattajan kanssa, kasvatettava voi olla hiljaa ja mahdollisesti palata asiaan myöhemmin toisella tavalla. Erimielisyyden ilmaisun rajoituksena voi olla myös se, että oman eriävän mielipiteen puolesta ei saa ryhtyä väittelemään.

“You give your reasons, but then he said: No listen, you are living in a society where people live by customs, and all those things. [...] I respect his orders and respect his opinions. It's OK” NN2

Muutenkaan kasvattajalle ei tule väittää vastaan tämän puhuessa. Erimielisyyden ilmaiseminen voi rajoittua myös tiettyihin puheenaiheisiin. Koettiin, että vain joistain puheenaiheista voi vapaasti olla eri mieltä. Lisäksi voitiin kokea, että erimielisyys tulee ilmaista kunnioittaen, koska kasvattajaa tulee aina kunnioittaa. Erään haastateltavan mukaan hänen ja kasvattajan välisen viestintäsuhteen sääntönä on se, että erimielisyyttä ei saisi ilmaista. Hän kuitenkin kertoi toimivansa tätä sääntöä vastaan ilmaisemalla erimielisyytensä kasvattajalleen.

Mielipiteen ilmaisemista koskevaan sääntöön voi liittyä se, että kasvattajalle voidaan antaa palautetta hänen toiminnastaan. Eräs haastateltava totesi, että hänen kasvattajansa toivoo saavansa kasvatettavaltaan palautetta. Kasvatettavan tulee rauhallisesti ja diplomaattisesti kertoa kasvattajalleen, jos tämä on kasvatettavan mielestä toiminut väärin. Voitiin myös nähdä, että negatiivisen palautteen antamiselle tulee valita oikea aika ja paikka. Esimerkiksi muiden ihmisten läsnäollessa kasvattajan toimintaa ei saa kritisoida.

Keskustelun kulku

Kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen yhtenä sääntönä voidaan nähdä olevan, että keskustelun aloitustapa riippuu puheenaiheesta. Viestintäsuhteessa helpoiksi koetuista aiheista keskustelu voidaan aloittaa suoraan. Vaikeaksi koetusta aiheesta keskusteleminen tarvitsee puolestaan oikean hetken ja oikean tavan. Asian esittämistapa mietitään etukäteen.

“I just start it like anything... Sometimes when I want to ask her something, then I’m more quite like: ‘Mum, can we go somewhere...’ Maby you’ve bee thinking how to ask...” NN4

“Maybe it will depend on what ever you are trying to talk to her. If it is a subject you know she’s not confident with, you’ll start kind of not sure... It differs approach, what you are talking about. Sometimes it’s really spontaneous.. But it could be a subject she’s not comfortable with or that’s a close matter between you. So you’ll start like very soft. [...] The parent is the one who talks a lot.” NN3

Edelliseen sääntöön voi kuulua myös se, että kasvatettava ei saa ryhtyä kyselemään kasvattajaltaan asiasta, josta tämä ei tunnu olevan halukas puhumaan, vaan kasvattaja itse valitsee sopivan ajan puhua tästä asiasta. Toisaalta keskustelun aloittamisen sääntönä voi olla, että keskustelun aloittaminen ei vaadi mitään tiettyä tapaa. Keskustelun lopettamiseen liittyvänä sääntönä voidaan nähdä olevan, että kasvattaja on se, joka lopettaa keskustelun.

Viestintätilanteet

Kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen viestintätilanteita koskevana sääntönä voidaan nähdä olevan, että kasvattajalle voidaan puhua suhteellisen monissa tilanteissa. Kasvattajan kanssa keskustellaan esimerkiksi keittiössä, pihalla puun alla sekä puhelimesta. Erityisiksi kasvattajan ja kasvatettavan välisiksi yksityisiksi viestintätilanteiksi voidaan nähdä tilanteet, jolloin kasvattaja pyytää kasvatettavan huoneeseensa keskustelemaan.

Keskustelutilanteita rajoittavaksi tekijäksi nähtiin vieraiden läsnäolo. Vieraiden läsnäollessa kasvattajalle ei mennä puhumaan, ellei asia ole todella kiireellinen. Jos asia ei ole erittäin kiireellinen, saatetaan odottaa vieraiden lähtevän, ennen kuin kasvattajalle mennään puhumaan. Lisäksi saatettiin korostaa, että ketään kahta vanhempaa henkilöä ei tule keskeyttää. Oman mielipiteensä nuorempi saa kertoa vasta kun vanhemmat henkilöt ovat päättäneet keskustelunsa. Toisaalta saatettiin kokea, että kasvattajalle voidaan mennä keskustelemaan vieraidenkin läsnäollessa, paitsi jos kasvattaja keskuste-

lee vieraansa kanssa henkilökohtaisesta asiasta. Vieraiden läsnäolon voitiin kuitenkin nähdä rajoittavan puheenaiheita - ei puhuta perhettä koskevista asioista, esimerkiksi perheessä olevista ongelmista. Saatettiin myös kokea, että kasvattajalle ei tule mennä puhumaan silloin, kun tämä on kiireinen, vihainen, surullinen tai jos tämä puhuu puhelimessa.

“A just wait still they (my mothers friends) go home. If she’s busy. I’m not going to her.”NN1

Eräs haastateltava kertoi myös muita, hänen kulttuurilleen kuuluvia, viestintätilanteeseen liittyviä sääntöjä. Hänen mukaansa ongelmista ei tule puhua ennen ruokailua, koska se voisi viedä ruokahalun. Toisen ollessa lähdössä matkalle, ei saa aloittaa riitaisaa keskustelua, koska se toisi huonoa onnea matkalle lähtevälle. Edelleen tämä haastateltava kertoi, että perhettä koskevasta ongelmasta ei tule mennä puhumaan suoraan kasvattajalle, vaan siitä tulee puhua koko perheen läsnäollessa. Tällöin haastateltava (perheen vanhin lapsi), vanhemmat ja toiseksi vanhin lapsi keskustelevat aiheesta, nuorempien sisarusten kuunnellessa keskustelua.

Sääntöjen eksplisiittisyys ja implisiittisyys

Haastateltavat totesivat kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa olevan sääntöjä. Monet näistä säännöistä nähtiin kulttuurisina sääntöinä. Näistä säännöistä saatettiin käyttää myös normi-nimitystä. Sääntömääritelmämme mukaan suurin osa näistä normeiksi kutsutuista viestintäsuhteen tekijöistä on kuitenkin sääntöjä. Haastateltavien mukaan viestintäsuhteen sääntöjä ovat esimerkiksi se, että kasvattajaa ei saa häiritä vieraiden läsnäollessa, tietyt puheenaiheet ovat tabuja, kasvattajaa tulee kuunnella, kasvatettava ei saa neuvoa kasvattajaansa ja se, että kasvattajan seurassa ei tule kiroilla.

Haastateltavat näkivät suurimman osan säännöistään eksplisiittisinä. Heidän mukaansa kasvattajan ja kasvatettavan välistä viestintäsuhdetta koskevat viestintäsäännöt opittiin jo lapsuudessa. Ne ovat olleet osa kasvatusta ja ympäröivää kulttuuria. Suurin osa

säännöistä on eksplisiittisiä, koska vanhemmat ja isovanhemmat ovat sanallisesti kertoneet säännöistä.

“As children, we were always told don’t interupt, don’t... (the parents and grandmother told). As you grow older, you become to know what times are suitable and what times are suitable to interupt. NM1

Säännöt eivät kuitenkaan välttämättä ole eksplisiittisiä nimenomaan kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa. Kasvattaja itse ei välttämättä ole kertonut säännöstä kasvatettavalleen, vaan siitä on puhunut esimerkiksi toinen vanhempi.

Esimerkiksi isästään kasvattajana puhunut naishaastateltava kertoo:

“When it comes to girl issues... When it comes to menstrual issues.. Then it’s my mother. My father doesn’t have to hear about it anyway. They are just taboos. [...] It’s the way you are raised... You grew up knowing that. Some things we were told. ...My mother called me and told me, this is ABC, when you do this. You never go in front of men, you never do this, and all these things. All those rules and norms that take place. You look at your sister how they do things.” NN2

Osa säännöistä on implisiittisiä, koska kasvattaja eikä kukaan muukaan ole niistä kertonut. Nämä säännöt on opittu havainnoimalla. On voitu havainnoida sisarusten tapaa viestiä. Puheenaiheita koskeva sääntö on lisäksi voitu oppia siten, että kasvattaja ei ole vastannut esitettyyn kysymykseen. Näin on opittu, että kyseinen puheenaihe on kielletty.

“The very moment I start to talk about these with mom and dad, you might see they not going to answer you properly.” NM4

Normit

Haastateltavat kokivat viestintäsuhteensa kasvattajansa kanssa tavanomaiseksi kasvattajan ja kasvatettavan väliseksi viestintäsuhteeksi Namibiassa. Tavanomaisina piirteinä nähtiin muun muassa se, että kasvattajaa tulee kunnioittaa ja että hänen kanssaan ei puhuta kaikista asioista. Haastateltavien mukaan perheen tausta vaikuttaa siihen, näkevätkö he kasvattajansa ja itsensä välisen viestintäsuhteen tavanomaisena. Perheen traditionaalisuuden tai urbaanisuuden nähtiin vaikuttavan viestintäsuhteeseen. Lisäksi heimokulttuurien koettiin vaikuttavan siihen, mitä voidaan pitää tavanomaisena viestintänä.

Yksi haastateltava korosti, että hänen ja kasvattajan välinen viestintäsuhte on hyvin erikoinen namibialaiseksi kasvattajan ja kasvatettavan väliseksi viestintäsuhteeksi. Heidän viestintäsuhteensa on hyvin epämuodollinen, mikä näkyy esimerkiksi siinä, että haastateltava puhuu kasvattajalleen slangia. Haastateltava totesi, että tämä epämuodollisuus poikkeaa siitä, millaisena hän näkee tavanomaisen kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen.

Haastateltavat kokivat viestintäsuhteensa säännöt tavanomaisiksi Namibiassa. Muutama haastateltava kuitenkin korosti, että esimerkiksi viestintäsuhteen säännöt ovat tavanomaisia nimenomaan omalle heimokulttuurille eikä niinkään Namibialle.

“These are the rules of my culture. And the rules differ from one culture to another (in Namibia).” NN2

Toisaalta saatettiin nähdä, että kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen säännöt ovat vastaavanlaisia muuallakin Afrikassa tai koko maailmassa.

Selkeänä ja viestintään monella tasolla vaikuttavana normina namibialaisen kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa näemme kasvattajan kunnioittamisen. Haastatteluaineistosta on nähtävissä, että kasvattajan kunnioittaminen tulee esiin niin rooleissa (katso sivut 94-98), valtasuhteessa (katso sivut 99-102) kuin säännöissäkin (katso sivut 121-129). Myös haastateltavat itse puhuivat kasvattajan kunnioittamisesta normina. Lisäksi heidän käsityksensä tavanomaisesta viestinnästä kasvattajan kanssa korostavat kasvattajan kunnioittamisen tärkeyttä.

4.6 SÄÄNNÖT JA NORMIT KASVATTAJAN JA KASVATETTAVAN VÄLIS- SESSÄ VIESTINTÄSUHTEESSA SUOMESSA JA NAMIBIASSA - VERTAILE- VAA POHDINTAA

Tässä luvussa kokoamme ja vertailemme suomalaisten ja namibialaisten opiskelijoiden viestintäsääntöjä ja normeja. Samalla liitämme ne rooleihin ja valtasuhteeseen. Luvussa etenemme siten, että kutakin sääntöluokkaa koskevan pohdinta esitetään erikseen.

Tutkimuksessamme säännöillä tarkoitetaan viestintäkäyttäytymistä sääteleviä ohjeita, jotka kertovat siitä, millainen viestintä on toivottavaa, kiellettyä tai vaadittavaa. Normit näemme kulttuurisidonnaisina moraalisisina ohjeina siitä, millainen viestintäkäyttäytyminen tietyssä kulttuurissa nähdään yleisesti hyväksyttävänä.

Kuten tutkimuksemme tulokset osoittavat, sekä Suomessa että Namibiassa kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa on sääntöjä. Namibialaiset opiskelijat näkivät, että tässä viestintäsuhteessa on selkeästi olemassa sääntöjä. Monet näistä säännöistä koettiin kulttuurisiksi säännöiksi. Suomalaiset opiskelijat puolestaan eivät mieltäneet näitä viestintäsuhteessa olevia sääntöjä välttämättä säännöiksi, vaan puhuivat viestintäsuhteessa olevista kuvioista, kehyksistä tai ominaisuuksista. Uskomme, että opiskelijat käyttivät mieluummin synonyymeja, koska suomen kielessä sääntö-termiin liitetään usein negatiivisia ja rajoituksia kuvaavia konnotaatioita. Suomalaiset opiskelijat näkivät viestintäsuhteen kasvattajansa kanssa vapaamuotoisena ja vain vähän rajoituksia omaavana, eivätkä siksi ehkä halunneet käyttää sääntö-termiä.

Suomalaisilla ja namibialaisilla korkeakouluopiskelijoilla on viestintäsuhteessaan kasvattajansa kanssa sääntöjä, jotka koskevat niin puhetapaa, kuuntelemista, puheenaiheita, mielipiteen ilmaisemista, keskustelun kulkua kuin viestintätilanteitakin. Yerby, Buerkel-Rothfuss ja Bochner (1995:174) ja Pearson (1993:118) ovatkin todenneet, että yhteisöissä syntyy sääntöjä siitä, mistä aiheista puhutaan, missä paikassa, milloin ja miksi. Lisäksi rooli ja siihen liittyvät säännöt vaikuttavat siihen, miten puhutaan (Stohl 1995:111).

Allwood (1982:8-12) on esittänyt, että haluttaessa tutkia jonkin kulttuurin jäsenten viestintää, tulisi kiinnittää huomiota viestintäkäyttäytymiseen. Viestintäkäyttäytymisellä hän tarkoittaa nonverbaalista viestintää, äänenkäyttöä, sanavalintoja sekä kieliopillisia malleja. Tutkimuksemme analyysissa nämä kyseiset tekijät luokiteltiin puhetapa-luokkaan kuuluviksi.

Puhetapa kasvattajan kanssa keskusteltaessa on namibialaisilla opiskelijoilla muodollisempi kuin suomalaisilla opiskelijoilla. Suomalaisilla opiskelijoilla sääntöön, jonka mukaan puhetapa on epämuodollinen, kuuluu kasvattajan sinutteleminen, tämän puhutteleminen äidiksi tai isäksi ja tämän tervehtiminen vapaamuotoisesti. Nämä samat tekijät, kuitenkin hieman eri tavoin ilmentyen, kuuluvat namibialaisilla opiskelijoilla olevaan puhetapaa koskevaan sääntöön, jonka mukaan puhetapa kasvattajan kanssa on jossain määrin epämuodollinen, mutta kunnioittava. Erona on esimerkiksi se, että Namibiassa vapaamuotoiseen tervehdykseen kuuluu kysymysten esittäminen, mitä Suomessa puolestaan ei nähdä välttämättömäksi osaksi tervehtimistä.

Namibiassa normaaliin tervehdykseen kuuluu vähintään muutaman kysymyksen esittäminen sekä tervehdittävän nimeäminen. Kysymysten esittäminen voi olla sisäänrakennettu itse kieleen. Esimerkiksi ndongan kielessä “Hyvää päivää, äiti” vastaava tervehdys on suomennettuna “Oletko viettänyt päivää, äiti”. Kysymysten esittäminen ja tervehdyksen kohteen nimeäminen on niin luonnollinen osa tervehdystä, että on ymmärrettävää, ettei näitä välttämättä nostettu esiin haastattelussa, vaan tervehtimistyylin lyhyesti todettiin olevan “normaali”. Gudykunst ja Kim (1992:35) toteavatkin, että tervehtimistä ohjaavat kulttuurisidonnaiset säännöt. Nämä säännöt ovat sisäistettyjä ja molemmat osapuolet tervehtivät näiden sääntöjen puitteissa.

Suomessa ja Namibiassa on samanlaisia piirteitä siinä, että opiskelijat valikoivat sanansa kasvattajansa kanssa keskustellessaan. Molemmissa maissa vältetään esimerkiksi kiro sanojen käyttöä. Myös sivistyssanojen käyttöä voidaan välttää. Onkin luonnollista, että puhe kohdennetaan käyttämällä sanastoa, jonka toinen tuntee. Esimerkiksi opiskelukavereiden kanssa käytetään opiskeluun liittyvää sanastoa, jota voidaan välttää kasvattajan kanssa keskusteltaessa, koska tiedetään, ettei tämä kyseistä sanastoa tunne. Oleelli-

nen ero sanaston valinnassa on kuitenkin se, että Namibiassa sanaston valikoiminen koetaan välttämättömäksi kun taas Suomessa näin ei ole.

Namibialaiset opiskelijat valikoivat sanansa keskustellessaan kasvattajansa kanssa, koska kasvattajaa tulee kunnioittaa. Kunnioittavaan puhetapaan kuuluu myös se, että kasvattajalle ei saa huutaa, mumista tai korottaa ääntään. Namibialaisilla opiskelijoilla olevan puhetapaa koskevan säännön näemme heijastavan heillä kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa olevaa lapsen roolia. Lapsen rooli liittyykin moniin heillä tässä viestintäsuhteessa oleviin sääntöihin ja näin ollen vaikuttaa koko viestintäsuhteeseen.

Näemme, että suomalaisilla korkeakouluopiskelijoilla oleva sääntö, jonka mukaan puhetapa kasvattajan kanssa on epämuodollinen, heijastaa tämän viestintäsuhteen tasa-arvoisuutta. Onkin odotettavaa, että melkein tai täysin tasa-arvoisessa viestintäsuhteessa puhetapa on epämuodollinen. Vastaavasti näemme tämän säännön heijastavan suomalaisilla opiskelijoilla tässä viestintäsuhteessa olevia monia rooleja; niin ystävän, aikuisen keskustelukumppanin kuin tukijankin roolia.

Kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa olevat kuuntelemista koskevat säännöt ovat erilaisia Suomessa ja Namibiassa. Suomessa sääntönä on, että kasvattajaa *tulisi* kuunnella, mutta ei kuitenkaan välttämättä aina. Kasvattajaa kuunnellaan esimerkiksi kohteliaisuudesta, kunnioituksesta tai koska tämäkin kuuntelee kasvatettavaansa. Namibiassa puolestaan sääntönä on, että kasvattajaa *tulee* kuunnella. Kuunteleminen on yksi tapa osoittaa kasvattajan kunnioittamista.

Allwood (1982:8-12) on todennut, että puheenvuoron vaihtumista määrää esimerkiksi sääntö siitä, kuinka kauan kukin saa puhua tai saako toisen puheenvuoron keskeyttää. Suomessa kuuntelemiseen liittyvä sääntö on, että kasvattajan voi keskeyttää tämän puhuessa. Lisäksi sääntönä voi olla, että kasvattajan puheen päälle saa puhua. Kasvattajaa ei koeta sellaiseksi auktoriteetiksi, jonka puhuessa tulisi olla hiljaa. Kasvattajan keskeyttämisen ja hänen puheensa päälle puhumisen voidaan myös katsoa kuuluvan tämän viestintäsuhteen puhetyyliin.

Toisin kuin suomalaisilla opiskelijoilla namibialaisilla opiskelijoilla on sääntö, että kasvattajaa ei saa keskeyttää tämän puhuessa. Edelleen säännönmukaista viestintää on, että kasvattajan puheen päälle ei saa puhua. Toisen puheen keskeyttäminen nähdään epäkunnioittavana ja röyhkeänä. Keskeyttämisen sijaan tulisi odottaa, että kasvattaja puhuu asiansa loppuun tai asiaan voidaan palata myöhemmin.

Sekä Suomessa että Namibiassa kasvattajaa saatetaan kuunnella kunnioituksesta kasvattajaa kohtaan. Suomessa tämä ei kuitenkaan estä kasvattajan puheen keskeyttämistä tai päälle puhumista. Suomessa kuuntelemista ei nähdäkään velvollisuutena. Suomalaisilla opiskelijoilla olevat säännöt, joiden mukaan kasvattajan saa keskeyttää ja hänen puheensa päälle saa puhua, poikkeavatkin käsityksestä, jonka mukaan suomalainen puhekulttuuri on kuulijakeskeinen. Kuulijakeskeisyydellä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että toisen puheen päälle ei juurikaan puhuta eikä toista keskeytetä (Sallinen-Kuparinen 1986:184 ja Lehtonen & Sajavaara 1985:195-196).

Mielestämme suomalaisten kuulijakeskeisyys tulee paremmin esille vähemmän läheisissä viestintäsuhteissa, kun taas perheen sisäisissä viestintäsuhteissa kuulijakeskeisyys ei ole niin oleellista. Tämä kuvastaakin tietyn maan puhekulttuurin määrittelymisen ongelmaa. Ei voida sanoa, että jokin puhekulttuurin piirre on tyypillinen tietyn kulttuurin kaikille viestintäsuhteille. Voidaankin pohtia sitä, missä määrin kahden ihmisen välistä viestintäsuhdetta voidaan selittää kulttuuritekijöillä. Onko nimenomaan kulttuuri se tekijä, joka ohjaa viestintäsuhdetta, vai ovatko konteksti- ja ihmissuhdesidonnaiset tekijät määräävämpiä?

On mielenkiintoista huomata, että namibialaiset opiskelijat puolestaan esittivät viestintäsuhteeseensa kasvattajansa kanssa kuuluvan monia sellaisia piirteitä, joiden voidaan nähdä kuvastavan kuulijakeskeisyyttä. Kasvattajaa ei esimerkiksi saa keskeyttää eikä hänen puheensa päälle saa puhua. Näitä tekijöitä opiskelijat perustelivat kuitenkin puhujan, eli kasvattajan kunnioittamisella, eivätkä puheen arvostamisella, johon suomalaisen kuulijakeskeisyyden voidaan nähdä liittyvän.

Sekä Yerby, Buerkel-Rothfuss ja Bochner (1995:174) että Pearson (1993:118) toteavat, että perheessä on sääntöjä siitä, mistä aiheista voidaan puhua. Sekä suomalaisilla että namibialaisilla korkeakouluopiskelijoilla voi viestintäsuhteessaan kasvattajansa kanssa olla sääntö, että kaikista puheenaiheista voidaan puhua. Niin Suomessa kuin Namibiasakin voidaan kuitenkin välttää yksityiskohdista puhumista. Näin voidaan toimia esimerkiksi siksi, että suhteen halutaan pysyvän hyvänä. Niin itseä kuin suhdettakin suojellaan sillä, että kasvattajalle ei kerrota kaikkea. Säännön, jonka mukaan kaikista puheenaiheista voidaan puhua, näemme oleellisesti liittyvän niin suomalaisilla kuin namibialaisillakin opiskelijoilla ystävän rooliin. Suomalaisilla opiskelijoilla se liittyy myös aikuisen keskustelukumppanin rooliin.

Toisena puheenaiheita koskevana sääntönä sekä Suomessa että Namibiassa voi olla, että kaikista muista paitsi kielletyistä puheenaiheista voidaan puhua. Tämä sääntö on kuitenkin sisällöltään erilainen Suomessa ja Namibiassa. Suomessa nämä kielletyt puheenaiheet liittyvät yksilöllisesti tähän viestintäsuhteeseen, kun taas Namibiassa kielletyt puheenaiheet koettiin selkeiksi kulttuurisiksi tabuiksi. Rooleista selkeämmin tämä sääntö liittyy niin suomalaisilla kuin namibialaisillakin opiskelijoilla olevaan lapsen rooliin.

Lisäksi Suomessa on puheenaiheita koskeva sääntö, jonka mukaan puheenaiheet rajataan koskemaan lähinnä arkisia ja yhteiskuntaa koskevia asioita. Tähän sääntöön liittyy selkeitä kiellettyjä puheenaiheita, kuten omaan sukupuoleen liittyvät asiat vastakkaista sukupuolta olevan kasvattajan kanssa. Lisäksi joistain puheenaiheista ei haluta puhua kasvattajalle. Läheisimmin tämä sääntö liittyy suomalaisilla opiskelijoilla olevaan lapsen rooliin.

Guerrero ja Affi (1995) ovat tutkineet perheen sisäisiä sääntöjä siitä, millaisia puheenaiheita tulisi välttää. Puheenaiheiden välttämistä koskevat tulokset ovat pitkälti samankaltaisia heidän tulostensa kanssa. He ovat todenneet, että nuoret aikuiset välttävät puhumasta kasvattajalleen seurustelukokemuksistaan ja negatiivisista elämäkokemuksistaan. Lisäksi seksuaalisista asioista puhumista vältetään vastakkaista sukupuolta olevan kasvattajan kanssa. Tutkimuksemme tulosten mukaan myös suoma-

laiset ja namibialaiset opiskelijat saattavat välttää näistä puheenaiheista puhumista kasvattajansa kanssa. Syiksi niin tutkimuksessamme mukana olleet opiskelijat kuin Guerrero ja Afifkin esittävät halun suojella itseä ja suhdetta kasvattajaan, joidenkin puheenaiheiden sosiaalisen ja kulttuurisen sopimattomuuden sekä sen, että jotkin asiat halutaan pitää vain omassa tiedossa.

Niin suomalaisilla kuin namibialaisillakin opiskelijoilla on tässä viestintäsuhteessa sääntö, että yhtenevät ja eriävät mielipiteet voidaan ilmaista kasvattajalle. Tämä sääntö ilmenee kuitenkin eri tavalla Suomessa ja Namibiassa. Suomessa mielipiteet voidaan ilmaista hyvin suoraan, eikä niitä tarvitse kaunistella tai varoa. Tähän sääntöön kuuluu oleellisesti se, että mielipiteet tulisi perustella. Rajoituksena kuitenkin on, että viestintäsuhteen mahdollisista kielletyistä aiheista ei mielipidettä luonnollisestikaan voida sanoa. Namibiassa mielipiteen ilmaisemiseen liittyy useita rajoituksia. Voidaan kokea, että mielipide on sallittua ilmaista vain tietyistä aiheista. Mielipide voidaan jättää ilmaisematta myös silloin, kun se koetaan vähemmän tärkeäksi.

Myös eriävät mielipiteet saatetaan jättää kokonaan ilmaisematta. Näin namibialaiset opiskelijat pyrkivät välttämään konfliktin syntymisen kasvattajansa kanssa. Silloin kun erimielisyys ilmaistaan, se ilmaistaan hyvin kunnioittavasti. Eräs namibialainen opiskelija sanoi ilmaisevansa eriävätkin mielipiteensä, vaikka koki heidän viestintäsuhteensa säännöksi sen, että kasvatettava ei saa ilmaista eriäviä mielipiteitä. Tämä onkin yhteneväinen sen käsityksemme kanssa, että ihminen on itse vapaa valitsemaan, käyttäytykö hän tuntemansa säännön vaatimalla tavalla vaiko ei.

Namibiassa mielipiteen ilmaisemiseen liittyvien rajoitusten näemme johtuvan kasvattajan kunnioittamisesta. Onkin ymmärrettävää, että ei haluta joutua riitatilanteeseen sellaisen henkilön kanssa, jota kunnioitetaan ja jolla koetaan olevan enemmän valtaa. Kasvattajan vallan voimme nähdä pohjaavan laillisuuteen (French & Raven 1959/1990:268-273); opiskelija oikeuttaa arvojensa mukaisesti kasvattajan käyttämään tämän asemaan kuuluvaa valtaa. Opiskelijan arvot pohjaavat puolestaan kulttuurisiin arvoihin, joiden mukaan kasvattajan asemaan kuuluu valtaa ja kasvattajaa tulee kunnioittaa. Tämä ilmenee muun muassa siinä, että kaikkia mielipiteitä ei välttämättä ilmaista. Gudykunst

ja Ting-Toomey (1996:3) ovatkin todenneet, että ihmisen tapaan viestiä vaikuttaa se kulttuuri, johon hän on sosiaalistunut. Sen, että kaikkia mielipiteitä ei ilmaista kasvattajalle, näemme olevan yhteydessä namibialaisilla opiskelijoilla vahvasti tähän viestintäsuhteeseen vaikuttavaan lapsen rooliin (katso sivut 96-98).

Suomalaisten opiskelijoiden mielipiteen ilmaisemisen suoruuden näemme heijastavan heillä tässä viestintäsuhteessa olevia useita rooleja sekä viestintäsuhteen vähäistä valtaeroa. On luontevaa, että niin ystävän kuin aikuisen keskustelukumppaninkin roolissa kasvattajan kanssa keskustellaan mielipiteistä. Suomalaisilla opiskelijoilla suora mielipiteen ilmaiseminen kuuluu toisaalta myös lapsen rooliin; kasvattajalle voidaan sanoa mitä halutaan. Lapsen rooli voi toisaalta myös rajoittaa oikeutta sanoa mielipiteensä. Lapsen rooliin voi kuulua joitain kiellettyjä puheenaiheita, joista mielipidettä ei tule ilmaista.

Mielipiteen ilmaisemista koskevaan sääntöön kuuluu niin Suomessa kuin Namibiassakin se, että kasvattajalle voidaan antaa palautetta. Suomalaiset opiskelijat saavat kuitenkin antaa, ja myös antavat, enemmän palautetta kasvattajalleen kuin namibialaiset opiskelijat. Myös tämä kuvastaa kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen eroavaisuuksia Suomen ja Namibian välillä. Kun Namibiassa korostetaan kasvattajan kunnioittamista niin Suomessa korostetaan viestintäsuhteen tasa-arvoisuutta, mikä heijastuu myös kasvattajalle annettuun palautteeseen. Toisaalta yksi suomalainen opiskelija ei anna lainkaan palautetta kasvattajalleen. Tämä poikkeus muistuttaa siitä, että eroavaisuuksia ei ole ainoastaan maiden välillä vaan myös niiden sisällä.

Sekä Suomessa että Namibiassa kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa keskustelun kulkuun liittyvänä sääntönä voi olla se, että keskustelussa voidaan mennä suoraan asiaan. Toisaalta niissä viestintäsuhteissa, joissa keskustelu etenee tämän säännön mukaan, ei välttämättä keskustella syvällisistä aiheista. Näin ollen onkin loogista, että keskustelun aloittaminen ei vaadi "lämmittelyä".

Namibiassa useimpaan viestintäsuhteeseen sopivana sääntönä on kuitenkin se, että keskustelun aloittamistapa riippuu puheenaiheesta. Myös suomalaisilla opiskelijoilla voi

olla tämä sääntö viestintäsuhteessaan kasvattajansa kanssa. On luonnollista, että viestintäsuhteessa helpoiksi koetuista aiheista voidaan aloittaa keskustelu spontaanisti. Viestintäsuhteessa vaikeaksi koetusta tai syvällisestä aiheesta ei keskustelua aloiteta spontaanisti, vaan aloitustapaa voidaan miettiä ja samalla tunnustella hetken sopivuutta tällaisesta aiheesta puhumiselle.

Edellisen säännön erona suomalaisten ja namibialaisten opiskelijoiden välillä on se, että suomalaiset opiskelijat pohtivat keskustelun aloittamista lähinnä syvällisten puheenaiheiden (esimerkiksi tunteiden) kannalta, kun taas namibialaiset opiskelijat pohtivat samaa asiaa vaikeiden puheenaiheiden kannalta. Jokin aihe voidaan kokea tässä viestintäsuhteessa vaikeaksi aiheeksi, esimerkiksi jos tiedetään, että kasvattaja ei mielellään puhu kyseisestä aiheesta.

Suomalaisten haastateltavien mukaan tässä viestintäsuhteessa on sääntönä, että keskusteluja kasvattajan kanssa ei lopeteta millään tietyllä tavalla. Keskustelun lopetus vaihtelee tilanteesta ja aiheesta riippuen. Tämä poikkeaa namibialaisilla opiskelijoilla olevasta säännöstä, jonka mukaan kasvattaja lopettaa keskustelun. Kasvattajalla olevan oikeuden lopettaa keskustelu näemme liittyvän namibialaisten opiskelijoiden lapsen rooliin. Oikeus päättää keskustelu on yksi niistä oikeuksista, jotka kuuluvat kasvattajalle kasvatettavan lapsen roolin myötä.

Niin suomalaisilla kuin namibialaisillakin opiskelijoilla viestintätilanteita koskevana sääntönä on, että viestintätilanteita ei tarvitse sopia etukäteen. Viestintätilanteet syntyvät esimerkiksi arkisten toimien yhteydessä. Läheisessä viestintäsuhteessa onkin luontevaa, että keskustelut syntyvät spontaanisti.

Suomalaiset opiskelijat kokevat, että ei ole mitään tilanteita, jolloin kasvattajalle ei voisi mennä puhumaan. Namibialaiset opiskelijat puolestaan totesivat, että vieraiden läsnäollessa kasvattajalle ei tulisi mennä puhumaan. Tämän voidaan nähdä johtuvan kulttuurisesta säännöstä, jonka mukaan kahta vanhempaa henkilöä ei tulisi keskeyttää heidän keskustellessaan. Vieraiden läsnäollessa kasvattajalle voidaan kuitenkin mennä puhumaan, jos asia on erittäin kiireellinen.

Suomalaiset korkeakouluopiskelijat lähestyivät sääntö-termiä hyvin erilaisesta näkökulmasta kuin namibialaiset opiskelijat. Suomalaiset opiskelijat eivät kokeneet luontevaksi puhua säännöistä, vaan käyttivät monia synonyymeja. Namibialaiset opiskelijat puolestaan puhuivat kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen säännöistä sääntö- tai normi-termejä käyttäen. Osa näistä säännöistä kutsuttiin kulttuurisidonnaisiksi säännöiksi ja osa nähtiin ihmissuhdesidonnaisina, juuri tämän viestintäsuhteen erityisinä sääntöinä. Yhtenä selkeänä syynä siihen, että namibialaiset opiskelijat kokivat säännöistä sääntöinä puhumisen luontevana, näemme olevan sen, että monet viestintäsuhteessa vallitsevista säännöistä ovat eksplisiittisiä. Kasvattaja on eksplisiittisesti ilmaissut säännöt opiskelijalle. Toisaalta kasvattaja itse ei välttämättä ole puhunut säännöstä opiskelijalle, vaan esimerkiksi toinen vanhemmista tai isovanhempi on kertonut siitä. Tällöin sääntö on kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa implisiittinen. Kaikkia sääntöjä ei ole opittu jonkun sanomana, vaan ne on opittu esimerkiksi havainnoimalla.

Suomalaisilla opiskelijoilla tässä viestintäsuhteessa olevat säännöt ovat pääosin implisiittisiä. Niistä ei ole keskusteltu kasvattajan kanssa, vaan ne ovat ajan myötä muotoutuneita. Jotkut yksittäiset säännöt saattavat kuitenkin olla eksplisiittisiä. Kasvattaja on voinut sanoa jonkin tietyn asian sopivuudesta tai sopimattomuudesta kasvatettavalleen. Lisäksi säännöstä on voinut tulla eksplisiittinen, mikäli opiskelija on rikkonut sääntöä ja kasvattaja on siitä hänelle huomauttanut.

Työssämme normilla tarkoitetaan kulttuurisidonnaista, moraalista ohjetta siitä, millainen viestintäkäyttäytyminen nähdään yleisesti hyväksyttävänä tietyn kulttuurin sisällä. Kuten läpi tulosten on nähtävissä, suomalaisilla opiskelijoilla viestintäsuhteeseen kasvattajan kanssa pääsääntöisesti vaikuttaa tasa-arvoisuus tai siihen pyrkiminen. Tasa-arvoisuuden näemmekin tämän viestintäsuhteen normina Suomessa.

Tasa-arvoisuus ilmenee niin tämän viestintäsuhteen rooleissa, valtasuhteessa kuin säännöissäkkin. Roolien osalta tasa-arvoisuus näkyy esimerkiksi siinä, että opiskelijoilla on lapsen roolin lisäksi niin ystävän, tukijan, informoijan kuin aikuisen keskustelukumppaninkin rooleja. Nämä muut roolit koettiin myös viestinnän kannalta tärkeämmiksi kuin

lapsen rooli. Tasa-arvoisuus ilmenee myös kasvattajan ja kasvatettavan välisen viestintäsuhteen vähäisenä valtaerona. Kasvattajalla koettiin olevan vain vähän enemmän tai saman verran valtaa kuin itsellä. Lisäksi viestintäsuhteen säännöt heijastavat tätä normia. Säännöt asettavat vain vähän rajoituksia viestinnälle; ne sallivat viestinnän olevan hyvin epämuodollista.

Yhtä selkeästi kuin suomalaisilla opiskelijoilla kasvattajan ja kasvatettavan väliseen viestintään vaikuttaa tasa-arvoisuus, vaikuttaa namibialaisten opiskelijoiden viestintään kasvattajan kunnioittaminen. Kasvattajan kunnioittaminen onkin selkeä ja viestintään monella tasolla vaikuttava normi Namibiassa. Tämän normin selkeyttä kuvastaa myös se, että haastateltavat toistuvasti perustelivat tapaansa viestiä tällä normilla.

Tätä normia namibialaisilla opiskelijoilla heijastaa niin viestintäsuhteen roolit, valtasuhde kuin säännötkin. Pääsääntöisesti merkittävimpänä roolina on lapsen rooli, jonka tärkeänä velvollisuutena on viestinnällä osoittaa kunnioitusta kasvattajaa kohtaan. Valtasuhteen osalta kasvattajan kunnioittaminen ilmenee siinä, että kasvattajalla on selkeästi enemmän valtaa kuin hänen kasvatettavallaan. Kasvattajan asemassa olevaa henkilöä tulee kunnioittaa ja hänellä on asemansa vuoksi myös enemmän valtaa. Myös säännöt kuvastavat tätä normia. Osa säännöistä on kunnioittamisen osoittamisen vuoksi viestintää rajoittavia.

On mielenkiintoista huomata, että kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa on Suomessa ja Namibiassa samankaltaisia sääntöjä. Siinä, miten määräävä tai rajoittava sääntö on, on kuitenkin eroja. Mann, Mitsui, Beswick ja Harmoni (1994) toteavatkin, että eri kulttuureissa olevat viestintäsäännöt eroavat sen suhteen, kuinka määräävinä ne koetaan. Säännön voimakkuuden eroavuuden näemme liittyvän Suomessa ja Namibiassa kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa oleviin normeihin. Tasa-arvoisessa viestintäsuhteessa säännöt ovat pääpiirteissään vähemmän määrääviä ja rajoittavia kuin kunnioituskeskeisessä viestintäsuhteessa. Se, noudatetaanko sääntöä, ei kuitenkaan riipu ainoastaan kulttuurista vaan myös yksilöstä. Vaikka sääntö tietyssä kulttuurissa koettaisiinkin määrääväksi, niin yksilö itse päättää noudatetaako hän sääntöä.

Suomalaisten korkeakouluopiskelijoiden normina kasvattajan ja kasvatettavan välisessä viestintäsuhteessa näemme siis olevan tasa-arvoisuuden. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö kasvattajaa kunnioitettaisi. Kasvattajan kunnioitus ei kuitenkaan ole niin merkittävästi viestintään vaikuttava tekijä kuin Namibiassa, eikä se noussut voimakkaasti esiin haastatteluissa.

Namibiassa kasvattajan kunnioittaminen on viestintään vahvasti vaikuttava normi. Vaikka kasvattajan kunnioittaminen rajoittaakin namibialaisten opiskelijoiden viestintää kasvattajansa kanssa, niin se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö tätä viestintäsuhdetta voitaisi nähdä hyvänä. Kunnioituksen mukanaan tuomat rajoitukset ovat luonnollinen osa viestintäsuhdetta, ja täten viestintäsuhte kokonaisuudessaan nähdään avoimena ja mielekkäänä.

5 TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA

Tutkimusta arvioitaessa tulee tarkastella sen validiteettia ja reliabiliteettia. Tutkimuksen validiteetilla tarkoitetaan sitä, saatiinko tutkimuksessa käytetyillä aineistonkeruu- ja analyysimenetelmillä vastaus asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Reliabiliteetilla puolestaan tarkoitetaan tutkimuksen toistettavuutta ja johdonmukaisuutta. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1994:100-101, Syrjälä 1988:135-145 ja Grönfors 1985:173-179.)

Tutkimuksen validiteetti voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen validiteettiin. Sisäinen validiteetti kertoo, onko tutkimus mitannut sitä ilmiötä, jota sen oli tarkoitus mitata. Sisäistä validiteettia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota siihen, miten tutkija on vaikuttanut tutkimustuloksiin. Arvioidaan, onko tutkija raportissaan onnistunut säilyttämään haastateltavien omat näkemykset ja määritelmät tutkitusta ilmiöstä. Haastateltavan tulisi voida tunnistaa itsensä tutkimusraportista. Hänen tulisi voida kokea, että tutkijan esittämät tulkinnat ovat oikeutettuja. (Syrjälä 1988:136-137.)

Tutkimuksemme tavoitteena oli vastata siihen, millaisena suomalainen ja namibialainen korkeakouluopiskelija näkee viestintäsuhteensa kasvattajansa kanssa. Viestintäsuhdetta tarkasteltiin roolien, vallan, sääntöjen ja normien kautta. Tavoitteenamme oli myös löytää yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia suomalaisten ja namibialaisten opiskelijoiden käsityksistä viestinnästään kasvattajansa kanssa. Mielestämme onnistuimme näissä tavoitteissa. Saimme vastaukset tutkimuskysymyksiimme.

Tehdessään tutkimustaan koskevia valintoja tutkija ei kuitenkaan koskaan voi olla täysin objektiivinen. Huolimatta siitä, että pyrimme olemaan objektiivisia, tulkintoihimme ja johtopäätöksiimme ovat varmastikin vaikuttaneet arvomme ja ennakkokäsityksemme. On realistista sanoa, että omat kokemuksemme viestinnästämme kasvattajiemme kanssa sekä suomalainen kulttuuritaustamme ovat vaikuttaneet aineistosta tekemiimme tulkin-toihin. Näin ollen lienee oletettavaa, että haastateltavamme eivät välttämättä yhdy kaikkiin tekemiimme johtopäätöksiin.

Ulkoista validiteettia tarkasteltaessa arvioidaan tulosten yleistettävyyttä sekä käyttökelpoisuutta. Ulkoinen validiteetti voidaan saavuttaa tutkimusprosessin mahdollisimman tarkalla kuvaamisella. Niin tutkimuksen teoreettinen tausta, käsitteet, käytetyt tekniikat, eri vaiheet kuin tutkijan tekemät ratkaisutkin tulee raportoida mahdollisimman tarkasti. Tutkijan tekemien oikeiden johtopäätösten ja todenmukaisen tilanteiden kuvauksen nähdään tekevän tutkimuksesta ulkoisesti validin. Näin tutkimuksen tulokset voidaan nähdä uskottavina, eli samankaltaiseen tilanteeseen yleistettävänä sekä käyttökelpoisina. (Syrjälä 1988:142.)

Olemme pyrkineet saavuttamaan tutkimuksessamme ulkoista validiteettia kuvaamalla tarkasti tutkimusprosessin vaiheet ja ratkaisut lukijalle. Lisäksi esittämiemme lainausten tavoitteena on ollut antaa lukijalle mahdollisuus tarkastella tekemiemme tulkintojen oikeellisuutta.

Grönfors (1985:174) on todennut, että tutkimustulokset ovat ulkoisesti valideja, mikäli haastateltavat ovat puhuneet totuudenmukaisesti. Tältä osin tutkimuksemme ulkoista validiteettia on voinut heikentää se, että haastatteluissa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997:202). Esimerkiksi symmetristä viestintäsuhdetta eli suhdetta, jossa molemmat osapuolet kontrolloivat viestintää yhtä paljon, pidetään usein toivottavimpana (Burgoon, Hunsaker & Dawson 1994:284-289). On oletettavaa, että samanlainen ajatusmalli koskee myös valtasuhdetta. Voidaankin pohtia, että onko suomalaisten opiskelijoiden vastauksiin vaikuttanut mahdollinen käsitys siitä, että täysin tasa-arvoinen viestintäsuhde olisi kaikkein toivottavin.

Validiteettia kokonaisuudessaan olemme pyrkineet saavuttamaan muun muassa sillä, että olemme lähestyneet tutkimuksemme kohteena olevaa ilmiötä niin kulttuurieemisestä kuin -eettisestäkin näkökulmasta. Olemme käyttäneet luokittelujemme pohjana niin haastateltavien kuin tutkijoidenkin terminologiaa ja luokitteluja. Olemme mielestämme onnistuneet tuomaan esiin haastateltavien omaa käsitteistöä liittäen sen samalla tutkimuksen teoreettiseen taustaan.

Tutkimuksemme validiteettia vahvistaa myös se, että itse kohderyhmään kuuluvina tunnemme kohderyhmämme hyvin. Olemme tietoisesti voineet käyttää omia kokemuk-siamme apuna tulkintojen teossa, samalla kuitenkin säilyttäen tutkijalle tyypillisen mahdollisimman objektiivisen otteen. Namibiassa kerätystä aineistosta tehtyjen tulkinto-jen validiutta nostaa mielestämme se, että Heidi Elo oli Namibiassa kaksi kuukautta. Tänä aikana kasvaneen Namibian kulttuuria ja viestintää koskevan tietouden näemme vahvistaneen tulkintojemme oikeellisuutta. Grönfors (1985:177) onkin todennut, että mitä enemmän aikaa tutkija viettää tutkimuksen kohteena olevassa kulttuurissa, sitä täsmällisempää tietoa hänellä on mahdollisuus saada siitä, millaisia sosiaalisia merkityk-siä ryhmän jäsenet antavat eri ilmiöille. Täten tutkija voi tehdä oikeita tulkintoja ilmiöstä ja siihen liittyvistä tekijöistä.

Tutkimuksen validiteettiin liittyy läheisesti tutkimuksen reliabiliteetti. Validiteetin tavoin tutkimuksen reliabiliteetti voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen reliabiliteettiin. Sisäisellä reliabiliteetilla tarkoitetaan sitä, missä määrin kaksi samassa tutkimuksessa mukana olevaa tutkijaa päätyy samanlaisiin tulkintoihin tutkimusaineiston pohjalta (Syrjälä 1988:144). Tutkimuksemme sisäistä reliabiliteettia vahvistaa se, että työssämme on kaksi tutkijaa. Olemme perehtyneet aineistoomme sekä itsenäisesti että yhdessä. Haastatteluaineiston itsenäisen tarkastelun aikana tekemämme havainnot aineistostamme olivat hyvin samankaltaisia. Kumpikin tutkija oli kiinnittänyt huomiota samoihin tekijöi-hin ja alustavat tulkintamme olivat pitkälti yhteneviä.

Ulkoisella reliabiliteetilla tarkoitetaan sitä, miten hyvin toinen tutkija voi saavuttaa samat tulokset käyttäen tutkimuksessa käytettyä metodia, kun tutkimuskohteessa ei tapahdu muutosta. Ulkoisen reliabiliteetin kannalta on tärkeää, että tutkimusraportissa kerrotaan mahdollisimman tarkasti kaikki tutkimuksen vaiheet. Toisen tutkijan tulisi voida seurata tutkimuksen eri vaiheissa käytettyä logiikkaa. Pienellä aineistolla tehdyssä kvalitatiivis-sessa tutkimuksessa täydellistä ulkoista reliabiliteettia on vaikea saavuttaa. (Syrjälä et al. 1994:101, Mäkelä 1990:53 ja Syrjälä 1988:143.)

Olemme pyrkineet mahdollistamaan tutkimuksemme toistettavuuden raportoimalla tutkimuksemme eri vaiheet. Uskomme kuitenkin, että uusintatutkimuksen tulokset

poikkeaisivat jonkin verran tutkimuksemme tuloksista. Tulosten päälinjausten uskoisimme kuitenkin pysyvän samankaltaisina. Kvalitatiivisessa tutkimuksessamme ulkoinen reliabiliteetti on vaikea saavuttaa, koska haastateltavien kertomiin käsityksiin viestintätään kasvattajansa kanssa vaikuttaa niin persoonallisuus, henkilökohtaiset viestintätaidot kuin sekin, miten tietoisia he ovat omasta viestintästään. Näin ollen täysin samanlaisten tulosten saaminen uusintatutkimuksessa olisi mahdotonta.

Tutkimusmenetelmänä käytimme haastattelua ja kyselylomaketta. Mielestämme menetelmämme valinta oli onnistunut. Tutkimusmenetelmät täydensivät toisiaan ja täyttivät funktionsa. Kyselylomakkeen tavoitteena oli saada haastateltavat valmiiksi ajattelemaan viestintäänsä kasvattajansa kanssa sekä motivoida heitä tulevaa haastattelua varten. Lisäksi tavoitteena oli saada pohjatietoa haastateltavilla olevista kasvattajan ja kasvatettavan välistä viestintää koskevista käsityksistä sekä kartoittaa taustatiedot. Kyselylomake täytti hyvin nämä tehtävät. Kyselylomakkeen tehtävänä oli myös antaa sijaa uusille, haastateltavien esiin nostamille, teemoille. Mitään uusia teemoja kyselylomakkeen vastausten pohjalta ei kuitenkaan noussut esiin, joten haastattelut rakentuivat alkupe-
räisten teemojen pohjalta.

Varsinaisena tutkimusmenetelmänämme oli haastattelu. Haastattelu sopi tutkimuksemme tiedonkeruumenetelmäksi, koska näin saatoimme selventää saatuja vastauksia lisäkysymysten avulla ja pyytää perusteluita esitetyille mielipiteille. Haastattelussa haastateltava nähtiin subjektina, jolla oli mahdollisuus kertoa käsityksistään laajemmin kuin mitä esimerkiksi pelkässä kyselylomakkeessa olisi ollut mahdollista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997:200-202.)

Eri haastattelumuodoista päädyimme teemahaastattelun käyttämiseen, koska tutkittaessa emotionaalisesti arkoja ja heikosti tiedostettuja asioita, voidaan teemahaastattelua pitää parhaana tiedonkeruumenetelmänä (Hirsjärvi 1981:82-85). Tekijät, jotka liittyvät viestintään kasvattajan kanssa, ovat usein heikosti tiedostettuja. Fitzpatrick ja Badzinski (1994:760) ovatkin todenneet, että perheenjäsenet ovat harvoin tietoisia niistä perheen sisäisistä viestintämalleista, joita heille on kehittynyt. Koska kasvattajan ja kasvatettavan väliseen viestintään vaikuttavat tekijät ovat yleensä heikosti tiedostettuja, ei niistä olla

totuttu keskustelemaan. Myös tämä puolsi teemahaastattelun valintaa tutkimusmenetelmäksi. (Hirsjärvi 1981:82-85.)

Teemahaastattelurunkoa rakentaessamme keskustelimme aihealueista ja teemoihin liittyvistä kysymyksistä. Keskustelevalla ja kriittisellä otteella pyrimme luomaan haastattelurungon, jossa teemat ja niihin liittyvät kysymykset olisivat mielekkäitä. Aineistonkeruun aikana totesimme, että olisi ollut hyödyllistä tehdä esihaastatteluja ulkopuolisten henkilöiden kanssa. Näin olisimme voineet tarkentaa joitain kysymysalueita ja toisaalta jättää pois joitain jälkikäteen epäoleellisiksi kokemiamme kysymysalueita. Esihaastattelujen puuttuessa ensimmäisten haastattelujen merkitys korostui ja se vaikutti omalta osaltaan siihen, että haastattelut Suomessa ja Namibiassa muodostuivat joiltain osin hyvinkin erilaisiksi.

Haastatteluissa pyrimme esittämään avoimia kysymyksiä ja näin antamaan haastateltaville itselleen tilaa pohtia teema-alueitamme. Niin Suomessa kuin Namibiassakin jotkin kysymykset saatettiin kokea vaikeiksi. Tämä johtui omalta osaltaan siitä, että haastateltavat eivät välttämättä aikaisemmin olleet pohtineet kasvattajan ja kasvatettavan välistä viestintää. Haastateltaville esitettiin lisäkysymyksiä ja/tai annettiin esimerkkejä kysymysten ymmärtämisen helpottamiseksi. Annetut esimerkit tai lisäkysymysten mahdollinen rajaavuus ovatkin voineet vaikuttaa saatuihin vastauksiin. Näin ollen on mahdollista, että jotkin asiat ovat painottuneet tuloksissa. Esimerkiksi se, mitä rooleja haastattelija mainitsi esimerkkeinä, on saattanut vaikuttaa haastateltavien vastauksiin omista rooleistaan.

Se, että kasvattajan ja kasvatettavan välistä viestintää ei aikaisemmin oltu pohdittu, vaikutti myös siihen, että jotkut kysymykset saatettiin ymmärtää väärin. Esimerkeistä ja lisäkysymyksistä huolimatta jollain kysymyksellä ei välttämättä saatu selvitettyä sitä, mitä haluttiin eli käsityksiä viestinnästä. Lisäksi kysymyksen muoto, sen esittämistapa sekä käytetty terminologia saattoivat vaikuttaa siihen, että sitä ei ymmärretty. Esimerkiksi kysymystä kasvattajan vaikutusvallasta kasvatettavan viestintään ei välttämättä aina pohjustettu riittävästi, vaan kysymys esitettiin haastateltavalle liian suoraan. Väärinymmärryksiä pyrittiin välttämään kysymysten uudelleenmuokkaamisella sekä

termien selventämisellä haastateltavalle. Silloinkin kun kysymys väärinymmärrettiin, haastateltavan vastaus antoi merkityksellistä tietoa suhteesta yleensä, ja tätä kautta myös tarkastelemistamme aihealueista.

Namibiassa tehdyissä haastatteluissa käytetty englannin kieli on voinut omalta osaltaan vaikuttaa tuloksiin. Englannin kieli ei ole haastattelijan eikä haastateltavien äidinkieli. Näin ollen kaikkia asioita ei välttämättä käsitelty yhtä syvällisesti, kuin mitä olisi voitu, jos haastatteluissa olisi käytetty haastateltavien omaa äidinkieltä. Englannin kielen vaikutusta tuloksiin ei kuitenkaan tule liioitella. Haastateltavat ovat korkeakouluopiskelijoita, joiden opiskelukieli on englanti ja lisäksi englanti on Namibian virallinen kieli.

Oleellista on pohtia myös tutkimuksessa mukana olleiden haastateltavien määrää. Tutkimuksessamme oli mukana kahdeksantoista haastateltavaa. Tätä määrää voidaan pitää näyttöinä, jolloin tavoitteena ei ole yleistysten tekeminen. Kahdeksantoista haastateltavaa on kuitenkin liian suuri määrä, jotta olisimme kaikilta osin päässeet niin syvälliseen tietoon kuin olisimme halunneet. Tämän tutkimuksen puitteissa emme voineet paneutua kaikkiin asioihin sillä intensiteetillä, minkä ne olisivat ansainneet.

Mielestämme jatkotutkimuksessa tulisikin keskittyä pienempään tutkimusjoukkoon. Tekemällä vähemmän haastatteluja voitaisiin yhdessä haastattelussa paneutua tutkittavaan ilmiöön tarkemmin. Antoisana näemme myös tutkimusmenetelmän, jossa samaa haastateltavaa haastateltaisiin kaksi kertaa. Koska viestintään liittyvät asiat ovat usein tiedostamattomia, voisi toinen haastattelukerta täydentää paljonkin ensimmäisellä haastattelukerralla saatua aineistoa. Mielenkiintoista on pohtia myös sitä, miten yhden kasvattajan valinta on vaikuttanut tutkimustuloksiin. Useimmat haastateltavista kokivat, että heitä on kasvattanut useampi kuin yksi henkilö. Herääkin kysymys, olisivatko tulokset olleet hyvin erilaiset, jos haastateltavan valinta olisi ollut toinen. Jatkotutkimuksessa voitaisiinkin tarkastella kasvatettavan viestintäsuhdetta kahteen eri kasvattajaan ja näin saada mielenkiintoista tietoa näiden suhteiden yhtäläisyyksistä ja eroavaisuuksista.

Koimme mielekkääksi esittää tutkimusraportissamme tulokset ja pohdinnan yhdessä. Kvalitatiivisesta tutkimusotteestamme johtuen ei ollut tarkoituksenmukaista tehdä

selkeää eroa tulosten ja pohdinnan välille. Yksittäiset teemat Suomessa ja Namibiassa esitimme limittäin. Halusimme välittää lukijalle kokonaiskuvan yhdestä teemasta kummassakin maassa ja esittää vertailevan pohdinnan teeman tarkastelun jälkeen. Lukija itse on varmasti tämän esitystavan onnistumisen paras arvioija.

Tutkimuksemme tavoitteena ei ollut keskittyä yksittäisten haastateltavien käsityksiin viestinnästään kasvattajansa kanssa, vaan saada laajempi kuva rooleista, vallasta ja säännöistä sekä niiden ilmenemismuodoista tässä viestintäsuhteessa. Täten tuloksistamme ei lukijalle välity kokonaiskuvaa kunkin haastateltavan viestintäsuhteesta kasvattajansa kanssa. Onkin aiheellista pohtia saiko lukija selkeän kuvan suomalaisten ja namibialaisten korkeakouluopiskelijoiden viestintäsuhteiden variaatioista. Kuten edellä pohdimme, voisi olla mielekästä tehdä jatkotutkimus pienemmällä tutkimusjoukolla. Tällöin raportointitavassakin voitaisiin keskittyä yksittäisten viestintäsuhteiden esittelyyn ja vertailuun.

6 PÄÄTÄNTÖ

Tutkimuksessamme tarkastelimme suomalaisten ja namibialaisten korkeakouluopiskelijoiden käsityksiä viestinnästään kasvattajansa kanssa. Koimme aiheemme varsin mielenkiintoiseksi ja antoisaksi. Mielestämme tällaiselle tutkimukselle oli tarvetta puheviestinnän tutkimuskentällä. Perheen sisäisten interpersonaalisten viestintäsuhteiden tutkimusta ei ole juurikaan tehty aikuisen lapsen näkökulmasta. Näkemystämme työmme tarpeellisuudesta vahvisti myös se, että haastatteluihin osallistuneet opiskelijat kokivat tutkimukseen osallistumisen mielenkiintoisena ja hyödyllisenä. Heidän mielestään viestintää koskevien asioiden nostaminen tietoisuuteen on aiheellista.

Lisäksi työmme ansiona pidämme sitä, että tutkimuksemme toisena kohdemaana oli afrikkalainen maa, Namibia. Afrikan maiden viestintää ei ole juurikaan tutkittu, joten näiden maiden viestintää koskeva tutkimus on arvokasta. Uskomme, että työstämme on apua niille puheviestinnän tutkijoille, jotka ovat kiinnostuneita Afrikan maiden viestinnästä. Lisäksi tutkimuksestamme on hyötyä niille, jotka ovat kiinnostuneita perheen sisäisistä interpersonallisista viestintäsuhteista ja niihin vaikuttavista tekijöistä.

Tutkimusprosessimme aikana nousi esiin monia jatkotutkimusideoita. Mielestämme olisi mielenkiintoista haastatella kasvatettavan lisäksi myös kasvattajaa, ja näin saada kasvat-tajan ja kasvatettavan välisestä viestintäsuhteesta täydellisempi kuva. Haastatteluaineis-ton pohjalta syntynyttä käsitystä voisi tarkentaa observoimalla. Mielenkiintoista olisi myös tutkia kasvattajan ja kasvatettavan välistä viestintäsuhdetta sekä jotain toista oletettavasti valtaeroja omaavaa viestintäsuhdetta, esimerkiksi opiskelijan viestintää professorin kanssa. Näitä kahta viestintäsuhdetta vertaamalla voisi kustakin viestintäsuhteesta saada monipuolisempaa tietoa kuin vain yhtä viestintäsuhdetta tarkasteltaessa.

Tämän tutkimuksen puitteissa ei ollut mielekästä lähteä tarkastelemaan eri heimoihin kuulumisen vaikutusta namibialaisten opiskelijoiden viestintään kasvattajansa kanssa. Huomioimme sen, että Namibiassa on monta heimokulttuuria, mutta näin pienestä

aineistosta ei ollut realistista ryhtyä erittelemään heimokulttuurien erityispiirteitä. Tulevaisuudessa olisikin mielenkiintoista perehtyä siihen, miten heimotausta vaikuttaa opiskelijoiden viestintään. Vastaavasti suomalaisten opiskelijoiden osalta voisi tarkastella mahdollisia alueellisia eroavaisuuksia.

Yhtenä kiinnostavana jatkotutkimusideana on, että tulevaisuudessa haastateltaisiin tässä tutkimuksessa mukana olleen sukupolven aikuisikäisiä lapsia. Olisi mielenkiintoista saada tietää, miten yhteiskunnan muuttuminen vaikuttaa kasvattajan ja kasvatettavan väliseen interpersonaaliseen viestintäsuhteeseen. Varsinkin Namibiassa itsenäistymisen jälkeen tapahtuneen yhteiskunnan muuttumisen sekä selkeän länsimaalaistumisen voidaan nähdä jo vaikuttaneen, ja tulevaisuudessa yhä enemmän vaikuttavan, kasvattajan ja kasvatettavan väliseen viestintään.

KIRJALLISUUS

- Allwood, J. 1982. Finns det svenska kommunikationmönster? Teoksessa **Vad är svensk kultur? Uppsatser från ett symposium i Göteborg maj 1981. Papers in Anthropological Linguistics 9**. Institution för lingvistik. Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Amukuyo, E.M. 1993. **Education and Politics in Namibia**. Windhoek: Capital Press.
- Argyle, M., A. Furnham & J.A. Graham 1981. **Social situations**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Argyle, M. & G.P. Ginsburg 1981. The rule-breaking episode. Teoksessa Argyle, M., A. Furnham & J.A. Graham 1981. **Social situations**. Cambridge: Cambridge University Press. s139-143.
- Berger, C.R. 1994. Power, Dominance, and Social Interaction. Teoksessa Knapp, M.C. & G.R. Miller (eds.), **Handbook of interpersonal communication**. Second edition. Thousand Oaks: Sage.
- Berger, C.R. 1994. Social power and interpersonal communication. Teoksessa Knapp, M.C. & G.R. Miller (eds.), **Handbook of interpersonal communication**. Second edition. Thousand Oaks: Sage.
- Berry, J.W. 1980. Introduction to Methodology. Teoksessa Triandis, H.C. & J.W. Berry (eds.), **Handbook of Cross-Cultural Psychology**. Methodology. Volyme 2. Boston: Allyn and Bacon.
- Bocher, A.P. & E.C. Eisenberg 1987. Family process: System perspectives. Teoksessa Berger, C.R. & S.H Chaffee (eds.), **Handbook of communication science**. Newbury Park: Sage.
- Booth-Butterfield, M. & R.J. Sidelinger 1997. The Relationship Between Parental Traits and Open Family Communication: Affective Orientation and Verbal Aggression. **Communication Research Report**, 14, (4), 408-417.
- Burgoon, M., F.G. Hunsaker & E.J. Dawson 1994. **Human communication**. Third edition. Thousand Oaks: Sage.
- Cappella, J.N. 1987. Interpersonal Communication: Definitions and Fundamental Questions. Teoksessa Berger, C.R. & S.H Chaffee (eds.) **Handbook of Communication Science**. Newbury Park: Sage.
- Carbaugh, D. 1995. "Are Americans Really Superficial": Notes on Finnish and American Cultures in Linguistic Action. Teoksessa Salo-Lee, L. (toim./ed.), **Kieli &**

kulttuuri oppimisessa ja opettamisessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos.

- Cicirelli, V.G. & J.F. Nussbaum 1989. Relationships with siblings in later life. Teoksessa Nussbaum, J.F. (toim.), **Life-span communication: Normative processes.** Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Collier, M.J. 1997. Cultural Identity and Intercultural Communication. Teoksessa Samovar, L.A. & R.E. Porter (eds.), **Intercultural Communication. A reader.** Eighth Edition. Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- Collier, M.J. & M. Thomas 1988. Cultural Identity. An Interpretative Perspective. Teoksessa Kim, Y.Y. & W.B. Gudykunst (eds.), **Theories in Intercultural Communication. International and Intercultural Communication Annual, Volume XII.** Newbury Park: Sage.
- Cushman, D. & G.C. Whiting 1972. An approach to communication theory: Toward consensus on rules. **The journal of communication**, 22, (3), 217-238.
- Domestic Affairs 16/2/1999. [Http://www.republicofnamibia.com/dom.htm](http://www.republicofnamibia.com/dom.htm)
- Eirola, M. 1985. **Namibiana in Finland I. Opas Suomalaisiin Namibiaa ennen 1938 koskeviin aineistolähteisiin.** Historian tutkimuksia. Joensuu: Joensuun yliopisto, Humanistinen tiedekunta.
- Eirola, M. 1992: **The Ovambogefahr: The Ovamboland Reservation in the Making Political Responses by the Kingdom of Ondonga to the German Colonial Power 1884-1910.** Oulu: University of Oulu.
- Fitch, K.L 1994. Criteria for Evidence in Qualitative Research. **Western Journal of Communication** 58, (1), 32-38.
- Fitzpatrick, M.A. 1988. **Between Husbands and Wives.** Newbury Park: Sage.
- Fitzpatrick, M.A. & D.M. Badzinski 1994. All in the family: Interpersonal communication in kin relationships. Teoksessa Knapp, M.C. & G.R. Miller (eds.), **Handbook of interpersonal communication.** Second edition. Thousand Oaks: Sage.
- Fitzpatrick, M.A. & L.D. Ricthie 1994. Communication Scemata within the Family. Multiple Perspectives on Family Interaction. **Human Communication Research**, 20, (3), 275-301.
- Fitzpatrick, M.A. & A.L. Vangelisti 1995. Extending family boundaries. Teoksessa Fitzpatrick, M.A. & A.L. Vangelist (eds.), **Explaining family interactions.** Thousand Oaks: Sage.

- Fitzpatrick, M.A. & F.S. Wamboldt 1990. Where is all said and done? **Communication research**, 17, (4), sivut.
- Fontana, A. & J.H. Frey 1994. Interviewing. The Art of Science. Teoksessa Denzin, N.K. & Y.S. Lincoln (eds.), **Handbook of Qualitative Research**. Thousand Oaks: Sage.
- Frank, A. & J.L. Brownell 1989. **Organizational communication and behavior: Communication to improve performance (2+2=5)**. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc.
- French, J.R.P. Jr. & B. Raven 1959/1990. The bases of social power. Teoksessa Corman S.R., S.P. Banks, C.R. Bantz & M.E. Mayer (eds.), **Foundations of organizational communication: A reader**. New York: Longman. Julkaistu alunperin teoksessa Cartwright, D. (eds.), *Studies in social power*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Gallois, C. & H. Giles 1998. Accommodating Mutual Influence in Intergroup Encounters. Teoksessa Palmer M.T. & G.A. Barnett (eds.), **Progress in Communication Sciences, Volume XIV. Mutual Influence in Interpersonal Communication: Theory and Research in Cognition, Affect, and Behavior**. Stamford: Ablex Publishing Corporation.
- Galvin, K.M. & C. Wilkinson 1996. The Communication Process: Impersonal and Interpersonal. Teoksessa Galvin, K.M. & B.J. Cooper (eds.), **Making Connections. Readings in Relational Communication**. Los Angeles: Roxbury Publishing Company.
- Gantz, J.S. 1971. **Rules: A Systematic Study**. The Hague: Mouton.
- Gibbs, J.P. 1965. Norms: The Problems of Definition and Classification. **American Journal of Sociology**, 70, 586-594.
- Goodstein, L.D. 1981. Getting your way: A training activity in understanding power and influence. **Group and organization studies**, 6, (3), 283-290.
- Grönfors, M. 1985. **Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät**. Toinen painos. Juva: WSOY.
- Gudykunst, W.B. & Y.Y. Kim 1992. **Communicating with Strangers: An Approach to Intercultural Communication**. Second edition. New York: McGraw-Hill, Inc.
- Gudykunst, W.B. & S. Ting-Toomey 1996. Communication in Personal Relationships Across Cultures: An Introduction. Teoksessa Gudykunst, W.B., S. Ting-Toomey & T. Nishida (eds.), **Communication in Personal Relationships Across Cultures**. Thousand Oaks: Sage.

- Gudykunst, W.B. & S.Ting-Toomey, (with E. Chua) 1988. **Culture and Interpersonal Communication**. Newbury ParkSage.
- Gudykunst, W.B., S. Ting-Toomey & T. Nishida 1996. Preface. Teoksessa Gudykunst, W.B., S. Ting-Toomey & T. Nishida (eds.), **Communication in Personal Relationships Across Cultures**. Thousand Oaks: Sage.
- Guerrero, L.K. & W.A. Afifi 1995. Some Things are Better Left Unsaid: Topic Avoidance in Family Relationships. **Communication Quarterly**, 43, 276-296.
- Gupta, V. 1990. Plans for Economic Growth. Teoksessa Gupta, V. (ed.), **Independent Namibia. Problems and Prospects**. New Delhi: Konark Publishers PVT. LTD.
- Harevent, T.K. 1987. Historical analysis of the family. Teoksessa Sussman M.B. & S.K. Steinmetz (eds.), **Handbook of marriage and the family**. New York: Plenum Press.
- Hiltunen, M. 1986. **Whichcraft and Sorcery in Ovambo. Suomen Antropologisen Seuran toimituksia 17**. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura.
- Hirsjärvi, S. 1981. Aspects of consciousness in Child Rearing. **Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research**, 43. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hirsjärvi, S. & H.Hurme 1991. **Teemahaastattelu**. Viides painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., P. Remes & P. Sajavaara 1997. **Tutki ja kirjoita**. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Isotalus, P. 1995. Suomalaisessa puhelukulttuurissa monikulttuurinen televisio. Teoksessa Salo-Lee, L. (toim.), **Kieli & kulttuuri oppimisessa ja ja opettamisessa**. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos.
- Kaakunga, E.M. 1990. **Problems of Capitalist Development in Namibia: The Dialectics of Progress and Destruction**. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Katjavivi, P.H. 1988. **A History of Resistance in Namibia**. Paris: Unesco Press.
- Katz, D. & R.L. Kahn 1966. **The social psychology of organizations**. New York: John Wiley & Sons.
- Keesing, R. 1974. Theories of Culture. Teoksessa Siegel, B.J., A.R. Beals & S.A. Tyler (eds.), **Annual Review of Anthropology**, 3, 73-97.
- Keskisuomalainen** 9.3.1999. Pysähdy hetkeksi -kirjoitus, s. 27.

- Kiljunen, M-L. 1980. Lounais-Afrikasta Namibiaksi. Teoksessa Kiljunen, K. & M-L. Kiljunen (toim.), **Namibia - viimeinen siirtomaa**. Helsinki: Tammi.
- Klopf, D.W. & C.A. Thompson 1992. **Communication in the multicultural Classroom. Burgess Series on Communication in Instruction, vol. 8**. West Virginia University: Burgess International Group, Inc.
- Knapp, M.L., G.R. Miller & K. Fudge 1994. Background and Current Trends in the Study on Interpersonal Communication. Teoksessa Knapp, M.L. & G.R. Miller (eds.) **Handbook of Interpersonal Communication**. Second edition. Thousand Oaks: Sage.
- Koehler, J.W., K.W.E. Anatol & R.L. Applbaum 1981. **Organizational communication. Behavioral perspectives**. Second edition. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc.
- Kuusi, M. 1970. **Ovambo Proverbs with African Parallels. FF Communications 208**. Helsinki: Suomalainen tiedeakatemia.
- Kuusi, M. 1979. **Mustan Afrikan viisautta**. Porvoo: WSOY.
- Latest News 16/2/1999. [Http://www.republicofnamibia.com/actualite.html](http://www.republicofnamibia.com/actualite.html)
- Lehtonen, J. & K. Sajavaara 1985. The Silent Finn. Teoksessa Tannen, D. & M. Saville-Troike (eds.), **Perspectives on silence**. Norwood: Ablex Publishing Corporation.
- Lehtonen, L. 1994. **Haastattelulausunto 27.10.1994**. [L.L. on toiminut suurimman osan 1955-1991 välisestä ajasta englannin kielen opettajana Ambomaalla.]
- Lerner, R.M. & G.B. Spanier 1978. A dynamic interactional view of child and family development. Teoksessa Lerner, R.M. & G.B. Spanier (eds.), **Child influences on marital and family interaction: A life-span perspective**. New York: Academic Press.
- Littlejohn, S.W. 1992. **Theories of human communication**. Fourth edition. Belmont California: Wadsworth Publishing Company.
- Lustig, M.W. & J. Koester 1996. **Intercultural Competence. Interpersonal Communication Across Cultures**. Second edition. New York: Harper collins cop.
- Löytty, S. 1971. **The Ovambo Sermon: A Study of the Preaching of the Evangelical Lutheran Ovambo-Kavango Church in South West Africa**. Helsinki: Tampere.
- Macklin, E.D. 1987. Nontraditional familyforms. Teoksessa Sussman, M.B. & S.K. Steinmetz (eds.), **Handbook of marriage and the family**. New York: Plenum.

- Mann, L., H. Mitsui, G. Beswick & R. Harmoni 1994. A Study of Japanese and Australian children's respect for others. **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 25, (1), 133-145.
- Martti Rautasen ambomaan kokoelma Suomen kansallismuseossa.** 1983. Museovirasto, Painatuskeskus.
- McGoldrick, M. 1982. Ethnicity and Family Therapy: An Overview. Teoksessa McGoldrick, M., J.K. Pearce & J. Giordano (eds.), **Ethnicity and Family Therapy**. New York: the Guilford Press.
- Mikluha, A. 1998. **Kommunikointi eri maissa.** Helsinki: Kauppakamari OYJ.
- Mitchell, J.C. 1969. **Social networks in urban situations. Analyses of personal relationships in central African towns.** Manchester: Manchester University Press. Published for the Institute for Social Research University of Zambia.
- Moemeka, A. 1996. Interpersonal Communication in Communalistic Societies in Africa. Teoksessa Gudykunst, W.B., S. Ting-Toomey & T. Nishida (eds.), **Communication in Personal Relationships Across Cultures**. Thousand Oaks: Sage.
- Monge, P.R. & E.M. Eisenberg 1987. Emergent communication networks. Teoksessa Jablin, F.M., L.L. Purnam, K.H. Roberts & L.W. Porter (eds.), **Handbook of organizational communication. An interdisciplinary perspective**. Newbury Park: Sage.
- Montgomery, B.M. 1994/1996. Communication Standards for Close Relationships. Teoksessa Galvin, K.M. & B.J. Cooper (eds.), **Making Connections. Readings in Relational Communication**. Los Angeles: Roxbury Publishing Company. Julkaistu alunperin teoksessa A.L. Weber & J.H. Harvey (ed.), **Perspectives on Close Relationships**. Needham Height, MA: Allyn & Bacon.
- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Mäkelä, K. (toim.), **Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta**. Helsinki: Gaudeamus.
- Nye, F.I. & F.M. Berardo 1973. **The family: Its structure and interaction**. New York: The Macmillan Company.
- Olsen, M. 1968. **The process of social organization**. Second edition. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Pearson, J.C. 1993. **Communication in the family. Seeking satisfaction in changing times**. Second edition. New York: HarperCollins College Publishers.

- Pennington, D. L. 1989. Interpersonal power and influence in intercultural communication. Teoksessa Asante, M.K. & W.B. Gudykunst (eds.), **Handbook of international and intercultural communication**. Newbury Park: Sage.
- Pietilä, I. 1989. **Namibialaisten puheviestintä. Kvalitatiivinen tutkimus namibialaisten kommunikointiin liittyvistä tavoista ja säännöistä**. Puheviestinnän pro gradu -tutkielma. Jyväskylä yliopisto.
- Pietilä, R. 1999. Matkakirjeitä Sveitsistä. **Anna** 11, 105.
- Porter, R.E. & L.A. Samovar 1997. Teoksessa Samovar, L.A. & R.E. Porter (eds.), **Intercultural Communication. A reader**. Eighth Edition. Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- Samovar, L.A. 1997. An Introduction to Intercultural Communication. Teoksessa Samovar, L.A. & R.E. Porter (eds.), **Intercultural Communication. A reader**. Eighth Edition. Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- Redmond, M.V. 1995. **Interpersonal Communication. Readings in Theory and Research**. Fort Worth: Harcourt Brace College Publishers.
- Ritchie, L.D. 1991. Family Communication Patterns: An epistemic analysis and conceptual reinterpretation. **Communication Research** 18, (4), 548-565.
- Rochner, R.P. 1984. Toward a Conception of Culture for Cross-cultural Psychology. **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 15,(2).
- Rogers, E.M. & R. Argawala-Rogers 1978. **Communication in organizations**. New York:Free Press.
- Saarelma-Maunumaa, M. 1996. **Kun Nangulasta tuli Aino Johanna. Eurooppalais-tumisen vaikutus Namibian Ambomaan henkilönimistöön 1883-1993**. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Sallinen, A. 1986/1994. Suomalaisten kommunikoijakuva. Teoksessa Isotalus, P. (toim.), **Puheesta ja vuorovaikutuksesta**. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos. Julkaistu alunperin julkaisussa Kielikeskusuutisia 8/1986, 3 -13, nimellä Sallinen-Kuparinen, A., Suomalaisten kommunikoijakuva.
- Sallinen-Kuparinen, A. 1986. **Finnish Communication Reticence. Perceptions and Self-Reported Behavior**. Studia Philologica Jyväskyläensia 19. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Salo-Lee, L. 1994. Suomalaiset ja kiinalaiset viestijöinä: vahvuuksia ja ongelma-alueita. Teoksessa Isotalus, P. (toim.), **Puheesta ja vuorovaikutuksesta**. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos.

- Salo-Lee, L. & A. Winter-Tarvainen 1995. Kriittiset tilanteet kulttuurien kohtaamisessa: Suomalaisten ja saksalaisten opiskelijoiden näkökulma. Teoksessa Salo-Lee, L. (toim./ed.), **Kieli & kulttuuri oppimisessa ja opettamisessa**. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos.
- Shamena, M. 1988. The Many roles of the Women in Namibia. Teoksessa Kiviaho, P. & M. Bök (eds.), **Women and South-North Relations. Report on the seminar in Helsinki 19-20 February 1988**. Ministry of Social Affairs and Health. Equality Publications. Series C: Working papers 4/1988. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
- Shilongo, A. 1977. Naisena Ambokirkon palveluksessa. Teoksessa Tuupainen, M. & K. Kena (toim.), **Naisen elämää kahdeksassa maassa**. Toinen painos. Helsinki: Kirjaneliö.
- Shimanoff, S.B. 1982. **Communication rules. Theory and research**. (Foreword by D. Hymes.) Second printing. Beverly Hills: Sage.
- Skow, L. & L.A. Samovar 1997. Cultural Patterns of the Maasai. Teoksessa Samovar, L.A. & R.E. Porter (eds.), **Intercultural Communication. A reader**. Eighth Edition. Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- Stafford, L. & C.L. Bayer 1993. **Interaction Between Parents and Children**. Sage Series in Interpersonal Communication 13. Newbury Park: Sage.
- Stewart, J. & C.E. Logan 1998. **Together: Communicating interpersonally**. Fifth edition. Boston: McRraw-Hill.
- Stohl, C. 1995. **Organizational communication. Connectedness in action**. Thousand Oaks: Sage.
- Suojanen, P. 1982. Tutkimusstrategia ja tutkijan idoologia. Teoksessa Suojanen, P. & L. Saressalo (toim.), **Kulttuurin kenttätutkimus**. Tampere: Tampereen yliopiston kansanperinteenlaitoksen julkaisu 9.
- Swaney, D. 1995. **Zimbabwe, Botswana & Namibia. A Lonely Planet travel survival kit**. Second edition. Singapore: SNP Printing Pte Ltd.
- Syrjälä, L. 1988. Tapaustutkimuksen uskottavuuden osoittaminen. Teoksessa Syrjälä, L. & M. Numminen, **Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 51**. Oulu: Oulun yliopisto.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., E. Syrjäläinen & S. Saari 1994. **Laadullisen tutkimuksen työtapoja**. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Tiittula, L. 1994. Suomalaisen puhekulttuurin stereotyyppit ja todellisuus. Teoksessa Laurinen, L. & M.L. Luukka (toim.), **Puhekulttuurit ja kielten oppiminen**.

AFinLAN vuosikirja 1994. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen (AFinLA) julkaisuja no.52. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.

- Trenholm, S. & A. Jensen 1992. **Interpersonal communication.** Second edition. Belmont, California: Wadsworth Publishing Company.
- Triandis, H.C. 1972. **The Analysis of Subjective Culture. Comparative Studies in Behavioral Science: A Wiley Series.** New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Trost, J. 1990. Do we mean the same by the concept of the family? **Communication research**, 17, (4), 431-443.
- Turk, J.L. & N.W. Bell 1972. Measuring power in families. **Journal of Marriage and the Family**, 34, 215-222.
- Tuupainen, M. 1970. **Marriage in Matrilinear African Tribe. A Social Antropological Study of Marriage in the Ovadonga Tribe in Ovamboland. Transactions of the Westermarck Society, XVIII.** Helsinki: The Finnish Anthropological Society.
- Tuupainen, M. 1977. Naisen asema Ambomaalla. Teoksessa Tuupainen, M. & K. Kena (toim.), **Naisen elämää kahdeksassa maassa.** Toinen painos. Helsinki: Kirjaneliö.
- Töttemeyer, G. 1978. **Namibia Old and New.** London: Hurst & company.
- Uusitalo, H. 1995. **Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan.** Toinen painos. Porvoo: WSOY
- Vangelisti, A.L. 1991. Expectations in the Family: Perceptions of communication and family satisfaction. Unpublished manuscript, University of Texas. Artikkelissa Fitzpatrick, M.A. & D.M. Badzinski 1994. All in the Family: Interpersonal Communication in Kin Relationships. Teoksessa Knapp, M.L. & G.R. Miller (eds.) **Handbook of interpersonal Communication.** Second edition. Thousand Oaks: Sage.
- Viteli, J. 1995. Improving the Quality of Education: Namibia and its New Teacher Education Programme. Teoksessa Kokkola, H. (eds.), **Education Pays Off.** Helsinki: Department for International Development Coordination. Ministry for Foreign Affairs of Finland.
- Väisälä, M. 1980. Suomalainen lähetystyö. Teoksessa Kiljunen, K. & M-L. Kiljunen (toim.), **Namibia - viimeinen siirtomaa.** Helsinki: Tammi.
- Wamboldt, F. & D. Reiss 1989. Task performance and the social construction of meaning: Juxtaposing normality with contemporary family research. Teoksessa

Offer, D. & M. Sabshin (eds.), **Normality: Context and theory**. New York: Basic Books.

- Weber, M. 1972. **The interpretations of social reality**. London: Nelson.
- Whitchurch, G.G. 1992. Communication in marriages and families: A review essay of family communication textbooks. **Communication education**, 41, (3), 337-343.
- Whitchurch, G.G. 1993. Designing a course in family communication. **Communication education**, 42, (3), 255-265.
- Yerby, J., N. Buerkel-Rothfuss & A.P. Bochner 1990. **Understanding family communication**. Scottsdale, Arizona: Gorsuch Scarisbrick, Publishers.
- Yerby, J., N. Buerkel-Rothfuss & A.P. Bochner 1995. **Understanding family communication**. Second edition. Scottsdale, Arizona: Gorsuch Scarisbrick, Publishers.
- Älli, H. 1992. **Namibia, rikas ja köyhä: Namibia käsikirja**. Helsinki: Finnida.

Heidi Elo ja Hanna Nisula
Puheviestinnän pro gradu -tutkimus
KIRJOITUSTEHTÄVÄ

Kiitoksia osallistumisestasi!

Tämän kirjoitustehtävän tarkoituksena on antaa meille taustatietoja haastatteluasi varten ja kertoa Sinulle tulevan haastattelun aihealueista. Olemme kiinnostuneita nykyisestä tilanteesta (esim. Keiden lapsuudenperheesi jäsenien kanssa olet *nykyisin* säännöllisesti yhteydessä?). Vastauksesi voivat olla vapaamuotoisia ja vastauksen pituudesta päätät itse.

1. Ikä _____
2. Sukupuoli _____
3. Tiedekunta _____
3. Vuosikurssi _____
4. Mistä lapsuudenperheesi on kotoisin?
 - a) Maalta _____
 - b) Asutuskeskuksesta _____
 - c) Kaupungista _____

1. Miten määrittelet lapsuudenperheesi? Keitä siihen kuuluu/kuului?

2. Keiden lapsuudenperheesi jäsenien kanssa olet säännöllisesti yhteydessä?

3. Kenen perheenjäsenistäsi koet olleen pääasiallinen kasvattajasi? Kerro mikä on ominaista teidän keskusteluillenne.

4. Miten nämä kasvattajasi kanssa käytävät keskustelut eroavat muista läheistesi kanssa käytävistä keskusteluista, esimerkiksi sisarustesi tai ystäväsi kanssa käytävistä?

5. Miten keskustelusi kasvattajasi kanssa eroavat keskusteluistasi opettajasi kanssa?

Heidi Elo and Hanna Nisula
Department of Speech Communication
University of Jyväskylä, Finland

Thank you for participating in our research!

The purpose of this writing exercise is to provide us with with some background information for your future interview, this will also make it possible for us to be able to inform you ahead with the topics of the future interview. We are interested on your current situation (for example from your childhood home whom *are* you regularly in contact with?). Your answers can be informal and you may decide the length of your answers.

1. Age _____
2. Sex _____
3. Department _____
4. Year you started your studies _____
5. The location of your childhood home?
 - a) countryside
 - b) urban

1. How do you specify your childhood home? Who does / did it consist of?

2. From your childhood home whom are you regularly in contact with?

3. Who is the member of your family that you feel mainly raised you? Please, describe the main characteristics of your conversations with the person.

4. How do these conversations differ from those you held with other fellowmen such as your siblings or friends?

5. How does the conversations with your teacher differ from those held with the person who raised you?

THANK YOU!

TEEMAHAASTATTELURUNKO - SUOMI

VIESTINTÄ KASVATTAJAN KANSSA

ALUKSI

1. Haastateltavan mahdolliset lisäykset kirjoitustehtävän kysymyksiin.
2. Keskustellaan kysymyksistä ja vastauksista.
 - 2.1 Millaista oli vastata kysymyksiin? Miksi?
 - 2.2 Onko aikaisemmin pohtinut näitä aiheita? Mitä?
3. Millainen viestintä on sopivaa (millaista odotetaan?) kasvattajan ja opiskelijan välillä? (Mitä saa/ei saa sanoa?)
4. Oletteko keskustelleet keskinäisestä viestinnästänne? Mistä asioista?

ROOLEISTA

1. Kuvaile, miten se että olet kasvattajasi tytär/poika vaikuttaa viestintäänne?
2. Millaisia odotuksia sinä asetat kasvattajasi viestinnälle?
 - 2.1 Millaista viestintää sinä odotat häneltä?
 - 2.2 Onko hänellä viestinnällisiä velvollisuuksia sinua kohtaan? Millaisia?
 - 2.3 Onko hänellä viestinnällisiä oikeuksia sinua kohtaan? Millaisia? (esim. voi oikoa, neuvoa, käskeä..)
3. Millaisia odotuksia se asettaa viestinnällesi?
 - 3.1 Millaista viestintää kasvattajasi sinulta odottaa?
 - 3.2 Onko sinulla velvollisuuksia suhteessa kasvattajaasi? Millaisia?
 - 3.3 Onko sinulla oikeuksia suhteessa kasvattajaasi? Millaisia?
4. Ovatko nämä odotukset vain sinun ja kasvattajasi välisessä suhteessa vai ovatko ne samanlaisia muissakin vastaavissa ihmissuhteissa?
5. Muutaisiko se, että olisit toista sukupuolta viestintääsi kasvattajasi kanssa? (esim. puheenaiheet, tervehdykset) Miten? Miksi?
6. Minkä koet olevan roolisi suhteessa kasvattajaasi? Mitä sisältyy tähän/näihin rooleihin? Millaista käyttäytymistä? (Oletko vain kasvattajasi lapsi vai myös informoija, ystävä, tukija jne.?)

VALLASTA

1. Millainen vaikutusvalta kasvattajallasi on sinun viestintääsi? Miksi?
2. Millaisen painoarvon annat kasvattajasi puheelle?
3. Tuleeko sinun noudattaa kasvattajasi toiveita, pyyntöjä ja käskyjä? Mikä niistä riittää? Miksi/miksi ei?
4. Totteletko häntä? Miksi/miksi et?
5. Mitä tapahtuu jos et tottele?
6. Miten näet vallan jakautuvan suhteessanne? Onko kasvattajallasi enemmän valtaa kuin sinulla? Miksi/miksi ei?

SÄÄNNÖT (JA NORMIT)

1. Miten puhuttelet kasvattajaasi (sinuttelu, teittely)?
2. Kuvaile miten tervehditte ja hyvästelette?
3. Kuvaile miten aloitatte ja lopetatte keskustelun?
4. Millaisia puheenaiheita keskusteluissanne esiintyy?
5. Toistuvatko jotkut puheenaiheet usein? Millaiset?
6. Onko joitain sellaisia aiheita, joista ette puhu? Miksi? (=Tabu?)
7. Miten voit esittää mielipiteitä? Käyttekö keskusteluja mielipiteistä?
8. Entä miten ilmaiset erimielisyytesi? Vai voitko? Miksi et?
9. Miten voit antaa palautetta kasvattajallesi? (Esimerkiksi kiitosta tai kritiikkiä.) Miksi?
10. Tuleeko sinun kuunnella kasvattajaasi? Miksi/miksi ei?
11. Voitko keskeyttää tai puhua päälle? Poistua paikalta?
12. Milloin/millaisissa tilanteissa yleensä keskustelet kasvattajasi kanssa?
13. Onko tilanteita jolloin et voi keskustella hänen kanssaan?
14. Muutatko sanastoa keskustellessasi kasvattajasi kanssa (verrattuna sisaruksiisi/ystäviisi)?
15. Koetko, että keskusteluissanne on sääntöjä? Millaisia?
16. Koetko, että nämä edelliset ovat sääntöjä (esimerkiksi se, että kasvattajasi ja sinä tervehditte tietyllä tavalla)? Miksi/miksi et?

17. Miten tiedät näistä säännöistä? Onko niistä sovittu tai puhuttu erikseen kasvattajasi kanssa? Tai esimerkiksi sisarustesi kanssa? Vai ovatko ne vain jotain, jotka tiedät?

18. Uskotko, että nämä säännöt (tai se, että ei ole sääntöjä) ovat kulttuurissasi yleisiä? Miksi /miksi ei?

VIESTINTÄ JA KULTTUURI

1. Koetko perheesi tyypilliseksi suomalaiseksi perheeksi? Miksi?

2. Koetko viestintäsuhteesi kasvattajasi kanssa tyypilliseksi suomalaiseksi? Miksi?

VERTAILU

1. Olemme jo puhuneet viestinnän eroista kasvattajan ja opettajan kanssa (kirjoitustehtävän yhteydessä). Onko sinulle tullut mieleen uusia asioita (sitä koskien) keskustellessamme näistä muista asioista?

LOPUKSI

1. Miltä tuntui vastata näihin kysymyksiin?

2. Olitko pohtinut näitä aiemmin?

3. Olisiko sinulla jotain lisättävää?

4. Olivatko nämä järkeviä kysymysalueita?

4.1 Miksi?

4.2 Mitä kuuluisi näiden alueiden kanssa "yhteen"?

4.3 Mitä muita alueita olisi pitänyt käsitellä?

5. Mitä asioita olisit halunnut käsitellä lisää?

6. Herättikö tämä haastattelu uusia ajatuksia?

7. Ajattaleko nyt näistä asioista erilailla kuin ennen haastattelua? Miten? Miksi?

TEEMAHAASTATTELURUNKO - NAMIBIA

VIESTINTÄ KASVATTAJAN KANSSA

ALUKSI

1. Haastateltavan mahdolliset lisäykset kirjoitustehtävän kysymyksiin.
2. Keskustellaan kysymyksistä ja vastauksista.
 - 2.1 How was it to answer the questions? What are your feelings/your reactions about them?
 - 2.2 Have you thought about these issues in past? What?
3. What kind of communication is proper (what are the expectations?) between the student and the person who raised him/her? (What can/cannot be said?)
4. Have you discussed about the communication between you two? Which matters?

ROOLEISTA

1. Describe how does the fact that you are male/female affect on communication between you and the person that raised you?
2. What kind of expectations do you set for communication for the person that raised you?
 - 2.1 What kind of communication do you expect from him/her?
 - 2.2 Does he/she have responsibilities for you as far as communication is concerned? What kind?
 - 2.3 Does she/he have any rights for you as far as communication is concerned? What kind? (rectify=oikaista, advice, order etc.)
3. What kind of expectations does it set to your communication?
 - 3.1 What kind of communication does the person who raised you expect from you?
 - 3.2 Do you have any responsibilities as far as the person that raised you is concerned? What kind? (For example you might feel after the conversation that something is missing.)
 - 3.3 Do you have any rights as far as the person that raised you is concerned? What kind?
4. Are these expectations only between you and the person that raised you, or do they apply to your other relationships as well?
5. Would your communication with your change if you were other sex?
6. What do you consider to be your role regarding the person who raised you? What includes in to these roles? What kind of behavior? (Are you just his/her child, informer, friend, supporter etc.)

VALTA

1. What kind of influence the person that raised you have on your communication? Why?
2. How do you value his/her speech/opinions?
3. Are you entailed to follow wishes and orders held by the person who raised you? Which ones? Why/why not?
4. Do you obey him/her? Why/why not?
5. What happens if you do not obey?
6. How does the power distribute in your relationship? Does she/he have more power than you? Why/why not?

SÄÄNNÖT JA NORMIT

1. What is the manner of speaking as you are talking to the person that raised you (formal, informal)?
2. Describe the way you greet and farewell?
3. Describe how you begin as well as end your conversations?
4. What kind of topics come up in your conversations?
5. Are the same topics often repeated in your conversations? What kind?
6. Are there issues/topics that you will not discuss about? Why? (=tabus?)
7. How can you express your opinions? Do you have discussions about opinions?
8. What about how do you express your disagreement? Or can you? Why not?
9. How can you give feedback to the person that raised you? (Positive as well as negative) Why?
10. Are you supposed to listen her/him ? Why? Why not?
11. Can you interrupt or speak at the same time? Leave?
12. When or in what kind of situations do you interact with him/her ?
13. Are there situations where you cannot interact with her/him?
14. Do you change the style (e.g. vocabulary) of your speech as you are talking with him/her? (compared to your siblings/friends)?
15. Do you feel that there are certain rules that are followed in conversations? What kind?
16. Do you feel that the things that we have been talking about are rules (for example you greet in a certain way) Why/why not?

17. How did you become aware of these rules? Have you discussed about them before with the person that raised you? With your siblings? Or are they just something that you know?

18. Do think that these rules (or not having rules) are common to your culture? Why/why not?

VIESTINTÄ JA KULTTUURI

1. Do you feel that your family is a typical namibian family? Why?

2. Do you feel that your way of communication with the person who raised you is typical in Namibia? Why? Why not?

VERTAILU

1. Olemme jo puhuneet viestinnän eroista opettajan ja kasvattajan kanssa (kirjoitustehtävän yhteydessä). Onko sinulle tullut mieleen uusia asioita (sitä koskien) keskustellessamme näistä muista asioista?

LOPUKSI

1. Do you have anything to add?

2. Where these reasonable themes to talk about?

2.1 Why?

2.2 What would belong together with these themes?

2.3 What other themes should we have taken up for the discussion?

3. What matters would you have liked to talk more about?

4. Did this interview give any new ideas for you? What kind?

5. Did you think differently about these matters before the interview? Do you think differently now? How? Why?